

Mihail Bakunin
ANARŞİZM

Mihail Aleksandroviç Bakunin
Anarşizm

Genel Yayın Yönetmeni: Aydın Şimşek
Editör: Dorlion Editör Atölyesi
Çevirmen: Mehmet Bilgiç

Kapak Tasarım & Sayfa Düzeni: Dorlion Tasarım Atölyesi
3.Baskı: Şubat 2022

Sertifika No: 33967
ISBN: 978-625-407-188-1

© Dorlion Yayınları | Şubat 2022
© Mihail Aleksandroviç Bakunin | Şubat 2022

Merkez Adres: İstiklal Mah. Yeşiltepe Sok. 24/ A Eskişehir

Şube Adres: Kültür Mahallesi, Liderler İş Merkezi,
Kızılırmak Cd. D:No: 63/9 06420 Çankaya/Ankara
Tel: (0312) 433 03 78 • **Gsm:** (0555) 037 73 19 • (0530) 307 10 93

İç Baskı & Cilt: Bil Ofset Basım Yayın Matbaa Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Tesviyeci Caddesi No:7/5 İskitler- Ankara

Tel: 0312 433 03 78
Sertifika No: 46767

© Bu kitabın yayın hakkı Dorlion Yayınları'na aittir.
Dorlion Yayınları™ bir **İnsancıl Sahaf** tescilli markasıdır.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiç-
bir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

web: www.dorlionyayinlari.com
e- posta: dorlionyayinlari@gmail.com

KİTAP İSTEME ADRESİ:

İNSANCIL

Sipariş Hattı: 0530 307 10 93 - 0530 643 30 84

web: www.insancilkitap.com • **e-mail:** depo@insancilsahaf.com

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM

Bakunin Kimdir?

Hayatı ve Felsefi Düşünceleri	7
Bakunin ve Rantiye... ..	10
Romantik Sürgünler	14
Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi Mihail Bakunin (1871) ..	19
Anarşizm ve Marksizm	38

İKİNCİ BÖLÜM

Bakunin'in Devletsiz Sosyalizm Düşüncesi	51
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Anarşizm Nedir, Ne Değildir?	63
Anarşizm Ne Değildir... ..	63
Anarşizm Nihilizm Değildir	63
Anarşizm Hedonizm Değildir	63
Anarşizm Lümpenlik Değildir	63
Anarşizm Ahlaksızlık Değildir	64
Anarşizm Post- Modernizm Değildir	64
Anarşizm Pasifizm Değildir	64
Anarşizm Karamsarlık Değildir	64
Anarşizm Hayalperestlik Değildir	64
Anarşizm Sorumsuzluk Değildir	65
Anarşizm Bencillik Değildir	65
Anarşizm Keyfiyetçilik Değildir	65
Anarşizm Solculuk Değildir	65
Anarşizm Bir Dogma Değildir	65
Anarşizm Bilimsellik Değildir	66
Anarşizm Dinsizlik Değildir	66
Anarşizm Taviz Vermek Değildir	67
Anarşizm Sadece Okuyup Yazmak Değildir	67
Anarşist Kimdir... ..	67
Anarşistler Kime Karşı Mücadele Ederler?	67
Anarşistler Ne İster... ..	70

Anarşistlerin Kullanmayı İstedikleri Araçlar...	71
Anarşizm Hakkındaki Bilinçli Bilinçsiz	72
Çarpıtmalar...	72
Anarşizm Terörizm değildir:	73
Anarşizm Örgütsüz değildir:	75
Anarşizm Nedir?	77
Mutualizm	80
Kollektivist Anarşizm	81
Bireyci Anarşizm	82
Anarko- Komünizm	84
Anarko Sendikalizm	85
Yeşil Anarşizm	86
Anarşizm (Ön Adsız)	88
Toplumsal Hareketler	89
Birinci Enternasyonal	89
Anarşizm ve Örgütlü Emek	90
Amsterdam Uluslararası Anarşist Kongresi	90
Genel İş Konfederasyonu ve CNT	91
Rus Devrimi	91
Faşizmle Mücadele	93
Neden Anarşizm, Hürriyetçi Sosyalizm Olarak da	94
Adlandırılır?	94
Anarşistler Sosyalist midir?	96
Anarşizm Nereden Ortaya Çıktı?	100
Ünlü Anarşistler:	101
Ünlü Anarşist Sözler:	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Post- Anarşizm Kuramına Giriş	110
Anarşizm ve Çağdaş Radikal Düşünce...	121
Devlet ve Parti	123
Anarşizm Tarihinden Portreler	127
Modern Dönem Teorisyenleri	130

BEŞİNCİ BÖLÜM

Anarşizm ve Diğer İdeolojiler	143
Anarşizm ve Marksizm	144
Anarşistler Ne İle İlgilenirler	146
Anarşistler ve Demokrasi	147
Anarşistler ve Toplumsal Yapının İşleyişi	148
Anarşizm ve Cinsellik Üzerine Bir Analiz	150

ALTINCI BÖLÜM

Anarşizmin Komünizm Kökenleri	161
Anarşist Komünizm.....	168

YEDİNCİ BÖLÜM

Anarşizm ve Sosyalizm	185
Anarşizm Nedir?	186
Sosyalizm Nedir?	187
Anarşizm ve Demokrasi.....	190
Anarşizm ve Temsili Demokrasi	190
Modernizm Karşıtı Anarşist Nüveler	192
“Güç” ve “İktidar” Sorunu	194
Küresel Kapitalizm Karşıtı Hareketin Tercihi	198
“Doğru”dan Demokrasi: Kura Demokrasisinden	200
Seçim Demokrasisine	200

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Anarşizm ve Toplumsal Varoluş	203
-------------------------------------	-----

DOKUZUNCU BÖLÜM

Bakunin’in Devrimci El Kitabı	211
-------------------------------------	-----

ONUNCU BÖLÜM

Moskova’da Anarşizm

Bakunin’in Devrim ve Devrimci Örgüt Düşüncesi	233
---	-----

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Tolstoy ve Hristiyan Anarşisi	251
Tolstoy ve Hristiyan Anarşizmi	251
Anarşizm ve Punk Kültürü... ..	254
Otorite Karşıtlığı	255
Uyumsuzluk	255

Anti- militarizm	256
Kapitalizm Karşıtlığı	256
Din ve Maneviyat	256
Milliyetçilik Karşıtlığı	257
Medya	257
Ekoloji	258
Vejeteryanlık, Veganlık ve Hayvan Özgürlüğü	258
Diğer Punk İdeolojileri	258
Estetikler	259
Müzik	259
Moda	259
Görsel Sanatlar	260
Davranış	260
Kendin Yap Etiği (D.I.Y.)	260
Doğrudan Eylem	260
Satılmamak	261
Punk İdeolojisine getirilen eleştiriler	261
ONİKİNCİ BÖLÜM	
Türkiye’de Anarşizm	263
I. İlk Belirtiler	264
Baha Tevfik Olayı	266
Cumhuriyet Dönemi	267
II. Neden 1980’ler?	270
Devletçi Modernleşmenin Durduğu Yer	270
1970’Lerde, Sınıfsal Yapıdaki Değişiklikler ve Düşünsel	
Alandaki Yansımaları	273
1980’Lerin İdeolojik Atmosferi	275
III.1980 Sonrası Almanya’da Anarko	278
Türkiye’de İlk Oluşumlar	280
1986 Sonbaharı ve Kara Olayı	281
Kara Olayı Sonrası (1988- 1994)	284
Apolitika ve Politika	286
Bugüne ve Geleceğe İlişkin Birkaç Söz	289

BİRİNCİ BÖLÜM

BAKUNİN KİMDİR?

HAYATI VE FELSEFİ DÜŞÜNCELERİ

Bakunin Moskova'nın Kuzeybatısı'nda, Torzok ve Kuvşinovo arasındaki Piramukhino köyündeki aristokrat bir ailenin çocuğudur. 14 yaşındayken Topçuluk Üniversitesinde askerî eğitim almak için St. Petersburg'a gitti. Eğitimi 1832 yılında tamamlandı ve Rusya İmparatorluk Muhafız Alayı'na düşük rütbeli bir subay olarak atandı ve Minsk'e, Gardinas'a, Litvanya'ya (artık Belarus) gönderildi. Babası Bakunin'in askerî veya sivil göreve devam etmesini istiyorduyorsa da, o 1835 yılında ikisini de terk ederek, felsefe okumayı umut ettiği Moskova'ya geçti.

Bakunin Moskova'da eski üniversitelilerden oluşan bir grupla arkadaşlık kurdu ve ardından sistematik bir idealist felsefe çalışmasına başladı. Özellikle de Schelling, Fichte ve Hegel'e yoğunlaştı. Başından beri o ve arkadaşları çalışmalarını, o dönem modern bilimin başkenti sayılan Berlin'e bir seyahat yaparak tamamlamak istiyorlardı. Bakunin'in ailesi bu yolculuğun masraflarını karşılamayı reddetti; ama sonunda yumuşadılar ve 1840 yılında yolculuğa çıktı.

O sıralar Bakunin'in plânı üniversitede profesör olma (arkadaşlarının deyimiyle "doğruluğun râhibi"). Fakat daha sonra "Sol Hegelciler" adı verilen radikal öğrencilerle karşılaştı ve onlara katıldı. Berlin'deki sosyalist harekete dâhil oldu. Buradan Proudhon ve George Sand'le karşılaşacağı, Polonyalı sürgünlerin lideriyle tanıştırılacağı Paris'e geçti. Paris'ten İsviçre'ye seyahat etti. Burada bir süre kalarak sosyalist hareketlerde faâl olarak bulundu.

İsviçre'deyken, Bakunin Rusya hükûmeti tarafından Rusya'ya çağrıldı ve çağrıyı reddetmesi üzerine mallarına el konuldu. 1848 yılında Paris'e döndüğünde, Rusya'ya karşı ateşli bir saldırı başlattı ve bu Bakunin'in Fransa'dan sürülmesine neden oldu. 1848'in devrimci hareketleri kendisine demokratik ajitasyon yapan köktenci bir kampanyaya katılma fırsatını verdi ve 1849 Mayıs'ındaki Dresden ayaklanmasına katılması nedeniyle tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. Bununla birlikte idam hükmü ömür boyu hapse çevrildi ve Rus yetkililere teslim edildi. Hapsedildi ve 1855 yılında doğu Sibirya'ya gönderildi.

Bakunin Amur bölgesine gitmek için izin talep etti ve buradan kaçmayı başararak Japonya'ya, ardından da 1861 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden İngiltere'ye geçti. Geri kalan yaşamını batı Avrupa'da, özellikle de İsviçre'de

sürgünde geçirdi. 1869 yılında Sosyal Demokratik Birliği kurdu. Bununla birlikte Birinci Enternasyonal'in uluslar arası bir organizasyon olduğu ve yalnızca ulusal organizasyonların üyeliğe kabûl edildiği bahanesiyle Bakunin'in kurduğu birlik Birinci Enternasyonal'e alınmadı. Oluşturulduğu yıl dağılan bu birliği oluşturan çeşitli gruplar daha sonra Enternasyonal'e ayrı ayrı katıldılar.

1870 yılında Bakunin Lyons'taki başarısız bir ayaklanmaya önderlik etti. Ayaklanma daha sonra Paris Komünü için örnek teşkil etti. Karl Marx ve Friedrich Engels daha sonra bu komünü onayladılar ve onu proletarya diktatörlüğünün bir örneği olarak tanımladılar; bununla birlikte Marx Lyons'taki ayaklanmanın erken ve maceracı bir ayaklanma olduğu görüşündeydi. Çünkü başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Aynı zamanda da Bakunin'in önderliğinde olması böyle bir değerlendirmeyi getirebilirdi.

Bakunin'in 1872'deki Lahey Kongresi'nde Marx'ın üstün gelmesiyle Enternasyonal'den tasfiye edilmesi, Marksist düşüncenin devletin nihâî çözülmesinden önce kurulmasını öngördüğü işçi devleti görüşü ile Bakunin'in böyle bir ara basamağa gerek olmadığına dâir görüşü arasındaki uyuşmazlığın açık bir temsili oldu. Marx'ın (dehâsını kabûl ederek) yaptığı sınıf çözümlemesini ve kapitalizme ilişkin öne sürdüğü ekonomik teorilerini kabûl etmekle birlikte, Devlet ve Otorite hakkındaki görüşlerini de son derece âciz, yetersiz buluyordu. Marx'ın küstah ve kibirli olduğunu ve yöntemlerinin komünist devrimi tehlikeye atacağını düşünüyordu. "Bakunin Yahudi kökenli olduğu için Marx'a saldırarak antisemitist olduğunu da açığa vurdu" diyenler de vardır. Fakat ilginç olan Marx'ın redaktörlüğünü yaptığı Neue Rheinische Zeitung'da Bakunin'in Rus ajanı olduğunu iddia eden bir haberin ciddi imiş gibi yayınlanması ve

Avrupa’da tüm burjuva basınının ve bunlara hâkim Yahudi kökenlilerin bu sözde haberi sık sık tekrarlamaları karşısında Bakunin antisemitist sayılabilecek ifâdeler de kullanmıştır. Bu haber özellikle Marx’a çok yakın Utin (daha sonra Çar’dan özür dilemiş ve Rusya’da yaşamasına izin verilmiştir) tarafından sürekli gündemde tutulmuştur. Bakunin 1873 yılında Lugano’da bir köşeye çekildi ve 13 Haziran 1876’da Bern’de öldü.

BAKUNİN VE RANTIYE...

Anarşist düşünürlerin ilk kuşak temsilcilerinden Mihail Bakunin ile Karl Marx arasındaki anlaşmazlık, anarşizm ve Marksizm arasındaki farklılığı da ortaya koyar. Devrimci İlmühal’de var olan tüm dinsel, politik, ekonomik ve sosyal kurumların yıkılmasını, özgürlük, akıl, adalet ve emek temelinde evrensel toplumun kurulmasını savunarak Tanrı’yı reddettiğini açıklayan, mülkiyet karşıtı, anarşist Bakunin, hayatının son yıllarında İsviçre vatandaşlığına geçmek için orada bir ev satın almak zorunda kaldığında, polisin, resmî tutanaklara “Michael Bakunin, rantiye” notunu düşmesi ise ironik olduğu kadar hazindir.

Moskova’nın Tver eyaletinde, İtalyan mimarlar tarafından klasik stilde inşa edilmiş bir Rus evindeyiz. Alexander ve Varvara Bakunin, dokuz çocuklarıyla birlikte, büyük ve mutlu bir aile yemeğinin tam ortasındalar. Bir eksikleri var yalnız. O da şu anda kapıdan girmekte... Yıl 1833, o sıralar on dokuzunda olan Mihail Bakunin yemek odasına dalıp, beş yıldır görmediği ailesiyle kucaklaşıyor.

On dört yaşında Topçu Okulu’na giden Mihail bu beş yıl içerisinde biriktirdiği ve biriktirmeyi alışkanlık haline getireceği borçlarla geri dönmüştü. Öğrenciliği sırasında ona evini açan Petersburg’daki halası ve eniştesinin sıkı

disiplinine boyun eğmeyen Bakunin'in, bu zafer havasıyla geldiği baba ocağında açacağı isyan bayrağı, yaşlı Bakunin'i yaşamı boyunca huzursuz edecekti.

Mihail Bakunin, dört kız kardeşinin lideri ve savunucusu olarak kız kardeşlerinin daima kalbinde, babasının ise karşısında olacaktı. 1830'ların romantik ruhuna sahip genç Bakunin için, "aşk, insanın yeryüzündeki en üst misyonuydu. Bir insanın kendini aşksız vermesi, Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş bir günahı". Kız kardeşlerini bu günahı işlememeleri için sürekli olarak uyardı.

Uzun süre İtalya'da eğitim görmüş, naif, kırılgan ve artık yaşlanmış baba Alexander'ın oğluyla tartışacak, çocuklarının sevgisini kaybedecek gücü yoktu. Sonunda hep hoş gören o oldu. En büyük çocuğuyla yaş farkı kocasından az olan annesi Varvara, kocasının yanılmazlığına olan inancıyla her zaman onun yanında yer almış, çocuklarının manevi ihtiyaçlarına, kocasına gösterdiği sempatiyi göstermemişti. "Boş ve egoist bir kadındı ve çocuklarının hiçbiri onu sevmeydi" diye yazacaktı Mihail Bakunin yıllar sonra.

Premukhino kırsal Bakunin ailesi için bir cennetti. Bütün kız çocuklar piyano, erkek çocuklar keman çalıyor, İtalyan ve Alman mürebbiyelerden yabancı dil öğreniyorlardı. Baba Alexander, Rousseau'nun "eğitimde yüzeyselliğe yer yoktur" doktriniyle hareket ediyordu. Çocuklar evlerine ve birbirlerine tutkuyla bağlıydılar. Bir mektubunda küçük erkek kardeşlerden biri olan Paul şöyle yazar: "Biz Rusya'da, ama dupduru bir İtalyan göğünün altında doğduk ve büyüdük. Çevremizdeki her şey, yeryüzünde bulunması güç bir mutlulukla nefes alıp veriyordu".

Mihail, Premukhino'yu ve İtalyan göğünü arkasında bırakıp Petersburg'a geri döndü. Fakat o artık genç bir deli-

kanlıydı ve dersleri, artık toparlanamayacak kadar kötüydü. Topçu okulundan çıkarılıp Polonya sınırında bir karakola gönderildi. Premukhino'ya ana dilinden daha iyi kullandığı Fransızcasıyla tutkulu mektuplar yazmaya başladı: “İnsan toplum için yaratılmıştır. Bir insan için, onu anlayan, neşesini ve üzüntüsünü paylaşan bir akraba ve dost çevresi gereklidir. Gönüllü tecrit, hemen hemen egoizme eşittir ve bu egoist, acaba mutlu olabilmiş midir?” Hayır, bu egoist mutlu olamamıştır. Fakat bir yolunu bulup mutlu olacaktır: Bir daha dönmemek üzere topçu ocağını terk eder.

Baba evinde askerden atılmayı bekleyen Mihail, ilk Rus romantiklerinden kabul edilen Nikola Stankeviç ile tanıştı. O sıralarda Rusya “Dahin, dahin liegt unser Weg” (Oraya, oraya, yolumuz o yoldur, Wilhelm Meister) nidalarıyla sarhoştı. Liderlik özelliklerinden yoksun Stankeviç ise, Mihail'in handiyse bütün dostları ve kız kardeşleri arasında cereyan edecek aşk ilişkisinin ilk kahramanı olacaktı. Stankeviç kendisi gibi kırılgan, içine kapanık Lyubov'u romantik idealin cisimleşmesi olarak görüyordu.

Kadınlar tarafından oldukça çekici bulunan Mihail'in ise kadınlarla ilişkisi hep ruhsal bir aşk olarak kaldı. O, “onların ruhlarının güzelliğini, duygularının kusursuzluğunu sevdiği için, hiçbir şey, bu ‘basit, hassas ilişkiyi’ etkileyemezdi” diye yazmıştı bir mektubunda. Mihail'in seksüel durumu, edebiyat tarihçileri tarafından, “annesinin hâkimiyetine duyduğu nefretin yol açtığı psikolojik bir vaka” olarak açıklanır.

Kendisini Kant okumalarına veren Mihail, dostu Stankeviç tarafından üç saatten fazla Kant okumaması konusunda uyarılmıştı. Fakat “Kant'ın ruhuna vakıf olana kadar” huzur bulamayacağını düşünüyordu. Artık ne askerlik ne de

babasının yapacağını umduğu devlet memurluğu umurunda değildi. “Disiplin, cesur ve hedefleri olan insanlar için değil, korkaklar ve zayıflar içindi”. Mihail, cesur bir gençti. Arkasında bıraktığı bir mektupla Moskova’ya hareket edip felsefe öğrenimine başladı. Planlarına göre, babasından maddi destek talep etmeyip, geçimini matematik öğretmenliği yaparak sağlayacaktı ki bu, sadece lafta kalacaktı.

1930’lar, öğrenciler arasında üniversite sınırlarını aşan tartışmalarla sürüp gitmekteydi: bir yanda Fransız sosyalistleri arasında taraf bulan Alexander Herzen ve Ogarev çevresi, diğer yanda politikadan uzak duran, özgürlüğü şairlerin ve filozofların satır aralarında arayan Stankeviç çevresi. Mihail dostlarıyla birlikte Fichte’nin felsefesi üzerine yoğunlaşır, yoksul ve sıkıntılı günler geçirir. Para bulamaz, bulduğundaysa arkadaşlarını en pahalı restoranlarda ağır- lar. Bohem çevrelerde bile yadırganacak kadar rahatsızlık verici bir durumdur onunki. Ona, Gogol’ün Müfettiş’indeki otlakçı Khelestakov’un adını yakıştırır arkadaşları. Mihail her zaman başını sokacak bir yer ve borç alacak arkadaşlar bulur kendine. Kimi zaman hiç yapmadığı çevirilerin parasını alır, (yayımcı sıkıştırınca kardeşlerine yaptırtmaya çalışacağı ve asla teslim edemeyeceği çeviriler), Premukhino’ya duygu sömürüsü devam eder. Kimi zaman başarılı olur ve babası bir miktar daha borcunu kapatmayı kabul eder. Fichte’den Hegel’e yönelen Bakunin’in Stankeviç çevresi dağılmış, bununla birlikte Moskova artık onun için boğucu bir hal almıştı. Lyubov ölmüş, aşkı bırakmaması ve eşinden ayrılması yönünde tavsiyede bulunduğu kız kardeşi Varvara, kocasından uzaklaşmak için çocuğuyla yurtdışına çıkmıştı.

Romantik Sürgünler

Moskova 1839-1840 kışı. Herzen ve Ogarev çevresi politik çehresini teorik alandan pratik alana geçirme eğilimine girince, tutuklamalar ve ardından, Romantik Sürgünlerin Moskova'dan göçüşü başlar...

Berlin onun için yepyeni bir dünyaydı ve ülkesinin etkisinden kurtulamamıştı. Burada tanıştığı

Turgenyev, dostu ve borç alacak yeni bir kaynak olarak hayatına katılmıştı. 1841-1842 yılında yazdığı "Almanya'da Reaksiyon: Bir Fransızın Not Defterinden" adlı makale, Hegel'den devrim felsefesine geçiş olarak görülmüştü. Makale onun Almanya'da geçirdiği Hegelci dönemin zirvesi sanılsa da, aslında sonuydu. Bu iflah olmaz romantik kendine yeni serüvenler aramanın peşindeydi artık. Gelecek, insanların eylemine aitti.

1843'te borçlarını arkasında bırakıp Zürih'e gitti. Burada, Herwegh dışında tanıdığı yoktu. İsviçre'nin muhteşem manzarası eşliğinde George Sand romanları okuyor, Fransız düşüncesinin Alman düşüncesinden üstün olduğu inancını sağlamlaştırıyordu. Wilhelm Weitling imzasını taşıyan, Uyum ve Özgürlüğün Yolları Bakunin'i çarpmıştı: "Mükemmel toplumda hükümet değil yönetim olur, yasa değil yükümlülük olur, ceza değil, düzeltme araçları olur". Bu satırlar Mihail'in daha sonraları ortaya koyacağı anarşist akdin şekillenmesini sağladı.

Bakunin, o yıllarda Fransız radikallerinin çoğu gibi Far-mason oldu ve Paris'in Grand Orient'indeki İskoç Locası'na katıldı. Bu yıllarda iki önemli isimle tanıştı: Karl Marx ve Pierre- Joseph Proudhon. Marx her zaman dakik, sert ve hesaplıydı. Bakunin içinse, duyguyla renklendirilmemiş hiçbir şey güzel değildi. Rus aristokrati ve Yahudi avukatın oğlu birbirlerini hiç sevmедiler ve anlamadılar. Bakunin şöyle der: "O, beni duygusal idealist olarak adlandırıyordu; haklıydı. Ben de onu, hoyrat, kendini beğenmiş ve acımasız olarak değerlendiriyordum; ben de haklıydım".

Yaşamı boyunca Polonya'dan İtalya'ya, Londra'dan Brüksel'e yaptığı yolculuklar hep bir eylem arayışıydı. Bakunin, gezginlik döneminde zaman zaman memleket krizi ve özlemiyle yanıp tutuşmuş, Çara yazdığı itirafta "[...]Dışarıdaki yaşamım uzadıkça, bir Rus olduğumu ve Rus olmaya son veremeyeceğimi daha da derinden hissettim" diye yazmıştı. Uzun yıllar hapis yattığı dönemde, 44 yaşındayken Çar'a yazdığı itiraflarında iyi dileklerini etti ve erkek kardeşleri gibi kendini Çar'ına ve ülkesine adayarak silaha sarılmasını önleyen hata ve suçlarını eleştirdi. 14 Şubat 1857 tarihli bu mektubun ardından Çar ona reddedemeyeceği bir teklif sundu: Ya bulunduğu yerde kalacak ya da Sibirya'da müebbet sürgünde olacaktı. Bakunin için hapis dayanılmaz bir hal almıştı, bu yüzden ikinci ihtimali seçti.

Sibirya'da on yıl sonra ilk kez insanlarla ilişki kurmaya başladı. Polonyalı tüccar bir ailenin on sekiz yaşındaki kızları Antonia Kwaiatkwski, Bakunin'in maceralarını dinlemeye, Bakunin de ona âşık olmaya hazırды. O kış evlendiler. Otoritelerin iyi niyet gösterisi olarak sundukları dördüncü dereceden memuriyet teklifini gururuna yediremeyerek reddetti. Karısı Antonia ve ailesine şimdilik veda ederek oradan ayrıldı. Bundan sonra yaptığı deniz yolculuklarıyla

1861 yılı sonlarında Londra'ya ulaştı. Bakunin'in kaçıışı ve Sibirya'ya atanan valilerin onun akrabası olması, onun Rus ajanı olduğu konusunda şüphe uyandırdı. Bakunin'in burada koşullarını hazırlaması ve tabii borç bulması zaman aldı. Antonia 1863'te Irkutsk'dan Londra'ya hareket etti. Bakunin ise Polonya ayaklanmasına katılmak için oradan ayrılmıştı.

Antonia'yı karşılamaya gelen Herzen, önceleri Rus ajanı olduğundan şüphelendiği bu alımlı, genç ve güzel kadına kalacak bir yer bulmuş, fakat herhangi bir yakınlık göstermemişti. Kendisine ilişkin konularda kindar olmayan Bakunin, Herzen'in karısına gösterdiği bu soğukluğu hayatının sonuna kadar unutamadı. Polonya davası uzlaşmaya yüz tutmuş, Stockholm'de işi kalmamıştı. Yeni rotası en azından devrimci bir kıpırtı gördüğü İtalya oldu. Ucuz, sıcak, dost ve rahat bir ülkeydi ve Antonia burayı sevecekti. 1864'te İtalya'ya gelen Bakuninler, Floransa'ya yerleştiler. Bakunin Floransa'da geçirdiği bir yıl boyunca rahat ve aylak bir yaşam sürdü. İtalyan milliyetçiliğinin ateşli bir taraftarı olarak geldiği İtalya'dan ayrılırken artık devrimci bir anarşistti. O yıllarda kaleme aldığı Devrimci İlmühal'de milliyetçiliği terk ettiğini ve anarşist inancının temel noktalarını net bir şekilde anlatmıştı: Var olan tüm dinsel, politik, ekonomik ve sosyal kurumların yıkılmasını, özgürlük, akıl, adalet ve emek temelinde evrensel toplumun kurulmasını savunarak Tanrı'yı reddettiğini açıklıyordu. Nihayet devrim ve milliyetçilik arasındaki karışıklıktan kurtulmuştu.

Bakunin için verimli geçen İtalya günlerinde, Antonia balkonda oturup, manzaranın eşsiz güzelliğiyle mest olurdu. Bakunin karısına karşı şefkatli ve sevgi doluydu; oysa Antonia onun fikirlerine daima ilgisiz kalmıştı: "Benim Antoniam budalanın biridir, düşüncelerime en ufak

bir ilgi göstermez; fakat son derece hoştur, iyi huyludur ...” Bu “iyi huylu, hoş ve beyinsiz” genç kadının yüreğini yeni bir aşka açması çok zaman almadı. Bakunin’in Uluslararası Kardeşlik’teki yaveri Carlo Gambuzzi bu boşluğu seve seve doldurdu ve Bakunin kız kardeşlerinde olduğu gibi Antonia’yı hiç kıskanmadı. Ölümüne kadar onun ve Gambuzzi’den olan çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için uğraştı. Romantik sürgün ve bir eylem adamı olan Bakunin, gidişatı Lokarno’dan izlemeye devam etti. 1873 Mayıs’ında 63 yaşına basan Bakunin’in güçlü bünyesi çökmüş, tükenmeyen iştahı onu devasa boyutlara ulaştırmıştı. Küçük kasabanın sokaklarında dolaşırken çocuklar “fil Mihail” diye bağırarak peşine takılıyorlardı. Bir tek dileği vardı: “[...] Artık reaksiyonun muzaffer güçlerine karşı Sisifos’un taşını yuvarlamak için ne gerekli güce ne de güvene sahibim. Bu yüzden, mücadeleden çekiliyor ve arkadaşlarımdan tek bir iyilik bekliyorum: unutulmak.”

Mülkiyet karşıtı yaşlı anarşist, hayatının son yıllarında ironik bir durumda kaldı. İsviçre vatandaşlığına girmenin yollarını arayan Bakunin’e sunulan seçenek, orada bir ev sahibi olmasıydı... Ve belki de en hazini, sahip olacağı bu ev nedeniyle, polisin, resmî tutanaklara “Michael Bakunin, rantiyer” notunu düşmesiydi. 18 Mayıs 1814’te Rusya’da doğan Michael Aleksandrovich Bakunin, 1 Temmuz 1876’da öldüğünde ülkesinden çok uzaklardaydı ve cenazesinde yalnızca 30-40 kişi vardı.

Genç Bakunin için, “Aşk, insanın yeryüzündeki en üst misyonuydu. Bir insanın kendini aşksız vermesi, Kutsal Ruh’a karşı işlenmiş bir günahtı.”

Kadınlar tarafından oldukça çekici bulunan Mihail'in ise kadınlarla ilişkisi hep ruhsal bir aşk olarak kaldı. İsviçre'nin muhteşem manzarası eşliğinde George Sand romanları okuyan Bakunin, Fransız düşüncesinin Alman düşüncesinden üstün olduğu inancını sağlamlaştırıyordu.

Bakunin, Marx için, "O, beni duygusal idealist olarak adlandırıyordu; haklıydı. Ben de onu, hoyrat, kendini beğenmiş ve acımasız olarak değerlendiriyordum; ben de haklıydım" diyor.

Kendisine ilişkin konularda kindar olmayan Bakunin, Herzen'in karısına gösterdiği soğukluğu hayatının sonuna kadar unutamadı.

"Artık reaksiyonun muzaffer güçlerine karşı Sisifos'un taşını yuvarlamak için ne gerekli güce ne de güvene sahibim. Bu yüzden, mücadeleden çekiliyor ve arkadaşlarımdan tek bir iyilik bekliyorum: Unutulmak!"

Alıntı 1: "Halkların köleleştirilmesinin, aldatılmasının ve yoksullaştırılmasının sorumlusu olarak gördüğü devletin ortadan kaldırılması gerektiğini ilan eder. Miras hakkı ilga edilmeli, sınıflar ve katmanlar ortadan kalkmalı, dinî evlenmelerin yerini kadın ve erkeğin eşit olduğu özgür evlilikler almalıydı."

Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi **Mihail Bakunin (1871)**

“Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi”, Bakunin’in “Kamçı Germen İmparatorluğu ve Toplumsal Devrim” adlı önemli çalışmasının ikinci bölümüne giriş yazısıdır. 1871 Paris Komünü, sosyalist hareketin tarihinde bir dönüm noktası, sosyalist teoriye hak ettiği değeri kazandıran canlı bir örnek ve çarpıcılığı hala da tartışılmakta olan son derece de heyecan verici bir olaydır. “Fransa’da İç Savaş”da Karl Marx, “Devlet ve Devrim”de İ. Lenin, Paris Komünü’nü bir proletarya devrimi olarak selamlamışlardır. Ancak, Marksistler ve Blankistler, Paris Komünü’nden teorilerinin doğruluğunu kanıtlayan bir örnek olarak bahsederlerken, anarşistler Komün’ün, otoriter sosyalizmin iflasını ilan ettiğini ve kendi anarşist yaklaşımlarının geçerliliğini kanıtladığını savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili olarak James Gaillaume şöyle bir gözlemde bulunur:

Bu çalışma [Fransa’da İç Savaş] Marx’ın kendi programını terk ederek federalistlerin [artık anarşist olarak biliniyorlar] saflarına geçmesine neden olan ilkelerin şaşırtıcı bir şekilde ilan edilmesi anlamına gelmektedir. Bu, Kapital’in yazarının yaşadığı samimi bir dönüşüm müdür, yoksa olaylar tarafından dayatılan geçici bir manevra, komünün taşıdığı prestijden faydalanmak amacıyla yüzeysel bir şekilde ona dört elle sarılması mıdır?

Şu anda Hollanda’da yayınlanmakta olan “Bakunin Arşivleri”nin editörü olan Arthur Müller Lehning şunları belirtir:

Otoriterler ile antiotoriterler arasındaki mücadelenin doruk noktasının olduğu böyle bir zamanda, Marx'ın antiotoriter eğilimin programını açıkça onaylaması tarihin bir cilvesidir ... Paris Komünü'nün, Marx'ın devlet sosyalizmiyle ortak hiçbir yanı yoktur ve Komün daha ziyade Proudhon'un düşünceleri ve Bakunin'in federalist teorileriyle uyum içindeydi. Fransa'da İç Savaş, Marx'ın şu ana kadar devlet sorunu üzerine yazdığı tüm yazılarıyla muazzam bir çelişki içindedir.

Marx'ın hayranı ve resmi biyografyacısı olan Franz Mehring de aynı fikirdedir:

Komünist Manifesto'daki düşünceler, asalak devletin yok edilmesine yönelik şiddetli bir üslupla başlayan Fransa'da İç Savaş adlı çalışmada düzülen övgülerle bağdaşmıyordu ... Hem Marx hem de Engels bu çelişkinin farkındaydı ve Komünist Manifesto'nun Haziran 1872'de yapılan yeni bir baskısına yazdıkları ön sözde düşüncelerini tekrar gözden geçirdiler...

Anarşistlerle mücadele halinde olan Engels, Marx'ın ölümünden sonra, tekrar orijinal Manifesto'yu esas aldı ... eğer bir ayaklanma birkaç basit emirle devletin baskıcı mekanizmasını tamamen ortadan kaldırmayı başarabilmişse, bu Bakunin'in hiç ödün vermeden savunduğu yaklaşımının doğrulanması anlamına gelmez mi?

Bakunin, Komün tarafından yapılan herşeyi ihtiyatsız bir şekilde abartmamış, Komün'ün içine düştüğü başlıca hatalara değinmekten çekinmemiş, ancak birçok yoldaşının tersine, Komün'ün açmazlarını mazur görmüştü.

Bakunin bu bölümde Komün'ü tartıştıktan sonra “devletin nosyonu”nu ele alarak “bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını bağdaştıran” devletsiz bir toplumsal düzençoğunluğu

azınlığa mahkum eden devlet tarafından bizzat önlenen bir armoni üzerinde durur. Ardından, “iktidar şehvetini” kurumlaştıran ikiz şeytanlar olan Devlet ile Kilise arasındaki ilişkiyi irdeler. Ele aldığı temel konuları, insanın doğası, toplum, düzen, devlet, dini inançlar ve özgürlük anlayışı üzerine yaptığı yorumlarla tamamlar.

Bu çalışmam da, pek fazla olmayan yayınlanmış diğer çalışmalarım gibi, çeşitli olayların ortaya çıkardığı bir çalışmadır. Şu anda Fransa’yı ve tüm uygar dünyayı dört bir yandan kuşatan ve tek çaresi toplumsal devrim olan korkunç felaketleri önceden fark etmenin kolay ama acı ayrıcalığını bana tattıran Bir Fransız’a Mektuplar (Eylül 1870) isimli çalışmamın doğal bir devamıdır.

Bu çalışmayla böylesi bir toplumsal devrim ihtiyacını ortaya koymayı amaçlıyorum. Toplumun tarihsel gelişimini ve şu anda hepimizin gözü önünde Avrupa’da olup bitenleri irdelemek istiyorum. Böylece, samimi bir şekilde gerçeğin peşinde koşanlar, bu değerlendirmeleri dikkate alıp, toplumsal devrim dediğimiz şeyin özünü teşkil eden felsefi ilkeleri ve pratik amaçları açıkça ve dolaysız bir şekilde ilan edebilirler.

Basit bir görev üstlenmediğimin farkındayım. Eğer kişisel kaygılarla böyle bir görevi üstlenmiş olsaydım, küstah biri olarak değerlendirilebilirdim. Okurumun, bu türden hiçbir kaygımın olmadığından emin olmasını istiyorum: Ben ne bir bilgin ne bir felsefeci ne de profesyonel bir yazarım. Hayatım boyunca çok fazla şey yazmadım ve kendimi savunmak ve tutkulu bir inanç nedeniyle, kamusal yaşamda boy göstermekten duyduğum içgüdüsel nefretin üstesinden gelmeye mecbur kaldığım zamanlar dışında asla herhangi bir şey yazmadım.

Peki öyleyse ben kimim ve beni bu çalışmayı böyle bir zamanda yayınlamaya sevk eden şey nedir? Gerçeğin ateşli bir arayıcısı olduğum kadar, dünyayı mahveden mevcut düzenin bütün zamanların tüm dinsel, metafizik, politik, yasal, ekonomik ve toplumsal alçaklıkları sayesinde, ayakta duran bu düzenin insanların başına musallat ettiği her türlü iğrenç aldatmacanın amansız bir düşmanıyım. Ben fanatik bir özgürlük sevdalıyım. Özgürlüğü, insan zekasının, onurunun ve mutluluğunun içinde filizlenebileceği biricik ortam olarak değerlendiriyorum. Özgürlük derken, devlet tarafından bağışlanan, ölçülüp biçilen, düzenlenen özgürlüğü kastetmiyorum; zira böyle bir özgürlük, halkın büyük bir kesiminin köleliğine dayanarak küçük bir azınlığın ayrıcalıklarını temsil eden ebedi bir yalandan başka bir şey değildir. Her insanın haklarını, devlet tarafından temsil edilen haklarla sınırlandıran Jean Jacques Rousseau okulu ve tüm diğer burjuva liberal okullar tarafından göklere çıkarılan bireyci, egoist, aşağılık ve sahte özgürlüğü de kastetmiyorum; böyle bir özgürlük, bireylerin haklarını zorunlu olarak sifira indirecektir. Hayır, ben, ismini hak eden tek özgürlüğü, hepimizin iç dünyasında saklı duran tüm maddi, entelektüel ve ahlaki yeteneklerin tam gelişimi anlamına gelen özgürlüğü kastediyorum; bireysel doğamızın yasaları dışında hiçbir kısıtlamayı kabul etmeyen özgürlüğü kastediyorum. Bu yasalar herhangi bir dışsal yasa koyucu tarafından bize dayatılmadığı ve bizden daha üstün olmadıkları için, sonuç olarak özgürlük üstünde hiçbir kısıtlama yoktur. Bu yasalar sübjektiftir, bize içkindir; varoluşumuzun temelini teşkil ederler. Bu yasalardan kurtulmaya çalışmak yerine, özgürlüğümüzün bu yasalar içindeki gerçek koşullarını ve etkin kaynağını görmeliyiz; başka birinin özgürlüğü benim özgürlüğümü sınırlamadığı gibi, özgürlüğümü onaylayarak

daha da genişletir; eşitlik içinde dayanışmayla iç içe geçen bir özgürlük. Acımasız bir güç ve bu gücün her zaman gerçek ifadesini bulduğu otorite ilkesi karşısında galip gelen özgürlüğü kastediyorum. Cennetteki ve yeryüzündeki tüm idolleri paramparça eden ve ardından tüm kiliselerin ve devletlerin yıkıntıları üzerinde insanlığın evrensel dayanışmasını esas alan yeni bir dünyayı inşa edecek olan özgürlüğü kastediyorum.

Kararlı bir ekonomik ve toplumsal eşitlik savunucusuyum, çünkü böyle bir eşitlik olmaksızın, ulusların refahının ve bireylerin özgürlüğünün, adaletinin, insanca onurunun, ahlakının ve maddi refahının bir yalan yığınından başka bir anlama gelmeyeceğine inanıyorum. Özgürlüğü insanlığın ilk koşulu olarak savunduğum için, dünya çapındaki bir eşitliğin, emeğin kendinden örgütlenmesi, özgürce örgütlenmiş olan üretici birliklerinin ortak mülkiyeti ve despotik ataerkil devletin yerini alacak olan komünlerin spontan federasyonları aracılığıyla sağlanması gerektiğine inanıyorum.

Devrimci sosyalist kolektivistler ile mutlak devlet iktidarını destekleyen otoriter komünistler arasında tam da bu noktada temel bir ayrılık ortaya çıkıyor. Her iki tarafın da nihai hedefi hemen hemen aynıdır. Her iki taraf da, öncelikle herkes için eşit olan koşullar altında olayların doğal seyri tarafından herkese kaçınılmaz bir şekilde dayatılan kolektif emek örgütlenmesini, ardından da üretim araçlarının ortak mülkiyetini temel alan bir toplumsal düzeni yaratma arzusundaır.

Aralarındaki fark yalnızca şudur; otoriter komünistler, işçi sınıfının, özellikle de radikal burjuvaziden yardım alan kent proletaryasının siyasal iktidarının gelişimi ve örgütlen-

mesi aracılığıyla amaçlarına ulaşabileceklerini sanmaktadırlar. Öte yandan devrimci sosyalistler ise, üst sınıflardan olup geçmişlerini tamamen reddederek açıkça kendilerine katılma ve devrimci programlarını bütünüyle kabul etme arzusunda olan iyi niyetli kesimler de dahil olmak üzere, kent ve kırdaki işçi sınıfının antipolitik gücünün gelişimi ve örgütlenmesi aracılığıyla amaçlarına ulaşabileceklerine inanmaktadırlar.

İki taraf arasındaki bu görüş ayrılıkları her iki tarafın farklı taktiklere başvurmasına yol açmaktadır. Otoriter komünistler, işçilerin, devlet iktidarının ele geçirilmesi amacıyla örgütlenmesinden yanadır. Devrimci sosyalistler ise, devleti yıkmak üzere veya daha kibarca söylemek gerekirse devleti tasfiye etmek üzere örgütlenmektedirler. Komünistler otoriter ilke ve pratikleri savunurlar; devrimci sosyalistler olanca inançları ile özgürlüğe vurgu yaparlar. Her iki taraf da aynı şekilde bilimin, her türlü dinsel ve batıl inancın yerine geçmesinden yanadır. Komünistler bilimi kitlelere zor yoluyla dayatma arzusundadırlar; devrimci sosyalistler ise, bilimin propagandasını yapmaya çalışacaklardır ve böylece, bireyler ve gruplar bir kez ikna olduklarında, birkaç “üstün” zeka tarafından önceden hazırlanıp “cahil” kitlelere dayatılan her türlü planı reddederek, kendi düşünce ve çıkarları doğrultusunda aşağıdan yukarıya doğru özgürce ve kendiliğinden örgütlenip federasyonlaşacaklardır.

Devrimci sosyalistler, kitlelerin içgüdüsel istemlerinde ve gerçek ihtiyaçlarında yatan pratik sağduyunun ve bilgeliliğin, bunca yenilgiden sonra hala insanları mutlu etmeye çalışan tüm toplumsal doktorların ve kılavuzların etkileyici zekasında asla bulunmadığına inanırlar. Daha da önemlisi, devrimci sosyalistler, insanlığın oldukça uzun zamandan beridir başkalarının kendi üzerindeki yönetimlerine boyun

eğdiğine inanırlar; yani insanlığın başına gelen tüm belaların, yönetimin şu veya bu biçimden değil, biçimi ne olursa olsun, esas olarak bizi yönetimin ve yönetim ilkesinin temel varlığından kaynaklandığına inanırlar.

Nihayet, Alman okulu tarafından bilimsel olarak geliştirilen, Amerikalılar ve İngilizler tarafından da kısmen kabul edilen komünizm ile, Latin ülkelerinin proletaryası tarafından muazzam bir şekilde geliştirilerek son şekli verilen Proudhonculuk arasında da meşhur bir çelişki vardır. Devrimci sosyalizm, kısa bir süre önce gerçekleşen Paris Komünü'nde, heybetini ve pratik geçerliliğini gözler önüne serdi.

Monarşik ve dinsel gericiliğin karşısında kaybettiği onca kana rağmen, Avrupa proletaryasının kalbinde ve zihninde daha da dayanıklı hale gelip güçlenen Paris Komünü'nü destekliyorum, çünkü Komün her şeyden önce, bizzat devletin kendisine açıkça ve cesurca meydan okuyarak devlet ilkesini reddetti.

Devlete yönelen bu başkaldırının, bugüne kadar siyasal merkezileşmenin başlıca ülkesi olan Fransa'da meydana gelmesi ve Komün'ün inisiyatifinin, büyük Fransız uygarlığının öncüsü ve ana kaynağı olan Paris'in elinde olması son derece çarpıcıdır. Başındaki tacı fırlatarak, Fransa'ya, Avrupa'ya, tüm dünyaya hayat ve özgürlük vermek üzere, kendi yenilgisini coşkuyla ilan eden Paris; tarihsel öncülüğünü tekrarlayarak, köleleştirilen tüm halklara, kurtuluşa ve esenliğe giden tek yolu gösteren Paris; burjuva radikalizminin siyasal geleneklerine ölümcül bir darbe indirerek, Fransa ve Avrupa gericiliği karşısında, devrimci sosyalizme gerçek anlamını kazandıran Paris! Galip gelen gericiliğe teslim olmaksızın, yıkıntılarını kendisine kefen yapan Pa-

ris; kendi felaketiyle, Fransa'nın geleceğini ve onurunu kurtaran, üst sınıflarda gözden kaybolan yaşamın, erdemliliğin ve ahlaki kudretin, kendi gücünde ve proletaryaya verdiği sözlerde yaşatıldığını tüm insanlığa gösteren Paris! Kitlelerin mutlak kurtuluşunun ve onların sınır tanımayan gerçek dayanışmasının yeni çağını törenle açan Paris; milliyetçiliği yok ederek onun yıkıntıları üzerinde insanlığı yükselten Paris; insancıl ve ateist olduğunu ilan ederek, kutsal masalların yerine, toplumsal yaşamın büyük gerçekliklerini ve bilimsel inancı geçiren, eski ahlakın yalanlarının ve kötülüklerinin yerine, tüm insan ahlakının sarsılmaz temeli olan özgürlük, adalet, eşitlik ve kardeşlik ilkelerini koyan Paris! İnsanlığın yazgısına olan büyük bağlılığını, görkemli düşüşüyle, ölümüyle kanıtlayan, kahraman, rasyonel ve inançlı Paris; inancını, tüm gücüyle birlikte gelecek kuşaklara emanet eden Paris! En asil çocuklarının kanyla sulanan Paris! İşte insanlık budur! Bu, doğrudan Hristiyan kiliselerinden ve kötülüğün en yüksek papazı olan Papa'dan ilham alan birleşik Avrupa gericiliği tarafından çarmıha gerilen insanlıktır. Ancak, halklar arasındaki dayanışmanın bir ifadesi olarak yaklaşmakta olan uluslararası devrim, Paris'i tekrar diriltecektir.

Asla unutulmayacak olan Paris Komünü'nün gerçek anlamı budur ve Komün'ün iki aylık ömrünün ve ölümünün geride bıraktığı muazzam ve görkemli sonuçlar bunlardır.

Paris Komünü çok kısa ömürlü oldu ve Versailles gericiliğine karşı verdiği mücadele tarafından tamamen sekteye uğratılan iç gelişimi nedeniyle, sosyalist programını uygulamasa bile, en azında teorik olarak çözümleyebilme imkânını dahi bulamadı. Öte yandan Komün üyelerinin büyük çoğunluğunun sosyalist olmadığını da göz ardı etmemek gerekiyor. Komün üyeleri sosyalist olarak görünmüşlerse,

bu onların kişisel inançlarından ziyade, olayların karşı duramaz akışıyla bu doğrultuda hareket etmelerinden, içinde bulundukları koşulların doğasından ve konumlarının dayattığı ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Komün'e katılan sosyalistler küçük bir azınlıktı; en fazla on dört veya on beş kişiydiler; komünarların geri kalan kısmını Jakobenler teşkil ediyordu. Ancak bir noktayı açıklığa kavuşturmamız gerekiyor; birbirinden oldukça farklı olan iki Jakoben türü vardır. Bir tarafta, Bay Gambetta gibi Jakoben avukatlar ve doktrinerler vardır; onların pozitivist ... küstah, despotik ve yasal cumhuriyetçiliği, Jakobenciligi, birlik ve otorite kültü dışındaki her şeyden arındırıp eski devrimci inançlarını yadsıyarak, Fransa halkını önce Prusyalılar'a, ardından da Fransa'nın yerli gericilerine teslim etti. Öte yandan, samimi bir şekilde devrimci olan, 1793'ün devrimci ruhunun gerçek ve son temsilcileri olan kahraman Jakobenler vardır; aşağılık gericilere teslim olmaksızın, oluşturdukları güçlü birliği ve sahip oldukları otoriteyi feda etmeye hazır olan Jakobenler. Bu yüce gönüllü Jakobenler'e, doğal olarak, devrimin zaferini her şeyden daha çok önemsemiş bir kişilik olan Delescluze liderlik ediyordu; kitleler olmaksızın devrim olamayacağından ve kitleler sahip oldukları sosyalizm içgüdüsünü şimdilerde açığa vurup ekonomik ve toplumsal bir devrimi gerçekleştirecek güçte olduklarından, kendilerini tamamen devrimci hareketin akışına bırakan iyi niyetli Jakobenler, kendilerine rağmen, eninde sonunda sosyalist olacaklardır.

Paris Komünü'ne katılan Jakobenlerin yüz yüze kaldıkları durum tam da buydu. Delescluze ve yanındaki pek çok kişi, genel içeriği ve vaatleri pozitif sosyalist bir içeriğe sahip olan çeşitli program ve bildirgeleri imzaladılar. Bununla birlikte tüm iyi niyet ve samimiyetlerine rağmen Jakobenler,

içsel inançlarından ziyade, dış koşulların dayatmasıyla sosyalist oldular; henüz yeni benimsedikleri sosyalist ilkelerine ters düşen burjuva ön yargılarının birçoğundan kurtulmak için gerekli olan zamandan ve kapasiteden yoksundular. İç mücadele tuzağına düşen Jakobenler'in, genellemelerin ötesine geçip, burjuva dünyası ile aralarındaki dayanışmayı ve ilişkileri ebediyen ortadan kaldıracak nihai adımları asla atmayacakları anlaşılır bir şeydir.

Bu durum, Komün ve bu insanlar için büyük bir talih-sizlik oldu. Hem kendileri felç oldular, hem de Komün'ü felç ettiler. Yine de onları suçlayamayız. İnsanlar bir gecede değişmezler; doğalarını ve alışkanlıklarını istedikleri anda değiştiremezler. Komün uğruna ölerек samimiyetlerini kanıtladılar. Kim onlardan başka bir şey istemeye cüret edebilir?

Jakobenler, düşünce ve eylemlerinin esin kaynağı olan Paris halkından daha fazla suçlanamazlar. Halk düşünsel etkileşimden ziyade içgüdüsel olarak sosyalistti. Halkın tüm istem ve özlemleri olabildiğince sosyalistçedir ancak, düşünceleri ve daha ziyade bu düşüncelerin geleneksel ifadeleri öyle değildir. Fransa'nın büyük kentlerinin proletaryası, hatta Paris proletaryası bile, halen de pek çok Jakoben ön yargıya, diktatöryal ve yönetsel anlayışlara sıkı sıkıya yapışmaktadır. Proletaryanın düşüncelerine hakim olan ve tüm kötülüklerin, yoksulluğun ve köleliğin tarihsel kaynağı olan dinsel eğitimin ölümcül sonuçlarıyla beslenen otorite kültü henüz tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Halkın en zeki çocuklarının, en inançlı sosyalistlerin bile henüz bu düşüncelerin etkisinden kurtulamamış olmaları, bu gerçeğin çarpıcı boyutlarını göstermektedir. Onların zihinlerini birazcık karıştırmaya teşebbüs ettiğinizde, karanlık bir köşeye sinmiş olan hükümet taraftarı Jakobenliğin can çekişmekte olduğunu ama tamamen ölmediğini göreceksiniz.

Komün'e katılan küçük ama inançlı sosyalist grup da çok zor durumdaydı. Bir yandan, Paris halkının kitlesel desteğinin eksikliğini hissederken ve pek de güçlü olmayan Uluslararası Birlik örgütü yalnızca birkaç bin insanı etkileyebilmişken, bu sosyalistler, birkaç bin işçiye iş sağlamak, onları doyurmak, örgütlemek, silahlandırmak ve gericilerin hareketlerini yakında izlemek zorundaydı. Üstelik tüm bunlar, kuşatılan, açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan ve Prusyalılar'ın izni ve lütfuyla Versailles'de örgütlenen gericiliğin karanlık entrikalarının tuzağına düşen Paris gibi devasa bir kentte olup bitiyordu. Sosyalistler, Versailles Hükümeti'ne ve ordusuna karşı, devrimci bir hükümet ve ordu kurmak zorunda kaldılar; monarşist ve dinsel gericiliğe karşı savaşabilmek için, devrimci sosyalizmin temel ilkelerini unutarak veya feda ederek Jakoben bir tarzda örgütlenmek zorunda kaldılar.

Böylesine karmaşık olan koşullar altında, Komün'ün çoğunluğunu oluşturan ve aynı zamanda oldukça gelişkin bir politik öngörüye ve yönetsel örgütlenme pratiğine ve geleneğine sahip olan Jakobenler'in, baskın bir güç olarak sosyalistleri denetimleri altına almaları elbette doğaldı. Buna rağmen, Jakobenler'in sahip oldukları avantajlardan sonuna kadar yararlanmamaları oldukça şaşırtıcıydı; zira Paris ayaklanmasına tamamen Jakoben bir karakter veremeye çalışmadılar; hatta tam tersine, toplumsal devrimin seyrine kapılmakta bir mahsur görmediler.

Teorilerinde oldukça tutarlı olan pek çok sosyalistin, devrimci pratiklerinde yeterince sosyalistçe hareket etmeyen Paris'teki dostlarımızı suçladıklarını biliyorum. Öte yandan, avaz avaz bağırarak burjuva basın, dostlarımızı, programlarına gereğinden fazla bağlı kalmaları gerekçesiyle suçlamaktadır. Bir an için burjuva basınının o alçakça suç-

lamalarını bir yana bırakalım. Proletarya kurtuluşunun en zeki teorisyenlerinin dikkatini şu olguya çekmek istiyorum; Parisli kardeşlerimize açıkça haksızlık yapıyorlar, çünkü, en doğru teorilerle bu teorilerin pratik uygulaması arasında, birkaç gün içinde katedilemeyecek muazzam bir mesafe vardır. Örneğin, ölümü kesinleşmiş olan insanlardan sadece birini anmak gerekirse Varlin'i tanıma şerefine erişmiş herhangi biri, Varlin ve arkadaşlarının, derin, tutkulu ve iyi özümsemiş sosyalist inançlarla hareket ettiklerini bilir. Bu insanları tanıyan hiç kimse, onların ateşli coşkunluklarından, fedakarlıklarından ve güçlü inançlarından zerre kadar şüphe etmemiştir. Bununla birlikte, özellikle güçlü bir inanca sahip olmalarından dolayı, bu insanlar, uğruna yaşamlarını feda ettikleri o yüce görev nedeniyle kişisel güvenliklerini hesaba katmadılar; kendileri için asla kaygılanmadılar! Tüm diğer örneklerde olduğu gibi, Politik devrime taban taban zıt olan bu Toplumsal devrimde de, bireysel eylemin bir hiç, kitlelerin eyleminin her şey olacağına inandılar. Bireylerin yapabileceği tek şey, halkın içgüdüsel istemlerini ifade eden düşünceleri formüle etmek, bu düşüncelerin propagandasını yapmak ve tüm çabalarını, kitlelerin doğal gücünün örgütlenmesine adamaktır. Hepsi bu kadar; geri kalan her şey bizzat kitlelerin kendileri tarafından gerçekleştirilecektir. Başka türlü davranacak olursak varacağımız yer politik bir diktatörlük olur; tüm ayrıcalıkları, eşitsizlikleri ve baskılarıyla devletin yeniden inşası; bu dolambaçlı ve kaçınılmaz yola saptığımızda kitlelerin siyasal, toplumsal ve ekonomik köleliğini yeniden inşa edeceğimiz bir noktaya varacağız.

Tüm samimi sosyalistler ve genel olarak halk içinde doğup yaşayan tüm işçiler gibi, Varlin ve arkadaşları da, benzer kişilerden oluşan bir tek grubun sürekli etkin olmasına ve

daha üstün kişiliklerin egemenliğine karşı tamamen meşru olan bir ihtiyat duygusunu paylaştılar. Ve her şeyden önce adil ve iyi niyetli insanlar oldukları için, bu öngörüyü, bu güvensizliği, başka kişiler için olduğu kadar, kendileri için de taşıdılar.

Toplumsal bir devrimin, ya bir diktatörlük tarafından ya da tüzel bir topluluk tarafından yönetilip örgütlenmesini savunan otoriter komünistlere karşılık ki bana göre bu düşünceleri tamamen yanlıştır dostlarımız, Parisli sosyalistler, halk kitlelerinin, gruplarının ve birliklerinin, kendiliğinden kesintisiz eylemi olmaksızın, asla devrim yapılamayacağına inandılar.

Parisli dostlarımız bu düşüncelerinde bin kez haklılardı. Ne kadar mükemmel olursa olsun hatta üstün yeteneklere sahip birkaç yüz bireyden oluşan kolektif bir diktatörlükten bahsediyor bile olsak halkın kolektif iradesini temsil eden, gerçek çıkarlarının, istemlerinin, özlemlerinin ve ihtiyaçlarının belirsiz yoğunluğunu ve çeşitliliğini kucaklayabilecek kadar güçlü olan herhangi bir zihin var mıdır? Devlet şiddetine maruz kalan hasta bir toplumu taşıyan bir sedyeye benzemeyen toplumsal bir örgütlenme nasıl yaratılır? Yani sorun hep kitlelere, gruplara, komünlere, birliklere ve bireylere eksiksiz özgürlük sağlayacak bir toplumsal devrimin zor yoluyla örgütlenmesi olmuştur; bizzat devletin varlığına ve iktidarına dayanan tüm tarihsel şiddet kaynaklarının ebediyen ortadan kaldırılması. Devletin yıkılışıyla birlikte, yasalardan kaynaklanan tüm eşitsizlikler ve çeşitli dinler tarafından yayılan tüm yalanlar da ortadan kalkacaktır, çünkü yasa ve din, asla devlet tarafından temsil edilen, güvenceye alınan ve himaye edilen ideal ve gerçek şiddetin kutsanmasından başka bir şey değildir.

Özgürlüğün insanlığa asla verilmeyeceği ve her türlü devlet ortadan kaldırılmadığı sürece, toplumun ve toplumu teşkil eden tüm grupların, yerel birliklerin ve bireylerin gerçek ihtiyaçlarını karşılanamayacağı açıktır. Güya devlet tarafından temsil edilen ama aslında, devlet boyunduruğu altında olan bölgelerin, komünlerin, birliklerin ve bireylerin gerçek çıkarlarının reddi olan sözüm ona genel toplumsal çıkarlar, yalnızca birer soyutlama, kurgu ve yalandan ibarettir. Devlet, bir toplumun gerçek istemlerinin, yaşayan güçlerinin güle oynaya aktığı, ama sonradan bu hayallerin gölgesinde, vahşice öldürülüp gömüldüğü vahşice bir mez-baha ve kocaman bir mezarlıktır. Hiçbir soyutlama kendi başına var olamayacağından, üzerinde duracağı bacakları, birşeyler yaratacak elleri ve yığınlarca kurbanı tıkınacak midesi olmadığından, göksel ve dinsel bir soyutlama olan Tanrı, aslında, ayrıcalıklılar ve ruhbanlar sınıfının gerçek çıkarlarını temsil ederken, onun dünyevi tamamlayıcısı olan politik soyutlama, yani devleti ise, kendi dışındaki her şeyi yutma eğiliminde olan sömürücü sınıfın, burjuvazinin, daha az gerçek olmayan çıkarlarını temsil etmektedir. Hep bölücü olan ve bugün de insanları, güçlü ve zengin bir azınlık ile köleleşerek enkaz haline gelmiş bir çoğunluğa her zaman olduğundan daha fazla bölen ruhban sınıfı, tıpkı burjuvazi gibi, endüstride, tarımda, bankacılıkta, ticarete olduğu kadar devletin hükümet, ekonomi, hukuk, eğitim, polis ve ordu gibi işlevsel alanlarında da sahip olduğu çeşitli toplumsal ve siyasi örgütlenmeleri aracılığıyla, bir yandan tüm bu köleleşmiş insanları hakim bir oligarşiyle kaynaştırmakta, diğer yandan da, ebedi yanılığın içinde yaşayan, karşı durulmaz mevcut ekonomik gelişmeler tarafından sürekli ve kaçınılmaz olarak proleter olmaya doğru itilen ve gözü kapalı olarak bu hakim oligarşiye hizmet eden birer

araca indirgenmiş olan umutsuz, aldatılmış varlıklara dönüştürmeye çalışmaktadır.

Kilisenin ve devletin ortadan kaldırılması, yeniden örgütlenecek bir toplumun gerçek kurtuluşunun vazgeçilmez ön koşulu olmalıdır, ancak bu yeniden örgütlenme, hem bilgeler ve aydınlar tarafından çizilen ideal planı, hem de çeşitli diktatöryal güçler hatta, evrensel oy hakkıyla seçilen ulusal bir topluluk tarafından verilen emirleri reddederek, yukarıdan aşağıya doğru bir örgütlenme modelini esas almamalıdır. Daha önce de söylediğim gibi, böyle bir örgütlenme modeli, kaçınılmaz olarak yeni bir devlet yaratacak ve sonuç olarak yönetici bir aristokrasiyi, yani kitlelerle hiçbir ortak yanı olmayan bir insanlar sınıfını ortaya çıkaracaktır. Elbette bu yeni sınıf, kamu refahına hizmet etmek veya devleti korumak bahanesiyle kitleleri sömürüp köleleştirecektir.

Geleceğin örgütlenmesi aşağıdan yukarıya doğru, işçi birlikleri ve federasyonları tarafından gerçekleştirilmelidir; önce birliklerden ve komünlerden başlamalı, sonra bölgeleri ve ulusları içine alarak en nihayet, büyük uluslararası ve evrensel federasyon ile doruğa çıkmalıdır. Hayat verici gerçek toplumsal özgürlük düzeni ve toplumsal refah ancak o zaman vücut bulacak ve birey ile toplumun gerçek çıkarlarını kısıtlaması şöyle dursun, bu toplumsal düzen onların gerçek çıkarlarını bağdaştırarak güvenceye alacaktır.

Birbirine zıt olan çıkarları bağdaşmayacağı için, birey ile toplum arasındaki armoniye ve evrensel dayanışmaya pratikte asla ulaşılamayacağı iddia edilmektedir. Bu iddiaya ben şöyle cevap vermek istiyorum; eğer bu çıkarlar bugüne kadar karşılıklı bir uyuma kavuşmamışlarsa bunun nedeni, Devletin, çoğunluğun çıkarlarını ayrıcalıklı bir azınlığın

çıkarlarına feda etmesidir. Bu yüzden bu ünlü uzlaşmazlık, kişisel ve toplumsal çıkarlar arasındaki bu çatışma, insanı onursuzlaştırıp öz saygısını ortadan kaldırmak üzere o özgün günah doktrinini yaratan teolojik yalanlarca icat edilen bir kurgudan, siyasal bir yalandan başka bir şey değildir. Bağdaşmaz çıkarlarla ilgili aynı yanlış düşünce, bildiğimiz gibi teolojinin yakın akrabaları olan metafizikçilerden de beslenmiştir. İnsan doğasının toplumsal karakterini anlamayan metafizikçiler, toplumu, özgürce ve üstün bir gücün etkisi altında düzenlenen gizli ya da biçimsel bir anlaşma adına aniden biraraya getirilen bireylerin mekanik ve tamamen yapay bir toplamı olarak görürler. Metafizikçilere bakacak olursak, bu bireyler biraraya gelerek toplumu oluşturmadan önce, bir tür ölümsüz ruha ve mutlak özgürlüğe sahiplerdi. Biz ise, insanın tüm entelektüel, manevi ve maddi zenginliğinin gelişiminin yanı sıra, gözle görülür bağımsızlığın da toplumun ürünü olduğuna inanıyoruz. İnsan, toplumun dışında kaldığında sadece özgür olmamakla kalmayacak aynı zamanda gerçek anlamda varlığının bilinçince olan, konuşan ve düşünen tek varlık olan insan bile olmayacaktı. İnsan yalnızca, zekası ile kolektif emeğinin kombinasyonu sayesinde, orijinal doğasını ve daha ziyade gelecekteki gelişmesi için bir çıkış noktası teşkil eden vahşi ve hayvani durumdan çıkmıştır. İnsan yaşamının bir bütün olarak çıkarlarının, eğilimlerinin, ihtiyaçlarının, yanılığının hatta aptallıklarının yanı sıra, her türlü şiddetinin, adaletinin ve görünüşte gönüllü olan etkinliklerinin yalnızca toplumsal güçlerin kaçınılmaz sonuçlarını temsil ettiğine derinden inanıyoruz. İnsanlar ne karşılıklı bağımsızlık düşüncesini reddedebilirler ne de dışsal doğayı sergileyen çift yönlü etkiyi ve tek biçimliliği inkar edebilirler.

Elbette bu harikulade karşılıklı ilişki ve olgular arasındaki bağımlılık, doğanın kendisinde bile mücadele olmadan ortaya çıkmamıştır. Tam tersine, doğanın güçleri arasındaki armoni, yalnızca yaşamın ve devinimin gerçek koşulu olan kesintisiz bir mücadele sonunda ortaya çıkmıştır. Toplumda olduğu gibi doğada da, mücadelenin olmadığı bir düzen ölüm anlamına gelir.

Eğer evrende bir düzen mümkün ve doğal olabilmişse, bunun tek nedeni evrenin, üstün bir irade tarafından dayatılan ve önceden imgelenen bir sistem doğrultusunda yönetilmemiş olmasıdır. Kutsal meşruiyetin teolojik varsayımı açık seçik bir saçmalığa, yalnızca her türlü düzenin inkarına değil, bizatihi doğanın inkarına yol açmaktadır. Doğal yasalar yalnızca doğaya içkin olmaları anlamında gerçektir; yani bu yasalar herhangi bir otorite tarafından oluşturulmamıştır. Bu yasalar, “doğa” dediğimiz şeyi teşkil eden tek biçimliliğin basit dışı vurumundan veya daha ziyade değişiminden başka bir şey değildir. İnsan aklı ve bilimi onları keşfetti, deneysel olarak inceledi ve tek bir sistemde toplayarak onlara yasa adını verdi. Ancak doğanın kendisi bu yasalardan habersizdir. Doğa bilinçsiz olarak hareket eder; doğa, kendiliğinden ortaya çıkarak durmadan kendilerini tekrarlayan olguların belirsiz çeşitliliğini kendi içinde taşır. Evrensel düzenin varlığını sürdürmesinin nedeni, bu eylemin kaçınılmazlığıdır.

Böyle bir düzen, doğal olmayan bir şekilde evrimleşmiş gibi görünen ama aslında bu gelişime özel bir unsur kazandıran doğal hayvanın ihtiyaçları ve düşünme kapasitesi tarafından belirlenen toplum içinde de göze çarpmaktadır; var olan diğer her şey gibi insanın da doğal güçlerin birliği ve eylemi tarafından yaratılan maddi bir ürünü temsil etmesi anlamında tamamen doğal olan bir unsurdur. Bu özel

unsur akıldır, genelleme ve soyutlama kapasitesidir ve insan bu yetenekleri sayesinde kendisini yabancı ve dışsal bir nesne gibi inceleyip gözlemleyerek düşünsel tasarımlarını gerçekleştirebilmektedir. Düşüncesi aracılığıyla kendisini ve etrafındaki dünyayı aşan insan, mükemmel bir soyut betimlemeye ve mutlak bir boşluğa erişir. Bu mutlak boşluk, var olan her şeye tepeden bakarak bütünlüklü bir karşı çıkış düzeyine erişen insanın soyutlama kapasitesinden aşağı kalır bir şey değildir. Zihinde gerçekleşen en yüksek soyutlamanın nihai sınırı budur; ve bu mutlak hiçlik, Tanrıdır.

Tüm teolojik doktrinlerin anlamı ve tarihsel temeli budur. Doğayı ve kendi düşüncelerinin maddi nedenlerini anlamadıkları için, hatta bu düşüncenin gerisinde yatan koşulları ve doğal yasaları bile kavrayamadıkları için bu ilk insanlar ve ilk toplumlar, mutlak fikirlerinin tamamen soyut düşünceleri formüle etme kapasiteleri tarafından yaratılan birer sonuç olduğu konusunda en ufak bilgiye sahip değillerdi. Bu yüzden insanlar, doğaya dayandırdıkları bu soyut düşünceleri gerçek birer nesne gibi gördüler, oysa ki bu soyut düşünceler doğanın kendisi için hiçbir şey ifade etmiyordu. Böylece, kendi yarattıkları kurgulara ve mümkün olmayan mutlaklık nosyonlarına saygı göstermeye ve tapmaya başladılar. Ancak, soyut olan hiçlik ve Tanrı düşüncelerine somut bir biçim kazandırma ihtiyacını hissettikleri için tanrısal bir anlayış yarattılar ve daha da önemlisi bu anlayışa, doğa ve toplum içinde buldukları tüm iyi ve kötü nitelikleri ve güçleri atfettiler. Fetişizmden tutun da Hristiyanlığa dek tüm dinlerin kökeni ve tarihsel gelişimi böyle oldu.

Dinsel, teolojik ve metafizik saçmalıkların tarihini ele alacak bir çalışmaya girişmeye ve kutsal simgeselliklerin oluşum süreçleri ile yüzyıllarca süren barbarlık tarafından

yaratılan kuruntuları tartışma niyetinde değiliz. Batıl inançların yarattığı felaketleri, kan ırmaklarını ve gözyaşı sellerini hepimiz biliyoruz. Henüz olgunlaşmamış olan insanlığın giriştiği bu sapkınca başkaldırıları, toplumsal örgütlenmelerin normal gelişmesinde ve evrimleşmesinde kaçınılmaz ve tarihsel olan aşamalardı. Böylesi sapkınlıklar, evrenin doğaüstü bir güç ve irade tarafından yönetildiği düşüncesini, insanın imgesel dünyasına ölümcül bir şekilde yerleştirdiler. Yüzyıllar gelip geçti ve toplumlar bu düşünceye öylesine alıştılar ki, aralarından çıkan her türlü karşıt arzuyu ve daha fazla ilerleme kapasitesini yok ettiler.

Önce birkaç bireyin iktidar hırsı, ardından da çeşitli toplumsal sınıflar köleliği ve fethetmeyi egemen ilke haline getirdi ve bu korkunç kutsallık düşüncesi toplumun tam kalbine yerleştirildi. Daha sonra ise, Devlet ve Kilise gibi iki kurumu temel almayan hiçbir toplum olanaklı görülmedi. Bu iki toplumsal bela tamamen doktriner mazeretçileri tarafından savunulmaktadır.

Bu kurumların dünyada ortaya çıkmasından hemen sonra iki yönetici sınıf - papazlar ve aristokratlar- çabucak örgütlenip hiç zaman kaybetmeden köleleşmiş insanlara, Kilise ve Devletin yararlarını, kaçınılmazlığını ve kutsallığını aşılamağa başladılar...

ANARŞİZİM VE MARKSİZM

Orta ve geç on dokuzuncu yüzyılda, radikal sol yani, aç gözlü kapitalizm eleştirmenleri ve sanayi işçilerinin özgürlüğünün savunucuları iki temel franksiyona ayrılıyordu: Marksistler ve anarşistler. Kabaca söylemek gerekirse (ki bu son derece karışık bir hikâyedir), kazanan Marksistler oldu ve yirminci yüzyılın tüm başarılı

sol devrimleri örneğin Rus, Çin ve Küba Marksist ilkelere bağlılıklarını ilan ettiler.

Marksistler ile anarşistler arasındaki savaş bu noktada tarihsel bir meraktan öte devam eden bir meseledir. Pişman olmayan ya da eleştirilmeyen tek gerçek Marksist sol Kim Jong Il ve etraftaki birkaç entelektüel ile az sayıdaki profesördür.

Anarşizm ise uygulanabilir bir toplumsal hareket olarak İkinci Dünya Savaşıyla yavaş yavaş tükenmeye yüz tutmuşken küreselleşme karşıtı hareket ve dönemimizin diğer radikalizmleri içinde yeniden dirilmeye başlamıştır.

Ne var ki, döneminde -Marx'ın diğerleriyle arasındaki- bu savaş bir ölüm kalım meselesiydi ve Marksizm muhtemel kapitalizm karşıtı olarak ve yanı sıra anarşizm karşıtı olarak tanımlanıyordu. Aslında, Marx'ın yazarlığı anarşizme yönelik saldırıları açısından handiyse gülünç bir genişliğe ulaşmıştır. Marx'ın Alman İdeolojisi kitabının büyük bölü-

mü -yüzlerce sayfası- bireyci/anarşist Max Stirner'e yönelik bir saldırıdan ibarettir. Felsefenin Sefaleti Proudhon'a karşı büyükçe bir fikir savaşıdır. Marx onca zaman ve enerjisini Bakunin'e saldırmaya harcamıştır: “dangalak!” “cana-var, et ve yağ yığını,” “sapık” vesaire: bu tabirler, hasımları söz konusu olduğunda Marx'ın bildik üslubudur: yazarlığı yarı bilimsel inceleme, yarı sözlü tacizdir. Marx'ın, gerek kendi ağzından gerekse de kimi sözcülerini kullanarak on-yıllar boyunca yönelttiği ve muhtemelen diğerleri kadar eğlenceli olmayan suçlaması, Bakunin'in bir muhbir olduğu yönündeydi ve Marx'ın bu başarılı saldırıları nihayetinde Bakunin'in Enternasyonal İşçi Zimbirtısından tasfiyesine yol açtı.

Belki de Kim Jong Il'e atıfta bulunmamdan sonuca gidebilir ama bu savaşta anarşistlerin tarafındayım. Ancak şunu da belirtmek durumundayım: öncelikle, Karl Marx anarşist hasımlarının tümünden çok daha iyi bir düşünürdü. Marx'ın felsefe ve ekonomisi düşünceler tarihi içinde kesinlikle onsuz olmaz bir konumdadır. Tarihsel materyalizmi, örneğin, bir toplumun entelektüel, estetik ya da dinsel üretimlerinin yine kendisinin materyal tertibatlarını ve üretim koşullarını yansıttığı yönünde bir düşüncedir; bir tür basite indirgeme olsa dahi bizim için olmazsa olmaz bir düşüncedir. Marx günümüz entelektüel ve siyasi evrenine akıl almaz sayıda katkı sunmuştur. Bir düşünür olarak, hayret verici derecede sistematik, birikimli, özgün ve radikaldir.

Beri yandan, anarşistler köhne bir koca yığındır. Proudhon'un felsefesi son derece cüruf bir yığıntıdır: kimi parçalar sivri ve kullanışlı, kimileri ise çelişkili ya da gariptir. Proudhon'un gerici mi ilerici mi olduğu dahi (bu terimlerle düşünmek istiyorsak elbet, ki ben tercih etmek

istemem) belli değildir; toplumsal cinsiyet konusu üzerine yazdıklarını okumak, örneğin, onu kaldırıp atmak için yeterlidir. Bakunin'in felsefesi de en az bir yığıntı denli kötüdür. Öncelikle, bilindiği üzere, temel tarihsel ve ekonomik analizleri doğrudan Marx'tan türetilmiştir ve izlediği siyaset de bütünüyle bir Marx ve Proudhon potpurisidir.

Şu halde, sorunun biri şu: 1870 yılında yaşayan bir radikal olsan, özgürlükçü bir siyasi harekete uygun bir açıklama ya da duyarlı bir entelektüel yapı aradığında, şüphesiz ki birincil kaynağın Marx olurdu; Marx'ın sisteminin kapsamı, tutarlılığı ve özgünlüğü mukayese dahi edilemezdi. Anarşistler -en azından Kropotkin'in daha yararlı modeline değin, hatta bundan sonra dahi- felsefi anlamda vasattı. Belki de teorileri de en az önerdikleri gelecek denli kaotik olan anarşistlerden bundan daha iyisini beklememeliyiz. Ancak, sanırım bu daha çok Marx gibi yetenekli entelektüellerin sayılarının yok denecek denli az olması gerçeğiyle ilgili bir durum; son derece az toplumsal hareket böyle birine sahiptir.

Aslında, Bakunin, Kropotkin ve Emma Goldman'ın komünist anarşizmi, bilindiği üzere Marx'a çok şey borçluydu. Bu figürlerin tümü için de tarih sınıf mücadelesi tarihiydi. Düşman, kapitalizmdi. Devrimci sınıf, proletaryaydı. Ve tümü devrimi ilerletebilmek için memnuniyetle Marksistlerle aynı safta yer aldı.

Ne var ki, şu sorundu: Marx bir totaliterdi. Bu akşam, 1840'lardan bu yana bu cümleyi söyleyegelen uzun bir anarşist zincirin son halkası oluyorum. Ama ben doğrudan söylüyorum. Marx bir totaliterdi. Marx bir totaliterdi. Marx bir totaliterdi. Bana göre, Stalin ya da Mao'nunki gibi yönetimler -ki bunlar, her şey bir yana, on milyonlarca insanın

katilleriydiler- Marx'ın ideolojisine ne denli yakındırlarsa, o denli doğruydular. Marksist söylemlerinde kesinlikle içtendiler.

Şimdi, şayet Joe McCarthy, John D. Rockefeller ya da Ronald Reagan, Marx'ın totaliter olduğunu söylemiş olsa, buna kuşkuyla yaklaşırsın: bunlar salt kendi çıkarlarına hizmet eden kişiler; gerici kapitalist domuzlar ve sair. Ancak, Bakunin, Kropotkin ya da Emma Goldman, Marx'ın totaliter olduğunu söylüyorsa... durup bir düşünmeli. Bu insanlar kapitalizm karşıtı devrimciler. Kendilerini Komünist olarak tanımlıyorlar. İşte tam da bu yüzden, Marx ve onun izinden gidenler bu karşı çıkışı ciddiye almak zorundaydı. Rus devriminden kısa süre sonra, Emma Goldman, Lenin'in kendisini totalitarizmiyle yüzleştirdi. Büyük anarşist Nestor Mahno da aynı şeyi yaptı. Huzursuz oldukları şey, Lenin'in o dönem Rusya'daki bütün anarşistleri cezaevine koyuyor, kurşuna dizdiriyor olmasıydı. Ancak, Marx ile Bakunin arasında geçen türden mücadeleler Marksizmi kendi korkunç gerçeğiyle yüzleştirdi ve tahakküm değil, özgürlük temelli bir antikapitalist ve özgürlükçü alternatif meydana getirdi.

Marx'ın savını güçlendirmek için söylediği ve çoğunca reddedildiğini fark ettiğim birkaç örnek vereceğim. “Komünist Manifesto”da, Marx ve Engels hemen bir proletarya diktatörlüğünün dayatılmasını önerir. Bakunin gibi, benim de bunun ne anlama geldiğine dair hiçbir fikrim yok, ama canımı sıktığını biliyorum. Bu diktatörlüğün programı her halükarda şu türden maddeler içerir:

Kazancın, Devlet sermayesinin tutulduğu bir ulusal banka ve harici bir tekel yoluyla Devletin elinde merkezileşmesi...

İletişim ve ulaşımın Devlet elinde merkezileşmesi...

Eşit iş gücü dağılımı. Endüstriyel ordularının kurulması özellikle de tarımda.

Hoş bir Kızıl Kmerler tınısına sahip bu maddeler, evrensel ücretsiz eğitim hakkı, kademeli gelir vergisi gibi meydana gelecek kimi reformlar ile dönüştürülebilir. Ancak ben bunları da önü sonu despotik öneriler olarak görüyorum. Ne var ki, bir kez iletişim, ulaşım ve sermayenin tümünü devletin tekeline teslim ettiğinde, artık onun kurbanı olmayı da beklemen gerekir. Bu türden önerilerin totaliter olmadığını ise, yalnızca bir safsatacı düşünebilir. Sınıf düşmanlarının zorla çalıştırılmasını onaylamaktan, üretimi, iletişimi, ulaşımı, bankacılığı ve eğitimi tümüyle devletin denetimine vermekten söz ediyorsan, tam da totaliter bir devlet paradigmasına, yirminci yüzyılı oburca yiyip bitiren Marksist kabusların aleni kılavuzuna sahipsin demektir.

Bakunin ve diğer pek çok anarşistin Marx'ın bir "otoriter sosyalist" olduğu yönündeki savlarına cevaben Marx bunları yalanlamayı değil, açık bir biçimde otoritenin kaçınılmaz olduğunu söylemeyi tercih etti. Otorite olmadan geniş ölçekli endüstriyel üretime sahip olamazsın, dedi Marx; ve Marx geniş ölçekli endüstriyel üretimi seviyordu. Otorite olmadan, devrim yapamazsın. Otorite olmadan siyasi bir konuma sahip olamazsın. Aslında, otorite olmadan başarılı bir insan yaşamına sahip olamazsın. Bir başka deyişle, Marx otorite heveslisi olduğu yönündeki suçlamalara cevaben otoriteye heveslendi. "Devrim, şüphesiz ki var olan en otoriter şeydir; bu, halkın bir kesiminin topla tüfekle kendi isteğini diğer kesimlere dayatmasıdır. Otoriter de aşağı yukarı böyle bir şeydir; ve kazanan taraf eğer boş yere savaşmadıysa, kendinden öncekinden ilham alan ordularıyla

la uygulayacağı terör ile bu kuralı sürdürmek zorundadır” (Reader 733).

Marx’a göre, tarih boyunca devletin amacı, sınıfı baskı altında tutan güçlü bir mekanizma olmaktır. Monarşi, aristokrasinin feodal köylüleri baskıladığı ve burjuvazinin ortaya çıkmasını engellemeye çalıştığı bir devlet şeklidir. Amerika türünden Cumhuriyetçi yönetim şekilleri, burjuvazinin -kapitalist mülkiyetçi sınıfın- proletaryayı baskıladığı bir mekanizmadır. Proletarya diktatörlüğü ise, proletaryanın burjuva sınıfını ve ayrıca küçük toprak sahipleri ya da “uzmanlar” ve sair gibi diğer ezen sınıfları baskıladığı ya da “tasfiye ettiği” mekanizma olacaktır. Bu, tarih boyunca süregelen sınıf mücadelesine son verecek ve sonrasında artık devlet gerekli ya da hatta mümkün olmayacak ve “yitecektir.”

Bakunin bunu ilk ve en sert eleştirenlerdendi. Bir sınıfın bir diktatör görevi göremeyeceğini işaret etti: bir kişiye ya da belki küçük bir komiteye ihtiyaç duyarsın. Ve o halde de oluşturulan devlet kendisini gücün merkezi, yönetenler ile yönetilenler arasındaki sınıf ayrımının rabıtası kılar. Devlet gücünü etkin kullananlar olacak, bunlar ceplerini dolduracaklardır. Çünkü Marx gerçekten de ekonomik determinizminin teorik esareti içindeydi; insanların kendi çıkarları için gücü arzulamalarından ve de ne türden olursa olsun, güç bir kez kuruldu mu, bunun istismar edilebileceğinden neredeyse tümüyle bihaberdi. Marx’a göre, kapitalizmden sonra devlet diye bir tanım olmayacaktı. Bakunin bunun ahmakça bir tavır olduğunu düşünüyordu. Yirminci yüzyıl bize bir şey anlatıyorsa, o da şudur: Marksist diktatörlüklerdeki komünist partiler bir toplumsal sınıf oluşturdular ve kendi çıkarları doğrultusunda despotik bir yönetim uyguladılar.

Toplumsal sınıfı yok edecek denli acımasız bir güce sahip olduğunda, topyekun savaşa, soykırıma, tüm esir halkların aşağılaştırılma ve insanlıktan uzaklaştırılmalarına yetecek güce de sahip olursun. İşte Marx tam da bu gücü istemişti. Bakunin, Marx'a şunu yazmıştı: "Devletin olduğu yerde, tahakküm ve kaçınılmaz olarak kölelik de vardır" (Leier 286). Bakunin'e göre, Marx'ın bakış açısında, "kitleler, özgürleştirilmeleri için öncelikle köleleştirilmek zorundaydılar". Marksist devleti ve aynı zamanda Marx'ın radikal işçi hareketini yönlendirdiği yolu kastederek, "otoriter bir örgütten eşitlikçi bir toplumun doğması imkansız" diyordu Bakunin.

Bakunin'in Marx tanısı daha da derine gidiyordu. Aslında o, Marx'ın totalitarizminin yine kendisinin Hegelyanizminden kaynaklandığını düşünüyordu: tarihin mutlak görülebilir bir ilerlemeci ve determinist yönü olduğu ve Benim (Hegel ya da Marx) geleceğin şeklini tayin ettiğim yönündeki düşünce. Bu halde, benim önümde duruyorsan, kaçınılmaz olarak ilerleyen tarihin önünde duruyorsun demektir; ve bu tarih ya da düzenimde kastettiğim şey her ne ise, bu mutluluğa giden zafer yürüyüşünde seni ezip geçecektir. Hegel gibi, Marx da binyıllık bir düşünürdür: tarihin sonundaki daimi orgazma ulaşmış, oraya varış yolunu bildiğini öne sürmüştür. Doğa adına, dünya adına ya da teşbihte hata olmaz, Tanrı gibi konuştuğunu iddia etmiştir. Bu türden bakış açısının korkunç kibiri düşmanlarını yok etmene ve kült bir karakter oluşturmaya davetiye çıkarır. Anarşizm üzerine söyleyebileceğimiz en olumlu şeylerden biri, geleceği belirlemek iddiasında bulunmayı reddetmesidir; o, insanların yaşayıp neler olacağını görmesini ister.

Kafamı kurcalayan bir diğer soru da Marx'a göre, halklar açısından bir totalitere dönüşmemenin neden o denli

önemli olduğudur. Neden sadece şunu demiyoruz: evet, onda çok fazla güzel şey var, ama proletarya diktatörlüğü ve benzerinin yanlış olduğu ortada, bu nedenle de vazgeçilmeli. Tam da burada hafiften edepsizlik edeceğim. Bu böyle, çünkü Marksizm bir felsefe olarak kesinlikle bir karakter kültü: Marx'ın felsefesine göre, bireysel anlamda karakterlerin tarihte önemli bir rolünün olmaması da ironik bir veridir. Ne var ki Marksistlerin birincil bağlılığı gerçeğe ya da dünyaya değil, insanadır. O kesinlikle bir yanlışa dönüşmez. O halde, totalitarizm yanlış olduğuna göre, Marx totaliter değildi. Şayet bu noktaya geldiyse, ben naçizane senin artık ne bir düşünür olduğuna inanırım, ne de iddialarının doğru olduğunu düşünürüm: sen sadece bir müritisindir. İşte zaten totalitarizmin özü dediğimiz şey de bu değil midir?

Plato'nun Devlet'i Batı siyasal teorisinin kurucusudur. Çok büyük öneme sahiptir ve yüz temel bakış ve kurumsal düşünce içerir. Ancak doğrudan totaliter bir metindir. Yoğun bir dille hiyerarşik toplum yapısını savunur. Filozofların gücün mutlak sahibi ve toplumun yöneteni olmaları gerektiğini söyler. Yinelenen temalarından biri yönetenlerin insanları denetim altında tutabilmek için onlara sürekli yalan söylemek zorunda kalacakları ve öyle de yapmaları gerektiğidir. Yönetenlerin sınıf yapısını bir sonraki nesle aktarmak için insanları son derece öjenik bir program dâhilinde eşleştirmelerini önerir: ayakkabıcıyı ayakkabıcıyla, erkek askerleri kadın askerlerle, kral filozofları kraliçe filozoflarla... Kimden olduğu belli olmayan bebeklerin öldürülmesi gerektiğini söyler. Ve benzer şeylerle devam eder. Aristo böylesi bir ortamda Devlet'e sistematik bir biçimde saldıran ilk kişidir ve demokratik bir çağda yaşayan bizler bu temeldeki düşünceleri iğrenç bulmak durumundayız.

Ne var ki, Plato pek çok açıdan muhteşem, hayran olunası biridir. İnsanlar onu sever, yaşamlarını onun düşüncelerini açıklamaya adanlar. Şimdi, bu insanlar için o asla yanlışa dönüşemez; özellikle de onu alenen böyle yapan Devlet'in temel iddiaları denli bütünüyle ve tehlikeli bir biçimde, mide bulandırıcı bir boyutta yanlış olamaz asla. Dolayısıyla, her şeyi güllük gülistanlık gösterebilmek adına isteri nöbetleri geçirirler. Örnek: mutlak otorite bütünüyle gülünçtür; her iddia bunun söylediğinin tersine çıkıyor. Şüphesiz ki bu, çaresizlik konseyi. Ya da: Plato'da iki öğretidir; eksoterik ve ezoterik. Sıradan cahil insanın inanmak istediği şey ile gizliden gizliye bildiği şey birbirinden bütünüyle farklıdır.

Dürüst olmak gerekirse, ben ne Plato savunucularını anlayabiliyorum, ne de Marx savunucularını. Plato ya da Marx'ın ortaya koyduğu gelişim projeleri saçma bir proje ne denli doğruysa ancak o denli doğrudur; ki bunlardan biri bütünüyle değersiz bir düşünürdür. Doğru olanı al, ötesini reddet. Neden olmasın? Neden “endüstriyel ordular” vs. konusunda yanlış düşünüyor ancak şu konuda haklı diyemeyesin? Neden? Çünkü sen bir müritsin, filozof değil. Neticede, asla yazdığını okumak, düşündüğünü düşünmek zorunda değilim. Gerçek nedir sorusu ile Wittgenstein aslında ne anlatmaya çalıştı sorusunun aynı olduğunu düşünen filozoflar tanıyorum. Birincisi, Wittgenstein gereğinden fazla önem verilen bir cehalet yanlısı olmasaydı dahi, bu en az kölelik denli insan düşüncesine ters bir bakış olurdu. İkincisi, izin ver de senin gibi bir ahmaktan duyarak değil, Wittgenstein'ı okuyarak karar vereyim.

Marx'ı da tam da okuduğun diğer yazılar, düşünceler, iddialar gibi okumalısın: eleştirel. Kullanabileceklerini, tartışabileceklerini, uygun bulduklarını almalı, kalanı ise

en ufak bir an tereddüt yaşamaksızın bırakmalısın. Benim Marx'a ilişkin bir derdim de, herhangi bir eleştirel mesafe olmaksızın kendisinin izinden gidilmesini istediğini düşünmemdir, ki bu da öne sürülen bilimsel savlarla derin bir ironi oluşturur. Ne var ki Marx'ın bilimciliği dahi, tıpkı kendisinin Proudhon ve Bakunin'e -ve düşmanı olarak gördüğü diğer herkese- yıllar boyunca hemen her an yinellediği üzere, kısmen bir tür susturma teşebbüsüdür: bilimle tartışamazsın, piç!

Aslında, Marx'ın yazarlığının önemli eksikliklerinden biri, döneminin tipik özelliği olarak aşırı bilimciliğidir. Bu açıdan, söz gelimi Auguste Comte'nin yazmalarıyla karşılaştırılabilirler.

Ancak Marx'ın tüm ömrü bilimin biricik epistemolojik geçerlilik aygıtı olduğu, hemen her düşünün bilimsel bir iddia ortaya attığı ya da tümüyle dışlanmak riskini göze aldığı bir döneme rastlamıştır. Ancak bilimin kendisi bir epistemolojik otorite yapısıdır. Marx her hasmına bilimsel olmadıkları gerekçesiyle küçümsediğinde aynı şeyi derdi: bu benim düşüncem değil. Benim değer yargıları, benim insanlık için gelecek görüşüm herhangi bir diğer kişinin değerleri ya da görüşü değildir. Onlar nesnel gerçekliğin sesi. Bu, Marx'ın kalbindeki temel gerilimdir. Tahayyül ettiği komünist gelecek tarihin kişiler üstü materyal itkilerinin kaçınılmaz sonucudur. Bu geleceğin alenen tam da Marx'ın istediği şey olması ise sadece bir tesadüftür. O halde, neden bunu ileri götürmeye çalışmak için örgütlenmeler oluşturuyor? Ve neden alternatif görüşlerle sürekli dalga geçmeye, bunları ve bunları öne sürenleri bertaraf etmeye çalışıyor? Tek yapması gereken, beklemektir. Marksizm geniş bir ahlaki ve siyasi amaçtır. Buna bir bilim demek, kendini bile isteye kandırmaktır ve birincil olarak bir otorite iddiası işlevini görür.

Marksizm tam teçhizatlı bir zırh takımıdır; ancak önünde daha uzunca bir yol vardır. Her iki açıdan da otoriter bir yapıdadır, ancak onu bu denli etkin yapan, baskılanıyor olmasından aldığı coşkudur, delirmiş bir diktatör anlamında değil de, nihayet sadece entelektüel anlamda itaat etmek isteyen insanların totaliter kişilik ifadesidir. Marx'ı ne pa-hasına olursa olsun, savunma; ya da herhangi bir şey pa-hasına onu savunma: doğru olanı al, olmayanı bırak: dert değil. Marx öldü; kendisiyle hemfikir olduğunu görüp de sevinemez. Bu meret, bir tür felsefe, bilim ve tarih: sayısız saçmalığına sorgusuz itaat etmeni bekleyen bir din değil. Marx'ın metinlerine itaat etmek, Stalin'e, Pol Pot'a ya da Dick Cheney'ye -artık güçleri de bitti- itaat etmekten daha mantıklı değildir.

Otoriter/devlet/Marksist sosyalizmin anarşizm karşısında elde ettiği zafer -yirminci yüzyılda önü sonu bitmiştir- gerek sol açısından gerekse de insanlık açısından mutlak bir felaket olmuştur. Aslında, sol devlet sosyalizminin siyasi spektrumun sol elini bütünüyle felç ettiğini söyleyebilirim. Amerikan liberalizminden geriye devlet gücüne duyulan heves dışında bir şey kalmamıştır. Yeni bir bürokrasiden ve artan baskıdan ibaret olmayan hiçbir çözüm yoktur. Amerikan liberalizmi artık budur: kurtarıcımız olan devleti sevmek; Hegelyan diyebileceğimiz ve Marx tarafından sola bağlanan bir tema. Yüce Toplumun büyük evi projesinin mimarisi Stalinist mimaridir; ve bu büyük ev projesi, bu binaların tüm ülkede şiddetle içeriye çöktüğü gerçeğinden görülebileceği üzere, baştan ayağa bir felakettir. Başarıları tek şey, geçmişte var olan mevcut toplulukların mutlak yıkımıdır.

Özgürlük düşüncesi sağa terk edildi ve sonrasında gerici-lik olarak alaya alındı. Günümüzde Amerika'da özgürlük

konusunda kaygılananlar bir tek Çay Partisi Hareketi mensuplarıdır. Gerçekten de içler acısı bir durum; şayet Amerikan solcuğu insanlara, özellikle de en şanssız olanlarımıza yardım etmek arzusundan hareket ediyorsa, üstüne basa basa söyleyebilirim ki ilk adım idari özerkliği ve bu insanların kendi yaratıcılıklarını vurgulamak, ne tür dertlerinin olduğuna ve gerçekten ne istediklerine kulak vermektir. Bir başka deyişle, özgürlükçü bir solun yeniden ortaya çıkmasına ihtiyaç var.

Marksist holokostlar yüzyılından çıktığımızda, solun anarşizm tarihine daha bir esinle bakabileceğini düşünüyorum.

Anarşizm en iyi anlarında hepimizi özgürleşmeye çağırıyor. Proletaryayı yanlış bir bilinçten kolektif bir binyıla götürme yolundaki entelektüel bir elebaşına takılmaya çağırıyor, her birimizi kendi özgürlüğümüzden sorumlu kılıyor. Geleceğin ne şekilde olacağını bilmek ya da geleceğe herhangi bir şekli dayatmak iddiası yok: bu devletçi siyasetçi ve filozofların totaliter kalplerinde yatar. Anarşizm, birlikte yaratacağımız, ortak doğaçlama bir sanat eseri olacak açık bir gelecek düşünüyor. Her şeyi anlamak gibi bir iddiası yok: anarşizm bir bilim değil. Özgürlük!

Size önerdiğim tek özgürlük sahip olmaya degendir: isterseniz de istemeseniz de sizi zorla özgürleştireceğimiz bir özgürlük değil, istediğiniz gibi yaşayabileceğiniz bir özgürlük. Avrupa solculuğunun atası olan Rousseau, insanların “özgür olmaya zorlanması” gerektiğini söylemiştir: totaliter solun daimi reçetesi budur. İşte bu, tam da kulağa geldiği denli çelişkilidir ve getirisi baskıdır, özgürlük değil.

Mesele şu: bizler bu gezegene bırakıldık. Birlikte ya da ayrı, kendi hayatlarımızı yaratma özgürlüğünü elde ettik.

Nereden yönetildiğimize dair en ufak bir fikrimiz yok: dünya tek başına denetimimizi ve algımızı aşıyor. Aslında bizler kendi başımıza kendi denetimimizi ve algımızı aşıyoruz. Bu hem korkutucu hem de riskli bir hal. Buna dehşetengiz korkular içinde tepki gösterebiliriz. İlahi ya da “bilimsel” yollarla geleceği bilebildiğimiz gibi görünmeye ya da şiddet ve baskı yoluyla onun önüne geçmeye çalışabiliriz. Ya da kendimizi ona açmayı dener, onun kendiliğinden öz yaratımına bırakırız.

İşte anarşist seçenek bu.

İKİNCİ BÖLÜM

BAKUNİN'İN DEVLETSİZ SOSYALİZM DÜŞÜNCESİ

Fransız Devrimi'nin ilan ettiği büyük ilkelerin etkisi ile, Devrim'in kitlelere akidelerini (gizemci değil akılcı, semavi değil dünyevi, ilahi değil beşeri olan akidelerini, insanın hakları akidelerini) ilettiği andan itibaren; herkesin eşit olduğunu, hürriyet ile eşitliğin herkesin hakkı olduğunu ilan ettiği andan itibaren, bütün Avrupa ülkelerindeki, bütün medeni dünyadaki kitleler, afyonuyla kendilerini uyuşturan Hıristiyanlığın getirdiği esaretten yavaş yavaş uyanarak eşitlik, özgürlük ve insanlık haklarının olup olmadığını kendi kendilerine sormaya başladılar.

Bu soru ortaya atılır atılmaz, takdire şayan güçlü sezgilerinin yanı sıra içgüdülerinin de rehberliği altındaki insanlar, gerçek kurtuluşlarının ve insanlaşmalarının ilk şartının iktisadi durumlarında köklü bir değişiklik olduğunu anladılar. Günlük geçimlerini kazanmak, haklı olarak onların öncelikli sorunudur, çünkü Aristo'nun belirttiği gibi insanın düşünmesi, kendini özgür hissetmesi, insan olabilmesi

için günlük yaşamın maddi dertlerinden kurtulmuş olması gerekir. İnsanların maddeciliği karşısında feryat figan eden ve insanlara idealizmin [ülkücülük] kaçınılmazlığını [nefsine hâkim olma] vaaz eden burjuvalar da bunu gayet iyi biliyorlar, çünkü bunu lafta tavsiye ederken davranışlarıyla örnek olmak gibi bir çabaları yok.

İnsanların önüne gelen ikinci soru, yani işten sonraki boş vakit sorunu ise insan olmanın vazgeçilmez bir şartıdır. Ancak, ekmek ve boş vakit mevcut toplumun kökten dönüştürülmesi dışında başka bir yolla elde edilemez ve bu da Devrimin (kendi ilkelerinin kaçınılmaz sonuçlarının zorlamasıyla) neden Sosyalizmi doğurduğunu açıklar.

Sosyalizm Adalettir... Sosyalizm adalettir. Adaletten bahsettiğimizde, büyük ölçüde zor kullanılarak elde edilen, zamanla ve (Hristiyan olsun, pagan olsun) kilisenin ya da benzeri bir kurumun kutsamasıyla takdis edilmiş bir şiddete dayanan ve bu hâliyle (mantıksal muhakeme yoluyla bütün kanunların türetildiği) mutlak ilkeler olarak kabul edilen Yasalarda ya da Roma hukuk öğretisinde bahsedilen adaleti anlamıyoruz; hayır, sadece insanın vicdanına dayanan adaletten, her insanın bilincinde (hatta çocuklarda bile) bulunan ve tek bir kelimeyle ifade edilmesi mümkün olan adaletten bahsediyoruz: Hakkaniyet.

Zor kullanılarak yapılan fetihler ve dini etkiler yüzünden siyaset, hukuk ve iktisat dünyasında bugüne kadar hâkimiyet kuramayan bu evrensel adalet yeni dünyanın temeli olmalıdır. Adalet olmadan ne hürriyet, ne cumhuriyet, ne refah ne de barış olabilir. Öyleyse adalet, barışın tesis edilmesi amacıyla etkin bir şekilde çalışabilmemiz için kararlarımızı yönlendirmelidir. Bu adalet bizi, fazlasıyla kötü muamele gören insanların çıkarlarını savunmayı, bu insan-

ların siyasi özgürlükleriyle birlikte iktisadi ve toplumsal kurtuluşlarını da talep etmeyi bir görev olarak üstlenmeye çağırıyor.

Sosyalizmin Temel İlkesi. Baylar, burada şu ya da bu sosyalist sistemi önermiyoruz. Bizim talep ettiğimiz şey, Fransız Devrimi'nin büyük ilkesinin yeniden ilan edilmesidir: Her insan, insanlığını bütün yönleriyle geliştirecek maddi ve manevi olanaklara sahip olmalıdır; bizce bu ilke şu sorununa çevrilebilir:

Toplumu, erkek olsun kadın olsun her bireyin, hayata atıldığında sahip olduğu çeşitli melekeleri geliştirmek ve işinde bunlardan faydalanmak için yaklaşık olarak eşit olanaklara sahip olmasını sağlayacak şekilde örgütlemek. Hiç kimsenin emeğinin sömürülmesine olanak tanımayacak böyle bir toplumun örgütlenmesi, her bireyin aslında yalnızca kolektif emek tarafından üretilen toplumsal refahtan, bu refahın yaratılmasına doğrudan doğruya katkıda bulunduğu ölçüde faydalanmasını sağlayacaktır.

Devlet Sosyalizmi Reddediliyor. Bu görevin gerçekleştirilmesi elbette yüzyıllar boyunca sürecektir bir gelişmeyle olacaktır.

Ancak, tarih halihazırda bu görevi önümüze koymuş bulunuyor; dolayısıyla, kendimizi tam bir acizliğe mahkûm etmeksizin bunu göz ardı edemeyiz. Bireylerin ya da örgütlerin tam hürriyetini kabul etmeyen ya da ne şekilde olursa olsun sistemli bir gücün oluşturulmasını gerektirecek tüm toplumsal örgütlenme girişimlerini şiddetle reddettiğimizi hemen ekleyelim. İktisadi ya da siyasi olsun yegâne yaratıcı örgütlenme temeli ve ilkesi olarak kabul ettiğimiz özgürlük adına, Devlet Komünizmini ya da Devlet Sosyalizmini uzaktan yakından andıran her şeye karşı çıkmalıyız.

Miras Hukukunun Lağvedilmesi. Devletin yapabileceği ve yapması gereken yegâne şey, mümkün olduğunca kısa zamanda bütünüyle lağvedilmek üzere miras hukukunda azar azar değişiklikler yapmaktır. Tamamen Devletin yarattığı olan, otoriter ve ilâhi Devletin varlığının koşullarından birisi olan bu kanun, Devletteki özgürlük sayesinde lağvedilebilir ve edilmelidir. Başka bir deyişle, Devlet kendini feshederek adalet ilkelerine göre özgürce örgütlenmiş bir topluma dönüşmelidir. Bizce miras hakkı lağvedilmelidir, çünkü var olduğu müddetçe bireylerin doğal eşitsizliğinden değil de sınıflar arasındaki yapay eşitsizlikten kaynaklanan ve miras yoluyla aktarılan iktisadi eşitsizlik devam edecektir. Sınıflar arasındaki yapay eşitsizlik, zihinlerin gelişimi ve şekillenmesi sırasında miras yoluyla aktarılan eşitsizliklere yol açacak; tüm siyasi ve toplumsal eşitsizliklerin kaynağı ve takdis edicisi olmayı sürdürecektir. Adaletin görevi herkes için eşitliği sağlamaktır; her insanın dünyaya gelirken sahip olacağı bu eşitlik, toplumun iktisadi ve siyasi örgütlenmesine bağlı olması ölçüsünde, kendi doğasının rehberliğinde hareket eden her insanın kendi çabasının ürünü olacaktır. Bizce vefat edenlerin mülkleri, (doğumlarından reşit oluncaya kadar bakımları dahil olmak üzere) her iki cinsiyetten çocukların yetiştirilmesine ve eğitime tahsis edilecek toplumsal bir fona devredilmelidir. Slavlar ve Ruslar olarak, halklarımızın genel ve geleneksel bir içgüdüsüne dayanarak aramızdaki temel toplumsal fikrin şu olduğunu eklemeliyiz: Tüm halkın mülkü yalnızca onu elleriyle yaranlara ait olmalıdır.

Baylar, biz bu ilkenin adil olduğuna, bunun bütün ciddi toplumsal reformların asli ve kaçınılmaz koşulu olduğuna kanaat getirdik; çoğu köylünün ektiği toprağın sahibi olduğu Fransa (ancak Fransa'da günümüzde hâkim olan siyasi

ve iktisadi sistemin kaçınılmaz bir sonucu olarak toprakların küçük küçük parçalara bölünmesiyle birlikte kısa bir süre sonra köylülerin çoğunun elinde neredeyse hiçbir şey kalmayacaktır) gibi ülkelerde bu ilkenin gerçekleştirilmesinde karşılaşılabilecek güçlüklerle rağmen Batı Avrupa bu ilkeyi kavramaktan ve kabullenmekten geri kalmayacaktır. Ancak, toprak meselesiyle ilgili herhangi bir öneri sunmaktan kaçınmalıyız... Şu an için aşağıdaki bildirgeyi önermekle yetiniyoruz:

Sosyalizm Bildirgesi.

“Nüfusun çoğunluğu en temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı müddetçe; gerek eğitimden yoksun bırakıldığı için gerekse (yasa önünde değilse bile) yoksulluğun yanı sıra dinlenmeksizin ve boş vakti olmaksızın çalışması gerektiği için siyasi toplumsal önemsizliğe ve köleliğe mahkûm olduğu müddetçe; dünyanın gurur duyduğu tüm refahı üretirken bunun karşılığında ertesi günkü nafakasını karşılamaya ancak yetecek kadar küçük bir pay aldığı koşullarda; hürriyetin, adaletin ve barışın gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğuna inanan; Yüzyıllardır kötü muameleye maruz kalan kitleler için ekmek sorununun bir zihinsel kurtuluş, özgürlük ve insanlık sorunu olduğuna inanan; Sosyalizm olmadan özgürlüğün bir ayrıcalık ve adaletsizlik, özgürlük olmadan da Sosyalizmin kölelik ve zalimlik olduğuna inanan; Barış ve Özgürlük Birliği, halkın emeğini sermayenin ve mülk sahiplerinin boyunduruğundan kurtarmayı amaçlayan köklü bir toplumsal ve iktisadi yeniden inşanın; katı bir adalet (yani ne hukuki ne de metafiziksel adalet değil, basitçe insani adalet), pozitif bilim ve en geniş özgürlük üzerine temellenen bir yeniden inşanın gerekli olduğunu yüksek sesle ilan eder.”

Siyasi İktidarın Yerine Üretici Güçlerin Örgütlenmesi. Siyasi iktidar olarak isimlendirilen her şeyin, gerek ilkesel olarak gerekse gerçekte tamamen lağvedilmesi gereklidir; çünkü siyasi iktidar var olduğu müddetçe yöneten ve yönetilen, efendi ve köle, sömürücü ve sömürülen de olacaktır. Siyasi iktidar lağvedildiğinde bunun yerini üretici güçlerin ve iktisadi hizmetin örgütlenmesi almalıdır.

Modern devletlerin muazzam gelişimine-nihai evresinde Devleti oldukça mantıklı bir şekilde bir saçmalığa indirgeyen bir gelişmeye- karşın, Devletin ve Devlet ilkesinin günlerinin artık sayılı olduğu giderek belirginleşiyor. Hem alınının teriyle geçinen kitlelerin, hem de onların (hükümet müdahalesinden bağımsız olarak insanların iktisadi birlikleri aracılığıyla kurulan ve bütün eski Devlet sınırlarıyla ulusal ayrımları bir kenara iten) özgür toplumsal örgütlenmelerinin kurtuluşunun giderek yaklaştığını; bu örgütlenmenin temelinde yalnızca üretken emek -insanileşmiş emek- olduğunu ve çeşitliliğine rağmen tek ortak çıkarının olduğunu daha şimdiden görebiliyoruz.

İnsanların Ülküsü. Bu ülkü elbette insanlara her şeyden önce ihtiyacın sona ermesi, yoksulluğun sona ermesi ve tüm maddi gereksinimlerin herkes için hem eşit hem de zorunlu olan kolektif emek aracılığıyla tümüyle karşılanması; ardından da tahakkümün sona erip insanların yaşamlarını kendi ihtiyaçlarına göre özgürce örgütlemeleri olarak gözükür. Bu örgütlenme, Devlette gördüğümüz gibi yukarıdan aşağıya doğru değil, tüm hükümet ve parlamentoların dışında aşağıdan yukarıya doğru olacak şekilde insanların kendileri tarafından kurulan bir örgütlenmedir (tarım ve fabrika işçileri derneklerinin, komünlerin, bölgelerin, ulusların özgür bir birliği olan; nihayetinde de gelecekte tüm Devletlerin yıkıntıları üzerinde zaferle yükselecek insanların evrensel kardeşliğini kucaklayacak bir örgütlenme).

Özgür Toplumun Programı. Bir Devlet biçimindeki cumhuriyet sistemi olan Mazzinici sistemin dışında bir komün olarak, bir federasyon olarak cumhuriyet, Sosyalist ve hakiki bir halk cumhuriyeti sisteminden, yani Anarşizm sisteminden başka bir sistem yoktur. Bu sistem, Devletin lağvedilmesini amaçlayan Toplumsal Devrim siyaseti ve (federasyon aracılığıyla aşağıdan yukarıya doğru) insanların tamamen özgür iktisadi örgütlenmesidir.

... Siyasi hükümetin var olması mümkün değildir, çünkü böyle bir hükümet ortak işlerin basitçe idare edilmesine dönüştürülecektir.

Programımız birkaç kelimeyle özetlenebilir:

Ezilenler için barış, kurtuluş ve mutluluk. Ezenlerle ve çapulcularla mücadele.

Her şeyin işçilere iade edilmesi. Tüm sermaye, fabrikalar, çalışma araçları ve hammadde özgür birliklere, toprak onu elleriyle ekip biçenlere ait olmalı.

Yeryüzündeki tüm insanlar için hürriyet, adalet ve kardeşlik.

Herkese eşitlik.

Hiçbir ayırım yapmaksızın hem herkese bütün gelişme, eğitim ve yetişme imkânlarının, hem de çalışırken eşit şekilde yaşama olanağının sağlanması.

İşçi birliklerinin yanı sıra sınai, zirai, bilimsel ve edebi birliklerin aşağıdan yukarıya doğru özgür bir federasyonu aracılığıyla toplumun örgütlenmesi ilk önce komün olarak, ardından komünlerin bölgeler olarak, bölgelerin uluslar olarak ve ulusların da uluslararası kardeşlik birliği olarak federe hâle geldiği bir federasyon.

Devrim Sırasında Doğru Taktikler. Siyasi devrimin taban tabana zıttı olan toplumsal bir devrimde bireylerin eylemleri hemen hemen hiçbir ağırlık taşımazken kitlelerin kendiliğinden eylemi her şey demektir. Bireylerin tek yapabilecekleri halkın içgüdüsüne karşılık gelen fikirleri anlaşılır bir dille anlatmak, yaymak ve geliştirmek; ayrıca, kitlelerin doğal gücünün devrimci şekilde örgütlenmesine aralıksız çabalarıyla katkıda bulunmaktır. Bunun ötesine geçecek hiçbir şey yapılmamalıdır; gerisini halk yapılabilir ve yapmalıdır. Başka herhangi bir yöntem siyasi diktatörlüğe, Devletin ve onunla birlikte de baskıların, eşitsizlikler, imtiyazlarının yeniden ortaya çıkmasına (yani halk kitlelerinin siyasi, toplumsal ve iktisadi köleliğinin yeniden oluşmasına giden yolun dolambaçlı da olsa mantıksal bir şekilde yeni baştan kat edilmesine) yol açar.

Varlin ve arkadaşları, aynen tüm samimi Sosyalistler ve genel olarak halkın içinde doğup büyümüş tüm işçiler gibi, yalıtılmış hâldeki bireylerden gelen inisiyatiflere karşı, üstün bireylerin uyguladıkları tahakküme karşı son derece yerinde olan bu ön yargıyı büyük ölçüde paylaşıyorlardı; ancak tutarlı olmanın dışına çıkarak aynı ön yargıyı ve güvensizliği kendi insanlarına karşı da gösterdiler.

Kararnamelerle gelen devrim başarısızlığa mahkûmdur. Otoriter Komünistlerin, Toplumsal Devrimin ancak bir diktatörlük ya da Kurucu Meclis aracılığıyla karara bağlanabileceği ve düzenlenebileceği şeklindeki (baştan aşağı yanlış olduğunu düşündüğüm) fikirlerinin aksine, dostlarımız Parisli Toplumsal Sosyalistler, devrimin ancak grupların ve halk birliklerinin kendiliğinden, sürekli kitlesel eylemleriyle başlatılabileceği ve tam olarak geliştirilebileceği görüşünü benimsemişlerdi.

Parisli dostlarımız binlerce kez haklıydılar. Çünkü, bir bütün olarak halkın kolektif iradesini meydana getiren sonsuz sayıdaki ve çeşitlilikteki gerçek çıkarların, arzuların, isteklerin ve ihtiyaçların tamamını kucaklayabilecek kadar büyük (ne kadar üstün yeteneklerle donanmış olursa olsun) bir akıl; ya da birkaç yüz üstün yetenekli bireyden oluşan kolektif bir diktatörlükten bahsediyorsak, bu kadar büyük bir zekâ bileşimi olamaz; herkesi tatmin edecek bir toplumsal örgütlenmeyi tasarlayabilecek bir zekâ yoktur.

Eğer böyle bir örgütlenmeyi sağlamak mümkün olsaydı, bu ancak (Devlet tarafından az çok onaylanan) şiddetin talihsiz toplumu baskı altına alacağı bir Procrustes yatağı(01) olurdu. Ama zaten Toplumsal Devrim, kitlelere, gruplara, komünlere, derneklere, hatta bireylere tam bir hürriyet vererek ve şiddetin tarihsel nedenlerini -yani yıkılması, yargılama hakkının doğurduğu bütün haksızlıkların ve çeşitli kültürlerden doğan bütün yalanların (ki bu hak ve kültürler, Devletin temsil ettiği, güvence altına aldığı ve izin verdiği şiddetin ülküsel olduğu kadar gerçekte de müşfikçe kutsanmasından ibaret olagelmıştır) tahrip edilmesini gerektirecek Devletin varlığını- ebediyen tahrip ederek, cebre dayalı bu eski örgütlenme sistemini sona erdirmelidir.

Ancak Devletin varlığı sona erdiğinde insanlığın özgürlüğüne kavuşacağı; toplumun, tüm grupların, tüm yerel örgütlenmelerin ve keza bu örgütleri oluşturan bireylerin gerçek çıkarlarının ancak o zaman gerçekten tatmin edileceği açıktır.

Devletin lağvedilmesini takip edecek özgür örgütlenme. Toplumun gerçek kurtuluşunun ilk ve vazgeçilmez koşulu, Devletin ve Kilisenin lağvedilmesidir. Toplum, yeniden örgütlenmesine ancak bundan sonra başlayabilir ve başlama-

lıdır; ancak bu, yukarıdan aşağıya doğru bir şekilde, birkaç bilge kişinin ya da âlimin çizdiği ideal bir plana göre ve bir çeşit diktatörlük iktidarı ya da genel oy kuralıyla seçilmiş Ulusal Meclis tarafından yayınlanmış kararnameler vasıtasıyla yapılmamalıdır. Daha önce de belirttiğim üzere böyle bir sistem kaçınılmaz olarak idari bir aristokrasinin, yani halk yığınlarıyla hiçbir ortak noktası bulunmayan kişilerden müteşekkil bir sınıfın oluşmasına yol açacaktır; bu sınıfın, ortak refah ya da Devletin selameti bahanesiyle kitleleri yeniden sömürmeye ve büyülemeye başlayacağı kesindir.

Özgürlükle Eşitlik El Ele Gitmelidir. İktisadi ve toplumsal eşitliğin gönülden taraftarıyım, çünkü bu eşitlik olmadığında özgürlüğün, adaletin, insan onurunun, ahlağın, ulusların refahı kadar bireylerin refahının da birer yalandan başka bir şey olmadığını biliyorum. Ancak, aynı zamanda (insanlığın ilk koşulu olan) özgürlüğün de gönülden bir taraftarı olarak dünyada eşitliğin, emeğin ve kolektif mülkiyetin kendiliğinden örgütlenmesiyle; üretici birliklerinin komünler olarak ve komünler federasyonu olarak özgürce örgütlenmesiyle (ama Devletin o yüce koruyucu eylemine asla başvurulmadan) kurulması gerektiğine inanıyorum.

Otoriter ve Liberter Devrim Arasındaki Fark. Bu fark, Sosyalistleri ya da devrimci kolektivistleri, otoriter Komünistlerden, yani Devletin mutlak inisiyatifini savunanlardan ayıran temel noktadır. Her ikisinin de amacı aynıdır: Her iki taraf da herkes için eşit olan iktisadi koşullarda, yani üretim aletlerinin kolektif mülkiyet altında olduğu koşullarda, tamamen kolektif emeğe dayanan yeni bir toplumsal düzenin yaratılmasını istiyor.

Ama Komünistler bunun, (burjuva radikalizminin desteğini de alan) işçi sınıfların, özellikle şehir proletaryasının

siyasi gücünün gelişmesi ve örgütlenmesi yoluyla başarı-lacağını hayal ediyorlar. Tersine, bütün muğlak ittifakla-ra düşman olan devrimci sosyalistler ise bu ortak amaca, (doğumları itibariyle yüksek sınıflara mensup olan, ancak kendi özgür iradeleriyle geçmişlerinden koparak açıkça proletaryanın saflarına katılan ve onun programını benim-seyenler dahil olmak üzere) kentli ve köylü çalışan kitlele-rin siyasi değil toplumsal (dolayısıyla anti- siyasi) örgütlen-mesiyle ulaşılabilceğine inanıyorlar.

Komünistlerin ve Anarşistlerin Yöntemleri. Dolayısıyla ortada iki farklı yöntem var. Komünistler, Devletin siyasi kudretini ele geçirmek için işçilerin güçlerinin örgütlen-me-si gerektiğine inanıyorlar. Devrimci Sosyalistler ise Devle-ti yıkmak ya da daha kibar bir ifadeyle tasfiye etmek için örgütleniyorlar. Komünistler otorite ilkesinin ve pratiğinin taraftarlığını yaparken, devrimci sosyalistler yalnızca öz-gürlüğe bel bağlıyorlar. Her iki taraf da batıl itikadı yok edecek ve imanın yerini alacak bilimi aynı ölçüde savun-u-yor; ancak Komünistler bilimi insanlara zorla dayatmayı is-terken, devrimci kolektivistler ise propaganda sonucu ikna olduklarında, insan toplumunun çeşitli gruplarının -asla önceden hazırlanan ve az sayıdaki “üstün” aklın cahil kitle-lere zorla dayatacağı bir plana göre değil, insanların doğal eğilimlerine ve gerçek çıkarlarına uygun olacak şekilde- ör-gütlenip kendiliğinden federasyonlarda bir araya gelmesini sağlamak amacıyla bilimi ve bilgiyi insanlar arasında yay-maya çalışıyorlar.

Devrimci Sosyalistler, insanlığın yüzünü güldürmek amacıyla yapılmış ama başarısız olmuş çok sayıda örnek önlerinde dururken hâlâ aynı doğrultuda uğraşmaya niyet-li insanlığın bütün bu bilgili doktorlarının ve kendinden menkul öğretmenlerinin bilge zihinleriyle karşılaştırıldı-

ğında, halk yığınlarının içgüdüsel özelemlerinde ve gerçek ihtiyaçlarında kat kat daha fazla pratik mantık ve zekâ olduğuna inanıyorlar. Devrimci Sosyalistler insanlığın uzunca bir süre, oldukça uzun bir süre yönetilmeye izin verdiğine ve bedbahtlıklarının kaynağının şu ya da bu hükümet biçimine değil, hükümet ilkesine ve nasıl bir

mizacı olursa olsun bizzat hükümetin varlığına dayandığına inanıyorlar.

Alman okulu tarafından geliştirilen, Amerikalı ve İngiliz Sosyalistlerinin kısmen kabul ettikleri bilimsel Komünizm ile ayrıntılı olarak geliştirilen ve nihai sonuçlarına vardırılan, Latin ülkelerinin proletaryası tarafından kabul edilen Proudhonculuk arasındaki görüş ayrılığı buradan kaynaklanır ve bu ayrılık artık tarihe mal olmuştur. Devrimci Sosyalizm kendisini uygulamada ilk defa Paris Komünü ile parlak bir şekilde göstermiştir.

Alman taraftarı bir afişte şöyle yazıyor: Bedeli ne olursa olsun Devletin muhafaza edilmesi ve güçlendirilmesi. Bizim afişimizde, toplumsal- devrimci afişte ise tersine kan kırmızısı harflerle şunlar yazılıdır: Tüm Devletlerin yıkılması; burjuva uygarlığının imha edilmesi; özgür birlikler aracılığıyla aşağıdan yukarıya doğru özgürce ve kendiliğinden örgütlenme; alınının teriyle geçinenlerden oluşan, dizginlenemez ayaktakımının ve kurtuluşunu ilan etmiş bütün insanların örgütlenmesi; her yerde yeni bir beşeri dünyanın yaratılması. Bu yeni örgütlenmeyi yaratmadan, daha doğrusu insanların bu örgütlenmeyi yaratmasına yardımcı olmadan önce zaferin kazanılması gereklidir. Olması gerekeni kurabilmek için olanı yıkmalı...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ANARŞİZM NEDİR, NE DEĞİLDİR?

ANARŞİZM NE DEĞİLDİR... ANARŞİZM NİHİLİZM DEĞİLDİR

Anarşizm, hiçliğin var olduğunu var saymaz. Zira, anarşizm otorite ve hiyerarşinin her şey olduğunu düşünmez. Böylece, hem otorite altında ve esaretinde bir hayat yaratabilir, hem de otoritenin lağvı mucizesi halinde, varlığın hiçliğe dönüşeceğini varsaymaz. Bu nedenle belki, birçok anarşist varoluşçu eğilimler taşır.

ANARŞİZM HEDONİZM DEĞİLDİR

Anarşizm, zevki dışlamaz, ancak zevki merkezi eksene koymaz. Zira, anarşist doğrular, bir iki temel anarşist ilkenin çerçevesinde şekillenir. Zevk, bu ilkelerden biri değildir. Benzer şekilde ‘canım istedi’ anarşist bir argüman değildir. Bu nedenle birçok anarşist bazan soğuk birer rasyoneldir.

ANARŞİZM LÜMPENLİK DEĞİLDİR

Her ne kadar toplumsal gözlemler aksini söylese de, anarşistler lümpen değildir, anarşist taklidi yapanlar ise lümpendir. ‘Lümpen’, Marks ve Engels’in literatüre kattığı bir terimdir ve sınıf bilinci olmayan kitle için kullanılagelir kabaca. Bir devrimci için lümpen, utanç verici bir hakarettir. Serserilik, sorumsuzluk, tembel boş gezerlik, (Marks ve Engels’in tabiriyle) godoşluk, lümpenliğe örneklerdir. Bu nedenle birçok anarşist gece gündüz emek sarfeder daha iyi bir dünya için.

ANARŞİZM AHLAKSIZLIK DEĞİLDİR

Anarşizm, gene artık pek tespit edilemez olsa da, derin bir ahlakçı damar taşır. Kimilerine göre bu ahlakçılık, bilakayduşart, yaşamın her alanına nüfuz etmelidir. Hatta hatta, ne yediğimizden, kiminle yattığımıza dek birçok detay, anarşist ahlakçılık perspektifinden yeniden inşa edilmelidir. Bu nedenle birçok anarşist 'straight- edge'dir.

ANARŞİZM POST- MODERNİZM DEĞİLDİR

Anlamların bulanıklığını çığ lingustik hilelerle ve sosyal bilimleri muğlaklaştırarak çözmek anarşizmin bulaşmadığı bir sahadır. Anarşizm, anti- modern olabilir, anarşizm pre-modern olabilir, ama post- modern olamaz. Bu nedenle, birçok anarşist formalisttir.

ANARŞİZM PASİFİZM DEĞİLDİR

Pasifizm, anarşist dokunuşa uğramadığı takdirde ezik, anarşizm de pasifizmden beslenmediği sürece zorbadır. Dolayısıyla, anarşist şeytanilik ve tezcanlılıkla harmanlaşmamış pasifizm, devrimci olamayacaktır. Bu nedenle birçok anarşist radikal aktivisttir.

ANARŞİZM KARAMSARLIK DEĞİLDİR

Her ne kadar hemen her anarşist, ertesi gün devrimi göremeyeceğimizi biliyor olsa da, devrim için mücadele etmek, anarşist bir itkidir. Bu itki, kapitalist jargonla kirletilmemiş olduğu gibi, derhal sonuç almaya ve her edimin neticesini ivedi bir şekilde görmeye odaklanmaz. Bu nedenle birçok anarşist iyimserlik hastalığından muzdariptir.

ANARŞİZM HAYALPERESTLİK DEĞİLDİR

Aksine anarşizm devrimciliktir, stratejik eylemliliktir, mücadele gücüdür. Anarşist toplum bir ütopya değil, insanoglunun çocuk felci hastalığını dünyadan silmeyi istemesi kadar ayakları yere basan, emek yoğun, insana sevinç ve

mutluluk veren bir yolculuktur. Bu nedenle birçok anarşist için hayaller birer projedir.

ANARŞİZM SORUMSUZLUK DEĞİLDİR

Anarşist toplumsal sorumluluk, bana sorarsanız, taşıması zor bir yük olarak bile düşünülebilir. Anarşist, toplumsal (ve hatta kimi bireysel ve kişisel) meseleleri kendine dert edinir, üstüne vazife addeder. Kollarını sıvar ve girer. Bu nedenle, anarşistlerin çoğu çok çalışkan ve gayretkeştir.

ANARŞİZM BENCİLLİK DEĞİLDİR

Birçok bireyci anarşist dahi hem fikir olacaktır, anarşist ferdiyetçilik ve ademimerkeziyetçilik, anarşizmin ganimetçi bir bencillik ideolojisi olduğu anlamına gelmez (kapitalizmin ganimetçi bir bencillik ideolojisi olduğu anlamına gelir öte yandan). Bu nedenle birçok anarşist toplumcudur.

ANARŞİZM KEYFİYETÇİLİK DEĞİLDİR

Anarşizm hakkındaki algıların çoğu, anarşist kuram tarafından değil, anarşist bireylerin yarattığı izlenimler üzerinden oluşmuştur. Bu minvalde, anarşizmin yarattığı kimi zaman içi boş bir kavrama dönüşme riski taşıyan ‘özgürlük’ kavramı, keyfiyetçiliğe dönüşebilir. Hangimize aşına değildir ki ‘ben anarşistim, canımın istediğini yaparım’ argümanı. Ancak, bu anarşizm değildir. Bu nedenle birçok anarşist doğu bilgeliklerine yakinen ilgilidir.

ANARŞİZM SOLCULUK DEĞİLDİR

Anarşizmin elbette Marksçı düşüncelerle tarihsel bir bağı var, ancak bu bağ, anarşizmi solcu düşünceler çerçevesinde değerlendirmeye yetmiyor. Anarşizm, sol/sağ çıkmazının ötesinde bir ideolojinin manifestosudur. Bu nedenle, anarşizm enternasyonalde yer almaz.

ANARŞİZM BİR DOĞMA DEĞİLDİR

Birçok ideolojinin aksine, anarşizm bir dogma değildir.

Taraftarlarından ziyade, takipçileri vardır. Bununla beraber, birçok eksikliği gediği de vardır. Sıklıkla esnetilir, yapıbozular. Ama buna rağmen, anarşizme anarşistlik yapıp tavizler vermek, anarşizm değildir. Bu nedenle, anarşist sayısı kadar farklı anarşizm vardır.

ANARŞİZM BİLİMSELLİK DEĞİLDİR

Bilimsel veriler, doğrulanır, yanlışlanır. ‘Doğru’nun otoritesine başvurur, zira doğru’yu kabul etmemek akıl dışıdır. Öte yandan, yine bilim felsefesinde kimi düşünürler göstermiştir ki, gerçek bilimle gerçek olmayan bilimi ayırt etmek için metafizik olmayan güvenilir kriterlerimiz yoktur. Anarşizmi bilimselleştirmeye gayret etmek, bir gün anarşizmin veri, deney ve kuramla yanlışlanabileceği anlamına gelir. Anarşizm dogma değildir, ama bilim hiç değildir. Zira, sosyalizmin aksine anarşizm bir toplum mühendisliği öngörmez. Bu nedenle, anarşistler bilime kuşkuyla yaklaşır.

ANARŞİZM DİNSİZLİK DEĞİLDİR

Tanrı kavramının otoriter olması gerektiği varsayımı, Tanrı algısına içkin değildir. Kimi dinlere göre, Tanrı omnipotenttir, ama bu gerek bir koşul değildir. Kimi Asya dinlerinde mesele böyle değildir. Her ne kadar bu satırların yazarı, metafiziksel meselelerin kitlesel takipçiliğine ‘din’ dese de, kimi anarşistler, böyle düşünmemektedir. Otoriter olmayan ‘yaratıcı’ imgelemi anarşizme karşıt değildir. Dahası, Hıristiyanlığın ilk yılları ve kimi heterodoks İslam tarikatları, Daoizm’den Theravada Budizm’ine dek birçok pratik, benzer tınıları yansıtmaktadır. Öte yandan, pratikte baktığımız da, anarşistlerin büyük çoğunluğu dinsiz ya da deisttir. Bu nedenle, Tibet’ten Birmanya’ya birçok mabette anarşizan tınılar gözlenebilir.

ANARŞİZM TAVİZ VERMEK DEĞİLDİR

Yakınlarda katıldığım bir anarşist toplantıda (Left Forum 2011), çömez bir genç anarşist sormuştu: ‘Para kazanmak için devasa bir şirkette çalışmak zorundayım. Bir anarşist olarak bunu kendime yediremiyorum. Ne yapmalıyım?’ Eminim, hepimize aşına bir sorundur bu. Ancak, şaşırtıcı bir şekilde, paneldeki anarşistler, bunun normal olduğunu ve gündelik yaşamda bu kadar tavizler vermenin pek sorun olmadığını beyan ettiler. Elbette, kazın ayağı böyle değil. Eğer anarşizmi uygulamak ve yaşamak zor geliyorsa, anarşistim deme hakkınız yoktur. Anarşizm bir zihin egzersizi değil, devrimci bir felsefe ve ideolojidir. Gandhi’nin dediği gibi, ‘gerçekleştirmek istediğimiz değişimin bir parçası’ olmalıyız. Bu nedenle, anarşistlerin hayatı zordur.

ANARŞİZM SADECE OKUYUP YAZMAK DEĞİLDİR

Anarşizmin neoliberal çağda bir zihin egzersizine dönüşürülmesi, sakınılması gereken bir yönelimdir. Bu nedenle, anarşistler okudukları kitaplar kadar, eylemlere katılır, diğer benzer fikirli insanlarla ortaklaşarak birçok platformdaki eylemliliklere iştirak ederler.

ANARŞİST KİMDİR...

Anarşistler kime karşı mücadele ederler?

- Tüm sahalarda (idari, finansal, politik, askeri vs.) gücün merkezi teşkilatı olarak görülen Devlet’e,
- Devletin idari kurumu olan ve tüm zaptetme, çalıştırma, kontrol etme vs. İşlerini yapan hükümete,
- Hem sahadaki verimli ilişkilerin hem de bireysel kapitalistlerin, onların aktivilerinin, projelerinin ve bu bağlamdaki suç ortaklarının yükselişi olarak görülen Kapitalizme,
- Devletin ve sermayenin bölündüğü münferit taraflara karşıdır. Diğer bir deyişle, polis, adliye, ordu, okul, gazeteler, televizyon, sendikalar, büyük çok uluslu firmalar, vs.

- Devlet yapısının dayandığı ana çekirdeği biçimlendiren aileye,

- Politika dünyasına karşı, bu nedenle de tüm politik partilere, burjuvazi demokrasisini ifade eden Parlementoya ve gerçek toplumsal problemleri maskeleyen yardım eden politik ideolojilere,

- Faşistlere ve Devlet, Sermaye tarafından kullanılan baskının diğer tüm kollarına,

- Baskı için etkileyici ve inandırıcı bir müttefik inşa eden Kilise ve dine,

- İnsanlara karşı kullanılan silahlı bir güç olan orduya,

- Sömürülmüş sınıfların en zayıfına yönelik baskıyı kurumsallaştıran hapisanelere,

- Farklıyı sindiren sığınma evlerine karşıdır.

Peki anarşistler hangi yanlış fikirlerle karşı mücadele ediyorlar?

- Tam anlamıyla yasaları, politik partileri, parlamento-ları, referandumları, oyları vs. kullanarak toplumsal problemler yaratan reformistlere,

- İnsanı, daima çalışmaya ve itaat etmeye elverişli bir otomaton haline indirgemeyi isteyen faydacılığa, (Orjinal metinde 'efficientism' kullanılmıştır, fakat tam bir karşılığı olmadığından faydacılık diye çeviririlmiş, 'efficiency': yeterlilik, etkinlik, verimlilik anlamlarına gelir.)

- Soyut bir insan fikrine barış ve güvenlik çağrısı yapan fakat düşman sınıflara saldırmak üzere hiçbir somut harekette bulunmayan insancılığa,

- Sömürülenlerin özgürleşmeleri için ellerindeki tek silah olan şiddeti engelleyen pasif direnişe karşı.

- Diğer ulusların yerine ana vatani yeğlemek gibi saçma bir fikri besleyen vatanseverliğe karşıdır, oysaki sömürülenlerin ana vatani yoktur aksine onlar tüm dünya sömürülenleriyle kardeşirler.

- Görevlerinin ana vatani korumak olduğu bahanesiyle, orduların hareketlerini haklı bulan militarizme,

- İnsan ırkının bir bölümünü aşağı olarak tanımlayan ırkçılığa,

- Kadınları seks objesine indirgeyen erkek şovenizmine,

- Kendisini boğucu tersyüz edilmiş bir erkek şovenizmi ile kapatmış feminizme,

- Sömürülenleri doğrudan eylemden ayrı tutan delegelere,

- Kişiyi toplumsal katmanlara yönelik eğiten hiyerarşiye,

- Tüm bireyselliği sindiren itaate,

- Bireyin özerk gelişimini engelleyen otoriteye,

- Reformizmin ideolojik örtüsü, evrimciliğinse modern bir versiyonu olan ilericiliğe,

- Ekonomiyi sınıf sömürücülüğü tarihinin merkezine koyan iktisadiyatçılığa,

- İktisadiyatçılığın doğrudan ürünü olan sendikacılığa karşıdır, ki bu da sınıf mücadelesinin işyeri düzeyinde iddialarla sınırlanması anlamına gelir. Anarkosendikalizm, tüm devrimsel beyanları yanı sıra bu reformist sınırlamadan da kaçmıyor.

Anarşistler ne ister...

- Devlet, hükümet, kapitalizm, aile, din, ordu, hapishaneler, sığınma evleri ve yasayı diğerlerini birşeyler yapmaya zorlamak için kullanan her yetkinin feshedilmesini. Hem

çalışanların / sosyalist devletin, hem de proleterya diktatörlüğünün her halini red edişi de bundandır.

- Toprağın, çalışma gereçlerinin, materyallerin, makinelerin, fabrikaların özel mülkiyetinin ve yaşamak için gerekli olan üretim ihtiyaçlarının bertaraf edilmesi.

- Aylıklı çalışmanın kaldırılması ve işin, kendi yetenekleri ve ihtiyaçlarının yanısıra fikirleri temel alınarak birleşmiş bireysel grupların belirleyeceği minumum bir düzeye indirilmesi.

- Geleneksel aile yapısının, aşk, karşılıklı sevgi ve ayrıca gerçek bir seksüel eşitliğe dayalı ortak bir hayat ile yer değiştirmesi.

- Hayatın, bir ürün gibi karşılaşılabilecek problemlere, benimsenen ilgi alanlarına ve geliştirilen ilişkilere göre değişecek özgür ilişkilere dayalı bir organizasyonu. Bu organizasyonların hepsinin komün gruplarınca yerel bazda birleşmesi, sonrasında, devrimin kurtarılmış bölgelerine olabildiğince ulaşana kadar ilişkileri daha geniş anlamda bir birleşime yaymak.

- Özgür bir toplumda, bu özgürlüğün gerçekleştiği süre çerçevesinde anlamlı olacak ücretsiz ve bireysel yetenekleri uyarmaya yönelik bir eğitim.

- Ateist ve din karşıtı propagandaların yayılması daima gereklidir, çünkü meydana gelen özgürleşme bile bu problemler üzerine sınırlı açıklamaların ötesinde çalışmalar yapamıyor.

- İnsanın insan üzerindeki hakimiyeti bitene kadar sosyal devrimin tamamlanması.

Anarşistlerin kullanmayı istedikleri araçlar...

- Bilinçli bireylerin aktif azınlığı olan özel anarşist organizasyonlar ki, bu bireyler, kişisel ve politik eğilimlerini paylaşan ve devrime yönelik organize olmak için kendilerine sömürülmüş demeyi amaçlayan bireylerdir.

- Kendilerine özgü yapılarını hiç değiştirmezken, kendi davalarını daha iyi koordine edebilmek için gayri resmi, federal anlaşmalarla birbiriyle birleşen farklı anarşist gruplardan oluşmuş bir federasyon.

- Hakim yapının ne niyette olduğunu ve sömürülenlerin karşı karşıya olduğu tehlikelerin kitaplar, broşürler, gazeteler, kitapçıklar, duvar yazıları vb. aracılığıyla propagandası. Ayrıca, anarşist mücadelenin bulgularını tedarik etmek ve anarşistlerin kim olduğunu göstermek, ya da sömürüleni isyan etmeye, itaatin ve teslim olmanın sonuçlarını kınamaya zorlamak.

- Daha iyi şartlara sahip olmak için mücadele etmek. Reformist olmamamıza rağmen, kişinin řu anki durumundaki ilerlemeleri (maaş, ikamet, sağlık, eğitim,iř vs.) elde tutma mücadelesi, bu anları kendilerinde bir son olarak görmeselerde anarşistlerin varlığı olarak görürler. Öz örgütlenmenin ve diğer bütün seviyelerde doğrudan etki yaratmak için kaçınılmaz olan delege reddinin unsurlarını geliştirebilsinler diye sömürülenleri bu tarz bir mücadeleye itiyorlar.

- Sömürülenle birlikte sosyal devrimin de farkına varmak için sert mücadele gerekir. Sınıf düşmanına karşı(devlet, hükümet, sermaye, kilise vs.) saldırı muhakkak sert olmalıdır, aksi taktirde yalnızca steril bir protesto olacak ve sınıf hakimiyetine bir takviye tayin edecektir. Bu saldırı řu şekillerde olabilirdi; bireysel yapılara ya da baskıdan sorumlu olan insanlara karşı ayrılan saldırılar, belli bir azınlıkça

yapılan isyankar bir saldırı, kütlesen isyankar bir saldırı, kütlesen devrimsel bir saldırı.

En baştan başlayan bu seviyelerin her biri, başarılı bir tanesini geliştirecek şartları yaratabilir de yaratamayabilir de. Politik ve ekonomik analizler belli sınırlarda bu olasılığı öngörebilir, fakat kesin bir sonuç veremez: eylemin kendisi eylem için tek testtir. Şiddetli mücadelenin ahlaki dayanağı zaten yüzyıllardır güç ile tatbik edilmiş olan baskının gerçekliğinde vardır.

ANARŞİZM HAKKINDAKİ BİLİNÇLİ BİLİNÇSİZ ÇARPITMALAR...

Modern propaganda yöntemi ve tekniklerinin mucidi konumunda bulunan Nazi Almanya'sı Halkı Aydınlatma ve Propaganda bakanı Joseph Goebbels, manipölasyonun mucididir belki de. Ancak özellikle I. Dünya Savaşı'ndaki müt-tefiklerin kullandığı propaganda tekniklerinden etkilene-rek bu bakanlığın oluşturulduğu çok fazla bilinmez. Basın, güzel sanatlar, film, müzik, tiyatro, edebiyat ve radyo birimleri oluşturarak, ortaya çıkacak olan bilginin denetimini yapan devlet kurumları ve hatta özel kurumlar devletin ve kapitalizmin işleyişinin eksiksiz bir şekilde işlerliğini sür-dürebilmesi için her yerde oluşturulmuştur. İngiltere'nin ve sonraki Dünya Savaşı'nda da ABD'nin bilgi çarpıtma, bilgiyi ortadan kaldırma teknikleri Nazi Almanya'sı teknik-lerinden çok daha gelişmiş bir haldedir. Fark şudur, propa-ganda diye eleştirilen bu bilinçli bilgi çarpıtması, reklam, halkla ilişkiler vb. olumlu ifadeler altında gerçekleştirilir.

Orwel'ın 1984 romanındaki, bilgiyi denetleyen, gerekti-ğinde yok eden "Doğruluk Bakanlığı" örneği, aslında hangi devlete yönelik bir eleştiri olduğu 1940'ların sonunda tüm dünyada büyük bir tartışmaya dönüşmüştür. Oysa gerçek

şudur, dolaşıma girecek bilgiyi kontrol etmek, gerçek olmayan bilgiyi kendi aygıtlarını kullanarak dolaşıma sokmak, gerçek olan bilgiyi yok etmek gibi yöntemler en eski devletlerden bu yana, tarih yazımı adı altında uygulanan yöntemlerdi.

Bilgi çarpıtmanın modern yöntemleri Dünya Savaşları dönemlerinde yoğun bir şekilde uygulanmış sonra da bir kenara koyulmamıştır tabi ki. Devletler farklı coğrafyalarda bu bilgi çarpıtmalarını kullanmışlar, bu yöntem aracılığıyla kendilerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Şüphesiz, dünya savaşlarıyla modern anlamını kazanan bu manipülasyon araçlarından sadece iktidarın siyasi yüzü yararlanmamıştır. Kapitalizmin işleyişi esnasında daha da geliştirilen ve görünmez kılınan bu yöntemler, ekonomik iktidarı elinde tutanların sık başvurdukları yöntemlerdendir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin giderek önem kazanması, iktidara bilgiyi kontrol etmenin gerekliliğini gösterirken, gelişen şey sadece bilgiye ulaşım hızı olmamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileriyle beraber gelişen, aynı zamanda bu manipülasyon araçları da olmuştur.

Bilinçli ya da bilinçsiz bilgi çarpıtmanın bu evriminden nasibini elbette, iktidar yapılarıyla sorunu olan anarşizm de almıştır, almaktadır.

Anarşizm Terörizm değildir:

Anarşizm sıklıkla terörizm/terör anlamında kullanılmıştır. Belirli siyasal, dinsel veya ekonomik hedeflerle halka, siyasal kurumlara, kurumların başındakilere baskı, yıldırma ve her türlü şiddet içeren eylemler için kullanılan terörizm kavramı yerine bilinçli bir şekilde anarşizm kullanılmıştır. Bu bilinçli olumsuz anlamlandırma, anarşizmin toplumsallaşmasını algısal ve somut anlamda engellemek için başvuru-

rulan bir uygulamadır. Tabi ki bu bilinçli olumsuz anlamlandırmayı yapanlar, anarşizmin karşısında mücadele ettiği tüm iktidar yapıları ve bunlarla ilgili değerlerdir.

Anarşizmin, insanların birbirini boğazladığı, şiddetin her türlüşünün yaşandığı bir toplumun savunusu olduğu, bu “terörizm çarpıtması”nın açıklamasıdır.

Bilinçli bir şekilde yanlış bilgilendirmenin rasyonalizasyon, damgalama, kasıtlı muğlaklık gibi yöntemleri görsel ve işitsel yayın araçlarında kullanılarak, toplumun zihninde farklı bir anarşizm oluşturulmaya çalışılır. Tekrarlayalım; burada hedeflenen, anarşizmin karşısında mücadele ettiği iktidar yapılarının kendilerini algısal ve somut olarak koruma çabasıdır. Bunu da anarşizmi terörizmle ilişkilendirerek, toplum içinde böyle bir algı yaratarak yapmaya çalışırlar.

1800’lerin sonunda, sadece çalışma koşullarına, çalışma saatlerine ve ücretlere değil, aynı zamanda kapitalizmin kölelik sistemini yaratanlara ve bunu muhafaza etmeye çalışan devletin kolluk güçlerine karşı toplumsal bir mücadeleyi örgütleyen anarşist işçilere de yönelmişti bu bilinçli çarpıtma. Devletin terörist diye damgaladığı Haymarketli anarşistler, 1 Mayıslar’ı yaratanlardı.

Sadece Haymarket’te katledilen anarşist işçiler değil, devletin ve kapitalistlerin kendisine tehdit olarak algıladığı, anarşist tarihin ön plana çıkan kişileri, benzer damgalamaya maruz kalmışlardır. İki kundura işçisi, Sacco ve Vanzetti’yi gaspla, hırsızlıkla suçlayanlar ve bu yüzden onları katledenler, işçilerin ve kadınların özgürleşmesi için mücadele yürüten Emma Goldman’ı teröristlikle damgalayıp sınır dışı etmişlerdi. Ezilenleri devletin ve patronların zulmüne karşı örgütleyen Durruti ve Malatesta gibi işçiler, sömürüye karşı

DİRENİŞİ örgütlediklerinden dolayı teröristlikle suçlanmışlardı. Bakunin'i iktidarların gözünde en büyük terörist yapan da buydu; patronlara ve devlete karşı hissettiği öfke ve ezilenlerin bu öfkesini gittiği her yerde örgütlü bir direniş haline getirmesiydi.

Bu bilinçli yanlış bilgilendirmenin farklı zamanlarda, farklı yerlerde ortaya çıkması, anarşizmin o coğrafyadaki etkisini kırmaya yönelik bir hamle olmasının yanı sıra; toplumsal sorunların kaynağına yönelik çabanın da başka tarafa çekilmesidir.

1970'lerden sonra, üzerinde yaşadığımız coğrafyadaki anarşizm çarpıtmalarının kaynağında, işte bu hedef şaşırtma yatmaktadır. Küresel iktidarların, medya araçlarına pelesenk olmuş anarşizm anlamlandırmaları benzer şekilde bu coğrafyada da yapılır. Bilgi dolaşımının araçlarını ellerinde bulunduranlar, devletin baskıcı kurumlarının, patronların sömürü düzeninin, faşizmin eli kanlı çetelerinin karşısındaki her eylemi olumsuz bir çağırışım uyandıracak şekilde anarşist diye damgalamışlardır. Doğrudur, anarşizm, halka yönelik girişilmiş tüm eylemlerin ve organizasyonların karşısındadır; asıl terörizm halka karşı girişilmiş bu çabalar değil midir?

Anarşizm Örgütsüz değildir:

Bu bilinçli çarpıtmalar, bazen toplumsal muhalefetin parçası olanlar tarafından da yapılır. Devlet iktidarına karşı halkın öz örgütlülüğünü savunan anarşizm, devlet iktidarına kaygısızca sarılan kimi sosyalist partilerin de hedefi haline gelmiştir. Bu partilerin otoriter iktidarlarını, devlet mekanizmalarıyla pekiştirdikleri her coğrafyada, şaşırtıcı(!) bir şekilde terörizmle yaftalanır anarşizm.

Devlet iktidarına, kapitalist sömürüye ve iktidarın farklı tüm biçimlerine sadece bir karşı çıkış olmayan, yaşamın

yeniden yapılandırma faaliyeti olarak anarşizmin, aynı muhalif yapılanmaların bir başka çarpıtmaya maruz kaldığı mesele örgütlenmedir.

Kapitalizmin ideolojisi olan çıkarıcı bireysel değerlere yaslanan, toplum karşıtı, “kaos”un hakim olduğu bir yapılan(ma)ma, anarşizmin savunduğu bir idealmiş yanılsamasıyla anarşizmin, örgütsüzlüğü savunduğu iddiasında bulunulur.

Aksine, toplumsal hareketlerin modern anlamıyla örgütlenmesinde hep anarşistler ön ayak olmuşlardır. Marksizmin, Kıta Avrupası’na takılı kaldığı bir zamanda, dünyanın farklı coğrafyalarında anarşistler, toplumsal örgütlenmeler oluşturmuşlar, örgütlü deneyimler üretmişlerdir. Sendikalar, federasyonlar, platformlar, uluslararası ve yerel işçi birlikleri, köy komünleri bu örgütlü çabanın araçları olmuşlardır.

Anarşistlerin, devlet mekanizması karşısında geliştirdiği tavır ve örgütlü hareket, özellikle devlet iktidarıyla sorunu olmayan sosyalistlerce “örgütsüzlük” çarpıtmasıyla nitelendirilmiş, kimi zaman kitap benzeri yayınlarla, bu gerçek dışı durum teorize edilmeye çalışılmıştır.

Anarşist birey kapitalistlerin savunduğu çıkarıcı birey değildir.

Kimi zaman bu çevrelerce yapılan eleştiri, sadece daha fazla insanı savunulan ideolojiye dahil etme kaygısıyla değil, aynı zamanda “kapitalizmin karşısındaki tek ideoloji” olma kaygısıyla; anarşizmin bireyi önemseyen bir düşünce ve hareket olması üzerinden, anarşizmi liberalizmle aynı anlamda kullanmaya kadar itmiştir bu çevreleri. Oysa açıktır ki, kapitalizmin bencil bireyini, anarşizmin düşüncelerini özgürce gerçekleştirme imkanı arayan birey ve bu birey-

lerin uyumundan oluşan toplum savunusuyla denkleme, aynı bilinçli çarpıtmanın bir başka biçimidir.

Anarşizmin, farklı coğrafyalarda alt-kültürlerle kurduğu ilişki yüzünden, bu alt-kültürlerin özelliklerini anarşizmle ilişkilendirmek, son dönemde sık rastlanan anlamlandırmalardandır. Anarşizmin ne olduğunu bilmeyen birey ve çevrelerin, uyuşturucu, alkol, “normal” olmayan kılık-kıyafet ve davranış biçimlerini anarşizme mal etmesi bilinçsiz bir çarpıtma olsa da, devletin ve benzer iktidar mekanizmaları savunucularının bu anlamlandırmaları benimsiyor oluşu, toplumda anarşizmin bu şekilde anlaşılması için sergilenen politik bir tutumdur.

ANARŞİZM NEDİR?

Anarşizm” ve “anarşi” şüphesiz siyaset teorisinde en fazla yanlış temsil edilen kavramlardır. Genel anlamı ile, “kaos” veya “düzensizlik” kelimeleri ile eş anlamlı tutularak, anarşistlerin toplumsal kaos ve “orman kanunu”na geri dönüşü istediği belirtilir.

Bu yanlış temsiliyet (anlamlandırma) sorunu tarihsel bir paralellik gösterir. Örneğin, tek adam egemenliğinin (monarşi) gerekli olarak görüldüğü hükümetlerin bulunduğu ülkelerde de, zamanında “cumhuriyet” veya “demokrasi” gibi kavramlar aynen “anarşi” kavramı gibi değerlendirilmişlerdir; yani düzensizlik ve karmaşayı temsil etmek için kullanılmışlardır. Halihazır durumun devam ettirilmesinde belirgin çıkarı olanların, mevcut sisteme karşı çıkanların pratikte işlerliklerinin olamayacağını öne sürmeleri gayet normaldir, onlara göre yeni toplumsal yaşam biçimi ancak kaosa yol açabilir. Ya da, Errico Malatesta’nın ifade ettiği gibi:

“Hükümet’in gerekli olduğuna ve hükümet olmadan ancak düzensizlik ve karmaşa olacağına inanılırsa, doğal ve mantıksal olarak; anarşinin, hükümetin olmamasını önemle vurgulaması açısından, düzenin yokluğu anlamına gelmesi gerekir.” [Anarcy - - ÇN: Anarşi].

Anarşistler, bu “anarşi” kavramının “genel sezgisel” fikrini değiştirerek, insanların hükümet ve diğer tüm hiyerarşik toplumsal ilişkilerin hem zararlı, hem de gereksiz olduklarını görmelerini arzularlar. Ne zamanki “fikirler değişir, ve toplum hükümetin gerekli olmadığı, ve bunun da ötesinde zararlı olduğu konusunda ortak bir kanaat sahibi olur; hükümeteşizlik” vurgusunu yapan anarşi kelimesi, “doğal düzen, herkesin çıkar ve ihtiyaçlarının uyumluluğu, tam dayanışma ile beraber tam özgürlük” demekle özdeş hale gelir.” [aynı yer (a.y.)].

Anarşizm, (Eski Yunanca’da an “sız, olumsuzluk eki” ve archos “yönetici” sözcüklerinden türetilmiştir, yöneticisiz anlamına gelir) toplumsal otoritenin, tahakkümün, erkin ve hiyerarşinin tüm biçimlerini bertaraf etmeyi savunan çeşitli politik felsefeleri ve toplumsal hareketleri tanımlayan sosyal bir terimdir. Anarşizm, her koşulda her türlü otoriteyi reddetmektir.

Bu hareketler genellikle, merkezi politik yapılar, üretim araçlarının özel mülkiyeti ve ekonomik kurumlar yerine toplumsal ilişkilere dayanan gönüllü etkileşim ve öz yönetimi savunur, özgürlük ve otonomi ile karakterize edilen bir toplumu arzular. Bu felsefeler, anarşi terimiyle özgür bireylerin gönüllü etkileşimine dayanan bir toplumu, bireylerin ve toplulukların alınan kararlardan etkilendikleri ölçüde söz sahibi olması düşüncesini ifade eder.

Zorlayıcı kurumlara ve toplumsal bazlı hiyerarşilere karşı olmak anarşizmin asli ilkelerindendir ve ayrıca anarşizm

gönüllülüğe dayanan bir toplumun nasıl işleyeceği konusunda olumlu bir görüşü ifade eder. Anarşist felsefeler arasında hatırı sayılır bir çeşitlilik vardır. Şiddetin anarşizmdeki yeri, ne tür bir ekonomik sistemin olması gerektiği, çevre ve endüstriyalizm hakkında sorular ve diğer hareketlerde anarşistlerin rolleri gibi farklı alanlarda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Anarşist akımlar bu nedenlerle birbirlerinden çok farklı ve hatta karşı olabilirler. Örneğin anarşist komünizmin yanı sıra Hristiyan anarşizmi gibi anarşist akımlar da mevcuttur.

Anarşizm, geleneksel siyasete karşıdır; devletsizlik ve şiddetsizlik temel ilkeleridir. Klasik anarşizmde parlamento sahte bir kurumdur, halkın iktidarı değildir, bu yüzden oy vermemek gerekir. Devlet, doğası gereği kötüdür, kötü olduğu için değil. Partiler, düzenin elemanlarıdır.

Anarşizm değil anarşizmler vardır. Ortak özellikleri bütünsellikten yoksunluk, antidogmatizm, devrimcilik, çelişki ve tutarsızlığı tutarlı kabullenme, birey özgürlüğüdür. Zerzan, kültür ve teknolojiyi ortadan kaldırıp neandertalizme gitmeyi önermiştir. İspanya İç Savaşında anarşistler de yer almış, yenilmişler ve marjinalize olmuşlardır. Birinci Enternasyonal'de güçlü bir anarşist akım vardır. Anarko-komünistler, bireysel terörcüler, Malatestacılar, liberterler, genel grevciler ortaya çıkmıştır. Proudhon, mülkiyet hırsızlıktır demiştir. Antipolitik politika üretenler, nonapolitik olanlar, devletsiz liberalizmi savunanlarıyla çeşitli kollar da Stirner, Proudhon, Bakunin, Kropotkin, Godwin, Sorel, Goldman, Nozick anarşist teoriye katkılarda bulunmuştur.

Elitist bireyci anarşizmde devlet yoktur, vergi yoktur, askerlik yoktur, polis yoktur, kanun yoktur, bütün kolektiviteler yoktur ve sonunda toplum yoktur. Bu kavramları War-

ren, Spooner, Tucker'de belirgindir. Rand, Rothbard, Friedman "suç yok ama ceza vardır" der. Nozick ise devleti kabul eder. Anarşistler bolşevik devrimine karşıdır. Devletin yok olmasını kabul eder, düzenin sağlanmasını doğal hale bırakır. Kendi kendine işleyen bir ahlak düzeni, yasasız ve devletsiz işleyebilir. Yerel cemaatler doğrudan dayanışma ile devlet, sermaye, kiliseye karşı özgürlükleri savunabilir. Bu toplumsallıkta sınır tanımama ana ilkedir.

Bir anarşist kol ise şiddeti savunur. Eylem ile propagandayı itici güç olarak görür. Buna savunmacı şiddet diyen ve suikastlerle düzeni sarsmayı öngören devrimci Malatesta, Neçayev, Bakunin ortaya çıkmıştır. Kropotkin evrimci, Tolstoy pasifist, Gandhi boykotçu, Proudhon kooperatifçidir. Devletin emilmesini savunanlara göre halk bankaları kurulmalıdır. Post- yapısalcı anarşistler ise merkezsizliği öne çıkarırlar.

MUTUALİZM

Mutualizm, 18. yüzyılda İngiliz ve Fransız işçi hareketleri ile ortaya çıktı ve ardından Fransa'da Pierre - Joseph Proudhon, ABD'de diğer bazı düşünürlerle bağlantılı olarak anarşist görünüm kazandı. Birleşik Devletler'de, örneğin Benjamin Tucker ve William B. Greene gibi bireyci anarşistler üzerinde etkisi görüldü.

Mutualizmin önemli kavramları arasında; federasyon, karşılıklılık, özgür ortaklık, gönüllülüğe dayanan sözleşmeler, kredi ve para reformu bulunur. Birçok mutualistin görüşüne göre hükümet müdahalesinin olmadığı bir serbest piyasa - emek değer teorisine göre - kar, kira ve faizi kaldırarak, fiyatları emek maliyetlerine çeker ve şirketler için işçilerin rekabeti yerine; firmaların ücretleri arttırarak işçiler için rekabet ettiği bir düzen sağlanır.

Mutualizm, kimi zaman bireyci ve kollektivist anarşizm arasında bir yerlerde bir sentez olarak görülür. Bu düşünce mutualistlerin kendi eserlerinde dile getirilmiştir. “Mülkiyet Nedir?” adlı eserinde Proudhon “özgürlük” kavramına eşdeğer olarak komünizm ve mülkiyetin diyalektik sentezi olan “anarşi” kavramını önerir. Pierre Leroux’tan esinlenen Greene, mutualizmi üç felsefenin sentezinde arar: “komünizm, kapitalizm ve sosyalizm. Sonraki bireyci anarşistler mutualist terimini “sentez” temasına çok az vurgu yaparak kullandılar.

Proudhon’dan önce, Josiah Warren’de başarısız Owen’ci deneyimin ardından benzer görüşler öne sürmüştür. 1840 ve 1850’lerde, Charles A. Dana ve William B. Greene, Proudhon’un çalışmalarını ABD’de tanıttı. Greene Proudhon’un mutualizm kavramını ABD koşullarında yeniden değerlendirdi ve Benjamin R. Tucker’a bundan bahsetti.

KOLLEKTİVİST ANARŞİZM

Kollektivist anarşizm (daha geniş anlamda komünal anarşizmle karıştırılmaması gerekir) özellikle Mikhail Bakunin ve Birinci Enternasyonal’in anti- otoriter kesimi ile ifade edilen anarşist akımdır. Ayrıca Johann Most da bu yaklaşımın üyelerindendir.

Mutualistlerden farklı olarak kollektivist anarşistler üretim araçlarının her türlü özel mülkiyetine karşıdılar ve mülkiyetin kollektifleştirilmesini savunurlar. Fakat kollektifleştirme, gelir paylaşımına kadar genişletilmemelidir, çünkü işçiler anarko- komünizmin “herkesin ihtiyacına göre” anlayışından farklı olarak çalışma zamanına göre ücretlendirileceklerdir. 1880’li yılların ilk bölümünde, Avrupa anarşist hareketinin büyük kısmı temelde ücrete dayalı

işçiliğin kaldırılması ve emeğine göre değil, ihtiyaca göre dağıtımı savunan anarko- komünist düşünceye bağlı bulunurken, İspanya'nın erken dönem anarşist hareketi bazı dönemlerde kolektivizmi benimsemiştir. Kollektivist anarşistler çalışma tazminatlarını desteklerler ve ihtiyaca göre komünist paylaşımı devrim sonrası süreçte olanaklı görürler. Kollektivist anarşizm, devletsiz, kolektivist toplum için birlikte mücadele ettiği ve kendisiyle aynı dönemde yükselişe geçen marksizmin işçi diktatörlüğüne mesafeli yaklaşmış onu reddetmiştir.

BİREYCİ ANARŞİZM

Farklı geleneklerden oluşan bireyci anarşizm bireysel bilincin ve bireysel çıkarın herhangi bir kolektif organ ya da kamu otoritesi tarafından engellenmemesi gerektiğine inanır. Bireyci anarşizm, sosyal, sosyalist, kolektivist, komünalist akımların ortak mülkiyet düşüncesine karşı mülkiyetin bireylerin elinde bulunmasına olumlu yaklaşır. Bazı önemli temsilcileri: Henry David Thoreau, Josiah Warren ve Murray Rothbard'dır. Ayrıca genelde William Godwin'de bireyci anarşist olarak değerlendirilir. Godwin, yardımseverlik düşüncesini savunurken bunun yanında her bireyin, kendi emek ve mülkiyeti üzerinde bireysel söz hakkını dile getirmiş ve sonunda ortadan kalkmasıyla sonuçlanacak olan hükümetin zamanla küçülmesine yol açacak ilerlemeci akılcılığa inanmıştır.

Max Stirner ise en tanınmış ayrıca ilk bireyci anarşisttir, Ego ve Mülkiyet adlı eserini 1844'de yazan Stirner'in bu eseri felsefesinin kurucu metnidir. Stirner'in felsefesi bireyci anarşizmin egoist formudur; ona göre tanrı, devlet, ahlak kuralları ve toplumu dikkate almadan istediği gibi eyleyen bireyin, toplum üyelerine karşı hiçbir sorumluluğu yoktur. Stirner'a göre haklar insan aklındaki korkulardır ve toplum

denen şey yoktur; “bireyler onun gerçekliğidir” Mülkiyeti haklarla değil, güç ve kudretle sahip olunan varlıklar olarak görür. Stirner merhametsizliğe saygının gösterileceği egoistler birliğini insanları biraraya getirecek örgütlenme modeli olarak görür.

Daha az radikal olmak üzere farklı bir bireyci anarşizm türü, Boston anarşistleri’nce savunuldu. Bunlar, serbest piyasa ve özel mülkiyeti destekliyorlardı. Özgürlüğün ve mülkiyetin korunmasını özel sözleşmelerle sağlama taraftarıydılar. Bunun yanında emeğin, maaş karşılığı takasını öngörüyorlardı, buna rağmen devlet tekelinde kapitalizmin (devlet garantisinde tekel olarak tanımlanır) emeğin karşılığını sağlamayacağı uyarısını da yapıyorlardı.

19. Yüzyıl’da dahi Amerikalı bireyciler arasında çeşitli konularda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı ve bu yüzden bireyci anarşizm açısından belirli bir teoriden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Örneğin Tucker entelektüel mülkiyet haklarına karşı çıkarken; Spooner desteklemekteydi. Tucker sadece kullanıldığı sürece toprak mülkiyetini savunurken, Byington ve Spooner mülkiyet konusunda bu tür bir kısıtlamadan bahsetmiyordu.

Önemli bir ayrışma, 19. Yüzyıl’da Tucker ve bazı başka anarşistler, doğal haklar düşüncesini terkedip, Stirner’in felsefesi ışığında “egoizm”i benimsediklerinde görüldü. Bu yüzyılın ardından “bireyci anarşizmin doruk dönemi kapandı”. Fakat, bireyci anarşizm, daha sonra Murray Rothbard ve 20. Yüzyıl’ın ortalarında anarko kapitalislerce daha geniş bir çerçevede özgürlükçü hareket akımlarından biri olarak çeşitli değişikliklerle benimsendi.

ANARKO- KOMÜNİZM

Anarko komünistler kollektif üretim araçlarına sahip öz yönetimli komünlerden oluşan ve siyasal organizasyon biçimi olarak doğrudan demokrasinin işlediği, diğer komünlerle federasyon ilişkisinin geçerli olduğu bir toplumun olabilecek en özgür toplumsal örgütlenme biçimi olduğunu savunurlar. Fakat, bazı anarko komünistler, doğrudan demokrasinin çoğulcu yapısına karşı durmuş, bunun bireysel özgürlüğü engellediğini dile getirmiş ve konsensusa dayanan bir demokrasi anlayışını öne sürmüşlerdir.

Joseph Déjacque ilk anarko komünistlerdendir ayrıca Déjacque kendini özgürlükçü olarak ifade eden ilk anarşisttir Diğer anarko komünistler Peter Kropotkin, Emman Goldman, Alexander Berkman ve Errico Maletesta'dır.

Anarko komünizm düşüncesinde, karın paylaşılması veya ücret yoluyla emeklerinin karşılığında işçilerin doğrudan bir tazminat alması öngörülmez, bunun yerine komünün artı değerine ve kaynaklarına özgürce erişim hakkı verilir. Kropotkin ve daha sonra Murray Bookchin'in dile getirdiği düşünceye göre; bu tür bir toplum üyeleri kendiliğinden gerekli bütün görevleri yerine getirecektir çünkü komünal girişimin ve karşılıklı yardımlaşmanın yararlarını, baskı ve sömürünün nedenlerini görecekler ve onun ilgasını talep edeceklerdir. Özel mülkiyetin baskı ve sömürünün kaynağı olarak gösteren Kropotkin buna karşı , “barınaklar, toprak ve fabrikalar artık özel mülkiyet olmayacak, komüne veya ulusa ait olacaklar” sözleriye ortak mülkiyeti savunmuştur. Anarko komünizmin anarşizm ideolojisi içindeki konumu tartışmalıdır, çünkü bireyci ve anarko kapitalist anarşistler onu özgürlük düşüncesi ile uzlaşmaz görürler. Anarko sendikalistler ise anarko komünist toplumu, ken-

di amaçlarıyla uyumlu bir hedef kabul ederler; örneğin, İspanyol CNT, Isaac Puente'nin 1932 tarihli El Comunismo Libertario [38] adlı eserini devrim sonrası toplum için manifestoları olarak kabul ettiler.

Platformizm de, örgüte olan acil ihtiyacı dile getiren Nestor Makhno geleneğinden bir anarşist komünizm eğilimidir. Makhno'ya göre bu örgüt "anarşist hareketin üyelerinin çoğunluğunu kendine katarak, anarşizm için ortak bir taktiksel ve siyasal hat çizecek ve hareketin bütünü için rehber görevi görecektir".

ANARKO SENDİKALİZM

20. Yüzyıl'ın başlarında, anarko sendikalizm, anarşizm içinde farklı bir düşünce akımı olarak yükselişe geçmiştir. Önceki anarşizm akımlarından farklı olarak emek hareketine odaklanan anarko sendikalizm, radikal sendikaları devrimci toplumsal değişimi sağlayacak güç olarak görür, kapitalizm ve devleti, işçilerin öz yönetimine dayanan yeni bir toplumla alaşağı etmek temel amacıdır. Anarko sendikalistler ücret sistemini ve üretim araçlarının özel mülkiyetini sınıf ayrımını yarattıkları gerekçesiyle reddeder. Sendikalizmin önemli ilkelerinden bazıları; işçi dayanışması, doğrudan eylem (genel grev ve işyeri işgalleri gibi) ve işçilerin öz yönetimidir.

Rudolf Rocker erken dönem anarko- sendikalist düşünürlerdendir. Rocker bu hareketin kökenine dair düşüncelerini ortaya koyduğu 1938 el yazmaları Anarko-sendikalizm'de hareketin ne istediğini ve emeğin geleceği için neden önemli olduğunu dile getirmiştir. 20. Yüzyıl'ın başlarında önemli yer tutan hareket günümüzde özellikle Fransa ve İspanya'da olmak üzere birçok sendikalist örgüt aracılığıyla etkinliğini sürdürmektedir...

YEŞİL ANARŞİZM

Hareketin temel sorunu endüstri öncesi toplumu hatta bazen tarım öncesi toplumu yeniden canlandırmaktır. İnsanları doğal yaşamdan yabancılaştıran teknoloji ve ilerleme düşüncesiyle ifade edilen endüstri toplumu, bu ekolün eleştirilerinde önemli yer tutar. Felsefesinde Ludditelerin politik eylemlerinin ve Jean Jacques Rousseau'nun yazılarının etkileri görülür. Fakat bunlardan daha fazla, primitizm ortaya çıktığında, Frankfurt Okulu'nun Marksistleri Teoder Adorno ve Herbert Marcuse'ün düşünceleri ile Marshall Sahlins, Richard Lee, Lewis Mumford, Jean Baudrillard ve Gary Snyder gibi antropologların düşünceleri bu ekolün şekillenmesinde önemli yer tutmuşlardır.

Kendilerini primitivist olarak adlandıran bazı yeşil anarşistler, doğal yaşama tam bir dönüş ve göçebe avcıtoplayıcı hayat tarzını savunurken, birçok yeşil anarşist ise gündemi-ne sadece endüstri toplumunun ortadan kaldırılmasını alır, evcilleştirmeye veya tarım etkinliğine karşı kesin bir karşı duruş sergilemezler. İlk kategoride teorisyenlere, Derrick Jensen ve John Zerzan örnek gösterilebilir. Birçok yeşil anarşist devrim sonrası gelecek ile bağlantılı bu sorunları bir kenara bırakıp, bugünün dünyasının karşı karşıya olduğu sorunlara ve toplumsal devrim konusuna odaklanmıştır.

Günümüzde birçok anarşist yeşil anarşizmin en yetkin şekli olarak Murray Bookchin'in toplumsal ekoloji düşüncesini izlemektedir. Bu akım (aydınlatma endüstrisi, tarım ve sürdürülebilir şehircilikle birlikte) gelişmiş ekolojik toplum düşüncesine ve sınıf çatışmasına dayalı anarşizm olarak ifade edilebilir.

ANARŞİZM (ÖN ADSIZ)

Tarihçi George Richard Esenwein'in cümleleriyle anarşizm (ön adsız): anarşizmin sıfatsız formudur, yani komünist, kollektivist, mutualist veya bireyci gibi belirleyici sıfatların olmadığı bir düşünce akımı. Diğerleri için .. [Anarşizm (ön adsız)] sadece, farklı anarşist ekollerin birarada varolmasına tolerans gösteren bir tutumu ifade eder. Bu düşünce farklı anarşist ekoller arasında ortak noktaları vurgular ve bunları anti otoriter inançlar çevresinde birleştirmeyi amaçlar. İfade Küba doğumlu Fernando Tarrido del Mármol tarafından 1889 kasım ayında, farklı anarşist hareketler arasında şiddetli tartışmaların yaşandığı bir dönemde, uzlaşmaya çağırısı sırasında kullanılmıştır.

Voltairine de Cleyre (başlangıçta kendini bireyci anarşist olarak ifade etmiş sonra ise çağdaş herhangi bir ekolle kendini tanımlamamakla birlikte anarşizmin kollektivist eğilimlerine yaklaşmış) anarşizm (ön adsız) akımın bir temsilcisidir. Cleyre'e göre sosyalizm ve komünizm her ikisi de belirli bir düzeyde ortak eylemi ve yönetim organını gerektirir ki bu anarşizm idealiyle tam anamıyla tutarlı olmayan yeni yönetsel düzenlemeleri doğurur. Ayrıca Cleyre "Mülkiyete dayanan bireycilik ve mutualizm benim özgürlük anlayışına uyuşmayan bir özel polisin gelişimini içerir" sözleriyle diğer akımlarla arasındaki ayrışma noktalarını vurgular, ancak sözlerini bu hareketleri anarşist olmayan hareketler olarak tanımlamaya kadar götürmemiştir. Ekolün diğer bir temsilcisi Errico Maletesta, anarşistlerin hipotezler üzerine çatışmaya girmek gibi bir lüksünün olmadığını söyleyerek anarşizmi (ön adsız) bütünleştirici bir hareket olarak savunmuştur. Ekolün çağdaş temsilcisi olarak Fred Woodworth kabul edilir.

Toplumsal Hareketler Birinci Enternasyonal

Şiddetli reaksiyoner dönemin takip edeceği 1848 devrimleri sosyalist hareket açısından önemli bir aşamaydı. Devrimci hareketin ikinci en önemli aşaması yaklaşık yirmi yıl sonra 1864'de Uluslararası Emekçiler Birliği'nin kurulması ile başladı. İçinde Fransız Proudhon taraftarları, Blanquistler, İngiliz sendikalistler sosyalist ve sosyal demokratların bulunduğu Uluslararası Emekçiler Birliği - diğer ismiyle Birinci Enternasyonal- farklı devrimci hareketleri ve dünya işçilerini biraraya getirmek üzere sınırları aşan uluslararası sosyalist bir örgüt olarak kuruldu. İşçi hareketi ile olan doğrudan bağı nedeniyle zamanla önemli bir güç haline geldi. Karl Marx örgütte önde gelen ve Genel Kurul üyelerinden biriydi. Sol siyasetten geniş yelpazede birçok oluşumu içinde barındıran birlik bu özelliğinden dolayı çeşitli görüş ayrılıklarına da sahne olmaktaydı. Proudhon taraftarları, mutualistler, Marx'ın devlet sosyalizmi düşüncesine karşı çıkıyorlar, küçük mülkiyet hakkını savunuyorlardı. Aynı şekilde Enternasyonal'in anti otoriter seksiyonunun yanında 1868 yılında örgüte katılan Bakunin de, devletin devrimci alaşağı edilmesini ve mülkiyetin kollektifleştirilmesini savunuyordu.

Başlangıçta kollektivistler ile marksistler birlikte Enternasyonal' i daha devrimci sosyalist bir eğilime çekmek için çalışmış olsalarda sonraları örgüt, Marx ve Bakunin ile diğer önemli figürler çevresinde kamplara ayrıldı. Bakunin, Marx'ın düşüncelerini otoriter buluyor eğer Marksist bir parti iktidara gelirse, parti liderlerinin, karşısında

savaşıkları yönetici sınıfın yerini alacağı öngörüsünü ileri sürüyordu. 1872 yılında bu çatışma iki grup arasında doruk noktasına ulaştı ve Lahey Kongresinde ayrılık kesinleşti. Marx'ın girişimleriyle Bakunin ve James Guillaume, Enternasyonal'den ihraç edildi ve yönetim merkezi New York'a taşındı. Buna karşılık Enternasyonal'in anti otoriter grubu devrimci anarşist bir program kabul ederek St Imier Kongresi'nde anarşist enternasyonali kurdu. Birinci Enternasyonal'in anti otoriter kesimi "ayrıcılıkları ve devlet otoritesini" özgür emek örgütleri ile alaşağı etmek "isteyen anarko sendikalislerin öncüleri oldular.

Anarşizm ve Örgütlü Emek Amsterdam Uluslararası Anarşist Kongresi

1907 yılında, Amsterdam Uluslararası Anarşist Kongresi 14 ülkeden temsilcilerin katılımıyla gerçekleşti. Hareketin önemli isimleri arasında; Errico Malatesta, Pierre Monatte, Luigi Fabbri, Benoît Broutchoux, Emma Goldman, Rudolf Rocker, Christiaan Cornelissen bulunuyordu. Çeşitli konuların ele alındığı kongre'de özellikle anarşist hareketin örgütlülüğü, kitlelerin eğitimi, genel grev ve anti militarizm konuları üzerinde duruldu. Tartışmanın merkezinde ise anarşizmle sendikalizm arasındaki ilişki bulunuyordu. Malatesta ve Monatte özellikle bu konuda birbirlerine karşı savlar öne sürdü. Monatte sendikalizmin devrimci bir tutum olduğunu ve toplumsal devrimin koşullarını yaratacağını savurken, Malatesta sendikalizmin kendi başına yeterli olmadığını düşünüyordu. Malatesta'ya göre sendikalar reformistti ve hatta bazen muhafazakar olabiliyorlardı. Örnek olarak ABD sendikalarını gösteren Malatesta, vasıflı işçilerce oluşturulmuş bu sendikaların kimi zaman , vasıf-

sız işçilere karşı ayrıcalıklarını koruma yönünde eylemlere giriştiğini söylüyordu.

Genel İş Konfederasyonu ve CNT

Confédération Générale du Travail (Genel İş Konfederasyonu) Fransa'da 1895'de kurulan, ilk büyük anarko sendikalist harekettir, 1881 yılında İspanyol İşçi Federasyonu onu takip etti. Anarşist sendika federasyonları, her zaman İspanya'da özel bir yere sahip olmuştur, bunlardan en önemlisi Ulusal Emek Konfederasyonu(CNT) 1910 yılında kurulmuştu ve 1940'lardan önce İspanyol işçi sınıfı siyasetinde en büyük güçtü ve İspanya İç Savaşında önemli bir role sahipti. Bu örgüt daha sonra, 1922'de kurulan anarko sendikalist federasyon olan Avrupa ve Latin Amerika'dan 2 milyon işçiyi temsil den Uluslararası Emekçiler Birliğine katıldı. Genel Emek Konfederasyonu CGT ve CNT ile günümüzde, örgütlü en büyük anarşist hareket İspanya bulunuyor. CGT'nin üye sayısının, 2003 yılı için 100.000 civarında olduğu tahmin ediliyor.

Diğer etkin anarko sendikalist hareketler, ABD'de İşçi Dayanışma Birliği ve Birleşik Krallık'ta Dayanışma Federasyonu' dur. Devrimci sanayi sendikası, Dünya Endüstri İşçileri 2.000 aktif üyesinin olduğunu açıklamıştır. Ayrıca Birinci Enternasyonal'in varisi anarko sendikalist Uluslararası Emekçiler Birliği halen işçi mücadelesi alanındaki etkinliklerine devam etmektedir.

Rus Devrimi

Anarşistler Bolşeviklerle aynı saflarda Şubat ve Ekim devrimlerine katıldılar. Başlangıçta anarşistler Bolşevik hareketi destekliyordu. Fakat bir süre sonra Bolşevikler, anarşistleri ve diğer sol muhalifleri karşısına almayı yeğledi, bu karşı karşıya geliş, 1921 Kronstadt ayaklanmasına neden oldu. Bu baskı ortamında Anarşistler, kimi zaman hapsedil-

diler ya da yeraltına çekildiler bir kısmı ise muzaffer Bolşeviklere katıldı.

Ukrayna'da ise anarşistler iç savaşta, önce Beyazlara ve sonra Bolşeviklere karşı, birkaç ay bölgede anarşist toplum kurma girişimlerinde bulunan Nestor Makhno'nun lideri olduğu İsyancı Ukrayna Ordusu'na katılarak savaştılar. Anarşistlere uygulanan baskı karşısında, Emma Goldman ve Alexander Berkman Bolşevik siyasetini, Kronstadt ayaklanmasının bastırılmasını şiddetle eleştirdi, ardından bu eleştiriler nedeniyle Rusya'dan ihraç edildiler. Goldman ve Berkman'a göre Rus devrimi deneyimi, Bakunin'in Marksist stratejinin sonuçları hakkındaki tahminlerini fazlasıyla doğrulamıştır.

Bolşeviklerin Ekim zaferi ve sonucunda ortaya çıkan Rusya İç Savaşı, uluslararası alanda anarşist hareketi ciddi şekilde olumsuz etkiledi. Birçok işçi ve aktivist Bolşevik başarıyı örnek olarak gördü; komünist partiler, anarşizm ve diğer sosyalist hareketlerden kopan kitlelerle büyüdü. Fransa ve ABD'de örneğin bir kısım CGT ve IWW sendikalisti örgütlerini bırakarak Komünist Enternasyonal'e katıldı.

Bu kriz ortamında Paris'te sürgünde bulunan, aralarında Nestor Makhno'nun da bulunduğu Rusya anarşistleri grubu "Dielo Turda", Bolşevizm'e cevap olacak yeni örgütlerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna vardı. Bu tespit ile yayınladıkları Anarşistlerin Genel Birliği'nin Örgütsel Platformu (taslak) adlı 1926 tarihli manifestoları bazı komünist anarşistler tarafından desteklendi ancak başka birçokları tarafından kabul görmedi. Günümüzde bu mirasa dayanan Platformist gruplar arasında, İrlanda'nın "İşçi Dayanışma" hareketi ve "Kuzey Amerika Anarşist Komünistleri Kuzey Doğu Federasyonu" bulunmaktadır.

Faşizmle Mücadele

1920 ve 1930'lu yıllarda, Avrupa'da faşizmin yükselişi, anarşizmle devlet arasındaki çatışmanın dönüşüme uğramasına neden oldu ve bu sorun anarşistlerin gündeminde öncelik kazandı. İtalya, anarşistler ile faşistler arasındaki ilk çatışmalara tanık oldu. Bu yüzden anarşistlerin ağırlıkta olduğu anti faşist örgüt Arditi del Popolo faşizmle mücadelede önemli rol oynadı. Bu grup, aralarında, Ağustos 1922'de Parma'dan Black-shirt'lerin geri püskürtülmesinde yer aldığı sayısız başarıya imza attı.

Fransa'da 1934 Şubat ayaklanmalarında aşırı sağ lig isyana kalkıştığı sırada anarşistler "Birleşik Cephe" stratejisi yürüttüler. Fransa'daki durumun aksine İspanya'da CNT ve diğer anarşistler, halk cephesine katılmadılar. Bu tavır halk cephesinin seçimleri kaybetmesinde etkili oldu. Fakat 1936'da CNT ve anarşistler, strateji değişikliğine giderek bir sonraki seçimde halk cephesine destek verdiler. Yönetici sınıfın buna cevabı bir darbeyle oldu ve İspanya İç savaşı (1936- 1939) patlak verdi. İç savaşta, anarşist gelenekten köylü ve işçilerin desteklediği silahlı milisler, ordunun isyanı ile gelişen süreçte, Barselona ve İspanya'nın bazı bölgelerini denetim altına aldılar. Fakat 1939'daki kesin faşist zaferle anarşist hareket İspanya'da yenilgiye uğradı. Aslında, bundan daha önce anarşistler stanilisterle giriştikleri şiddetli mücadele nedeniyle zemin kaybetmişlerdi. George Orwell ve yabancı gözlemcilerle göre, Stalinist ordular hem kollektifleri ezdiler hem de marksistler ile anarşistleri baskı altında tuttular. Bu sırada CNT liderleri ve anarşistler arasında fikir ayrılıkları oldukça yaygındı ve hatta aralarından bazıları cumhuriyetçi hükümete katılmıştı.

1970'lerin sonlarından günümüze, bazı anarşist gruplar yükselen neofaşizme karşı mücadelenin bir parçası oldular, Almanya ve Birleşik Krallık'ta bazı anarşistler, militan anti-faşist gruplarla ve marksistlerle birlikte savaştılar. Anarşistler, faşizmle mücadelede devletin müdahalesine bel bağlamak yerine doğrudan eylem ve güce dayalı mücadeleyi savundu. Buna paralel olarak 06.12.2008'de Yunanistan'ın başkenti Atina'da, Aleksis Grigoridis'in polis kurşunu ile öldürülmesi sonucunda başlayan anarşist toplumsal eylem ve çatışma süreci 6 gün içerisinde Yunanistan'da Kostas Karamanlis başkanlığındaki Yeni Demokrasi Partisi hükümetini istifaya davet eden bir genel grev halini almıştır.

Anarşizm birçok farklı tutum, eğilim ve düşünce okulu-nu barındıran bir felsefedir. Değerler, ideoloji ve taktikler, hala üzerinde anlaşma sağlanmamış ortak sorunlardır. Medeniyet, teknoloji, ve demokratik süreçler keskin biçimde bazı anarşist eğilimlerce eleştirilirken başka anarşistler tarafından alkışlanabilmektedir. Anarşizmin, kapitalizm, milliyetçilik ve din ile olan ilişkisi yaygın olarak tartışılmaktadır. Marksizm, komünizm, anarko kapitalizm gibi ideolojilerle karmaşık ilişki biçimlerine sahip olan anarşizm; hümanizm, kutsal otorite, bireysel çıkar veya çeşitli alternatif etik doktrinler ışığında şekillenmiştir. Irk cinsiyet, ve çevre konusunda ise anarşist tutum 18. Yüzyıl felsefesinden bu yana önemli değişiklikler göstermiştir.

Neden Anarşizm, Hürriyetçi Sosyalizm Olarak da Adlandırılır?

Pek çok anarşist, "anarşizm" kavramına yüklenen olumsuz tanımlamayı görerek, fikirlerinin olumlu ve yapıcı yanlarını vurgulamak için başka kavramlar kullanmışlardır. Bunlardan en yaygın olanları, "özgür sosyalizm", "özgür komünizm", hürriyetçi sosyalizm" ve "hürriyetçi

komünizm”dir. Anarşistlere göre, bunlar birbirinin yerine kullanılabilirler.

American Heritage Dictionary tanımlamalarına bakacak olursak:

HÜRRİYETÇİ: düşünce ve eylemde bulunma özgürlüklerine, özgür iradeye inanan kişi.

SOSYALİZM: üreticilerin; hem siyasi gücü, hem de üretim araçlarını ve malların dağıtımını kontrol ettiği toplumsal sistem.

Bu iki tanımı alıp bir araya getirmek ise şuna yol açar: **HÜRRİYETÇİ SOSYALİZM:** özgür düşünce, özgür eylemde bulunma ve özgür iradenin varolduğu; ve üreticilerin, hem siyasi gücü, hem de üretim araçlarını ve malların dağıtımını kontrol ettiği toplumsal sistem.

Ama, ABD’de Hürriyetçi Parti’nin ortaya çıkması ile beraber, pek çok insan “hürriyetçi sosyalizmin” çelişkili bir duruma düştüğüne inanmaktadır. Aslında, pek çok “Hürriyetçi”, anarşistlerin, “sosyalist” fikirleri daha fazla kabul edilebilir kılmak için, “hürriyetçilik karşıtı” olan sosyalizm ile Hürriyetçi ideolojiyi ilişkilendirmeye çalıştıklarını söylemektedirler. Diğer bir ifade ile, anarşistler, “hürriyetçi” markasını esas sahiplerinden çalmaya çalışmaktadırlar.

Gerçekten bu kadar uzak başka bir saptama daha yapılamaz. Anarşistler, “hürriyetçi” kavramını 1890’lardan beri kullanagelmektedirler. İlk olarak, Fransa’da anarşizm karşıtı yasaları delmek için kullanılmıştı. O zamandan beri, özellikle Amerika dışında, her zaman anarşist fikirlerle ve hareketlerle ilgili olarak kullanılmıştır. Sebastian Faure ve Louise Michel, Le Libertaire (The Libertarian) [- - ÇN: Hürriyetçi] adlı makalelerini, Amerikan Hürriyetçi Partisi

kurulmadan 70 yıl önce, 1895’de yayınladılar. Daha yakın tarihli bir örnek vermek gerekirse, Amerika’da, 1954’de anarko sendikalist ilkeler etrafında örgütlenen “The Libertarian League” [ÇN: Hürriyetçi Birliği], 1965’e kadar faal haldeydi. ABD temelli Hürriyetçi Parti ise 1970’lerin başından itibaren ortaya çıkmıştır. Asıl olarak bu terimi çalan onlardır. “Hürriyetçi” kapitalizm fikrinin (Hürriyetçi Parti’nin savunduğu), çelişkili bir kavram olduğuna ise daha sonra değineceğiz.

Yine daha sonra açıklanacağı gibi, sadece hürriyetçi - sosyalist mülkiyet sistemi bireysel özgürlüğü azamileştirebilir. Söylemeye her ne kadar gerek olmasa da, devlet sahipliliği – genellikle “sosyalizm” olarak adlandırılan- anarşistler için asla ve asla sosyalizm demek değildir. Aslında, devlet “sosyalizmi” hiçbir sosyalist içeriği olmayan, kapitalizmin bir biçimidir.

Anarşistler Sosyalist midir?

Evet. Anarşizmin tüm ana dalları hükmetme ve sömürüye dayanan kapitalizme karşı çıkar.

Ben Tucker gibi bireyciler, Bakunin ve Proudhon gibi toplumsal anarşistler kendilerini “sosyalist” olarak tanımlarlar. “Sosyalist” kelimesi başlangıçta “bireylerin ürettiklerine sahip olma hakkını savunanlar” olarak tanımlandığı için de bu gayet normaldir [“Ayn Rand and Perversion of Liberalism,”Anarchy: A Journal of Desire Armed, no. 34’de). Bunu gerçekleştirmek için, sosyalistler üreticilerin, üretim araçlarını ve sürecini kontrol ettikleri toplumsal yapıyı arzularlar. Kapitalizmde, işçiler üretim sürecinde ne kendilerini yönetirler, ne de emekleriyle ürettikleri üzerinde herhangi bir kontrole sahiptirler. Bu durum, herkes için eşit özgürlük ile bağdaşmadığından anarşistler tarafından karşı çıkılır.

Bu nedenle tüm anarşistler kapitalizm karşıtıdır. Örneğin, Liberalizm'den en çok etkilenen anarşist düşünürlerden Ben Tucker kapitalisti, "tefeci, faiz, rant ve kârla yaşayan" olmakla suçlar. Tucker'a göre, kapitalist olmayan, anarşist serbest piyasa toplumunda, kapitalistlere gereksinim olmayacaktır, çünkü "emek... doğal ücretini garanti altına alacaktır, yani tüm ürettiğini". Böyle bir ekonomi, karşılıklı bankacılık; ve koperatifler, zanaatçılar ve köylüler arasında ürünlerin serbestçe değiştirildiği bir sisteme dayanacaktır. En aşırı egoist olan Max Stirner bile, kapitalist toplumu ve onun özel mülkiyet, rekabet, iş bölümü gibi giderek kutsallaştırılan "hortlaklarını" devamlı eleştirmekten geri durmaz.

Sonuç olarak, anarşistler kendilerini sosyalist olarak tanımlarlar, ama belli bir formunda hürriyetçi sosyalist. Bireysel anarşist olan Joseph A. Labadie'nin (hem Tucker hem de Bakunin'i çağrıştıran bir şekilde) ortaya koyduğu gibi:

"Anarşizmin sosyalizm olmadığı söylenir. Bu bir hatadır. Anarşizm gönüllü Sosyalizm'dir. İki çeşit sosyalizm mevcuttur, şeytani ve anarşist, otoriter ve hürriyetçi, devlet ve özgür. Aslında, şu ya da bu şekilde, toplumsal iyileşmeyi amaçlayan herhangi bir öneri dışsal isteklerin güçlerinin ve bireyler üzerindeki zor kullanımının artması ya da azalması olarak ifade edilebilir. Eğer artıyorlarsa şeytanidirler, eğer azalıyorlarsa anarşisttirler." [Anarchism: What It Is and What Is Not - - ÇN: Anarşizm: Nedir ve Ne Değildir ?].

Toplumsal ve bireysel anarşistler pek çok konu üzerinde uyuşmazlıklara sahip olsalar da – örneğin, serbest piyasanın özgürlüğü azamileştirmenin en iyi yolu olup olmadığı-, kapitalizme karşı çıkılması ve anarşist toplumun, tanımsal olarak ücret değil, bağlantılı emek (associated labour) üze-

rine dayanması gerektiği konusunda hem fikirdirler. Sadece bağlantılı emek, çalışma saatleri boyunca “dışsal isteklerin güçlerini ve birey üzerinde baskı oluşturulmasını azaltabilir”, ve bunu yapanların işi kendilerinin idare etmesi fikirleri gerçek sosyalizmin temel idealleridir. Ama, kelimelerin anlamları zamanla değişir. Bugün, sosyalizm kavramı, tüm anarşistlerin özgürlüğün ve asıl sosyalist ideallerin reddi anlamına gelmesi nedeni ile karşı çıktıkları devlet sosyalizmi ile eş anlamlı hale gelmiştir. Tüm anarşistler Noam Chomsky’nin bu konu üzerine açıklamasını onaylayacaklardır:

“Eğer sol ‘Bolşevizm’i de içerecek şekilde anlaşılıyorsa, ben kendimi tamamı ile Sol’dan ayrı tutarım. Lenin sosyalizmin en büyük düşmanlarından birisiydi” [Red and Black Revolution, sayı 2 - - ÇN: Kızıl ve Kara Devrim].

Anarşizm aslında Marksizm, sosyal demokrasi ve Leninizm’in fikirlerine sürekli karşı durarak gelişmiştir. Lenin’in iktidara gelmesinden çok daha önce, Bakunin; Marx’ın devlet- sosyalist fikirlerinin gerçekleşmesi halinde oluşacak “despot hükümetlerin en kötüsünün” kurulması, yani “Kızıl Bürokrasi”, tehlikesine dikkat çekmişti.

Diğer yandan, sosyalist ve anarşistler bazı Marksistlerle bazı ortak fikirleri taşırlar (Leninistlerle olmasa da). Bakunin ve Tucker da, Marx’ın kapitalist toplum analizini ve emek- değer teorisini kabul ederler. Aslında Marx, Max Stirner’in - Marx’ın kendi ifadesi ile- bayağı komünizm ve devlet sosyalizmi olgularını eleştirdiği, The Ego and Its Own (-ÇN: Bir ve Kendisi) kitabından oldukça etkilenmiştir. Yine aynı zamanda, Marksist harekette toplumsal anarşistlere yakın duran unsurlar da vardır (özellikle toplumsal anarşizm’in anarko- sendikalist görüşlerine yakın olan -

örneğin, Lenin’e oldukça mesafeli duran Anton Pannekoek, Rosa Luxembourg, Paul Mattick gibi isimler). Karl Korsh ve diğer bazıları da İspanya’daki anarşist devrimden sempati ile söz ederler. Marx’tan Lenin’e devamlılık gösteren pek çok unsurlar olduğu gibi; Lenin ve Bolşevizm’i acımasızca eleştiren ve anarşistlerin eşitlerin özgür birlikteliği hedefine oldukça yakın olan hürriyetçi Marksistler de Marx ile devamlılık içindedirler.

Sonuç olarak, anarşizm temel olarak, yaygın olarak kullanılan devlet- sosyalizm’ine karşı olan bir sosyalizm biçimidir. Daniel Guerin’in Anarchism adlı kitabında dikkat çektiği gibi, “Anarşizm aslında sosyalizmin eş anlamlısıdır. Anarşistler, insanın insan tarafından sömürüsünü yoketmeyi amaçlayan sosyalistlerdir”. “Merkezi planlama” yerine, anarşistler özgür birlikleri savunurlar ve devlet kapitalizmi olması nedeni ile “devlet” sosyalizmini reddederler.

Anarşizm Nereden Ortaya Çıktı?

Anarşizm nereden ortaya çıktı ? Burada, Rus Devriminde Makhnovist hareketin katılımcıları tarafından üretilen The Organizational Platform of the Libertarian Communist [- - ÇN: Hürriyetçi Komünistlerin Örgütsel Platformu] adlı bildiriden alıntı yapmaktan daha iyisini yapamayız:

“İşçilerin kölelikten kurtulmasını amaçlayan mücadele ile yaratılan sınıf savaşımı ve onların özgürlüğe olan tutkuları, anarşizm fikrine yol açmıştır; bu fikir, sınıfların ve Devlet’in varlığı prensiplerine dayanan toplumsal sistemin tümünden yokedilmesi, ve yerine kendinden yönetim prensibi ile oluşturulan emekçilerin özgür devletsiz toplumunun inşaa edilmesi fikridir.

“Yani, anarşizm, entellektüellerin ya da filozofların fikirlerinin soyut yansımalarından oluşmamıştır: aksine, emekçi kitlelerin mücadelesi ve yaşamının en kahraman döneminde özellikle canlanan özgürlük ve eşitlik tutkularından, emekçilerin gereksinim ve zorunluluklarından; emekçilerin kapitalizme karşı doğrudan mücadelesinden ortaya çıkmıştır.

“Bakunin, Kropotkin gibi önde gelen anarşist düşünürler, anarşizm fikrini keşfetmediler; aksine onu kitlelerde teşhis ederek, sadece basit anlamında onu kavramsallaştırmak ve yaymak maksadı ile, akıl ve bilgilerini kullandılar.”

Anarşist hareketin bir yönü olarak, Makhnovistler hem Kızıl (Komünist), hem de Beyaz (Çarlık/Kapitalizm) otoritenin güçlerine, 1917- 1921 arasında karşı çıkan emekçi sınıfından kişilerin kitlesel bir hareketiydi. Peter Marshall’ın dikkat çektiği gibi “anarşizm . . . temel desteğini geleneksel olarak, işçiler ve köylüler arasında bulmuştur” [Demanding the Impossible, sayfa 652- - ÇN: İmkansız İstemek].

Anarşizm, bastırılmış olanların mücadelesi ile, ve mücadelesi içinde ortaya çıktı. Özgürlük için savaşımdan; ve yaşamak, sevmek ve oynamak için zamanımız olacağı tamamen insani bir yaşama olan tutkumuzdan ortaya çıktı. O, fildişi kulelerinde oturup topluma yukarıdan bakan, hayat-tan kendini soyutlamış, ve kendi doğru ve yanlış kavramlarından hareketle yargılara varan bir avuç insan tarafından yaratılmamıştır.

Diğer bir deyişle, anarşizm, baskı ve sömürüye karşı mücadelenin bir ifadesidir; çalışan insanların mevcut sistemdeki yanlışlıkların ne olduğu hakkındaki deneyiminin ve analizlerinin bir genellemesidir, ve nihayet daha iyi bir gelecek için umut ve düşlerimizin bir ifadesidir.

ÜNLÜ ANARŞİSTLER:

Pyotr Alexeyevich Kropotkin, Emma Goldman, Max Stirner, Mihail Bakunin, Ursula Kroeber Le Guin, Michel Foucault, Daniel Guérin, Theodore John Kaczynski (Unabomber) Makhno Buenaventura, Buenaventura Durruti, Murray Bookchin, George Woodcock, Peter Grimes, Errico Malates-

ta, Emile Armand, Oscar Wilde, John Zerzan, Pierre-Joseph Proudhon, William Godwin, Alexander Berkman, Joseph Déjacque, Pablo Picasso, Noam Chomsky, Louise Michel, Franz Kafka, Arthur Rimbaud Volin.

Ünlü Anarşist Sözler:

- Şu anda yapmakta olduğumuzun dışındaki herşey önemsizdir.

Tolstoy

- Anarşi taleplerin değil, yaşamın bir meselesidir.

Landauer

- İşsizliğin nedeni sermaye eksikliğinde değil, sermaye arttırımındaki bir hatada yatmaktadır.

Owen

- Yasalar adalet duygusunu geliştirmemiştir, onu mahvetmiştir.

Kropotkin

- “Ütopya” sözü bir fikri peşinen yargılamaya yetmektedir.

Jack London

- İnsanların, yönetimsiz kalırlarsa birbirlerini yiyip biteceklerine inananlara diyoruz ki: Tıpkı sürgüne giderken “Zavallı kullarım bensiz ne yapacaklar?” diyen o krala benziyorsunuz.

Kropotkin

- Demokrasi çoğunlukların diktatörlüğüdür.

Proudhon

- British Museum'daki kütüphane memuru okuyucuya toplum için o güne dek neler yapmış olduğunu sormaz, ona sadece istediği kitapları verir.

Kropotkin

- Memur beni kanun adına tutukladı, ben onu özgürlük adına tokatladım.

Clement Duval, mahkeme karşısında, 1886

- Evlilik bir yasadır, üstelik yasaların en kötüsüdür.

Godwin

- Yalnızca itaat edenler yollarını kendi başlarına arayanlardan daha sık yanılır.

Kropotkin

- Yalnızca yok etmek yetmez.

Kropotkin

- Günümüzde artık neredeyse herkes sosyalist, zengin de sömürdüğü fakir de.

Emma Goldman

- Sosyalizm olmaksızın özgürlük ayrıcalık ve haksızlıktır. Özgürlük olmaksızın sosyalizm kölelik ve şiddettir.

Bakunin

- Tanrı örnek bir diktatördür. Adem ile Havva'yı yaratır yaratmaz bir ceza yasası çıkardı: idrak etme ağacından yemeyeceksiniz. O zamandan bu yana hiçbir diktatör olmamıştır ki bu buyruğu vermemiş olsun.

Most

- Bir kez yasa çıkarmaya başlayan bunu kolay kolay durduramaz artık.

Godwin

- Evlilik, kamu gücünün iki insanın birbirleriyle cinsel ilişkide bulunma konusundaki karara karışmasıdır.

- Zenginlik varken yoksulluğu kabul etmek zihinsel bir yetersizlik işaretidir.

Mühsam

- Bütün hayvan topluluklarında dayanışma duygusu var olma savaşından çok daha önemli bir doğa yasasıdır.

Kropotkin

- Bir insan ne kadar çok şeye inanırsa o kadar az şey bilir. Ne kadar az şey bilirse o kadar aptal olur. Ne kadar aptalsa o kadar kolay yönetilebilir.

Most

- Her yurttaşın bir ideali vardır; gümüş bir banyo küveti bile olsa.

Yalnız sıkıcı kişiler çelişkisizdir.

Mühsam

- “Herşeye kadir” olandan birşeyler istenmekte, eskiden bu Tanrı idi, günümüzde Devlet.

Kropotkin

- İşçileri işi bırakmaya değil, kendi hesaplarına devam etmeye çağırıyoruz.

Malatesta

- Başka insanların el veya ayaklarını sakatlayanlara cani denir. Ya beyni yok edenlere ne demeli?

Most

- Benim için benden daha önemli bir şey yok.

Stirner

- En radikal devrimciyi alın ve onu bütün usların tahtına oturtun ve bir yıl bile geçmeden o Çar'dan da beter olacaktır.

Bakunin.

- Ancak hiçbir şey yapmayan insan hata yapmaz.

Kropotkin

- Devrimler tutkunun eseridir, mantığın değil.

Godwin

- “Gerçek” bir teori değildir, bir eylemdir, hayatın kendisidir.

Bakunin

- Biz ki caniyiz! Herkes için ekmek, iş ve her türlü bağımsızlık ve adaleti istiyoruz.

Kropotkin

- Hükümetin bir koşulu hiyerarşi olduğuna göre demokrasi deli saçmasıdır.

Proudhon

- Söz konusu çizme ise ayakkabı ustasının otoritesine başvururum.

Bakunin

- Bir hükümet tarafından yönetilen kişi kontrol edilir, idare edilir, ispiyonlanır, yönetilir, yasalarla boğulur, dosyalara konu olur, ideolojiler aşılır, sürekli ikaz edilir, vergilendirilir, tartılır, sansürlenir, emirler yağdırılır ve bütün bunlar da buna ne hakkı olan ne de gerekli bilgiye ve ahlaki temizliğe sahip adamlar tarafından yapılır.

- Gerçek, gerçekleştirmekten doğar.

Mühsam

- Biz anarşistler bizi çevreleyen ön yargılar ormanına bal-tayı vuruyoruz.

Kropotkin

- Biz anarşistler hiçbir zaman küçük bir kilise inşa etmek amacıyla kendimizi dünyadan soyutlamak amacıyla değiliz.

Reclus

- Koşullar ile uzlaşmak istemiyoruz.

Kropotkin

- Ahlakçıların hep uygulamak istedikleri o hakkı reddediyoruz, tek tek bireyleri bir ideal adına sakatlamayı.

Kropotkin

- Paranın iktidarını, her türlü çalışma ürününü geçer akçe haline getirerek ortadan kaldırmalıyız.

Proudhon

- Özgürlüğün tehlikelerinden ve karanlık yönlerinden korkmamalıyız.

Kropotkin

- Her emir özgürlüğün suratında patlayan bir tokattır!

Mihail Bakunin

Devletin ya bizatihi doğuşu ve mahiyeti itibariyle kötü ve zararlı olduğu, ya da tarihi gelişme ve şartların onu kötü ve zararlı hâle getirdiği gerekçesiyle (inancıyla) hükümetin (devletin) ya bütünüyle ya da kısmen ilga edilmesi gerektiği ve bunun mümkün olduğu inancı. Anarşist kişi devletin bulunmadığı bir toplumun mümkün olduğuna inanır ve

aynı zamanda bireylerin kendiliğinden doğan eylemlerine ve bireylerin gönüllü birliklerine müdahale eden her çeşit otoriteyi reddetmeye yönelir.

Tipik bir anarşistin başlıca inançları şunlardır:

İnsanlar tabiatları itibariyle iyi kalplidirler, ancak, yönetim tarafından yozlaştırılırlar.

Toplumun tabii ve hür olmasına karşılık devlet istismar edici (sömürücü) ve tahakkümcüdür.

İnsanlar gönüllü işbirliği yoluyla birbirlerini tamamlayan, fakat her çeşit zorlama tarafından hüsrana uğratılan sosyal hayvanlardır.

“Yukarıdan gelen” reformlar onları başlatan otoritenin damgasını taşır ve bu yüzden değersizdir.

Sosyal değişme devrimci eylemle, hatta belki de şiddetli eylemle gerçekleştirilmelidir.

Bu inançların hepsinin her anarşist tarafından benimsendiği söylenemez. Meselâ, Godwin gönüllü işbirliğiyle birleşmiş, küçük üreticilerden oluşmuş, devletsiz bir topluma inanmış ve bu hedefe aydınlanmış sosyal reform yoluyla ulaşmayı düşünmüştür. Rus asıllı anarşist filozof Bakunin spontane şiddete dayanan devrim gerektiren bir “anarşizm, kollektivizm, ateizm” sentezine inanmıştır.

Diğer bâzı düşünürlerin de, yukarıda sıralanan dört inançtan (1) ve (5) şıklarını reddetmelerine rağmen, anarşist olarak adlandırılmaları mümkündür. Meselâ, egoizmin ve bireysel iradenin gücünü metheden ve onu “sürü-benzeri” gerekliliklere olan bağımlılıklardan kurtarmayı gözetten Nietzsche’nin anarşist çizgide yer alan bir filozof olduğu söylenebilir. On dokuzuncu yüzyıl anarşizmi büyük ölçüde özel mülkiyete, en azından bâzı özel mülkiyet çeşitlerine, onun bir tür örtülü kölelik olduğu gerekçesiyle karşıydı.

Anarşizmi bilinçli bir kitle hareketi yapmaya teşebbüs eden Proudhon “mülkiyet hırsızlıktır” düsturunu ortaya koydu, ancak, aynı zamanda, mülkiyetin özgürlüğün zaruri bir parçası olduğunu da düşündü ve bu yüzden mülkiyetin asıl zararlı biçimleri olarak monopole ve gasba hücum etti. Bakunin üretim araçlarının ortak mülkiyetini savundu, fakat “tüketim araçlarında” özel mülkiyete izin vermeye hazırды. Godwin, küçük ölçekli olmak üzere çoğu özel mülkiyet türlerini kabul etti.

Anarşizmden etkilenmiş bâzı modern yazarlar (Nozick gibi) genellikle daha liberal bir çizgi izlemişler ve bundan dolayı, özgürlükle mülkiyet arasındaki ilişkiyi gözeterek, özel mülkiyete karşı daha olumlu bir tavır takınmışlar, hatta özel mülkiyeti toplumun ve toplumsal sistemin esas vazgeçilmez unsuru olarak görmüşlerdir.

Ondokuzuncu Yüzyıl anarşizminin bir başka önemli veçhesi örgütlenmiş dine yönelik husumetiydi. Meselâ, Tolstoy, “hakiki” dinin devletin ve bütün devlet müesseselerinin reddini (inkârını) içerdiğini söyler. Çoğu anarşist ya Tolstoy’un bu görüşünü kabul etti, ya da, daha ileri giderek, hiçbir dinin gerçek (hakiki) olamayacağını öne sürdü. Sosyal gibi şiddeti benimseyen anarşistler 19. Yüzyıl boyunca etkili oldu ve 19. Asır anarşistleri Marx’a bâzı kavramları sağlamakta son derece önemliydi. Nitekim, Marx’ın “devletin yok oluşu” (ortadan kalkışı) fikri doğrudan doğruya anarşistlerin görüşlerinden kaynaklanmıştı.

Bütün çeşitlerinde anarşizm insan toplumunda (ve hatta insanların toplum hâlinde olmadığı bir durumda) maddi ihtiyaçların ve kollektif sorumlulukların (mükellefiyetlerin), zorlama olmaksızın, kendiliğinden karşılanabileceği, yerine getirilebileceği bir durumun mümkün olduğunu far-

zeder. Bu yüzden anarşistler Hobbes'un egemenin himayesi dışında insan hayatının "yalnız, fakir, pis, kaba ve kısa" olduğu yolundaki görüşünü reddetmeye yönelirler.

Anarşistlerin birçoğu devletin şiddet kullanmaksızın tahrip edilmesinin mümkün olmadığını söyler. Ancak, şiddetin böylesine istekli savunulmasının anarşizmin yeni ve daha iyi bir toplum görüşünü dayandırdığı insan tabiatı hakkındaki varsayımlara ters olduğu görülür. Bu çeşit güçlükler yüzünden bazı anarşistler (Marx'ın yazı hayatının daha geç dönemlerinde yaptığı gibi) devletin ortadan çekilmesinden ve "gerçek insan tabiatının" kendisini yeniden göstermesinden önce insanların sosyal şartlarının endüstriyel üretimin kitlesel disiplini tarafından geliştirilmesi gerektiğini düşünür.

Anarşizme en radikal biçimde karşı çıkan görüş Hegel'e aittir. Hegel'e göre, "insanın gerçek tabiatı" devleti sadece kendi güvenliğinin bir aracı olarak değil, fakat aynı zamanda özgürlüğün en yüksek ifadesi olarak görmeyi gerektirir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

POST- ANARŞİZİM KURAMINA GİRİŞ

Sovyet sosyalizminin çöküşünden sonra insan bilimleri alanında, evrendeki kara deliklere benzer biçimde ve doldurulması gerektiği düşünülen, çekim cazibesi yüksek bir kuramsal boşluk meydana geldi. Gerçekte Marksçılık bir kenara çekildiğinden, herkes kendini böylesi yapay bir boşluğun varlığına ve doldurulması gerektiğine inandırmış durumda. Küreselleşmeye, terörü bahane ederek baskıcı hale gelen devlet aygıtına karşı dünya çapında yükseltelen eleştiriler ve Porto Alegre türünden kendiliğinden (spontane) gelişen kitlesel hareketlerin, Marksçı kurama benzer, onun yerini alabilecek, küresel kapitalizme karşı eleştirel yeni düşünceler dizgesi, eklektik bir “ideoloji” gereksinimini ortaya çıkarttığı düşünüyor. Bu nedenle bir süreden beri yeni anarşizm, post- yapısalcılık, Lacancı psikanalitik kuramsal düşünceler kullanılarak sözünü ettiğim “ideolojik” boşluk eklektik biçimde doldurulmaya çalışılıyor. Henüz doyurucu bir sonuç alınabilmiş değil. Ortalıkta A. Negri ve Hardt’ın post- marksçı “imparatorluk” kuramına karşı “yeni anarşizm” (post- anarşizm) var sadece... Negri’nin küresel kitlesel eylemler için kullandığı “çokluk” kavramı, yeni anarşizm açısından Bakunin’in “heterojen devrimci kitleler” kavramına itibarının iadesi anlamına geliyor (Birgün, Saul Newman ile röportaj, Bölüm I, 17.09.2006). Düşünürler ve akademisyenler yaza, tartışa dursun; küresel kapitalizm de işlerini yürütüyor bu arada. Sovyetler Birliği’ndeki, proleter görünümlü, özünde seçkin bürokratik devletin çöküşü-

nü, Marksçı kuramın geçersizliğinin kanıtı olarak yorumlayamayız elbette. Çünkü, kapitalist dizgeye en kapsamlı kalıcı bilimsel eleştiriye getiren kuram hâlâ Marksizmdir ve insan bilimlerindeki saygın yerini korumaktadır. Kim ne derse desin bu gerçeklik yadsınamaz. Sosyalist toplum deneylerinin biraz pahalıya mâlolduğu söylenebilir insanlık için. Bundan sonra aynı hatalara düşülmeksizin özünde gerçekten demokratik ve hümanist bir adil bölüşüm toplumu gerçekleştirilebilir. Neden olmasın?.. Kuramsal olarak sosyalizm adına çöken asıl, Stalinci bürokratik devlet faşizmi, “proleter totalitarizm”dir. K.R.Popper’in “Açık Toplum ve Düşmanları” kitabında belirttiği gibi gerçekte Marx, sömürünün ve yabancılaştırmanın sona erdirildiği nihai toplumdan gerçek bir kurumsal demokrasiyi anlıyordu kanımca. Bu toplumun adı, çoğunluğu duyduğunda hâlâ ürküten “komünist toplum” olsa da...

Şimdilerde, batılı entelektüel, özellikle akademik çevrelerde yapılmak istenen, basitçe, post- modern bakış açısından modasının geçtiği öne sürülen Marksçılık yerine, günümüzün küresel toplumsal hareketlerini derli toplu açıklayacak bir “ideoloji” üretmektir. Yeni anarşizm böylesi bir gereksinime yanıt vermek için oldukça öne çıkıyor son yıllarda. Tam burada ideoloji açısından şöylesi temel sorular da sorulabilir: Soğuk Savaş dönemi bizde (yani insanda) her derde deva bir ideoloji boşluğu / gereksinimi yaratmış olabilir mi? İdeolojisiz yaşayamaz mıyız acaba? İdeolojiler bizim küçük yaşamlarımızı belirleyen, düşünme tembelliğimizi cesaretlendiren, totaliter koşullandırma tümcelerinden oluşuyor ne de olsa... Doğaldır ki, Marks ve diğer düşünürlerin, örneğin, bir Althusser’in, bir Gramsci’nin ideoloji denildiğinde anladıkları da farklı şeyler... Gerçekte Marks Engels’in “Komünist Manifesto” da belirttiği proletarya

enternasyonalizmi üzerinde kafa yorulsa yeni bir kurama, hele hele yeni ve bilimsellikten yoksun anarşist yorumlara hiç de gerek olmadığı görülebilecektir. Bunun için Küreselleşme yerine “enternasyonalizm” sözcüğünü koyarak düşünmeye başlamalıyız önce. Londra Üniversitesi’nin Siyaset Kuramı bölümünde öğretim görevlisi olan Saul Newman; yeni anarşist görüş ve yorumlarıyla dikkatleri çeken batılı düşünürlerden... Newman’ın, Türkçe çevirisi Ayrıntı Yayınları tarafından 2006 yılında yayımlanan “Bakunin’den Lacan’a”(From Bakunin to Lacan) adlı kitabıyla, 2007’de çıkardığı “Dengesiz Evrensellikler” (Unstable Universalities) adlı kitabı yeni anarşizme değin ilginç fikirler içeriyor. Kısaca belirtecek olursam, yeni anarşist fikirler, genel olarak klasik anarşist kuramın post- yapısalcı düşüncelerle vaftiz edilmiş halinden başka bir şey değil ve Marksçı kurama ciddi eleştirel bir seçenek oluşturmaktan uzaklar bana göre...

Radikal sol, Sovyet sosyalizminin çöküşünden sonra, ülkelerin sınırları içinde ve dünyada ne yapacağını bilemez haldedir günümüzde. Bu, bir tür “travmayı” yaşıyor olmak anlamına geliyor. Radikal sol, uluslar arası terörü bahane ederek gelişmekte olan baskıcı devlet politikalarına karşı eleştiri ve stratejiler üretme konusunda ya hareketsiz kalmakta ya da gerici ulusçu sentezlere kaymaktadır. Bu konuda bir başka görüş de şöyledir: Belki sol yeni fikirler üretiyor da, reel sosyalizmin çöküş gürültüsünün sağırlaştırıcı etkisiyle kimsenin kulakları bir şey işitecek durumda değil. İyimser de düşünebiliriz bu konuda!.. Solun tepkisiz ve amaçsızlığından dolayı ortadaki siyasi boşluğu doğal olarak liberal ve yeni anarşist düşünceler doldurmaktadır. Klasik anarşizm ve post yapısalcılık; Marksizmin toplumsal ve siyasi olaylara ekonomik deterministik indirgeyici yaklaşımını reddederek bu bakımdan ortak bir zeminde buluşabil-

mektedir (Bkz. Abdullah Şevki(2007), Derrida, Yapı- söküm ve Marksizm). Halihazırdaki küreselleşme karşıtı hareketlerin sınıf savaşımından kökenlenmediği düşünüldüğünden, anarşist kuramla bağlantı kurulması normal bir yaklaşım olarak görülmektedir. Yeni anarşist düşüncelerin üretilmesinin ana nedeni budur. Çünkü küreselleşme karşıtı, “sınıfsal kökeni olmadığı düşünülen” siyasal kimlikler çoktur (Negri) ve bunlar dünyanın belli başlı merkezlerinde kendiliğinden biraraya gelmektedir. Küreselleşme karşıtı hareketi radikal yapan; heran her yerde ortaya çıkabilmesi ve öngörülememesidir. Gerçekte bu hareketlere karşı sınıfsal çözümleme zahmetine katlanılmamaktadır açıkçası. Çünkü, Marksçı bir çözümleme yapmanın yaparı demodeleştirdiği düşünülmektedir en azından. Oysa demodeleşmiş olan asıl, Marksçı düşüncenin totaliter ve toplumsal şiddete dayanan yanlış uygulamalarıdır. İnsanlık, proletarya diktatörlükleri adı altında örgütlenen totaliter devletlerle tarihte zaman yitirmiştir. Totaliter ve baskıcı devletlerin insanlığın anlığında bıraktığı deneyim tortusu yeni anarşist düşüncelerin çekici gelmesine neden olan ortamı hazırlamaktadır.

Yeni anarşizm, Marksizm- Leninizm'deki parti öncülüğü ve proleteryanın merkezi rolüne karşıdır. Marksçı savaşımın evrenselliğinin sahte olduğunu düşünmektedir. Klasik anarşizmin kuramcıları Bakunin ve Kropotkin'in de belirttikleri gibi anarşist hareket sanayi proletaryası ile sınırlı kalmayıp tüm toplumsal katmanları içine almalıdır. Bu, öğrenciler, göçmenler, lümpenler, etnik azınlıklar, işsizler vb.demektir. Yeni anarşizm, bu nedenle, sınıf kökeninden kaynaklanmayan heterojen küresel kitle hareketleriyle düşünsel düzeyde buluşabilmektedir. Bir kitlesel hareketin sınıfsal özelliğini görmezden gelerek ona başka adlar vererek çözümlemeler yapabilirsiniz pekala. Ernesto

Laclau ve Chantal Mouffe gibi Post Marksçı düşünürlerin de belirttikleri biçimde günümüzde proletaryanın yerini yeni kimlikler almakta, siyahlar, feministler, etnik, cinsel özgürlük toplulukları ve göçmenler yeni radikaller olarak öne çıkmaktadır. Sınıf, bundan dolayı artık radikal siyasal öznenin kendisi yoluyla tanımlandığı merkezi kategori olma durumunu yitirmiştir. Sınıfın cazibesini yitirmesinin nedeni asıl, nesnel gerçekliğin böyle yorumlanmasının herkesin işine gelmesidir. Yoksa sınıfların kapitalist sistem var olduğu sürece varlığını sürdüreceği yadsınamaz bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Yeni anarşizm kendi özgünlüğü adına Marksçı çözümleme araçlarını devreden çıkarmakta kararlıdır.

Çağdaş siyasal savaşımın, salt kapitalizme karşı savaşım olarak belirlenmemesi, yeni anarşizme göre proletaryanın Komünist Manifesto'daki öncü rolünü ortadan kaldırmıştır. Yine Laclau ve Mouffe'un belirttiği gibi dünyadaki yeni karşıt toplumsal hareketler, Marksist paradigmanın sandığı gibi sırf ekonomik sömürüye karşı değil, her şeyden önce baskıya karşı savaşım hareketleridir. Bu baskı alanları: Çevre, ırkçılık, özelleştirme, işyerindeki gözetim, bürokratikleşme, vb. yeni uzlaşmazlık alanlarıdır. Yeni anarşizm bu düşüncelerle üretim güçleri, üretim ilişkileri çerçevesinde geliştiği düşünülen Marksçı toplumsal gelişim diyalektiğini reddederek proletaryayı tarihi yapacak dinamik güç olmaktan çıkartmakta yerine küresel kapitalizmin kolaylıkla baş edebileceği, dizgesiz, örgütsüz, "hemen, şimdi" amaçlı kızgın kitleleri koymaktadır. Dikkat edilecek olursa yeni anarşizmin yeni bir toplum önerisi yoktur. Her şey kapitalist dizge içinde küçük kitlesel kaoslar yaratarak toplum adına daha insanca yaşam için isteklerde bulunmaktan ibarettir.

Küresel karşıt kitle hareketlerinin yenilikçi yönlerine gelince, bunlar anti- otoriter - belirli iktidar ilişkilerinde iki taraflılığın eksikliğine karşı çıkan- savaşımlardır. Bir de geçmişten kalmış gecikmiş ama ısrarla sürdürülen, faşizan özellikleri de olan, ulusçu kurtuluş savaşimleri vardır dünyada. Post- anarşist düşünceler bu ulusçu savaşimleri kapsamamaktadır. Marksçılığın ekonomik sömürü yaklaşımı, daha genel -cinsel, kültürel bağımlı kılma biçimlerini de içerebilen- baskı (tahakküm) sorunsalının bir unsuru olarak görülebilir. Bu anlamda denilebilir ki, bu savaşimler ve uzlaşmaz karşıtlıklar çağdaş siyasetteki anarşist ivmeye olanak tanımaktadır. Tabii burada neden Marksçı ivmeye de işaret etmediklerinin sorgulanması da olanaklıdır doğal olarak. Yeni anarşist yorum, Marksizmin, açıkça sınıfa dayanmayan, ekonomik sorunlar çevresinde toparlanmayan siyasal yapılar üzerine hiçbir kuramsal kazanımının olmadığını ileriye sürmektedir. Marksçılık, yeni anarşizme göre, bir üst yapı kurumu olarak siyasal alanın önceliği ve önemini görmezden gelmiştir. Post- marksist kuram da klasik anarşizmin siyasal alanı kavramlaştırma konusundaki katkısını reddetmiştir.

Mihail Bakunin gibi anarşizmin kuramcıları, devleti toplumsal devrimin önünde engel olarak görürler ve devletin baskıcı araç olduğunu, hangi sınıf tarafından kullanılırsa kullanılsın özgürleştirici değil, genel olarak baskıcı olduğunu söylerler. Noam Chomsky, John Zerzan, Murray Bookchin gibi kimi etkili modern anarşist düşünürlerin müdahalelerine rağmen, yeni anarşizmin aslında kuramdan çok küresel kitle eylemleriyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü günümüz dünyasındaki heterojen nitelikli küresel karşıt eylemlerde proletaryanın öncülüğü olmadığından, bu hareketlerin Marksçı kuram çerçevesinde açıklanama-

yacağı ileriye sürülmektedir. Bu metafizik ve yanılsatıcı bir yaklaşımdır. Dünyadaki enternasyonal proletarya hareketi devamlılığını korumasına karşın görmezden gelinmektedir. Küresel kapitalizm, mültecilerle işçi sınıfını karşı karşıya getirmekte, böylelikle işçileri ırkçı davranmaya yöneltirken bir yandan da ucuz iş gücü mülteci tehdidiyle iş piyasalarında ücretleri düşük tutmaya çalışmaktadır. Yeni anarşizm bu olgu karşısında kimin yanında olduğunu açıklamamakta, kitleleri tanımlayan “sınıf ” dışı kavramlarla yanılsatıcı biçimde oynamayı yeğlemektedir.

Öte yandan anarşist kuram hâlâ - akılcı insan öznesine dair özcü kavramlarıyla, bilime ve nesnel tarih yasalarına duyulan pozitivist inançla- büyük ölçüde Aydınlanma hümanizmi paradigmasına dayanmaktadır. Tıpkı Marksizmin kendi sınıfsal ekonomik belirlenimci kategorilerinin yanı sıra tarihsel gelişmeye dair diyalektik görüşüyle siyasal açıdan sınırlı olması gibi anarşizmin de Aydınlanma hümanizminin özcü akılcı söylemlerine epistemolojik açıdan demir atması yüzünden sınırlandığını söyleyebiliriz. Newman’a göre, anarşizm günümüzde kuramsal olarak etkili olacaksa, siyasal savaşımına ve savaşanların kimliklerine tümüyle bağlanacaksa, içinde ifadesini bulduğu Aydınlanmacı hümanist çerçevenin, onun özcü söylemlerinin, toplumsal ilişkilere dair pozitivist kavrayışının, diyalektik tarih görüşünün dışında kalmalıdır. Bu durum daha önce klasik anarşizmin yaptığı gibi yeni anarşizmin Marksçı kurama açıkça karşı olduğunun kanıtıdır. Post- anarşizm, tarihin olumsuzluğunu, kimliğin belirsizliğini, toplumsal ve siyasal ilişkilerin uzlaşmaz niteliğini tümüyle savunmak zorunda olduğu kanısındadır. Başka bir deyişle, yeni anarşizm; siyasal boyutun içerdiği mantıksal sonuçlarından bağımsız olduğuna dair kendi iç görüşlerini izlemeli; siyasallığı, diya-

lektik uzlaşma ve toplumsal uyuma dair hiçbir güvencenin bulunmadığı, kurucu öğelerinin belirsizlik, olumsuzluk ve uzlaşmazlık olduğu açık bir alan olarak görmelidir. Yeni anarşizmin bu düşünceleri bütünüyle küresellik karşıtı kit- le hareketlerinin, Marx'ın anlatımıyla "göklere tırmanma" niteliğinde olmasının onanmasıdır. Çünkü siyasal alanda olmak, ekonomik altyapıdan metafizik biçimde yalıtıldığından yüzeysel kalmaktadır. Post- anarşizm düpedüz sürekli kaos taraftarıdır ve savaşım halindeki kitlelere geleceğe dönük hiçbir şey vaad etmemekte, küresel kitlesel hareketlere kendine göre sözüm ona "yeni" düşünsel kılıflar bulmak- tadır.

Yeni anarşizmin kuramsal açıdan yararlandığı post- ya- pısalcılık ise, sonradan, en azından siyasal yöneliminde - özellikle de otorite ile kurumlarının yerinden edilmesi ve maskesinin düşürülmesine dair yapı- sökümcü projesinde, ayrıca, baskıcı, dışlayıcı iktidar uygulamalarına karşı sava- şımında- köktenci biçimde anarşisttir. Post- yapısalcılığın asıl sorunu: anti- otoriter siyasete bağlı olduğunu anıştır- masına karşın, yalnızca apaçık bir siyasi- etik içerikten de- ğil, aynı zamanda bireysel etkinliğe dair yeterli bir anlatım- dan yoksun olmasıdır. Post- yapısalcı düşünür Foucault te- mel sorunu şöyle koyar: Özne, onu baskı altına alan iktidar ilişkileri ve söylemler yoluyla oluşturuluyorsa, bu baskıya karşı tam anlamıyla nasıl direnecektir? Bu soru bağlamın- da anarşizmle post- yapısalcılığı biraraya getiren dayanak noktası, her birinin ötekiindeki kuramsal sorunları göstere- bilmesi ve altını çizebilmesidir. Örneğin, post- yapısalcılı- ğın anarşist kurama müdahalesi, anarşizmin kuramsal bir kör noktası olduğunu göstermiştir. Anarşizm, otoritenin eleştirisinin temelini oluşturan özcü kimliklerle söylemsel ve epistemolojik çerçevelerdeki gizli iktidar ilişkilerinin ve

bunların potansiyel olarak otoriter olduğunun farkında değildi. Öte yandan anarşizmin post- yapısalcı teoriye müdahalesiye, post- yapısalcılığın siyasal ve etik kusurlarını, özellikle de her yere yayılan iktidar ilişkileri bağlamında, eylemcilik ve direnişe dair açıklamasının belirsizliklerini açığa çıkardı. Çünkü, post- yapısalcılık anarşist yaklaşımları olmasına karşın siyasal eylem taraftarı değildi. Derrida'nın düşüncesi anti- otoriter ve anarşizmandır ama siyasal eyleme karşı soğuktur. Ancak, Todd May, siyasal eylemi reddeden post- yapısalcılığa, stratejik söylemden ziyade taktik bir söylem olarak bakmıştır.

Post- yapısalcılık, özne ile iktidar arasındaki bu suç ortaklığını tam olarak ortaya koymuş olsa da, iktidarı eleştirecek bir kuramsal kalkış noktasından yoksun kalmıştır. Bu yüzden, Newman'ın Bakunin'den Lacan' a yapıtında göstermeye çalıştığı kuramsal açmaz şudur: iktidarın karşısında hiç bir özcü dışarının - direniş için, iktidar düzeninin ötesinde, hiç bir sağlam ontolojik veya epistemolojik zemin- bulunmadığını varsaymak zorunda olsak da, radikal siyaset, iktidarın dışındaki teorik bir boyuta, iktidarın tümüyle belirlemediği radikal bir eylemlilik kavramına yine de gereksinim duyar. Bu anlamda, post- anarşizm, otoritenin yapı- sökümüne ilişkin açık uçlu bir siyasal- etik proje olarak düşünülebilir. Onun klasik anarşizmden ayrıldığı nokta, bunun özcü- olmayan bir siyaset olmasıdır. Yani post- anarşizm artık özsel bir direniş öznesine güvenemez, bundan böyle Aydınlanmacı epistemolojilere ya da hümanist söylemin ontolojik güvencelerine de bağlanamaz. Buna karşın, ontolojisi kuruluşu itibariyle ötekine açıktır, çeşitli siyasal savaşımın ve kimliklerin çoğulluğunu içerebilen, boş ve belirsiz bir radikal ufku varsayar. Başka bir deyişle post- anarşizm, kapalı bir söylem ve kimliğin bütünleştirici

potansiyeline direnen bir anti- otoriterizmdir. Bu, elbette, post- anarşizmin hiçbir etik içeriğinin ve sınırının olmadığı anlamına gelmez. Gerçekten de, siyasi- etik içeriği, geleneksel özgürleşimci özgürlük ve eşitlik ilkelerinden bile -koşulsuz ve indirgenemez doğası klasik anarşistler tarafından onaylanmış olan ilkelerle- sağlanabilir. Bununla beraber, bu ilkeler artık kapalı bir kimliği temel alamaz, buna karşın mücadelenin gidişatında olumsal olarak karar verilen birçok farklı ifade biçimine açık olan boş gösterenler haline gelirler. Günümüzde radikal siyasetin karşı karşıya kaldığı en önemli meydan okuma, ulus devletin biyosiyasal bir devlete doğru bozulmasıdır.

Bu paradoksal biçimde onun hakiki yüzünü gösteren bir bozulmadır. Giorgio Agamben'in dikkat çektiği gibi, egemenliğin yasa ötesindeki mantığı ile biyosiyasetin mantığı, modern devlet biçimi içinde birbirleriyle örtüşmektedir. Bu yüzden, devletin ayrıcalığı, sahip olduğu nüfusun biyolojik sağlığını düzene koymak, izlemek ve denetim altında tutmaktır. Agamben'in belirttiği gibi, bu işlev -kutsal insan (homo sacer) adını verdiği- "çıplak hayat" biçimiyle, ya da siyasal ve simgesel anlamından soyulmuş olan biyolojik hayatla, ayrıca yasaya dayalı katletme ilkesiyle ya da cezalandırılmayacağından emin biçimde katletmeyle tanımlanan özel bir öznellik türü üretir. Bunun model oluşturan örneği mülteci öznelliği ile her yerde belirdiklerini gördüğümüz mülteci toplama kamplarıdır. Bu kamplar dahilinde, tutsağın çıplak hayatı üzerine yeni, keyfi bir iktidar biçimi doğrudan doğruya uygulanır. Başka bir deyişle, mültecinin tüm siyasal ve yasal haklarından soyulmuş olan bedeni, egemen biyoiktidarın uygulandığı noktadır. Bununla beraber, mülteci, hepimizin giderek indirgendiği biyosiyasal statünün yalnızca simgeleşmiş halidir. Gerçekten de bu, siyasette

merkezi biçimde ortaya çıkmakta olan yeni bir uzlaşmazlığa işaret ediyor.

Postanarşist eleştirinin kesinlikle, iktidar ile biyoloji arasındaki bağa yönelmesi gerektiği vurgulanmaktadır. İktidarın baskınına karşı basitçe öznenin insani haklarını öne sürmek yeterli değildir. Belirli insan öznelliklerinin iktidarın kanalları olarak inşa edilme biçimleri ciddi biçimde incelenmelidir. İktidar ve öznelliğin bu yeni biçimlerini çözümlmek için gereken kavramsal dağarcık klasik anarşizme uygun değildi. Bununla birlikte, iktidarın bu yeni özneleştirme paradigmasında bile, klasik anarşizmin otoriteyi sorgulamaya, bunun yanı sıra sınıf açıklamalarının ötesine giden devlet iktidarı çözümlemesine olan etik ve siyasi bağlılığı, günümüzde konuyla doğrudan ilgili olmaya devam etmektedir. Post- anarşizm kendini tamamen yenilikçi olarak görmektedir. Çünkü anarşist kuramın en yaşamsal önemdeki yönüyle, özcülüğün post- yapısalcı/söylemsel çözümsel eleştirisini birleştirir. Bunun sonucu ise, geleceğe yönelik açık uçlu salt anti- otoriter bir siyasi projeden başka bir şey değildir. Post- anarşizm küresel kendiliğinden kitle hareketlerini destekleyen düşünceler üretirken, işçi sınıfının sendikal hareketi de, 2006 yılında enternasyonalist karakterine uygun biçimde, 300 sendika ve 181 milyon işçiyi temsil eden Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ITUC)'nun çatısı altında gücünü birleştirmiştir. Post- anarşizm her türlü otoriteye karşı olabilir ama asıl olan yeni ve gerçekten demokratik bir toplumu kurabilmektir. Bu bağlamda yukarıda belirtilen göz kamaştırıcı post- anarşist düşünceler kitlelerin enerjisini yanlış yönlere kanalize edici niteliktedir. Post- anarşist düşünceleri bilmeliyiz. Ancak, bilimsel bir gerçeklik olan yeni ve gerçekten demokratik toplum idealinin, tarihsel bir zorunluluk olarak, çalışan

kitlelerin önünde hâlâ, onlar için ve onlar tarafından gerçekleştirilmeyi beklediğini de unutmayalım.

ANARŞİZM VE ÇAĞDAŞ RADİKAL DÜŞÜNCE...

Narşizm hep siyasal bir sapkınlık olarak görülmüştür. Siyasi otoriteyi ve devlet egemenliğini reddedişi nedeniyle siyasetin sınırlarına itilmiş, ondokuzuncu yüzyıldan bu yana da büyük ölçüde Marksizmin gölgesinde kalmıştır. Buna rağmen radikal siyasetin içinde, Marksizmin bazı unsurlarına bile tesir eden özgürlükçü bir akım ya da gizli akım olduğu söylenebilir. Ben bu akımın, yakın dönemde kıta felsefesi geleneği bünyesinde boy gösteren radikal düşüncede saptanabileceğini düşünüyorum. Bu düşüncede, anarşizmin kilerle büyük benzerlik sergileyen bir dizi izlek, meşguliyet ve tartışma çıkar karşımıza. Günümüzde birçok düşünür Marksizmin -ya da en azından, Marksizmin kurumsallaşmış ve devletçi biçiminin- kalıntıları ortasında radikal siyaset için yeni kategoriler ve yörüngeler oluşturma arzusunda birleşmektedir. Öncelikle, artık Marksist proletarya mefhumunu temel almayan yeni radikal siyasal öznellik biçimleri bulma yönünde bir girişim söz konusu. Böyle bir kategorinin çağdaş dünyanın bütünündeki farklı baskı biçimlerini, siyasallaşma yöntemlerini ve kişinin kendi emeğiyle ve varoluşuyla bağıntı kurma yollarını ifade etmekte yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Bir öznenin nasıl ve hangi süreçler üze rinden siyasallaştığı üzerine düşünmenin yeni bir yolunu bulmaktır. Amaç- özne nasıl eşitlikçi ve kolektif bir özneye dönüşür?

İkincisi, otoriter siyasal örgütlenme tarzlarının reddi söz konusudur - örneğin, proletarya devrimine öncülük edecek merkezi örgütlenme yapısındaki Marksist- Leninist

öncü parti ya da kapitalist ülkelerdeki parlamento oyununa katılmak için uğraşmak suretiyle devletten özgürleşme yolundaki bütün umutları boşa çıkaran komünist ve sosyalist partiler. O halde, Alain Badiou'nun ifadesiyle partisiz bir siyasete -siyasi partinin asıl hedefi her zaman devlet iktidarının yeniden üretimi olduğundan, parti modeli etrafında yapılanmayan yeni siyasal örgütlenme biçimlerine- ihtiyaç vardır.

Devlet meselesi de işte bu nedenle bu konuyla bağlantılıdır: devlet iktidarının, “yitip gidişini” vaat eden devrimci programlara rağmen sarsılmazlığı ve dahası liberal demokrat devletin giderek daha otoriter bir karaktere bürünmesi, devletin, radikal siyasetin belki de merkezi sorunu olduğunu göstermektedir. Bu nedenle siyasetin devlet ötesinde konumlanması gerektiği, radikal düşüncede giderek daha sık dillendirilir olmuştur - devlet iktidarı çerçevesinin dışında kalan, devletin hegemonyasına meydan okunabilecek bir siyaset alanı bulma arzusu vardır.

Bu izlek ve soruların -sınıf ötesinde siyasi öznellik, parti ötesinde siyasi örgütlenme ve devlet ötesinde siyasal eylem- doğrudan anarşizmle ilgisi olduğunu düşünüyorum. Radikal siyasetin yeni istikametinin giderek artan derecede anarşist bir yönelimi işaret ettiği söylenebilir. Zaten birçok radikal hareket ve direniş biçiminde onaylanan bir eğilimdir söz konusu olan. Son zamanlarda küresel çapta zuhur eden kapitalizm karşıtı hareket yeni bir siyaset biçimini işaret etmektedir; niyet ve taktikleriyle olduğu kadar, merkezi olmayan demokratik örgütlenme biçimleriyle de anarşizme çok daha yakın duran bir siyaset biçimini. Ayrıca, 2009 yılı başlarında Yunanistan'da patlak veren -anarşist kimliği açıkça görülen- ayaklanmalar, günümüz radikal siyasetindeki bu özgürlükçü momentin göstergesidir. Görünen o ki,

bugün radikal siyaset devletçilik karşıtı, otoriterlik karşıtı ve merkezî olmayan bir biçim almakta ve temsilî parti politikaları ve lobicilik yerine doğrudan eyleme vurgu yapmaktadır. Ayrıca, sıradan insanların normal siyasi süreçlerle ilişkisini büyük ölçüde kestiği; özellikle de mevcut ekonomik krizin ardından, halkın çıkarlarını korudukları varsayılan siyasal elitlere yönelik yoğun bir şüpheciliğin baş gösterdiği açıkça görülmüyor mu? Aynı zamanda, bu elitlerin, sıradan insanlarla aralarındaki uçurumun giderek açılması karşısında -ki bu durum, simgesel meşruiyetlerinin krize girdiğinin göstergesidir- şaşkınlıktan donakaldıkları da açıkça görülmüyor mu? Devlet, savunmacı ya da önleyici tedbirler olarak daha da merhametsiz ve yırtıcı hale gelmekte, gözetleme ve denetleme konusunda giderek daha da takıntılı bir tutum almakta, kendini savaş ve kolluk kuvvetleri üzerinden tanımlamakta, korku ve olağanüstü hal siyasetiyle kendini yetkilendirmeye çalışmaktadır.

Sıklıkla olduğu gibi “olay yerindeki” gerçekliğe ayak uyduramayan radikal siyasal düşüncenin bu duruma nasıl tepki vermesi gerekir? Anarşizmin - daha doğrusu, post-anarşizmin- bu konuda bazı yanıtlar sunabileceği görüşüneyim. Gerçekten de anarşizm günümüzde radikal siyasetin gizli imlemi olarak görülebilir: Önemi, yukarıda anılan düşünürler tarafından nadiren teslim edilse de; anarşizm, radikal siyaset kuramı için, mevcut sınırlarının büyük bölümünü aşmasını sağlayacak, ona daha tutarlı bir etik ve siyasi çerçeveye destek verecek önemli kaynaklar sunabilir.

Devlet ve Parti

Devlet otoritesinin reddi anarşizmin esasını teşkil eder. Pierre-Joseph Proudhon, William Godwin, Peter Kropotkin ve Mikhail Bakunin gibi klasik anarşistler devleti şiddete meyilli bir tahakküm kurumu -başka hiyerarşileri ve eko-

nomik ilişkiler de dâhil olmak üzere iktidar ve sömürü ilişkilerini muhafaza edip pekiştiren bir yapı- olarak görmüştür. Bakunin'in sözleriyle "devlet, bu soyutlamanın [kamu yararı] gölgesinde ve onu mazeret göstererek bir ülkenin en iyi gayelerinin ve bütün canlı güçlerinin kibirle kurban edilerek gömüldüğü uçsuz bucaksız bir mezbaha ve devasa bir mezarlıktır." Devletin devrimci bir öncü parti tarafından ele geçirilmesi ve geçiş döneminde sosyalizmin inşası için kullanılması da yeterli görülüyordu - ki, ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda Marksistlerle anarşistlerin ihtilafa düştüğü esas nokta buydu. Devletin basitçe yok olacağını hayal etmek, anarşistler açısından naifliğin doruğuydu; devletin iktidarını parçalarına ayırmaktansa onu ele geçirmek yolundaki devrimci program ancak devlet iktidarının daha da yoğunlaşmasına ve yeni sınıf karşıtlıklarının oluşmasına yol açacaktı. Anarşistler için, devletin gerekliliğini ve kaçınılmazlığını olumlayan ve onun dışına çıkarak düşünmemizi engelleyen devletçi bir zihin yapısı veya siyasi mantık devlete her zaman, özellikle de devrimci kavşaklarda eşlik eder.

Gelgelelim, devletin ötesine geçerek düşünmek yapmamız gereken bir şeydir. Aslında ben bunun, günümüzde radikal siyasetin merkezî ödevi olduğunu düşünüyorum. Badiou'nün de teslim ettiği üzere, devlet ve onun köleliğinden kaçma veya onu aşma konusundaki başarısızlık, radikal siyasetin temel sorunlarından biridir:

Daha da açık biçimde, yüzyılımızın en büyük gizemini teşkil ettiğinden şüphe duymadığımız soruyu sormalıyız: siyasetin, dolaysız bağ (kitleler) veya dolaylı bağ (parti) biçimi tarafından kapsanması niçin nihayetinde bürokrasiye teslimiyete ve devlet kültürüne yol açar?

Bir başka deyişle, bizi devlete bağlayan ve devlet iktidarının pekişmesine yol açan bağıntıdır açıklanması gereken. Anarşistler gibi Badiou de devletin salt bir kurumdan ya da kurumlar silsilesinden daha fazlası olduğunu düşünür; devlet aynı zamanda, insanların parlamenter demokrasi gibi mekanizmalar ya da öncü parti gibi örgütler aracılığıyla bağımlı kılındığı bir tahakküm ilişkisidir. Badiou'ye göre partiyle devlet arasında belirli bir bağıntı olmasının nedeni de budur - devrimci parti, devlet iktidarını ele geçirme amacı etrafında yapılanmış olan merkezî ve disiplinli bir örgütleniştir; aslında Badiou bu ikisinden, tek bir varlıkmış gibi bahseder: parti devlet. Badiou'nün devlet ve partiye yönelik bu eleştirisiyle anarşizmin parti eleştirisi arasındaki benzerlik çok nettir. Anarşistler partiyi, gelecekte devlet iktidarını ele geçirme hedefi etrafında örgütlenmiş otoriter bir yapı olarak ele alır: aslında parti devletin bir mikroorganizması, daha iktidara bile geçmeden devletin bir merciidir. Radikal siyaset devlet iktidarının tuzaklarından ve kaçınılmaz yetkeciliğinden kurtulmak istiyorsa, parti biçiminden de kaçınmalıdır.

Badiou'nün devlet ve devletin toplumla ilişkisi anlayışında anarşizmle paralellik gösteren başka noktalar da vardır. Badiou'nün çözümlemesinde, devlet toplumsal bir durumu temsil etmenin bir yolu, bu durumun çoklu unsurlarını veya parçalarını -örneğin, vatandaşlık kategorileri, oy verme gibi pratikler üzerinden- tek bir unsur veya parça olarak ele almanın bir yolu olarak görülür. Badiou bu noktada devletin bireyi, farklılıkları gözetmediğini savunur; devlet bireye yapının bütünü içinde birtakım roller ve konumlar atfederek onu basitçe anonim bir unsura indirgemektedir. Örneğin, devletin kamusal alanları gözetlemesinin, kimlik tespiti ve bilgi toplama saplantısının ve kalabalıkları ve in-

sanların hareketlerini yönetmesinin, herkesin olduğu yerde kalması, teker teker bütün insanların sayılması, hiçbir şeyin devlete katılmaktan kaçamaması için alınmış önlemler olduğu söylenebilir. Dahası, Badiou'ye göre, devlet belirli bir toplumsal ilişkiler kümesinin -örneğin, bütün o sınıf hiyerarşileri ve kapitalist ekonomik mübadeleleriyle burjuva toplumunun toplumsal ilişkileri- yeniden temsiliyken, aynı zamanda bu durumdan farklı ve ayrıdır ve bu haliyle bir tür fazlalık teşkil eder. Ne var ki Badiou'ye göre, Marksist devlet çözümlemesindeki sorun, bu fazlalık noktasına odaklanırken -devleti, devrimci bir ayaklanmayla ele geçirilip daha sonra zaptedilebilecek mücbir bir aygıt olarak görürken- devletin, Marksistlerin düşündüğünden çok daha uzlaşmaz ve amansız olduğunun ve devrimin basitçe bir nöbet değişimine yol açacağının görülmemesidir: "Devletin siyasi olmamasının nedeni, değişmez, ancak sadece el değiştirebilir oluşudur; zaten böylesi bir değişimin stratejik açıdan pek bir önemi olmadığı herkesin malûmudur." Radikal siyaset, bunun yerine Badiou'nün "durumdaki boşluk" adını verdiği şeyin - durumdan sayılmayan ya da biçimsel olarak durumda içerilmeyen şey, durumun radikal ve istikrarsızlaştırıcı fazlası- ortaya çıktığı olaya tanıklık etmelidir.

ANARŞİZM TARİHİNDEN PORTELER

Günümüz anarşizminin başlangıcı olarak Aydınlanmaya işaret edilirken, 18. Yüzyıldan itibaren sonuçları itibarıyla hem Amerikan hem de Avrupa'nın tamamına yakın bir bölümünde etkili olan, İngiliz Devrimi'yle başlayıp Fransız Devrimi'yle bitirilen felsefi bir hareket ve siyasal- sosyal bir süreci aklımızda bulundurmamız gerekir. Anarşizmi gerçekleştirmek için tüm otoriteleri yıkmayı, şiddeti bir yöntem olarak benimseyen anarşist gruplar olduğu gibi, şiddetin bir araç olmasına karşı çıkan, pasif direnişi benimseyen görüş ve gruplar da bulunmaktadır. Otoritesiz bir toplum ideali için sendikal örgütlenmeyi (Anarko- sendikalizm) araç olarak kullanan gruplar olduğu gibi... Söz konusu toplumun, özgür bireyler tarafından karşılıklı rızaya dayanan sözleşmelerle oluşturulması esastır.

Anarşizmdeki merkezi tema, en başta devlet olmak üzere, içerisinde bireyi ve toplumu hiyerarşik bir yapıya sokmaya ve öyle veya böyle tahakküm altına almaya çalışan tüm yapı ve organizasyonların hem kötü hem de gereksiz olduğudur; buna göre, ancak bu yapılar ve organizasyonlar ortadan kalktığı zaman özgür bireye ve özgür topluma ulaşabileceğini savunan felsefi, siyasi ve sosyal bir düşünce ve harekettir. Toplumun “aşağıdan yukarıya” doğru yeniden “yönetimsizlik” temelinde örgütlenmesinden yanadır. Anarşizmi, Aydınlanma ve Fransız Devrimi sonrasında; bir yönüyle ulusçuluk akımlarıyla birlikte yükselen modern ulus devlete, bir yönüyle de kapitalizme ve bu bağlamda da teknolojiye ve modernleşme süreçlerine reaksiyonun bir ifadesi olarak okuyabiliriz. Onun iktidara yakınlığı ateşle suyun birbirine yakınlığı kadardır. O nedenle iktidar fikrinden

uzak, tamamen gönüllü organizasyonlara dayanan, devlet-siz bir toplum ideali, yani anarşist ideal, farklı biçimlerde de olsa neredeyse devletle/yönetimle eş bir geçmişe sahiptir. Peter Kropotkin, kitlelerin bir arada, barış, karşılıklı dayanışma ve uzlaşma içerisinde yaşamasını mümkün kılan, iktidar zorlaması dışında üretilmiş gelenekler yönüyle anarşizmin ezeli tarihinden söz eder.

Bu açıdan bakınca her felsefi düşünce gibi anarşizmin köklerini de modern öncesi, hatta Antik Yunan'a kadar götürmek mümkündür. Anarşizm tarihi konusunda kapsamlı bir araştırması olan Marshall, genel kanıya göre, Batılı bir fenomen olduğu kabul edilen anarşizmin izinin Doğu'nun kadim medeniyetlerinde de sürülebileceğini belirtir. Çin'den Hindistan'a ve Asya'nın içlerinden, Güney Amerika'ya kadar pek çok yerde ayak izini sürmek mümkündür. Örneğin, bu yönüyle anarşist duyarlılığı M.Ö.6. Yüzyılda kadim Çin'deki Taoistler'e ve onların temel eseri olan (Tao Te Ching) "Yol ve Yolun Gücü"ne kadar götürebiliriz. Zira o dönemde Çin merkezleşme sürecine girmiştir ve Taoistler insan doğasına inançları yönüyle Konfüçyüs'le benzeşmeler de ahlak ve siyaset anlayışları yönüyle Konfüçyüsistler'den ayrılırlar. Konfüçyüs, "her yurttaşın kendi yerini bildiği hiyerarşik bir toplum" isterken; Taoistler, "hükümeti reddediyor ve herkesin doğal ve kendiliğinden bir uyum içinde yaşayabileceğine" inanıyorlardı. Marshall, Lao Tzu'nun görüşlerinin ilk anarşist manifesto olarak sunulabileceğini belirtir. Tzu'un felsefesine göre, kişi sadece toplumun değil, aynı zamanda organik doğanın bir parçası olarak görülür. Hatta Proudhon'da gördüğümüz "Mülkiyet Hırsızlıktır" anlayışını kısmen Lao Tzu'da da bulabiliriz. Bu felsefeden yola çıkarak da anlayabiliriz ki, insanlar doğal olarak "iyi"dirler ve ancak bunun önünde "temsiliyet" ve "erkin kötülükleri" gibi en-

geller kaldırılırsa bu doğa ortaya çıkabilecektir. Anarşizmin böyle bir “iyicil” insan doğası temellendirmesine dayanmasının nedeni, “erke karşı” mücadelesinin haklı çıkarabilmesinde aranmalıdır. “İyicil” insan doğası üzerinde temellenen doğal hukuk teorisine göre uygarlık öncesi dönemde hiçbir baskı gurubu söz konusu değildi. Yani özellikle devlet ve diğer dış baskılar olmaksızın yaşayabilen insanlar vardı. Ancak insanlar, baskı ve şiddetin olmadığı ve bunlara ihtiyaç hissedilmediği bir birlikteliği sırf ahlak kuralları temelinde de yaşayabilirler. Ancak sosyal hayat doğallıktan uzaklaşmaya başlayınca bir üst baskı unsuruyla karşılaşır. Burada Toplumsal Sözleşme’den kaynaklanan devlet ortaya çıkar. Böylece her nerede iktidar arayışı içerisindeki bir azınlığın yönetme talebi belirmişse orada anarşizmin biçimlenmeye başladığını görebiliriz.

Eğer günümüz modern anarşizmini anlamak istiyorsak ilgi odağımızı o dönemin anarşist figürlerine çevirmeliyiz. Anarşizm kavramını “olumlu” olarak kullanan ilk kişi William Gudwin’dir. Fransız Pierre- Joseph Proudhon, gerçek anlamıyla anarşizmin farkında olup kendisini ilk defa anarşist olarak tanımlayan ilk düşünürdür. Anarşizmi, özgür bir toplumun taraftarlığının temelini radikal bir bireycilikte gören ise, Alman Max Stirner’dir. Rus Mihail Bakunin, ilk başlarda anarşizmi, olumsuz, kötü ve kabaca geliştirilmiş ve marjinalize edilmiş “Proudhonizm” diye nitelendirse de daha sonra “eylemde anarşizm” deyimini kullanarak modern anarşist hareketin kimliğinin belirginleşmesini sağlamıştır. Peter Kropotkin, Bakunin’in “yapılan işe göre pay” dağılımını öngören sosyalizme, daha komünist renk katar. İtalyan Anarşist Errico Malatesta toplumsal mücadele içinde insani iradeye vurgu ile anarşizmi mekanik, sosyalist ve komünist anlayışlardan ayırmıştır. Emma Goldman ise tüm

anarşist duyarlılıklara kadınsı bir duruşla katkıda bulunmuştur. Anarşizm düşüncesini modern ekolojik düşünceyle buluşturan kişi ise Murray Bookchin'dir.

MODERN DÖNEM TEORİSYENLERİ

William Godwin, Mihail Bakunin, Max Stirner, Pierre-Joseph Proudhon, Lev Tolstoy, Peter Kropotkin, Henry David Thoreau, Emma Goldman, Murray Bookchin. Şimdi bu teorisyenlere daha yakından bakalım;

William Godwin (1756- 1836): Vaizlik eğitimi alan ve aynı zamanda Protestan bir papazın oğlu olan Godwin, Kalvinizimden epeyce etkilenmiştir. Godwin'in entelektüel birikimindeki ana kodlara baktığımızda, temel olarak ahlâka uyması şartıyla her "mümin" kararlarını özgürce verebilmeli ve kendi inancını istediği gibi belirleyebilmelidir. Godwin, devlet eleştirisinde, net bir biçimde toplumsal kötülüklerin temelini devlet biçimlerinde değil asıl onun varlığında aranması gerektiğini vurgular. "Devletin ebedi koruyuculuğuna tutunan insanların sürekli olarak doğal eğilimlerinin bastırılmasıyla ve içgüdülerine aykırı şeyleri yaparak kendilerinin bir karikatürünü oluştururlar" fikrindedir. Godwin'e göre, ancak doğal gelişimine müdahale edilmeyen "normal bir insan", çevreyi, huzur ve özgürlük yoluyla içgüdüsüne uygun olarak belirler.

Godwin'deki devletsiz toplum fikri, doğal ve toplumsal servetin toplumsal mülkiyeti ve üreticisinin serbest işbirliği ile yürütülmesini gözetiyordu; işte tam bu anlamda Godwin, gelecekteki komünist anarşizmin kurucusu olarak gösterilmektedir. Bu anlamda Godwin, hiçbir iç ve dış sınırlandırmanın aklın özgürce kullanılmasını engelleyemeyeceği bir toplumsal durum arayışı içindedir. Çok açıktır ki

bunun gerçekleşmesi, bireyi ezen dış güçlerin tahakkümünün ve içgüdüleri bastıran toplumsal kültürün aşılmasına bağlıdır.

Mihail Bakunin (1814- 1876): Bakunin, açık bir biçimde anarşist olduğunu ifade edebilen bir hareketin ortaya çıkabilmesinde çok önemli roller üstlenmiş bir Rus devrimcisidir. 19. Yüzyıl sosyalizmi ve anarşizminin en önemli figürlerindendir. Hayatı ayaklanmalar ve barikatlar içinde geçmiştir. Anarşistlerin devlet olgusu üzerine eleştirilerine Bakunin'in katkısı nettir: "Devlet, şiddet üzerinde şekillenir. Demokratik devlet ise sadece mittir". Onun devlet anlayışı, tarihsel materyalizminkine yakın görünür. Bakunin'e göre, "devlet, insan toplumunun gelişiminde mecburi bir devreye işaret eder." Bakunin, Marx'ın yaptığı sınıf çözümlemesini ve kapitalizme ilişkin öne sürdüğü ekonomik teorileri kabul etmekle birlikte, devlet, komünizm ve otorite hakkındaki görüşlerini eleştirir. Bu eleştirilerini Bern'deki Barış ve Özgürlük Birliği (1868) Kongresi'nde yaptığı dört konuşmadan birinde şöyle ifade eder: "Ben komünist değilim, çünkü komünizm toplumun tüm kuvvetlerini bir devlette birleştirir ve bu devlet bunu emer; çünkü kaçınılmaz olarak tüm mülkiyetin devletin elinde toplanmasına yol açar, ben-se devletin yıkılmasını istiyorum; insanları ahlâklı yapmak ve onları medenileştirmek bahanesiyle şimdiye dek onları hep köleleştiren, baskı altına alan, sömüren ve mahveden otorite ilkesine ve devletin koruyuculuğunun yıkılmasını istiyorum."

Hâkim "kurtuluş" paradigmasına başkaldırının bu uğrağında Bakunin'in Marx'a ve otoriter komünistlere duyduğu nefretle ve anarşist teorisini komünistlerden farklı kılan temel ayrımla karşılaşırız. Marksist teori gereği proletarya alt etmiş olduğu kapitalizmin yıkıntıları üzerinde yeni yöneti-

ci sınıf olarak proleter- halk devletini kuracaktı. Bakunin'e göre, bu durum kendisine hizmet edecek ve yönetilecek yeni bir proletarya doğmasına neden olacak, böylece sözde halk devletinin ardında gizlenmiş olan ve özgürlükle bağdaşmayan gerçek bir azınlığın despotizmi ortaya çıkacaktır. Marksist teorideki halk devleti iyi gizlenmiş bir palavradır, köleliğe yol açan boyunduruktan ibarettir. Marx'ın yaptığı da devletin konumunu sağlamlaştırmak ve güçlendirmektir. (*Bakunin, Devlet ve Anarşi*)

Özgürlüğün bir savunucusu olarak Bakunin, dünyada özgürlüğün, devletin himayeci eylemiyle kurulmasından değil, emeğin ve kolektif mülkiyetin kendiliğinden gelişen örgütleri, bölgelerde örgütlenmiş fedaralize üretici birlikleri ve aynı şekilde bölgelerin kendiliğinden kurulmuş federasyonları aracılığıyla kendini kurabileceğine inanmaktadır. Devlet yıkıldıktan sonra bireyler tarafından oluşturulacak örgütlenmede aşağıdan yukarı doğru yapılan özgür örgütlenmenin bireyin özgürlüğü için barınak olacağının farkındalığı içinde hareket edilmesini savunmaktadır. Aksi takdirde yukardan aşağıya oluşacak örgütlenme kaçınılmaz olarak bir yönetim elitinin oluşmasına, yani halk kitleleriyle hiçbir ortak yanı olmayan kişiler sınıfının doğmasına yol açar ve kuşkusuz bu sınıf da devletin kuruluşu bahanesiyle yine kitleleri sömürmeye ve köleleştirmeye başlar. Devrim, Bakunin'e göre ani bir patlama sonucu olarak ortaya çıkmayacak; uzun süreli bir hazırlığın bilinçli meyvesi olacaktır. Zira aksi takdirde devrim sonrası oluşacak sistemin uzun vadeli olması beklenemez ve yaşanan, hemen tüm devrimlerde olduğu gibi kendisini reddeden bir hükümetle sonuçlanır.

Bakunin'in özgürlük anlayışı şudur: "Yalnızca diğer insanların yanında ve onlarla ilişki içinde özgür olduğumu

hissedebilirim. Benden daha aşağı olan bir hayvan türünün yanında ne özgürüm ne de insanım, çünkü bu hayvan benim insanlığımı kavramam ve kabul etme kabiliyetine sahip değildir. Etrafımdaki diğer insanların özgürlüğünü ve insanlığını kabul etmediğim sürece kendim de özgür değilim. (...) Köle sahibi, bir insan değil, efendidir. (...) Yalnızca tüm insanlar, kadınlar ve erkekler aynı şekilde özgür oldukları zaman ben de gerçekten özgürüm. Benim özgürlüğümün sınırlanması ve reddedilmesi şöyle dursun, tam tersine diğer insanların özgürlüğü benim özgürlüğümün dayanak noktası ve teyididir.” Bu bağlamda Tanrı kurgusunu da eleştiren Bakunin, “Tanrı, daha ziyade Tanrı kurgusu, yeryüzündeki her türlü köleliğin entelektüel ve ahlaki kaynağı ve bu köleliğin kutsayıcısıdır ve göksel efendinin varlığı biçimindeki korku ve sinsi kurgu yok edilmediği sürece, insan asla tam özgürleşemez” demektedir. (*Bakunin, Sam Dolgoff*) Ve noktayı koyar: “Cennette bir efendimiz olduğu sürece, yeryüzünde köle olacağız. Mantiğımız ve irademiz tamamen yok olacaktır.”

Max Stirner (1806- 1856): Stirner, radikal ve herhangi bir şeyle sınırlandırılmamış bir bireycilik ve “bencillik” taraftarıdır. Sloganı “kendi meselemi hiçbir şeye dayandırmam” şeklindedir. Anarşizm de dâhil olmak üzere ideolojiler ve “izm”lerin Stirner için reddedilmesi gerekir. Stirner, devletin tahakkümünün, bireylere hâkimiyetinin “rıza” üzerinden temellendiğini söyler, yani saf bir zordan değil de, bizlerin en azında görünürde onayına dayandığını belirtir. Ona göre, “eğer itaatkârlık sona erseydi, bu tamamen efendiliğin de hepten sonu olurdu.” Kendi “rızası” ile boyun eğme arzusunun buradaki konumu, Marx ve anarşistlerin önceden görmedikleri bir sorundu. İşte bu yönüyle Stirner, gerçekte olduğu gibi “kafa” ve “gönüllerimizdeki” devletçili-

ği ilk anlayanlardan biriydi. Buna göre, otorite paradigmasının tuzağına takılmamak gerekir. Yoksa netice “liberal devletin” yerine “işçi devleti”, Tanrının yerine insanı koymaktan başka bir şey olamaz.

Yazar Saul Newman’ın Stirner yorumuna göre, “ Stirner, otorite ve iktidar eleştirisini en uç noktalara varması yönüyle anarşizm sorunsalını genişletip olgunlaşmasının yolunu açmıştır. Anarşizm, iktidarın ihlal edemeyeceği bir sınır olarak insanın özünü belirtmiştir. Fakat Stirner’in eleştirisi bu sınırın da ötesine geçip onu yıkar. Bilakis Stirner, bu insanın özü kavramını iktidarın inşasının başlangıcı olarak görür. Bu yönüyle Stirner, temel garantilerin olmadığı ve temel bir kalkış noktasına güvenilemeyeceği siyasal teorinin yeni bir anlamını keşfetmesi yönüyle, özelde Foucault, genelde post- yapısalcı fikrin yolunu açmıştır.” (*Bakunin’den Lacan’a*)

Pierre- Joseph Proudhon (1804- 1864): Siyasi görüşlerini “anarşizm” sıfatıyla ifade eden ilk kişidir. Mülkiyet nedir? Sorusuna cevabı, “hırsızlıktır”. 1848’de milletvekili seçildikten sonra Millet Meclisi’nde yaptığı bir konuşmada, burjuvazinin kurbanı olarak nitelediği halkı yüceltir. Bu konuşma genel bir tepkiyle karşılanır ve bundan sonra Proudhon artık bir “terör adamı” olacaktır. Proudhon, kendi kendini yönetimiyle ilgili tasarılarını bir federalizm taslağıyla tanımlar. Bunu, anarko- federalizm adı altında endüstri ve tarım atölyeleri ekseninde otonom bir birlik olarak önerir. Proudhon, Bakunin gibi devletin parçalanması konusuna odaklanmaktansa, egemenlik ve tahakküm yapılarının değiştirilmesi yoluyla egemenliğin parça parça yıkılmasını ön planda tutar. Proudhon’un geniş kapsamlı federalizm görüşü, “özgür çalışmaya”, “dürüst mübadeleye” ve toplumun her alanında “serbest birliklerin” kurulup federasyonların oluşturulmasına dayanan sistemdir. İktidarı tepeden taba-

na indirmeyi amaçlayan özyönetimin ilk ve en önemli kuramcısı olarak Proudhon'u görebiliriz.

Proudhon'a göre, "özgürlük, düzenin kızı değil, anasıdır." Demokrasiden anladığı ise, "uhrevi ve dünyevi bütün tahakkümlerin, yasama, yürütme ve yargı tahakkümlerinin ve mülkiyet tahakkümünün ortadan kaldırılmasıdır."

Lev Tolstoy (1828- 1910): Lev Tolstoy ilkel Hristiyanlıktan çıkarak yönetimsiz bir toplum fikrine varmaktadır. Kendinin koyu bir Hristiyan olduğunu ileri sürer. Ancak İsa'nın ardılı olduğu için, kendini Hristiyan Kiliseleri'ne karşı savaş açmayı zorunlu hisseder. Tolstoy devlet iktidarının büründüğü her türlü biçime karşı yıkıcı bir tavırla hareket eder. Bütün anarşistler arasında devletin iktidarının boyutlarını en net çözümleyen tasvirler ona aittir.

Tolstoy şiddeti çağrıştıran bir terim olduğu için kendisine açıkça anarşist demediyse de devlet ve mülkiyete karşı İsa'nın öğretileri temelinde anarşist bir eleştiri geliştirmiştir. Böylece anarşist hareket içinde etkin bir barışçıl geleneğin gelişmesine yardımcı olmuştur. Sömürüyü, politik egemenliği ve tahakkümün kaynağını devletin şiddetinde bulan dinsel kökenli bir anarşizmin de kurucusu olarak görülebilecek Tolstoy, şiddete karşı şiddet kullanılmaması konusunda uyarıda bulunur ve şiddetsiz direnme biçimlerinden, özellikle de insanların aydınlatılmasından yana tutum alır.

Tolstoy'a göre, devlet aygıtı dört iktidar aygıtı aracılığıyla zorbalığını sürdürür. Bu dört aygıt bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Birincisi devletin din ve yurtseverlik ile birey üzerinde yarattığı hipnotize olma halidir. Devletin vatandaşlarını hile ile yanıltmasına dayanır. İkincisi aygıt suiistimalidir. Alınan vergiler sayesinde devlet, halkı köleleştirmek için gerekli olan memurları barındırır. Üçüncü

aygıt göz korkutma yıldırmadır. Devlet mutlak bir itaat gösterilmesi gereken ve herkesin yücelttiği kutsal bir öge gibi sunulur. Dördüncü aygıt zorunlu askerlik hizmetidir, bu aygıt devletin ezdiklerinin yardımıyla baskıyı sürdürmesini sağlar. Tolstoy inancı gereği askerlik yapmamayı savunur. Tolstoy'un tasavvur ettiği toplum, bilimlerin ve tekniğin gelişmesinin yarattığı sanayi toplumu değil, otorite ve baskıyı meşrulaştırmayan, iktidara ihtiyacı olmayan ilkel tarımsal komündür.

Peter Kropotkin (1842- 1921): Anarşist komünizmin en önde gelen temsilcilerden biridir. Geleceğin toplumunun, karşılıklı yardımlaşmanın ve bir aradalık duygusunun zeminini üzerinde geliştirilecek yeni yapıların eseri olacağına inanır. Oysa Sosyal Darwincilik taraftarları, güçlünün zayıfla olan savaşını tüm doğal süreçler için temel bir yasa haline getirerek Darwinci yaşam mücadelesi teorisi ile mevcut koşulların kaçınılmazlığını kanıtlamaya çalışır. Gerçekte Sosyal Darwincilik, yeryüzünün herkes için kurulmuş olmadığı ve zayıf olanların bu gerçeği kabul etmeleri gerektiği yolundaki Malhtuscu doktrine dayanmaktadır.

Kropotkin, güçlü olanın zayıf olanı yok ettiği sınırsız savaş alanı olarak doğa tasavvurunu kabul etmez. Kropotkin'e göre, "yaşamak için kural tanımaz vahşi mücadelenin yanı sıra doğada daha fazla türün sosyal birleşimi ile karşılıklı yardımı esas alan diğer bir alternatif mümkündür. (...) İnsan diğer türlerin fiziksel üstünlüğüne karşı varlığını ve tek başına aralıksız gelişme göstermesini sağlayan bir toplumsal içgüdüyü miras almıştır. Karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bu içgüdü yaşam mücadelesinde sadece güçlü olanın hayatta kalabileceği, zayıf olanın ayıklanacağı vurgusunun en önemli kanıtıdır. (...) Karşılıklı yardımlaşma bir evrim faktörü ve doğa yasasıdır."(*Karşılıklı Yardımlaşma, P. Kropotkin*)

Anarşistler, özel mülkiyetin kaldırılması konusunda sosyalistlerle birleşmektedir. Ancak Kropotkin'e göre anarşistleri sosyalistlerden ayıran nokta devlet kapitalizmine ilişkin yaklaşımıdır. Anarşistler devlet kapitalizminin serfliğe ve sömürüye son verecek bir sistem ya da bu amaca giden yolda ara bir durak olduğunu kabul etmezler. Çünkü geçmişte oluşturulmuş bir tekel başka bir tekel yaratarak yok edilemez.

Kropotkin'e göre, zorbalığın ve zorun olmadığı bir toplum için hazırlanacak yeni bir eylem planı, yepyeni bir örgütlenmeyi ve yürütme organlarını gerekli kılar. Bu yürütme organları, işçiler devletle hiçbir ilişkiye girmeden kendi birlikleri, federasyonları içinde yaratmalıdırlar. Kropotkin, devlet ve kilise örgütlenmelerinin yanında akla gelebilecek her türlü ihtiyacın karşılanmasına yönelik olarak büyük, küçük binlerce başka örgütlenmenin mümkün olabilirliğine işaret etmektedir. Eskiden hiç tartışmasız devlet ve kiliseye ait görevler giderek özgür örgütlerin etkinlik alanına girmektedir. Kropotkin'e göre, yeteri kadar bağımsız örgütün kurulmasıyla yaratılacak özgürlük havası devleti ve kiliseyi etkisiz hale getirebilmek için yeterlidir. (*Ekmeğin Fethi*, P. Kropotkin)

Hanry David Thoreau (1817- 1862): Naturalist ve ilk çevrecilerden olan Thoreau doğayı bir çeşit din olarak kabul etmektedir. Bilinçli yaşamayı, yaşamın sadece temel gerekçeleriyle ilgilenmeyi ve yaşamın kendisine öğreteceği ne varsa öğrenmeyi istemiştir. Ahlâksal idealizmin bir ifadesi olarak Tolstoy ve Gandhi gibi pek çok farklı çevreden düşünüre esin kaynağı olmuştur. Sivil itaatsizliğin öncüsü ismi Thoreau'ya göre en iyi yönetim en az yönetendir. Buradan hareketle şu sonuca varır: En iyi yönetim hiç yönetmeyendir. Thoreau, askere gitmeyi, vergi vermeyi reddetme

nedenlerini açıklarken, onun toplum sözleşmesine ilişkin duruşunun izini sürmek mümkündür. Düşünür, kendisinin “devlet” adı verilen birleşmeye herhangi bir sözleşmeyle katılmadığını, ne devlete ne de öteki insanlarla kendisine yükümlülük getirici bir anlaşması bulunduğunu belirtir.

Emma Goldman (1869- 1940): “Kızıl Emma” olarak da bilinen Emma Goldman, anarşizminin içine önemli bir feminist boyut katmıştır. Anarşizmin barışın yegâne felsefesi olduğuna inandığını, insan hayatına başka her şeyin üstünde değer veren yegâne toplumsal ilişkiler teorisi olduğunu ifade eden Goldman, bazı anarşistlerin şiddet eylemlerine giriştiklerinin farkında olduğunu, fakat böyle eylemleri tahrik eden etkenin Anarşizm değil, korkunç ekonomik eşitsizlikler ve büyüksiyasal adaletsizlikler olduğunu söyler.

Goldman’ın aktivist ve mücadeleci yanı, anarşizme ilişkin düşünceleri göz önüne alındığında, aşk, kadın- erkek ilişkileri, evlilik vb. konulardaki özgün yaklaşımları onu anarşist düşünürler içinde çok özgün ve özel bir yere yerleştirmektedir. Özellikle aşk konusunda bugünün genel geçer değerlerinin yanında çok radikal denebilecek görüşler geliştirebilmiştir. “Kilise ya da toplum öyle kabul etsin etmesin, aşkla kutsanmamış, doğal olmayan bütün birlikler fuhuştur. Böylesi birliklerin toplumun ahlakı ve sağlığını azaltmaktan başka etkisi olamaz.” Goldman aşkı, bir “aşk tapınağında” ibadete benzetir. O nedenle “aşkın meyvesi olmayan bir çocuk doğrulmamalıdır; aşk olmadan bir kadın bir adamla ilişkiye giremez. (...) Çocuğun güvenliği işte ancak böyle bir kadınla, onunla aynı derecede özgür olan bir babayla sağlanabilir. Bu insanlar, insan bitkisinin nadide bir çiçek olarak boy atıp büyüyebileceği bir atmosfer yaratabilecek uyuma, kuvvete ve akla sahip olacaklardır.

Goldman, kadın erkek ilişkileri söz konusu olduğunda, özellikle mülkiyetçi toplumlarda kıskançlık olgusuna dikkat çeker. Ve bu noktada yasalarının nasıl kılıçlarını çektiğini söyler. Yasalar ve aşk konusunun bir arada olmaya-acağına ilişkin görüşler öne sürer: “İnsanların en mahrem ilişkisi, yasalarla, düzenlemelerle ve baskılarla denetim altına alınmaya çalışılıyor; oysa bu dışsal faktörlerin hepsi de aşka mutlak anlamda yabancı olgulardır. Aşk ile yasalar arasındaki bitmek bilmez çelişki ve çatışmaların temel sebebi budur.”

Mülkiyetçilik ve kıskançlık ilişkisini inceleyen yazısında işaret ettiği gibi: “Ancak akılda tutulması gereken bir gerçek de, seks tekelinin kuşaktan kuşağa kutsal bir hakmış gibi, ailenin ve yuvanın sağlamlığının temeliymiş gibi aktarılmasıdır. Tıpkı Kilise ile Devlet’in seks tekeli evlilik bağının tek güvencesi olarak görmeleri gibi, mazur görülen kıskançlık da mülkiyet hakkının korunmasının meşru savunma silahıdır.” Kıskançlığın “yapay bir sebebin yapay bir sonucu” olduğunu ifade eden Goldman bunun temelini; “(...) tek eşliliğin, kadınların eve kapatılması ve erkeklerin onları kendi mülkiyetlerinde görmelerinin sonucu olarak ortaya çıktığını; ayrıca seks tekeli doğurup kaçınılmaz bir şekilde kıskançlık yaratan, insanlığın doğuşunda sonraki [insanlığın başlangıcından beri olmayan] çağlarda rastlanmış bir cinsellik yolu olduğunu” belirler.

Kadın özgürleşmesinin teorisyenlerinden olan Goldman, evlilik konusunda da karşı bir tutuma sahiptir: “Evlilik insan doğasına aykırıdır, esas olarak kadınları baskı altında tutmaya yarar ve bir kurum olarak kadınların cinselliğini özgürce yaşamalarını engeller... Kadın ile erkek arasında aşkla kutsanmamış, doğal olmayan her türlü ilişki fahişeliktir. Kıskançlık ise, aşkın meyvesi olmaktan ziyade, erkeklere seks tekeli kurmayı sağlayan bir bahanedir.”

Goldman, sadece kadın sorunsalına dönük düşünceler belirtmemiştir, örneğin vatanseverlik konusunda şöyle demektedir: “Vatanseverlik, dünyamızın her biri demir parmaklıklarla çevrili, küçük parçalara bölünmüş olduğunu ve bazı özel parçalarda doğma şansına sahip olanların, üstünlüklerini başka parçalarda yaşayanlara göstermek için onlara savaş açma ve onları öldürme hakları olduğunu öngörür.” Ona göre anarşizm: “İnsan ufkunu açıp onu özgürleştiren bir güçtür; insanlara kendi yeteneklerine güvenmeyi, herkesin eşit ve güvenlikte olacağı bir hayat uğruna mücadele etmeyi, tek birimiz bile tutsaksak hiçbirimizin özgür olamayacağını öğretir.” Devrim konusundaki yaklaşımı yine kendine özgüdür: “Dans edemeyeceksem bu benim devrimim değildir.” (*Dans Edemeyeceğim Bu Benim Devrimim Değildir*, E. Goldman)

Murray Bookchin (1921- 2006): Bookchin, anarşizm ile toplumsal ekoloji arasında çarpıcı bir bağlantı kurmuştur. Bookchin bu durumu eko- anarşizm olarak adlandırmıştır. Eko- anarşizm, anarşizmin günümüzde en yaygın ve en etkin türlerinden bir olarak görülebilir. Bookchin’in vurguladığı gibi, klasik anarşimde ekolojik doğa temalarının kullanılması 1965 yılından sonra olmuştur. Bu süreçte anarşistlerin özgür gelişim, merkezsizleştirme, çok çeşitlilik ve kendiliğindenlik konularındaki ilgileri, ekoloji fikri ve ilgilerine de yansımıştır. Bookchin’in çabalarıyla daha bir gündemleşen eko- anarşistler küçük ölçekli ve yerinden yönetimli topluluk biçimini toplumsal örgütlenmenin temel biçimi olarak kabul ederler. Genel olarak benimsedikleri; bireycilik, kolektivizm, toplumsal ve politik eşitlik, gönüllülük, federalizm, kırsal yaşam, karşılıklı yardımlaşma, başkalarının çıkarını gözetmedir. Genel olarak karşı oldukları görüşler; kapitalizm, büyük ölçekli yapılanma, hiyerarşi,

merkezi yönetim, kentsel yaşam, uzmanlaşma, rekabetçilik.

Eko- anarşistler, yukarda da ifade edildiği gibi, özgürlük sağlayan insani değerler temelinde örgütlenmiş ve karşılıklı yardım ve işbirliğine dayalı bir toplum modeli önerirler. Böyle bir yapı aynı zamanda ekolojik dengeyi, bütünlüğü korumayı kendine amaç edinmiştir. Bu yaklaşımın uzantısı olarak toplum yapısını oluşturmak için merkezi, bürokratik ve geleneksel örgütlenme biçiminden toplumu arındırmayı gerekli görmektedir. Bunun yanında ekolojik krizin kökleri mevcut toplumun yapısında bulunuyorsa, toplumsal ve doğal dünya arasında yeni bir denge ve ilişki yaratmak için toplumun ekolojik değerlere göre yeniden biçimlendirilmesinin araştırılması ve bu bağlamda düzeltimler gidilmesi Bookchin'in üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir. Bookchin ve takipçileri eko- anarşistlere göre; kapitalizmin ürettiği kurumlar olan merkezi yönetimler, dev şirketler, hiyerarşik yapılar, kentle birlikte artık bireylerin kendi özgürlüklerini büyük ölçüde yitirmelerine neden olurken; bu durum sonuçta sadece insan üzerinde değil, aynı zamanda doğa üzerinde de bir egemenliğin sürdürülmesine ve tahribatın ortaya çıkmasına yol açar. Bookchin'e göre, ekolojik toplumu yaratmanın/oluşturmanın yolu ancak eko- teknoloji ve eko- cemaatlerden geçmektedir. Bookchin ekolojik bir toplum yaratmamız gerektiği üzerinde durur ki bunun da istenen bir durumdan değil, zorunluluktan kaynaklandığını ifade eder. Eko- anarşistlerin bakış açısından kentler, topluluklara ya da eko- topluluklara ayrılmalı, içinde yaşadıkları eko sistemlerin kapasitelerine uygun incelik ve ustalıkla tasarlanmalıdır. Teknolojiler, eko- teknolojilere uyarlanmalı ve geliştirilmeli, en az, hatta hiç kirlenme yaratmayacak biçimde yerel enerji kaynakları ve maddelerinden

yararlanmak üzere yeni bir ihtiyaç anlayışı geliştirilmelidir.”
(*Toplumu Yeniden Kurmak*, M. Bookchin)

Bookchin için, “fabrikalar, üretimin nötr birimi olmaktan ziyade toplumsal kontrolün bir aracıdır.” Bu bağlamda doğa sorunu ile toplumsal sorun arasında bağ kuran Bookchin’in ekolojik hareketi, modern toplumun doğasını, temelde modern toplumun “başarılarının” yol açtığı sorunları ve daha doğrusu modern- endüstriyel toplumun doğasını hedef alması nedeniyle anarşizmle yapacak çok işlerinin oluşunu ifade eder. (*Ekolojik Bir Topluma Doğru*, M. Bookchin)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANARŞİZM VE DİĞER İDEOLOJİLER

Anarşizm dışındaki tüm politik ideolojilerin hemen hepsinin dünyayı açıklarken otorite ve zoru meşrulaştıran açıklamalara yer verdikleri görülür. Devlet olmazsa kargaşa ve kaostun boy göstereceği ileri sürülür. Batı demokrasilerinin savunucularına bakacak olursak, insanlar nasılsa öyle kalır; bu varsayımdan yola çıkınca da, insanları birbirinden koruyacak ve insana yakışır bir hayatı olanaklı kılıp güvence altına alacak bir devletin varlığı kaçınılmaz bir zorunluluk olarak belirir. Hatta (var olanların en özgürlükçüsü!) sosyalist toplumun bütün alanlarında yoğun bir devlet egemenliğine ihtiyaç vardır. Yaşanan sosyalizm uygulamaları, ancak daha fazla devlet aracılığıyla ilerde komünizm aşamasında devletten tümüyle vazgeçmek mümkün olacağını ima eder.

Anarşistlerse diğer tüm ideolojilerin aksine, ister reel sosyalizmde olsun isterse de burjuva demokrasilerinde,

insanın sosyal bir işbirliği ve dayanışma çerçevesi içinde kendi yaşamını birey olarak belirleme ihtiyacını hayata geçirmesine devletin engel olduğuna inanmaktadır. Anarşist teori, devletin insan özgürlüğüne her koşulda yabancı ve aykırı olduğu teziyle, gerek burjuva- kapitalist, gerekse reel- sosyalist uygulamadaki devletin meşruiyet temelini reddeder.

Anarşistler dışındaki bütün ideolojiler şiddeti bir araç olarak kullanmaktan geri durmamışlardır. Bir İtalyan anarşist ve sendikacı olan Malatesta için şiddetsizlik ölçütü anarşistleri, Marksist, sosyalist ve liberal ideolojilerden ayırt eden temel bir kıstastır. Kaldı ki “anarşizm bir ideoloji değildir, doğal bir olaydır.”

ANARŞİZM VE MARKSİZM

Geçtiğimiz yüzyıl sonuna kadar anarşizm Marksizm’in gölgesinde kalmış bir düşünce olarak algılanmıştı. Ancak son dönemlerde bu algılamaların artık değiştiğini söylemek mümkündür. Zira Marksizm’e dayandığı iddia edilen rejimlerin geçtiğimiz yüzyılın sonunda başarısız olduğunun anlaşılması, anarşizme geniş bir alan açmıştır. İçinde bulunduğumuz bu yeni dönemde anarşizmin iktidar ilişkilerine getirebileceği özgün sorgulamalar ve çözüm önerileri, halihazırda kendisine karşı olan ilgiyi daha derinleştirmekten öte, anarşizmi daha önce hiç olmadığı kadar değerli ve umut bağlanan bir konuma getirmiştir. Gerek yaşam ve çalışma biçimlerinden gerekse sömürü etmeni olmaktan arındırılmış mülkiyet biçimlerinden, çeşitliliğin ve renkliliğin hedeflenmiş olması, anarşizmin devletsiz bir toplum kurma idealini, devletin sosyalist aşamanın ardından yavaş yavaş dağılmasıyla ortaya çıkacağı varsayılan Marksist- komünist

düşünceye özgü ideal durumdan da farklı kılar. Anarşist eğilimleri engelleyebilmek için, önce Marx'ın ve Engels'in daha sonra sosyal demokrat partilerin, daha sonra da Lenin ve Troçki'nin önderlik ettikleri yoğun dışlama politikaları uygulanmıştır.

“Marsizmle anarşizmin arasında, devrimin toplumsal devrim olduğu noktasında bir farklılık yoktur, yani Marx ve takipçileri, toplumsal devrimin devleti de giderek ortadan kaldıracağını belirtmişlerdir. Marksistlerle anarşistleri ayıran şey, Marksistlerin toplumsal devrim için bir politik devrim öngörmeleri, yani toplumsal devrimin gerçekleşmesinde ‘devlet olmayan devlet’in önemli bir rol oynayacağını öne sürmeleridir. Anarşistler böyle bir aşamayı reddetmiş ve toplumsal devrimin, başından ezilen sınıflar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrım noktası budur.” (*Anarşizm vs./ Yeni Harman/Gün Zileli*)

Bunun sonucu olarak anarşizmin tarihi, devletçi sosyalistlerin politika ve kavramlarıyla sürdürülen bir hesaplaşmanın da tarihi olarak değerlendirilebilir. Bakunin de bir elitler tabakasının halkı yönetme pratiğinin süreç içerisinde bir devletçi diktatörlüğe dönüşeceğini ifade etmişti. Bakunin, Kropotkin ve diğer anarşist düşünürlerin, proletarya diktatörlüğünün yaratacağı baskı ve yeni sömürü sistemine ilişkin uyarıları karşılıksız kalmış, pratikte yaşananlarla insanlar için yeni bir sömürü ortaya çıkmış, bürokrasinin giderek yozlaşacağı, hükümet fetişizminin ortaya çıkacağı ve terör uygulayacağı yolundaki tahminler gerçeğe dönüşmüştür. Anarşistlere göre, gelecek kuşakların yaşayacağı varsayılan ve umut edilen tahakkümsüz, baskısız toplum ideali için uygulanan baskı ve sömürünün onaylanması olanaksızdır.

ANARŞİSTLER NE İLE İLGİLENİRLER

Anarşist felsefe, anarşist felsefenin omurgası ekseninde şekillenir; o, omurga bireysel iradenin özekliğini savunmaktır. Söz konusu omurgadan taviz vermeden, anarşizm içinde birbirinden farklı ideal ve yöntemlere sahip akımlar da bulunur. Anarşizm içinde, şiddetsiz düzen idealine şiddet yoluna başvurarak ulaşmayı öngören akımlara da, Tolstoy gibi şiddet karşıtlarına da rastlanır. Bunun yanında Godwin, Tucker gibi bireyci anarşistler, karşı şiddet ve zor uygulama yerine, devletten bağımsız ekonomik organizasyon biçimleri kurarak, işbirliğine yanaşmayarak, vergi boykotuna giderek, askerlik yapmayı reddederek ve benzeri yöntemlerle boykot edilmesini salık verir.

Kuşkusuz anarşistlerin tümünün görüş birliği yaptığı temel değerler de vardır: Egemenlik, otorite ve tahakküm biçimleriyle iktidar ve yönetimin her biçiminin ortadan kaldırılması; ekonomik alanda sömürünün ortadan kaldırılması; öteki insanların kendi yaşamlarını belirleme ve geliştirmelerine zarar vermeyecek sınırlar içinde kalmak koşulu ile bireyin kendi kendini geliştirmesi ve yaşamını belirlemesi; toplumun âdemimerkeziyetçi bir tarzda “alttan üste” doğru siyasi bir örgütlenme ve düzenleme sonucunda yeniden yapılandırılması gibi...

Anarşistler sahip oldukları bu ahlaki öz nedeniyle, bir grubun veya sınıfın özgürlüğü ile değil, bütün insanlığın özgürlüğü ile ilgilenirler. Tek bir kişinin özgürlüğünün şartı olarak herkesin özgürlüğü zorunlu görülür. Terside doğrudur, onlar için özgür bir toplum ancak tek tek her insanın özgür olmasıyla mümkündür. “İnsan ancak aynı derecede özgür insanlar arasında gerçekten özgürdür” inancındadırlar. Onların başlıca kaygısı, dışarıdan toplumun kendi dina-

mikleri üzerine yöneltilen ve onu kendi doğasından uzaklaştıran yeni ve haksız bir takım tahakküm ilişkileridir.

ANARŞİSTLER VE DEMOKRASİ

Demokrasi denilen olgu son çözümlemede, bir yönetme-yönetilme ikilemi söz konusu olduğunda, tavrını yönetme ve yönetilme durumunun sabit hale gelmesinden yana koyar. Oysa işin içerisine yönetme ve yönetilme giriyorsa çoğunluk ve azınlık arasında karşılaştırma yapmak çok fazla anlamlı olmaz. Yani çoğunluğun azınlığı yönetme hakkı azınlığın çoğunluğu yönetme hakkından fazla olmaz. Buna göre, anarşistler, oy verme ile doğruyu aramayı, akıl ve adalete bir hakaret olarak görürler. Anarşistler, Antik Dönem Staocular gibi, her zaman kozmopolit ve enternasyonalist bir perspektifte olmuşlar ve kendilerini “dünya vatandaşı” olarak görmüşlerdir. Örneğin, genellikle ulusal kurtuluş mücadelelerini daha kapsamlı özgürlük mücadelelerinin bir parçası olarak destekleseler de, “devletçi özelemlerle ve ulusçulara mahsus, manüplatif sadakat duygularına” karşı durmuşlardır. Bu bağlamda yönetilenlerle yönetenler arasında bir bağdaştırma çabasına işaret eden yurtseverliği eleştirmekten geri kalmamışlardır. Mükemmel bir demokratik düzen bile olsa yine de zor kullanma, doğası gereği, o yönetim içinde var olacaktır. Anarşistler bu yönüyle, vatandaşların rızasına dayansa da demokratik devletin de haklılaştırılabilir bir yanı olduğuna inanmazlar.

Anarşist Malatesta için, demokrasi mantıken halkın egemenliği değil de, “halkın çoğunluğunun azınlık aracılığıyla yönetimi” anlamına geleceğinden, parlamenter demokrasiyi reddeder. Ona göre demokrasi, halkı oluşturan tek tek kişilerin hepsinin arasında fikir ve oy birliği bulunduğu

yolundaki yanlış varsayıma dayanmaktadır. Çoğunluk veya azınlık olsun, kimsenin, ötekiler üzerinde tahakküm kurmasına imkân verilmemelidir. Parleментар demokrasinin bir tahakküm biçimi olduğunu öne süren Malatesta, Landau ile Kpropotkin de, parlamentodaki halk temsilciliğinin, devletçi her yönetim gibi, kendi işlevlerini durmadan genişleten ve gerek bireylerin gerekse sosyal grupların özgür inisiyatifini boğan bürokrasiler oluşturma eğilimi içerisinde olduklarını ifade ederler. Parlamantonun yasa yapma yoluyla iktidarı sürdürme aracına dönüşmesini Proudhon eleştirir. Siyasi otoritenin tahakküm gücünün ürünü olarak doğan yüzüyle insanlar üzerinde bir baskı aracı niteliği kazanan yasaları eleştirir ve insanlar arasındaki ilişkilerin yasalarla değil, karşılıklı rızaya dayalı sözleşme çerçevesinde belirlenmesini savunur.

ANARŞİSTLER VE TOPLUMSAL YAPININ İŞLEYİŞİ

Anarşist düşüncenin sıklıkla hesaplaşması gereken soru, modern toplumların genel bir doğrusu ve kabulü haline gelmiş olan “devlet”in yerine neyin kurulacağı sorusudur. Anarşist düşüncede bazıları için, bireysel ve toplumsal yaşamın devamı açısından, örgütlü siyasi otoritenin, yani devletin yerine neyin geçirileceğine dair önerdikleri şey “federalizm” dir. Günümüz toplumun sorunlarının çözümü noktasında bulunan, pratik/uygulanabilir bir yöntemdir federalizm. Bugün kadar, birçok siyaset kuramcısı, federalizmin azınlık haklarının korunması bakımından en popüler siyasal sistem olduğunu savunmuştur. Federal yapı, sözleşmelerle güvenceye kavuşturulmuş çok sayıda iktidar/yerel birim merkezi yaratmak (zira iktidarı yok etmenin yolu, onu mümkün olabilen en küçük parçalara ayırmaktır) suretiyle, sosyal yapıdaki farklılıkların korunması ve ifade edilmesi

bakımından elverişli bir ortam hazırlar. Özellikle dil, din veya etnik öge göz önüne alınarak oluşturulan federe birimler, farklı kimlik ve öznelliklerin ulusal yönetim karşısında korunması ve geliştirilmesi bakımından geniş olanaklara sahiptir. Bu yol ile sosyal yapıdaki farklılıkların, üniter yapı sistemi içinde özerk yönetimler oluşturularak ve insan ihtiyaçları ilkesine saygı gösterilerek korunabilir.

Kısacası anarşist proje, özünde, insanların, toplum içerisinde adil biçimde yaşayabilmelerine imkân tanıyan, iyi bir doğaya sahip oldukları varsayımına dayanmaktadır. Anarşistler genelde, fiziksel güç kullanımını ve bilinçsizce değişen inanç ve eylemlerle manüple etmeyi kabul etmezler. Bunun yerine, anarşist inanç ve pratikler için “akılcı argümanlarla” ikna temelli etkilemeyi yeğlerler. Rıza ve gönüllüğün olduğu bir yerde ise, baskı ve cebri araç olarak kullanarak insanları zor ile yönlendiren bir üslup olan otoriteye, yani devlete gerek kalmayacaktır.

Sonuç olarak, anarşizmden alınacak en önemli ders, “ahlâki olarak yanlış olanın, politik olarak da yanlış oluğu” inancıyla; “her insanî ilişkinin politik değil, öncelikle ahlâki niteliklere sahip olması gerektiği” görüşüdür. Anarşizm, örgütlü ve hiyerarşik zora dayalı bir yönetim karşısında, özerk insanî duruş temelinde örgütlenmiş zorun ortadan kalktığı bir toplum arayışıdır. Pratikte uygulanma şansını yakalayamamış olması, onun dışlanması ve yadsınmasını çok kolay bir hale getirmiştir. Tüm bu olguların ışığında söylenebilecek son söz, anarşistlerin bir toplum ideali olarak kendilerine ana rengini veren şey, hem insan- insan ilişkilerinde hem de insan- doğa ilişkilerinde “şiddetsizlik ideali”dir diyebiliriz.

ANARŞİZM VE CİNSELLİK ÜZERİNE BİR ANALİZ

Dante, şehveti “başkalarını aşırı sevmek” olarak gördüğünü yazarken, bir yandan da en çok sevilenin tanrı yerinde bir insan olmasının çelişkisine işaret ediyordu aslında. Peki, bir anarşist şehvete nasıl yaklaşmalı?

Meşhur yedi ölümcül Hıristiyan günahlardan biri olan şehvete, ya da Latince’siyle “luxuria”ya tarihte atfedilen ilk anlam cinsel şehvetten ziyade, her hangi bir şeye/nesneye karşı aşırı duygular beslemek olarak tarif edilebilir. Lükse, yani aşırıya düşkünlük çağlar boyunca Hıristiyan keşişleri cinsellik boyutunda rahatsız ettiğinden, luxuria günahı şehvete, yani cinsel partnere duyulan ve üreme amaçlı olmayan bedensel ilgiye indirgenegelmıştır.

Dante, İlahi Komedya’da, şehvetin alt ettiği insanların dinmek bilmeyen bir fırtınaya kapılacağını ifade ederek, şehvetin insana verdiği amaçsız ve faydasız gücü sembolize ediyordu. Benzer şekilde, şehvetten arınmak isteyenler, alevler içinde yürüyerek “dertlerinden” kurtulmaya çalışıyorlardı. Öte yandan, şehvete göz kırpan Hıristiyanlar da yok değildi. Cinsel ilginin ortaçağ Hıristiyan düşünce tarihindeki oldukça şaşırtıcı izdüşümlerinden bizim en sevdiğimiz ve tebessümle andığımız, Abelard’ın efsanevi aşkı Heloise’ye duyduğu derin cinsel ve duygusal aşktır. Abelard’ın, adı güzel kendi güzel otobiyografisi Historia Calamitatum’da (Felaketler Tarihi), kendisinin Heloise’nin göğüslerini okşamayı İncil’in sayfalarını çevirmeye tercih etmesini, Heloise’nin hamileliğini ve kendinden uzakta doğan oğullarını anlatırken, acaba mezarını Pere Lachaise’de ziyaret edeceklerde nasıl bir his yaratmayı amaçlamıştı, bilinmez. Fakat, Stanford Felsefe Ansiklopedisi’nin, antikçağlardan sonraki en büyük mantıkçı olarak nitelediği Abelard’ın şehvetin kollarına na-

sıl düştüğünün hesabını felsefe çerçevesinde vermek birazcık zorlamayla da olsa mümkün. Peki, çerçevemizi anarşist düşünce düzlemine koyduğumuzda, mantık- sever ya da Fayerabendçi olsun, özgürlükçü düşüncenin yüksek cinsel iştaha yaklaşımını nasıl yorumlamalıyız? Burada, bir moral kuram geliştirmeye çalışmayacağız sınırlarımızı aşıp. Fakat, azla da yetinmeyip, anarşizmin cinsellik sahasındaki ötelemelerinin şehvet sorunsalına dair önemli açılımlar getireceğini de iddia etmekten geri kalmayacağız.

Ortodoks (ve hatta gerici) sol düşüncenin, devrim aşkının önüne geçen şehvete karşı uyguladığı “infazlar” ve “lanetlemeler” çok kere belgelendi ve bir o kadar da tabulaştırıldı. 68’in tokatını yiyemeden özgürleşemeyen solcu cinsellik, bize amacımız için pek fayda sağlayamayacak. Zira başına sürecek merhemi olmayan tutucu sol düşünce, cinselliğe ve bilhassa cinselliğin “aşırı” (her ne demekse) formlarına karşı ancak anarşizmden ve diğer anarşizan tandanslı özgürlükçü düşüncelerden devşirdiği derme çatma analizlerle yaklaşmakta ve dolayısıyla da tutarsız bir cinsel politika yaratmaktadır. Feminizmi ve eşcinsel özgürlük hareketini dahi bünyesine katmaya gayret ederken hazımsızlık çeken klasik sol ideolojiler, sadece bu yazıda değil, cinsellik politikalarındaki devinimler üzerine söz söyleme gayesi olan her platformda benzer yaftalar yiyecektir ve dahası yemelidir.

Öte yandan, anarşizmin cinselliğin aşırı formlarıyla ilgili aleni bir beyanatını da bilmiyorum. Keza, kara sevdaya ya da örneğin “saplantılı cinselliklere” dair, oturmuş ve tutarlı bir anarşist yaklaşım da bulunmamaktadır. Fakat, elbette, anarşist çevrelerde ve topluluklarda, erişkin cinselliğinin hiç bir formu engellenmemekteyse de, biraz önce değindiğimiz gibi, işbu cinsellikler de derin anarşist analize tabii

tutulmamaktadır. Öte yandan, literatürdeki kimi anarşizan görünümlü feministlerin (örneğin Andrea Dworkin ve Ti Grace Atkinson) pornografiye ve BDSM etkinliklerine karşı dışlayıcı ve saldırgan tutumları ise, anarşizme mal edilebilir olmaktan uzaktır.

Peki sevgiyi, toplumcu özgürlük idesine, devrim hülyasına ya da makro ekonomik paylaşım ilkelerine değil de, (belirli ya da değil; bir tane ya da değil) insana odaklama hususunda, anarşizm umulduğu kadar özgürlükçü olabilecek midir, görelim.

Anarşizmi, sol düşüncelerden ayıran en önemli noktalardan biri şüphesiz ki getirdiği engin iktidar analizidir. Erkekliğin, karşı cinselciliğin, etoburluğun, yaşın v.s. bir iktidar kaynağı olarak toplumda ve devlette yeniden ve yeniden çeşitli biçimlerde üretildiği üzerine anarşist literatürde, bu satırların yazarının katkıları dahi dahil olmak üzere, nice çalışma bulunmaktadır.

Peki, sevgiyi (ve hatta aşkı ve cinsel şehveti) olası bir iktidar kaynağı olarak görebilir miyiz? Eğer, sevgi bir iktidar kaynağıysa, o halde şehvet de iktidar hevesi ya da saplantısı olarak görülebilir mi acaba? Dahası, bu dizgeyi takiben şehvetli insan da, sevgiyi bir iktidar aracı olarak kullanan iktidar saplantılı bir insan olarak görülebilir mi?

Bu gözlemler ışığında tüm analizimizin özü, sevginin ve şehvetin bir iktidar kaynağı olarak görülüp görülmeyeceğini tartışmak üzerine olacak. Çok açıktır ki, anarşizan olmayan bir analiz, şehvet kademesinde yakalayabildiği algı düzeyini, sevgi kademesine yükseltmeyemeyeceği için, zira sevgi ve iktidara dair analizi yapmak için gerekli belitsel önermeler anarşizme içkindir (bu noktayı gerekçelendirmeyi okura bırakıyoruz), çözümlemelerini ancak şehvet düzleminde gerçekleştirebilecektir.

Sadece sevgi için değil, verili herhangi bir kavramın iktidar ile ilişkisini aramanın basit bir kaç yolu vardır. Özcü yaklaşım, iktidarın içkin olduğu kavramlar listesiyle verili kavram arasında bir karşılaştırma yaparak, sözü edilen kavramın iktidarla ilişkisini çözümler. Öte yandan, diğer bir felsefe okulu, pragmatik felsefe ise, verili kavramın anlamının ve tanımının, kullanımında yattığını, dolayısıyla verili kavram eğer iktidara dair bir anlamda kullanılıyorsa, iktidara yol açabilecek bir kavram olduğunu öne sürmektedir. Fakat, bu iki düşünce okulu da, aslında, verili kavramın anlamını, “iktidar” sözcüğünün anlamı üzerinden tanımlamakta, dolayısıyla iktidar tartışmalarını zenginleştirmelerine rağmen, elimizdeki kavrama dair tartışmalara bir katkı sunmamaktadır. Bu nedenle, “sevgi”nin iktidar ile ilişkisini incelerken bu iki yaklaşımdan da sakınmalı ve salt “sevgi/şehvet” kavramının analizini yapmalı ve bu kavramın mantıksal olarak açık bir şekilde “iktidar” nosyonunu öteleyip ötelemediğini incelemeliyiz.

Daha önce yayınladığımız “Duygusal Seçim Kuramı” yazısında değinilen, hislerin hesaplanabilirlik zemininde karşılaştırılabilir olduğu iddiasının ilk uygulamalarından birini, şimdi, yüzeysel ve acele bir şekilde belki de, sevgi ve şehvet ile iktidar kavramları arasında yapacağız. Fakat, bu yazıda bu iki kavramı karşılaştırmaktan ziyade, sevginin getirileri ve götürüleri temsil etmeye muktedir bir “fonksiyon” ile ifade edilebilir olduğu üzerinde duracağız. Kimi gündelik yaşam örnekleri aslında, kolaylıkla bu konuyla ilgili ipucu sağlamakta. Mahkum olduğumuz özgürlük çerçevesinde seçtiğimiz farklı farklı sevgi nesnelerinin (insan, kitap, spor ...) bizlere farklı farklı kazanımlar (yani faydalar) getireceği çok açıktır. Örneğin, Fuzuli divanını seven bir edebiyat meraklısıyla, ikinci yeniyi takip etmiş bir edebiyat meraklısı-

nın, farklı şairane kazanımlara hasıl olacağı açıktır. Benzer şekilde, sevilen partnerlerin de birbirlerinden farklı farklı getiri ve götürülerin müsebbibi olduğu da açıktır. Dolayısıyla, pipiler ve kukular, şehvetin yanında aslında, kimi fayda ve zararlara da neden olabilmektedir.

Özetle, pratik ve sıradan getirilerine bakarak, sevgiye bir hesaplanabilirlik faktörü etkilemek kolaydır. En nihayetinde sevgi, kimilerine göre, bizim onu nasıl kullandığımızla, onu hangi sahada neye yansıtarak işlediğimizle anlam kazanmaktadır her kavram gibi. Fakat, bu yaklaşımda kavramın içeriği, o kavramı kullananın niyet ve iradesine çok yüksek oranda bağlı olduğu için, elimizdeki kavramın derin bir analizini sunamamaktadır. Öte yandan, burada sunduğumuz anlam analizinde ise, kavram faydayla değil, işleviyle (kullanımı değil) anlam kazanmaktadır. Dahası, sınırları zorlarsak, bu faydayı nicelik anlamında hesaplanabilir kılmaya bile gayret edebiliriz. Örneğin, ceteris paribus, Fuzuli divanının okunabilirliğiyle, söz gelimi Turgut Uyar'ın okunabilirliğini ölçeğe vurabiliriz. Dolayısıyla, oldukça ilkel (ve elbette bu satırlarda sadece konuyu açıklama gayesi güden bir örnek olmanın ötesine geçmeyen) bir yaklaşımla, sanat eserinin hazmedilebilirliğini bir fayda kriteri olarak görebiliriz.

Burada argümanımıza karşı yöneltilecek ilk tez, fayda ile işlev arasındaki inanılmaz benzerlik ve bu minvalde ikisi arasındaki anlam bulanıklıklarıdır. Bu eleştiriye ciddiye almama lüksümüz yok. Fakat, şimdilik, bu eleştiriye ilerde açıklayacağımız kimi basit örneklerle bertaraf edebileceğimizin umudunu okura vermekle yetinelim.

Sevgi ve şehvetin sınırlarını (eğer varsa) belirlemede göz önüne alınması gereken ilk kıstas, o halde, işlevsellik ol-

malıdır. Diyalektikçi sol gelenekten gelenler, her şeyi ölçeğe vuruyor görünen bu ekonomist yaklaşımı yadırgayabilir. Fakat, anarşizmin felsefesinin temelini diğer sıradan rakipleri gibi sadece iktisat teorilerine değil insanın olumlu/olumsuz varlığına ve benliğine dayanıyor olması, sözünü ettiğimiz işlevselliğin, dikkatli okunduğunda ekonomist değil, aksine, kümülatif bir “değer” felsefesi olmasını sağlayacaktır. Diğer bir ifadeyle, şehvetin bireyin yaşamındaki nicelik ve niteliğinin aritmetiğindeki kıstaslar, elbette, sadece iktisadi kriterler olmayacaktır. Anarşist analiz bu aşamada, kimi yerlerde sol tandanslı ideolojilerle bile kesişerek, eşitlik, özgürlük, adalet ve dürüstlük gibi kavramların da, şehvetin (varsa) sınırlarını belirlemede göz önüne alınması gereken kriterler olduğunu açık edecektir. Aslında, bu analiz şaşırtıcı değil. Cinsiyetçi ilişki türlerinin eşitliği ihlal etmesi nedeniyle; kısıtlayıcı cinsel felsefelerin de özgürlük ilkesini ihlal etmesi nedeniyle; dengenin tek taraf lehine bozulduğu ilişki türlerinin ise adalet kavramını yok sayması nedeniyle ve en nihayetinde, yalancılığın hakim olduğu ilişkilerin de dürüstlük ilkesini çiğnemesi nedeniyle yadsınması bir çok ahlak kodunda olağandır. Bu kademede özenle hatırlanmalıdır ki, anarşist ahlakın, yukarıda saydığımız yadırganası ilişki formlarına dair analizi, diğer ahlak kodlarının yaklaşımlarından derin farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların tespiti ve tahlilini ise okura bırakalım.

Şehvetin kimi ahlaki kriterlere göre işlevinin tespiti tamamıyla ayrı (ve muhtemelen tarafımdan asla “yazılmayacak” olan) bir yazının konusu. Yine de, yukarıda kimi temel kriterlere işaret ederek, bu konudaki kimi düşüncelere dikkat çekmiş olduk.

Kuramsal ahlaki kategorilerin sıkıcılığından biraz da olsa kurtulmak için, adettendir diyerek, kimi gündelik yaşam örneklerini inceleyelim.

Muhafazakar tandanslı cinsellik yaklaşımlarının tamamı ve dahi liberal yaklaşımların çoğu grup seksini yadırgamaktadır. Bu mevzular üzerine düşünmüş hemen her insan, grup seksin temel motivasyonun şehvet olduğunda hem fikirdir. Fakat, sonrasında, ikincil ve diğer motivasyonları irdelerken, anarşizan ve liberal ahlak kuramları kimi konularda ayrılmaktadır. Dolayısıyla, yazının hacmini daha da artırmamak adına, sadece temel motivasyona yönelelim.

Acaba grup seksini arayan bir şehvet anarşizan mıdır?

Bu konuyu üzerinde uzun uzun konuştuğum mantıkçı bir dostum, konunun kuramsal analizine ışık tutması amacıyla iştirak etmiş olduğu “swinger” klüplerinden söz etti. Sözünü ettiğim dostumun, bu konudaki ahlaki yaklaşımı öte yandan sadece alışıldık liberal düşünceye dayanmaktaydı. Dolayısıyla, tarafların onayı alındığı ve herhangi bir zorlamanın olmadığı bir zeminde, grup seks, kendiliğinden bir moral kriter teşkil etmiyordu. Grup sekse düşünsel yaklaşımların ilk durağı, sevişilen insan sayısının artmasının nasıl bir fayda getireceği ve dolayısıyla “işlevi” nicelik artışı olan bir edimin, acaba gerçekten görüldüğü kadar cezbedici olup olmadığıdır. Kant’ı yerin dibine sokan bu yaklaşım, kimi yorumculara göreyse, nicelik artışını takiben nitelik artışını da getirecektir.

Öte yandan, klasik anarşist düşünce grup seksin evvela adil, özgürlükçü ve eşitlikçi olup olmadığını sorar. Zorbalık ve faşizmi bir kenara bırakırsak ve dahası güncel kapitalist pratiği yok sayarsak (örneğin grup seks klüplerine kadınların girişi sıklıkla ücretsizken, erkekler yüklü meblağlar ödemek zorunda kalmaktadır), elimizdeki tek kriter özgürleşmedir. Acaba grup seks özgürleştirici midir? Bu soruya cevap vermeye çalışmadan önce, grup seksin, eğer özgür-

leştiriciyse, bireyleri nelerden özgürleştirebileceği üzerine kafa yoralım. Aritmetik olarak, evvela, grup seks, bir çok toplumda bireyleri monogam cinsellikten özgürleştirmektedir. Fakat, dikkat ediniz, monogam cinsellikten özgürleşmek, monogam ilişkinin gönüllü olarak kabul edilmediğini ve buna mukabil sosyal bir baskı neticesinde kendini dikte ettirdiğini ima etmektedir. Dolayısıyla, cinsel partnerlerin sayısının artırılmasının burda değindiğimiz ilk heveslendirici gelişmesi, monogam cinsellik kısıtlamalarından özgürleşmek olmaktadır. Varmak istediğimiz nokta aşıkartık: monogam cinselliği dayatan olan kurum evlilik sorgulanmadan ve dolayısıyla lağv edilmeden, grup seks anlamsızlaşacak, sadece kendini kandırmaya indirgenecektir. Fakat, dikkat ediniz, bu grup seksin tabiatında olan bir nokta değil. Aksine, grup seksin çekildiği nicelik zemininde, monogamiyle karşılaştırıldığında ancak, varılan, pseudo(sözde) bir kriter. Dolayısıyla, grup seks tartışması evlilik kurumu ile birlikte var olamayacaktır.

Öte yandan, sadece son zamanlarda popüler olan Melissa P.ve Catherine M. gibi kadın grup seks yazarlarından haberdar olmakla böbürlenene okur, aslında monogaminin evliliğin tabiatında olmadığını, zira bir çok evli çiftlerin orjilerin vazgeçilmezi olduğunu hatırlatacaktır. Elbette, kimi çiftlerin evli olmalarının grup sekse iştiraklarını engellemediği bir gerçek. Fakat, bu, tanıımı cinselliğin kontrolü olan evliliğin *raison d'être*'sini değıştirmiyor. Bu kaçamak yanııtımızla yetinmeyen okur gene ısrar edebilir: "Evlilik kavramı da kendini reforme etmiş ve cinselliği kısıtlayıcı rolünden arınmıştır". Yukarıdaki ilk eleştiriyle ilişkilendirilebilecek bu iddia, muhakkak ki dikkate değerdir. Zira, evliliği, ev arkadaşlığına indirgeme yolunda bilhassa Kuzey Avrupa'nın attığı heveslendirici adımlar heveslendirici ve yüreklendiricidir. Fa-

kat, gene de evliliğin de kökeninde olan mülkiyet idesinin ilgası için çabalamadıkça, evlilik gene bir hiyerarşik kurum olmaktan çıkmayacaktır. Her ne kadar bu hiyerarşik doz, belki de, kuzey ülkelerinde oldukça düşük olsa da, okur bu satırlarda amacımızın oran/orantı hesabından ziyade, kavramın özündeki otoriter öğelerin varlığının ya da yokluğunun tespiti olduğunu fark etmiş olmalıdır.

Bu uzun tartışmamızı özetleyelim. Grup seks ve diğer şehveti çağrıştırdığı düşünülen tüm edimlerin, ilk etapta ters düz ettiği tüm cinsel tabular aslında, evlilik ve benzeri tahakkümcü kurumların gayrı insani kriterleridir. Dolayısıyla, boynu eğri olan devenin öyküsündeki gibi, grup seksin kavramsallaştırılmasının inşa edildiği zeminin detaylı etüdü yapılmadan, söz konusu tartışmalara girişmek beyhude olacaktır. Keza, anarşist kuramlar da, getirdiği detaylı iktidar çözümlemeleri sayesinde, bu zeminin etüdünde oldukça detaycı ve kapsamlı olabilmektedir. Okuru rahatlatalım, bu satırlarda, bu analize girişmeyeceğiz bile. Fakat, tekrar vurgulayalım: cinsel şehvet analizini, toplumsal inşadan bağımsız olarak gerçekleştirmek imkansızdır.

Yazılarımıza aşina okuru gene şaşırtmadık. Grup seks tartışmasının başlangıcında sorduğumuz soruyu bilhassa yanıtlamadık. Acaba grup seksi arayan bir şehvet anarşizan mıdır? Yukarıdaki tartışmada işaret ettiğimiz gibi, bu soruya iki farklı kulvardan yanıt verebiliriz. Bu kulvarlardan ilk, güncel kapitalist ahlakın şekillendirdiği ilişkiler zemininde grup seksin evlilik ve ilişkiler bağlamında ahlaki analiziyken; ikincisi de müstakbel anarşizan toplumda özgür cinselliğin çoklu partnerlerle ne kadar gelişebileceğine ilişkin parkurdur.

Her anarşist gibi, ben de evliliğin per se(aslında) gayri-ahlaki olduğunun farkındayım. Bu bağlamda, bu ahlaksız kurumdan kurtulmak anlamında, grup seks iyidir. Öte yandan, bu özgürlük düşmanı kriterlerin olmadığı, evliliksiz bir anarşist toplumda ise grup seks şehvetine dair sorular, anlamsızlaşacaktır.

Bir günah olan şehveti allayıp pullayıp devrimcileştirdiğimiz sanılmasın. Her ne kadar, cinselliğin ve şehvetin, kendini kısıtlayan mekanizmalara karşı güçlü bir haykırmayla özgürleştirici potansiyelleri olabileceğinin farkında olsak da, bunun yeterli olmadığının farkındayız. Dolayısıyla, şehvet çerçeveinde terk edilen cinsellik, aksak ve yetersiz bir cinsel devrim vasıtası olacaktır. 68 bize bunu gösterdi. Dolayısıyla, şehveti analiz ederken işlevsellik kriterlerini, farklı ahlaki zeminlerde inşa ederek, kullanmak ve bu sözünü ettiğimiz kriterleri anarşist alfabeyle dile getirmek, bu günahın tövbesine ve dahası bu günahın önündeki yapay sınırları aşmaya yetecektir.

Yazının başlarında “aşırı” sevgi ve şehvet arasındaki aşık bağıntıya değindik. Grup seks örneğiyle de, şehvet sahasına hafif bir giriş yaparken, “aşırı” sevgi alanını ihmal etmiş göründük. Grup sekse neden olanın hangi aşırı sevgi olduğunun, bireyden bireye değişen analizine değinme gereği duymuyoruz. Fakat, dikkatli okunduğunda yazımızın satır araları, şehvet örneği olarak sunduğumuz grup seksin aslında, “aşırı” sevgi bağlamında da işleyebilecek bir örnek olduğunu ima edecektir.

“Kısa yazacak kadar zamanımın olmaması” bu yazının uzamasının tek nedeni değil. Bu yazıda, dağınık olmasından gocunmadığımız bir üslupla, şehvetin anarşizmin tahlil etmekten çekinmediği cinsellik ağacının dallarındaki ötele-

meleri arasında zıplayıp durduk. En büyük temennimiz ise, bu maymunluklarımızın sonunda okura cinsellik felsefesi ağacından meyve düşmesidir.

ALTINCI BÖLÜM

ANARŞİZMİN KOMUNİZM KÖKENLERİ

Enternasyonal döneminde Bakunin ve örgütün üye sek-siyonlarının çoğunluğu tarafından anarşizmin anti- otoriter komünizm olarak tanımlanan temelleri atılmıştı; örgütsel ikilik, devrimin tek gücü olan kitlelerin ve onların örgütleri-nin ve onların arasındaki ‘görünmez öncüler’ olarak bilinçli azınlığın rolleri, Enternasyonal İşçi Birliği, ve bizim uğrun-da mücadele ettiğimiz özgürlükçü ve eşitlikçi toplum olarak anarşi ideali...

Cafiero da anarşizmin tamamen komünist olan karakterini şu şekilde tanımlar;

“Komünizmin gerçekleşmesi mümkün bir sistem olduğunu vurgulamak yetmez ... Bizler aynı zamanda onun gerekliliğini de vurgulamalıyız” ... “Sadece komünist olmak yetmez, devri-

min yenilebileceği riskinin bilinci ile de yaşanmalıdır” ... “Kendimizi ‘kollektivist’ olarak adlandırırken bizler, bunu, çizgimizi bireyselcilerinkinden ve otoriter komünistlerinkinden ayırmak ve emek araçlarının- materyallerinin ve kollektif emeğin ürünlerinin, arasında ayırım yapmaksızın hepsinin, ortak kontrolde olması gerektiğini savunduğumuz için yapmıştık.” ... ”

Aynı zamanda komünist de olmadan anarşist de olunamaz.”

... “Gerçek eşitliğe sadece komünizmde ulaşılabileceği için komünist olmalıyız” ... ”Kollektivist sofiimleri anlamayan halk komünizmi mükemmel bir şekilde anladığı için komünist olmalıyız”

... “bizler anarşist olduğumuz ve anarşi ve komünizm devrimin ayrılmaz iki veçhesi/yüzü olduğu için komünist olmalıyız.”

Anarşizm doğuşunda tamamen komünist olmuş olsada, şurası bir gerçektir ki Enternasyonel’in dönemin hükümetleri tarafından şiddetli bir zulme uğratılması ve yıkılması nedeniyle zamanla Bakuninist teoriden kopuşlar olmuştur; Busapmalar anarşist hareketin, özellikle İtalya’daki hareketin tarihine silinmez izler bırakacaktır.

‘Eylemle propaganda’ akımı (özünde kitleleri ayaklanmaya itmek için onların temsilcisi haline gelinen eylemlere yönelir) ile birlikte köklerini Kropotkin’in teorilerinde bulup ondan beslenen bir başka akımda örgüt karşıtı akımdır. Aslında Kropotkinist anarko- komünist teoride devrimci eylemin amacı her zaman ‘herkesten yeteneğine herkese ihtiyacına göre’ ilkesi temelinde örgütlenmiş bir toplum (komünizm) olmuştur. Fakat bu komünizm iki benzer nedenle insanlığın zaruri olarak eğilimli olduğu doğal bir uyumluluk hali olarak anlaşılmıştır: her türlü kendiliğindenliğe yol açacak şekilde insanın doğal olarak dayanışmacı ve insan

ruhunun temelde tanrısal olduğu fikri. Dahası, bir kez kapitalist egemenlikten kurtulduğunda bilimsel gelişmenin de tamamen bilinçli ve doğa ile uyumlu yeni bir İnsanın yaratılmasında temel bir faktör olacağıda düşünülür.

Kropotkinin anlayışında komünizm, insanın doğası ve doğanın yasaları gibi kaçınılmaz etkenlerin sonucu kendiliğinden bir şekilde ulaşıldığında insanlık tarihinin yadsınamaz bir aşaması olarak görüldüğünden, onda hiçbir politik stratejinin herhangi bir izine rastlanmaz. Gerçekten de kropotkin ve takipçilerinin anlayışına göre komünizme yol açması kesin olup tamamen iyi de olan kendiliğindenliğe zarar verdiği için her türlü politik ve sendikal(union) örgüt reddedilmelidir.

Diğer yandan anarşist komünistler için örgüt bir bütün olarak; hem mücadele için bir gereklilik hem de bu mücadeleler sonucu fethedilen devrimci kazanımların korunmasının garantisi olarak temel bir gerekliliktir.

Anarko- komünistler için, insan doğasının ve onun pozitif öz- örgütlenmesi eğiliminin tanrısal gelişmesini engellediği, bizi son hedefin ötesine taşıdığı için, örgüt, bir 'burjuva fenomeni' olur. En önemli şey doktrinin ahenkli dünya görüşünü, diğer bir deyişle İnsan'ın ulaşmak istediği hedefin saflığını korumak olarak görüldüğünden, sınıf mücadeleside en fazla bu amaca ulaşmakta bir araç olabilir. Böylelikle kendisini anarşist- komünizmin (ayrılmaz bağlarla sınıf mücadelesine bağlı olarak ezilenlerin kurtuluş mücadelesi olarak anlaşılabilecek olan) tarihsel yolundan ayırarak, daha çok herkes için makul (kabul edilebilir) bir teori haline gelir. Bu sadece her insan bireyinin kişisel özgürlüğüne bel bağlayan ve herkes için makul olan bir teoriyi sınırladığı düşüncesi ile sınıf mücadelesinin reddine gö-

türür; vurgu sadece ‘iktidar’ (soyut bir kavrayışla) ilişkileri üzerine yapılırken sömürü ilişkileri arka plana atılır.

Ardından tekrar, sınıf mücadelesini insanlığın kurtuluşu için kullanışlı bir araç olarak görenler, gündelik yaşam koşullarına yönelik sürekli ihtiyaçlarından dolayı işçi hareketinin, toplumsal adalet çağrısına verdiği cevabın yavaşlığı ve temkinliliği (kesintililiği) nedeniyle hayal kırıklığına uğrarlar. Bunun için bu tip anarko- komünistler, ekonomizmden etkilenmiş ve geleceğe ilişkin büyük ümitlere sahip olmak elinden gelmeyen, çaresizce reformist kitlelere karşı derin bir güvensizlik beslemeye eğilimlidirler. Bu öncüllerden hareketle, anarşist komünizm ilkelerinden bir dejenerasyonu temsil eden, birbirine çok benzeyip bazen de karıştırılabilen iki tür politik tavır türer.

İlki, idealin özgün güzelliğini diğerlerinin de er ya da geç kavrayacağı beklentisi ile, daha çok insanı teori üzerinden kazanmaya dayanan ve tek sonucu rastgele ideolojik propaganda olan bir tür eğitimciliktir.

İkinci durum da ise, sadece devrimcini hedef ve vicdanı ile uyumlu olduğu için, planlı bir stratejinin parçası olmasada her türlü kahramanlık eyleminin bir kazan kaldırmanın başlangıcı olabileceği ve ahenk komünizmi yolunda ileri bir adım olabileceği için, devrimcinin eylemi kitleninkinin temsilcisi durumuna getirilir. Eğer devrim silahla olacak ve basının merkezi olarak anlaşılan devleti yıkacaksa o zaman devrimcilerin ilk andan itibaren devlete karşı somut, silahlı bir mücadeleye başlaması da gerekecektir. Bunun sonucunda bu akım tarihsel olarak, terörizmin gerekliliği olasılığını dışlamayı gerekli görmeden maceracı eylemlere atılmaya ve kitle örgütlerine cevap vermek zorunda olmayan bireysel eylemin propagandistleri ile bağlantılanmaya eğilimli ola-

caktır. İkisi de eylemlerini, anarşist- komünistlerinkinden farklı olarak, mücadelelerin ve toplumun öz- örgütlenme kapasitesinin yeniden ortaya çıkması ile gelişen işçi sınıfı ve onun müttefiklerinin politik büyümesi sürecinin bir parçası olarak yapmazlar. Anarko- komünistler bizi, insan doğasına içkin olan, yavaş ve çok çaba gerektiren bir süreç olmayan kendiliğindenlik sürecinin gelişmesi için iktidarın zincirlerinin kırılmasının yeterli olduğuna inandırmak isterler. Aslında her şey olup bittiğinde anarko- komünistlerin karşılık verecekleri tek şey yine kendi vicdanları olacaktır.

Bu öncüllerden yola çıkarak anarko- komünistler kendilerini, insanlığın zincirlerini kırarak, proletaryanın bilgiyi yeniden elde etme sürecini umursamadan devletin düşüşünün onu (insanlığı) kendiliğindenliğini provoke edip (hiçbir hazırlık olmadan) komünizm yoluna çıkaracağına inanan, vicdanlı devrimciler olarak görürler.

Geçen yüzyılın sonunda anarşizmin bir dizi yalıtılmış terörist eylem dizisinin ardından çöküşü ile birlikte, kitle tabanı anarko- sendikalizm yoluyla yeniden keşfedildi daha doğrusu bu işçi örgütleri anarşizmi yeniden komünist köklerine döndürdüler. Yüzyılın ilk yirmi yılında güçlü anarko- sendikalist örgütlerin (Fransa da UGT, Arjantin de FORA, İspanya da CNT, İtalya'da USİ en bilinenleridir) kesin olarak anarşist komünist olan Fransa da *Fédération Communiste Revolutionnaire*, İspanya da *Federación Anarquista Iberica* ve İtalya da *Unione dei Comunisti Anarchici d'Italia*(daha sonra *Unione Anarchica Italiana* haline gelecektir) gibi örgütlerle bütünleşmesi de şans eseri değildi.

Şimdi bugün bile bizi anarşizmin diğer yönelimlerinden ayıran, anarşist- komünizmin kendine özgü niteliklerini özetleyelim.

Bakunin'in teorisini referans alarak, anarşist- komünizm politik sınıf hareketi (devrimci azınlık) ile ekonomik sınıf hareketini (kitle örgütü) açıkça birbirinden ayırır.

İlki kitle örgütünün içinde olup, aynı teoriyi, aynı politik stratejiyi ve net bir şekilde tanımlanmış taktikleri paylaşan bütün militanları örgütler. Bir yandan sınıf hafızasının (tarihinin) taşıyıcısı olarak davranmak diğer yandan da bir uyarıcı (tahrik unsuru) ve yol gösterici olarak çeşitli mücadele anlarının sınıf içinde bağlantılanmasını sağlamak bu örgütün görevidir. Bakunin'in 'italyan yoldaşlara' mektubundan alıntı yaparsak; "yalıtılmış bir halde kendi inisiyatifinizle çalışmayı sürdürürseniz kesinlikle güçsüz- aciz bir durumda kalmaya devam edeceksiniz: Aynı fikir, aynı hedef, aynı pozisyondan ilham alarak tek bir basit kollektif eylemde bile ne kadar az olursanız olup birleşip, güçlerini- zi örgütlediğiniz durumda ise, yenilmez olacaksınız."

Diğer yandan kitle örgütü de, proletaryanın çıkarlarını korumak için katıldığı bir örgüttür ve amacı sınıfın doğrudan eylemi, öz- örgütlülüğü yoluyla, bunları da pratikte sürekli uygulayarak sınıfın zincirlerinden kurtulmasıdır. Gerçek otonom kitle eyleminin hedefi sermayenin, birleşmiş işçilerce kamulaştırılması, eşdeyişle yüzyıllarca işçi sınıfının emeği ile üretilmiş olan bu dünyanın yine emekçiler ve onların örgütlerince tazmin edilmesidir. En acil hedef mücadeleyi her türlü biçimi ile sürekli devam ettirerek proletaryayı pratik içinde tutacak olan ve ne kadar küçük olursa olsun, kapitalizm tarafından çalınmış olan her türlü özgürlüğü ve zenginliği fethetmek için, işçiler arasındaki dayanışma ve baskıya karşı direniş ruhunu durmaksızın geliştirmektir.

Politik örgüt ile kitle örgütünün rollerinin en temel tanımları bile anarşist komünist örgütün işlevi ile Leninistlerinki arasında hiç bir alaka olmadığının kanıtıdır. Politik örgüt kitle örgütü içinde resmi bir konum ile bulunmaz. O , kendi çözümlerini dayatan ve “gerçek” sınıf çıkarlarını temsil ettiği farz edilen Leninist tarzın bir sonucu olarak tanınmış ve kurumlaşmış bir liderlik değildir ve olamaz da. O basitçe, kitle örgütü içinde yer aldıkları için fikirlerinin kabul edilmesini beklemeksizin (bunu dayatmaksızın), ideolojileri ve analizleri doğrultusunda belirlenmiş eylem ve planları hazırlayıp sonuçlandırdıkları, politik olarak homojen yoldaşların karşılaşma ve biraraya gelme zeminidir. O basitçe fikirlerini kitle örgütüne dayatmaya çalışmaksızın, politik düşüncelerinin kökenleri ortak olan yoldaşların ideolojileri ve analizleri ile uyumlu olarak amaçlarına ulaşmak için eylem ve planlarını tartıştıkları, hazırladıkları ve uygulamaya giriştikleri bir paltformdur.

Bunun için anarşist komünist ideoloji politik örgüte, devrimci sürecin etkin bir “motoru” olma ve sadece kitlelerin biricik devrimci gücünün aracı/militanı olma görevini verir. Örgütün rolünün bu kavranışında bir yandan öncelikle Marxistlerin, fakat diğer yandan anarşist komünizmden sapmış çok çeşitli anlayışların farklılığı görülebilir.

ANARŞİST KOMUNİZM....**-I -**

Özel mülkiyete son vermiş her toplum, bizce, derhal anarşik komünizmin temellerini atmaya başlamalıdır. Anarşizm, kaçınılmaz olarak komünizme varır dayanır, komünizm de anarşizme; kaldı ki bunların her ikisi de, çağdaş toplumlara egemen olan aynı büyük sevdanın, eşitlik sevdasının ifadesidirler.

Geçmişte, bir köylü ailesinin, yetiştirdiği buğdayı, aile üyeleri için evde örülen giysiyi kendi el emeklerinin ürünü olarak gördüğü bir dönem yaşanmıştı: Esasen bu yine de pek doğru değildi, çünkü o zamanlarda da ortaklaşa yapılmış yollar, köprüler vardı; bataklıkken ortaklaşa kurutulup meraya dönüştürülmüş alanlar, ortaklaşa yükseltilmiş kent duvarları vardı. Tekstil tezgâhlarındaki her yenilik ya da ketenin boyanmasıyla ilgili her buluş, herkesin yararınaydı. Köylü ailesinin varoluş koşulları da, kuşkusuz, dünya yardımından bütün öbür insanlar kadar yararlanma esasına dayalı olacaktı.

Ama her şeyin sanayi içinde bir ağ gibi birbirine girdiği, her üretim dalının öteki üretim dallarının yardımını gereksindiği günümüz koşullarında, yapılan üretimden herkesin payını çıkarmak, hesaplamak olacak şey değildir. Elyaf işlenmesinde ya da metal dövülmesinde eğitim düzeyi yüksek ülkeler öyle büyük bir mükemmeliyet düzeyine ulaştılar ki, bununla binlerce başka büyük ve küçük sanayi dalını da gelişmeye iteklediler; demir yollarının yayılmasına, gemi sanayinin gelişmesine, sayısı milyonları bulan işçi sınıfında el uzluğunun, becerinin artmasına ve son olarak da yeryüzü yuvarlağında üretim adına yapılan her türlü işin gelişmesine ön ayakoldular.

Süveyş Kanalı'nın yapımı sırasında koleradan, ya da St. Gothard tünelinin yapımı sırasında eklem kireçlenmesinden ölen İtalyanların; köleliğin kaldırılması için giriştikleri savaşta top mermileriyle parçalanıp ölen Amerikalıların , Rusya, Avrupa ve Amerika'da dokuma sanayiinin gelişmesine, Manchester ya da Moskova'da dokuma tezgâhları başında öksüre tıksıra çalışan çocuklardan ya da işçilerden birinin getirdiği sorun üzerine dokuma tezgâhının bilmem ne kusurunu nasıl giderebileceğine kafa yoran mühendislerden daha az şey yapmamışlardır.

Bu durumda, yaratılmalarına hepimizin katkıda bulunduğu zenginliklerden her birimizin payına düşen bölüm nasıl belirlenecek?

Biz kamulaştırma konusunda kolektivistlerin görüşlerini paylaşıyoruz, bu bir; ikincisi, bu zenginliklerin üretilmesinde herkesin harcadığı saati esas alma, ödüllendirme gibi şeylerin de ideal ya da ideale giden yolda ileri doğru bir adım olduğunu kabul etmiyoruz. Çağdaş toplumlarda eşyanın trampa değerinin, o şeyin üretimi için harcanan emekle mi ölçüldüğü konusuna hiç girmeyeceğiz burada (Adam Smith, Ricardo, onlardan sonra da Marx'ın görüşü buydu, bilindiği gibi; bu konuya daha sonra geleceğiz), burada şu kadarını belirtelim ki, üretim araçlarının toplumun ortak malı kabul edildiği bir toplumda, kolektivistlerin idealleri artık gerçekleşemez demektir. Toplumsalcılık ilkelerine dayalı bir mülkiyet sistemini benimsemiş bir toplumun ücretli emeğin her biçimini reddetmesi de kaçınılmazdır.

Şundan kesinlikle eminiz ki, kolektivistlerin yumuşatılmış bireyciliklerinin, komünizmin - tam olmasa bile hiç değilse toprak ve üretim araçlarının herkesin malı olduğunu savunabilen bir komünizmin- yanında tutunabilmesi ola-

naksızdır. Bu yeni mülkiyet biçimi, ortak topraklarda ortak alet edevatla elde edilen üretimin dağıtımı konusunda da yeni bir biçime gidilmesini gerektirmektedir. Yeni üretim biçiminin var olduğu yerde eski tüketim biçimi olamaz, tıpkı yeni üretim biçimi varsa eski biçim siyasal örgütlerin olamayacağı gibi.

Ücretli emek, toprakların ve üretim araçlarının herkesin değil, birkaç kişinin malı olmasının sonucudur ve kapitalist üretimin gelişebilmesinin olmazsa olmaz koşuludur; yokoluşu da kapitalist üretimle birlikte olacaktır. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, kaçınılmaz bir biçimde, ortak üretilen nimetlerin tüketiminin de ortak olmasını getirecektir.

Biz komünizmin iyi, arzu edilir bir düzen olduğunu söylemekle kalmıyoruz, kişiselciliğe dayanan çağdaş toplumların kendilerinin kaçınılmaz olarak komünizm istikametine yöneceklerini düşünüyoruz.

Şu son üç yüz yıldır kişiselciliğin gelişmesi, yani tek tek kişilerin başkalarının haberi olmadan kendi çıkarını kollaması eğiliminin güçlenmesi, başka bazı nedenler de olmakla birlikte, esas olarak bireyin kendini sermaye egemenliğine, devlete karşı koruma arzusuyla açıklanmaktadır. Bir vakitler de bazı kişiler, çoğunluğun hissiyatına tercüman olduklarını da söyleyerek şu vaazı verip gezdiler: Herkes tek tek kendini kurtardı mı, tüm toplum devletten de, sermayeden de kurtulmuş olur. “Para, özgürlük de dahil, bana ihtiyacım olan her şeyi satın alma olanağını sağlar.” Ancak, çok büyük bir yanlış içeriyordu bu görüş: Çünkü çağdaş tarih, parayla değil özgürlüğün, kalıcı, sürekli, sağlam, güven verir bir bireysel yaşamın bile satın alınamayacağını göstermektedir: Başka insanlarla işbirliği içinde olmadıkça; sandığı, çıkını

ne kadar altınla, parayla dolu olursa olsun, tek insan güçsüzdür.

Öte yandan, tüm çağdaş tarih boyunca bireycilik akımının yanı sıra, hem kadim komünizmin kalıntılarına tutunma çabalarına, hem de toplumsal yaşamın son derece farklı alanlarında komünist ilkeleri yeniden canlandırma çabalarına tanık oluyoruz.

Onuncu, on birinci ve on ikinci yüzyıl halk toplulukları sivil ya da dinsel egemenlerinden kurtulur kurtulmaz, ortaklaşa çalışma- kardeşçe bölüşme ilkelerini hayata geçirmek arzusuyla doldular. Kent, - altını çiziyorum, tek tek kişiler değil, kent; Rusya'da "Gospodin Velikiy Novgorod" kenti- gemiler, kervanlar donatıyor ve uzak ülkelere ticaret için gönderiyor ve bu ticaretten elde edilen gelir ayrı ayrı tüccarların değil, yine tüm kentin oluyor; kente yiyecek, içecek ve başka gerekli malzemeler almıyor. Bu deneyimle ilgili kuruluşların izlerine on dokuzuncu yüzyıla (1848'e) dek orda burada rastlanabiliyordu, ailelerin kuşaktan kuşağa aktardıkları söylenceler arasında da bu deneyimle ilgili anılar baş yeri tutuyordu.

Bütün bunlar yitti gitti. Bu komünizmin son izlerinin de silinip gitmemesi için savaşım veren bir tek selskaya obşçinaköy cemaati kaldı; o da olsa olsa, devlet ağır kılıcını terazinin kefesine indirene kadar sürdürebilir bu işi.

Bununla birlikte her yerde, çok değişik biçimler altında, ama aynı ilkeye dayalı yeni örgütlenmeler görülüyor. İlke: Herkese ihtiyacına göre, çünkü belli bir ölçüde komünizm olmadan çağdaş toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri olanaksızdır. İnsanların kafalarına mal üretimi fikrini yerleştiren o çok dar egoist karakterine rağmen günümüzde pek çok yerde komünist yönelişler gözleniyor, komünizmin

insanlar arasındaki ilişkilere en akla gelmez biçimlerde sızdığı görülüyor.

Çok değil, daha dün denilecek kadar yakın zamana kadar bir ırmağın üzerine köprü yapıldı mı, gelenden geçenden “köprü parası” adı verilen bir para alınırdı. Şimdiyse köprüler kamu malıdır, isteyen canının istediği kadar geçebilir. Şose yollarda, gidilen verst başına para ödeme uygulamasına bugün yalnızca Doğuda rastlanıyor. Müzeler, kitaplıklar, devlet okulları, çocuklara topluca verilen öğle yemekleri, parklar, bahçeler, yıkanan- süpürülen, aydınlatılan yollar, evlere kadar çekilen sular (ne kadar su harcandığını hesaplama uygulamasından vazgeçilmesi yönünde güçlü bir eğilim var) herkese açıktır, herkes bunlardan yararlanabilir... Hepsindeki ilke, “ne kadar ihtiyacınız varsa, buyurun”dur.

Kara ulaşımını sağlayan arabalarla, demir yolu ulaşımını sağlayan trenler artık aylık, yıllık biletler satıyorlar: Bir gün ya da bir yıl içinde istediğiniz kadar gidiş- geliş yapabilme olanağı sağlanıyor bu yolla. Geçenlerde de bir ülkenin tümünde, Macaristan’da (onun ardından da Rusya’da) demir yolları beş yüz verst de, yedi yüz verst de aynı fiyata gitmenizi sağlayan bölgesel tarife uygulaması başlattı. Bu uygulamanın çok yakında tıpkı posta tarifesi gibi, koca bir bölge (diyar) için geçerli olması beklenebilir. Bütün buralarda ve pek çok başka kurumda daha (oteller, pansiyonlar vb.) hâkim eğilim, tüketimi ölçmemek yönündedir. Kiminin gidecek bin verstlik yolu vardır, kiminin yedi yüz verstlik... Kimi üç funt ekmek yer, kimi iki... Bunlar, insanların kişisel durumlarıyla bağlı olan tüketim miktarlarıdır ve birincilerden sen fazla yol gittin, çok ekmek yedin diye bilmem ne kadar daha fazla para almanın hiçbir dayanağı yoktur. Bu türden dengeleyici uygulamalara bizim bireyci toplumumuzda bile rastlanıyor.

Bu da bir yana, şimdilik fazla güçlü olmamakla birlikte kendini hissettiren bir eğilim daha var: Kişisel tüketimi, kişinin topluma verdiği ya da bir gün vereceği hizmetin üstünde bir yere koymak. Böylece tek tek her parçası bütün diğer parçalarıyla sıkı sıkıya bağlı olan toplum, olayı bir bütün olarak görmekte, birinin verdiği hizmeti, herkesin verdiği hizmet olarak algılamaktadır.

Bir halk kütüphanesine gittiğiniz zaman - yalnız Paris'te değil, örneğin Londra ya da Berlin'de de kitaplık görevlisi size istediğiniz kitabı (elli kitap istemiş olsanız bile) vermeden önce sizin topluma ne gibi hizmetleriniz olduğunu sormaz. İsteddiğiniz kitabı verir, o kadar; hatta eğer beceremiyorsanız, kataloglarda aradığınız kitabı bulmanıza yardım eder. Tıpkı bunun gibi, belli bir kayıt ödentsiyle - ki çoğu kez emek katkısı nakdi ödemeye yeğlenmektedir- bilimsel dernekler, kuruluşlar sizlere müzelerinin, bahçelerinin, kitaplıklarının, laboratuvarlarının... kapılarını açmaktadır... herkese eşit bir şekilde: İster Darwin olsun, ister sıradan bir amatör!

Bazı kentlerde, siz eğer herhangi bir icat üzerinde çalışıyorsanız, sizi özel bir işliğe gönderiyorlar, burada yer sağlıyorlar, marangoz tezgâhı, demir tezgâhı ve ihtiyaç duyduğunuz başka bütün aletleri sağlıyorlar (tek ki bunları kullanmak elinizden geliyor olsun) ve "Buyurun, istediğiniz kadar, istediğiniz gibi çalışın!" diyorlar. "İsteddiğiniz bütün gereçleri sağladık... Gerekli görüyorsanız, işinize arkadaşlarınızı da katabilirsiniz, başka zanaatlardan kişileri de çağırabilirsiniz Ya da öylesi hoşunuza gidiyorsa eğer, yalnız çalışabilirsiniz... Havada uçan bir alet icat edin... Ya da hiçbir şey icat etmeyin, siz bilirsiniz. Bir fikriniz olduğunu söylemiştiniz ya, bu yeter".

Yine bunun gibi, cankurtaranlar derneği üyesi gönüllüler, batan bir geminin tayfalarına unvanlarını ya da bugüne dek topluma verdikleri hizmeti sormuyorlar; hiç düşünmeden kendilerini denize atıp kudurmuş dalgaların arasından hiç tanımadıkları insanları kurtarabilmek için kimi kez kendi canlarından oluyorlar. Boğulmakta olanları tanıyıp tanımamanın ne önemi var ki? “Orda bizim sunacağımız hizmete muhtaç, imdat isteyen bir insan var... Onun kurtarılma hakkının doğması için bu kadarı yeter. Hemen atlayıp kurtaralım kendisini!”

Bu her bakımdan komünist eğilime artık her yerde rastlanabiliyor; akla gelebilecek her kılık altında, toplumumuzun en bireyci geçinen, bireycilik vaazlarının kaynaklandığı yer olan şu en orta kesiminde bile.

Yarın bir felaket olsa, örneğin bir kentimiz düşman işgaline uğrasa, normal zamanlarda son derece bencil olan büyük kentlerimizden biri kuşatılrsa, bu kent herkesten önce çocukların ve yaşlıların karınlarının doyurulması, barındırılması ve her türlü gereksiniminin karşılanmasına karar verecektir. Bunu yaparken de bu insanların bunu hak eden hizmetleri olmuş mu ya da olmakta mı diye bir soruşturma yapmayacaktır. Öncelikle onların karınları doyurulacak, sonra çarpışanların durumu düşünülecek, bu yapılırken de çarpışmalarda kimin daha akıllı ya da cesur davrandığına vb. bakılmayacaktır. Sonra kadınlar da erkekler de büyük bir özveriyle, kendi rahatlarını unutup yaralıların tedavisiyle uğraşacaklardır.

Kısacası bu eğilim, bu heves, bu seveda var ve yaşıyor. İnsanların en can alıcı gereksinimlerini giderebildiği ölçüde; insanlığın üretici güçlerinin büyümesi ölçüsünde; ve bunlardan da çok olarak, gündelik hayatımızın eften püften

kaygıları yerine bir büyük genel ülkü ortaya çıktıkça gitgide daha da belirginleşecektir bu duygu.

Üretim araçları herkesin ortak mülkiyetine geçmiş, insanlar hep beraber çalışıyorlar, emek toplumda hukukun kendisine verdiği saygın yeri almış, dolayısıyla da üretkenliği artmış, beklenenden daha çok ürün veriyor... Bu durumda, şu anda bile güçlü olan komünist düşüncenin uygulanmakta olduğu alanın daha da genişleyeceğinden ve toplumsal yaşamın temel ilkelerini de bu düşüncenin oluşturacağından kuşku duyulabilir mi?

Bütün bu verilerin ışığında, (ve gelecek bölümde konu edineceğimiz istimlak ve müsadere pratiğine ilişkin hususlar da göz önünde bulundurarak), mevcut düzeni ayakta tutan gücü yerle bir ettiğimiz anda, birinci görevimiz derhal komünizmi hayata geçirmek olacaktır.

Ama bizim komünizmimiz falanster komünizmi ya da Alman devletçilerinin komünizmi gibi değildir. Bu anarşik komünizmdir; hükümetin olmadığı, özgür insanların komünizmidir. Bu, insanoğlunu bütün zamanlarda izlemiş bulunan ekonomik özgürlük ve siyasal özgürlük gibi iki kendi başına kavramın bir bütün halinde ele alındığı bireşimdir.

- II -

“Anarşi”yi siyasal örgütlenmenin ideal biçimi olarak alırken bizim yaptığımız şey, yine, insanlığın gözle görülür yönelişinden söz etmektir. Gelişmiş Avrupa toplumları ne zaman egemenlerin boyunduruğunu omuzlarından atmayı başarsalar, toplum hemen bu yöne doğru koşmaya başlıyor ve üzerine bireysel özgürlüklerin inşa edilebileceği bir karşılıklı ilişkiler sistemi kurmaya girişiyor. Ve biz tarihten biliyoruz ki, yerel ya da genel ayaklanmalarla hükümetle-

rin gücünün sarsıldığı, zayıflatıldığı ya da en düşük düzeye indirildiği zamanlarda, bu gelişmeyle birlikte, ara ara ekonomik ve siyasal başarılar - hiç beklenmeyen, hızlı başarılar- görülür.

Bunu bağımsız kentler döneminde görmüşüzdür: Bu dönemlerde insanlık bilimde, sanatta, zanaatkârlıkta, mimarlıkta, geçmiş zamanlarda beş- on yüzyılda gerçekleştiremediği atılımları, başarıları gerçekleştirmiş, kısacık zaman dilimlerinde iki yüz, üç yüz yıllık başarı sıçrayışlarını yaşamıştır. Reform sırasında gerçekleşen ve Papa'nın egemenliğini tehdit eder boyutlara ulaşan köylü ayaklanmaları sırasında aynı şeyi görmüşüzdür; keza, Atlantik Okyanusu'nun karşı kıyısında, eski Avrupa'nın hoşnutsuz unsurlarının yarattıkları özgür topluluklarda görmüşüzdür.

Eğitim düzeyleri yüksek Avrupa halklarında bugün yaşamakta olan gelişmeleri dikkatle gözleyecek olursak, hükümetlerin etki alanlarını daraltmak, buna karşılık kişi hak ve özgürlüklerini genişletmek yönündeki eylemlerin nasıl çoğaldığını açıkça görürüz. Geçmişin kurumlarının ve kör inançlarının mirasını yemeye alışmış bir güruhun bütün engellemelerine karşın çağdaş gelişmeler özellikle bu doğrultuda gerçekleşiyor. Bütün evrimlerde olduğu gibi burada da beklenen tek şey, devrim: İnsanın, yolunun üstünde duran toz toprak içindeki köhne yapılan yerle bir etmesi ve yeni doğmuş, dipdiri bir toplumda özgür bir biçimde yer alabilmesi için.

İnsanlar uzunca bir süre çözümsüz bir soruya çözüm aradılar durdular. Soru şuydu: "Bireyleri boyun eğmeye zorlayabilecek, ama bunu yaparken de kendisi topluma boyun eğme çizgisinden ayrılmayacak bir hükümet olamaz mı?" Günümüzdeyse, insanlık hükümet denen şeyden bütünüy-

le kurtulmaya ve gereksinimlerini, aynı hedefe yönelmiş kişi ve gruplar arasında özgür anlaşma yoluyla gidermeye çalışıyor. Her bölgesel birimin, yani köylerin, kentlerin, bölgelerin, ülkelerin zorunlu, ivedi gereksinimleri vardır; karşılıklı anlaşma yavaş yavaş yasaların yerini alır ve kişisel, ayrı ayrı çıkarları, devlet sınırlarından bağımsız, ortak bir hedefe doğru yönlendirir.

Daha yakın zamanlara dek devletin asli işleri olarak düşünülen kimi görevlerin bugün devletle ilgisi tartışılıyor: Devlet karışmadığı zaman insanlar işlerini çok daha kolay, elverişli bir şekilde hallediyorlar. Ve biz bu doğrultuda kazanılan başarılarla baktığımızda kaçınılmaz olarak şu sonuca ulaşıyoruz: İnsanlık hükümetlerin etkinliklerini sıfır düzeyine düşürme ve haksızlığın, zorbalığın, zulmün ve tekellerin timsali olan devleti yok etme çabası içindedir.

Bugün artık şöyle bir toplum düşünebilme durumundayız: Bireyin elini kolunu bağlayan yasalar yok, dolayısıyla yasalara göre değil, alışkanlıklarına göre hareket ediyor birey; toplum içinde herkesin yaşamış olduğu; ihtiyaçların giderilmesi, başkalarıyla işbirliği, yardımlaşma içinde olmak ve başka insanlara kayıtsız olmamak, onları sevmek gibi davranışlarla edindiği toplumsal alışkanlıklarına göre hareket ediyor.

Devletsiz bir toplum düşüncesi, kuşkusuz, özel sermayenin olmadığı bir ekonomik yapı kadar tepki çekecek bir düşüncedir. Bizler, insanların kendi aralarındaki ilişkilerinde Tanrı rolü oynayan devlete ilişkin bir yığın kör inançlar içinde yetiştik. Okullarımızda Roma tarihi olarak belletilen Roma söylencelerinden tutun da, Roma hukuku adıyla okutulan Justinyen'in Bizans yasalarına dek, - üniversitemizde okutulan "hukuk" üzerine akla gelebilecek her türlü

bilimi de bunlara katın- bunların hepsi ve genel olarak tüm eğitim sistemimiz, bize her yerde hazır ve her şeye kadir bir devlet fikrini aşılamaaya çalışırlar.

Bu önyargıyı desteklemek üzere, okullarda ders konusu olarak okutulan koca koca felsefe sistemleri oluşturuldu. Aynı amaçla değişik hukuk kuramları yaratıldı. Siyaset denilen şey bütünüyle bu ilke üzerine bina edildi ve hangi partiden olursa olsun her siyasetçi halka şu sözlerle seslendi: “Bize iktidarı verin, sizi dertlerinizden kurtaralım: Bizim bunu yapacak olanaklarımız var.”

Beşikten mezara kadar bütün davranışlarımıza “devletin, hükümetin gücüne boyun eğme” ilkesi yön veriyor. Toplum bilim ya da hukukla ilgili herhangi bir kitabı açtığınızda, hükümetin, onun örgütleri ve eylemlerinin son derece önemli bir yer kapladığını göreceksiniz, öylesine ki, bu kitapları okuyan öğrenciler yavaş yavaş, hükümet, devlet ve devlet adamları dışında dünyada hiçbir şeyin olmadığını düşünmeye başlar.

Aynı şey gazeteler için de söz konusudur. Parlamento tartışmaları, siyasal entrikalar sütun sütun yer bulabilirken, devletin dışında kendi yolunda seyreden halkın o muazzam gündelik yaşamı, ya çıkarılan yeni bir yasa, ya da polisten yapılan bir açıklama nedeniyle son sayfalarda birkaç satırla geçirilir. Bu gazeteleri okurken dünyayı dolduran nice bin şeyi unutursunuz; örneğin bütün insanlığı unutursunuz: Doğan, büyüyen, ölen, acı çeken, çalışan, tüketen, düşünen ve tepemize binmiş ve kene gibi yapışmış sırnaşık insanlara karşın yaratan insanlığı... Bizim bilisizliğimizin büyüttüğü bu keneleri gözümüzde öyle yüceltmişizdir ki, tüm insanlığın üzerini kaplayacak irilikte, ürkütücülükte gölgeleri olmuştur bunların.

Gözümüzü gazetelerden ayırıp hayatın kendisine, çevremizdeki insanlara yönelttiğimizde, hükümetin akıp giden hayat üzerinde hiç denecek bir rolü olduğunu görür ve çok şaşırırız. Milyonlarca köylünün, vergi verme dışında, devlet hakkında hiçbir şey bilmeden yaşayıp öldüklerini ta Balzac saptamıştır. Ticaret alanında olsun ya da başka alanda olsun, milyonlarca iş her gün hükümetin hiçbir karışması olmadan yürüyüp gitmektedir. Bunların en önemlileri, örneğin ticaret ya da borsa sözleşmeleri bile öylesine resmîyetten uzak bir biçimde bağitlanmaktadır ki, sözleşmenin taraflarından biri üzerine aldığı yükümlülüğü yerine getirmekten cayacak olsa bile hükümet bu işe karışamaz. Ticaret işlerinden anlayan herhangi biriyle konuşun, her gün tüccarlar arasında gerçekleşen ticari operasyonların önemli bir bölümünün karşılıklı güvene dayandığını söyleyecektir. Sözünü tutma alışkanlığı (bu basit alışkanlık), kredi değerini yitirme korkusu, ticari dürüstlük denen görece dürüstlüğü ayakta tutmada çok daha etkili olmaktadır. Dahası, hiç utanıp sıkılmadan müşterisini kötü bir malı pahalıya satarak kazıklayan bir tüccar, bir başka tüccarla ilişkisinde sorumluluğunu yerine getirmeyi bir görev olarak görmektedir. Zenginleşmenin hayatın biricik motoru, biricik amacı olduğu günümüz koşullarında bile şu görece dürüstlük gelişebilmişse eğer, bir başkasının emeğini sömürmenin toplumsal hayatın temeli olmaktan çıkarıldığı koşullar altında bu gelişmenin ilkiyle karşılaştırılamayacak denli hızlı olacağından kuşku duyulabilir mi?

Günümüz dünyası için çok karakteristik bir başka olgu daha var ki, aynı gelişmeyi çok daha çarpıcı bir biçimde vurguluyor. Bu olgu, özel girişimcilğe dayalı işletmecilik alanının sürekli büyümesi ve çok çeşitli amaçlarla kurulan özgür birliklerin alabildiğine çoğalmasındır. Daha ilerde bu

konu üzerinde ayrıntılarıyla duracağımız için, şimdilik şu kadarını söyleyelim: Bu türden olgular öyle çoğaldı, öyle alışılmış olgular haline geldi ki, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısının en önemli olayı olarak bunlar kabul edilecektir... Siyaset yazarları ve sosyalist yazarlar bunları ne kadar görmezden gelirlerse gelsinler ve hükümetlerin gelecekte çok önemli, çok işlevsel rolleri olacağına ilişkin ne kadar ahkâm keserlerse kessinler, bu böyle.

Bu sınırsız ölçüde çeşitlilik gösteren özgür örgütler öylesine doğallar, öylesine hızlı büyüyorlar, öyle kolay gruplaşıyor ve eğitilmiş insanın sürekli büyüyen ihtiyaçları için öylesine bir kaçınılmazlık oluşturuyorlar ki; ve son olarak öylesine kolayca ve öylesine elverişli bir şekilde hükümet müdahalelerinin yerini alıyorlar ki, sonuçta kaçınılmaz olarak toplum hayatında önemi gitgide büyümesi gereken olgular olarak kabul etmemiz gerekiyor bunları.

Eğer bu türden özgür örgütler toplumsal yaşamın ve gündelik yaşamın her alanında yaygınlık kazanmamışlarsa, bunun tek nedeni, işçilerin yoksulluğu, çağdaş toplumun kastlara ayrılmış olması, özel mülkiyet ve hepsinden çok da emekçilerin sürekli olarak devlet engelleriyle karşılaşarak olmasıdır. Bu engelleri kaldırın ortadan, "birlikler"i eğitilmiş kesiminin tüm etkinlik alanını kapladığını göreceksiniz.

Son elli yılın tarihi de, keza, hiçbir anayasal hükümetin, devletin ele geçirdiği alanlardan herhangi birinde etkinlik kuramamış olduğunun canlı bir kanıtıdır. Ama on dokuzuncu yüzyıl, bir gün, bir şekilde, parlamentarizmin yerle bir olduğu yüzyıl olduğunu gösterecektir.

Parlamentarizmin yanlışları ve temsili yönetim adı verilen garabetin kusurları öylesine kör kör parmağım gözüne-

dir ki, bu yönetim biçiminin eleştirisiyle uğraşan düşünürlerin bile (J. Stuart Mili, Lavergne) yalnızca genel hoşnutsuzluğu dile getirdikleri söylenebilir. Gerçekten de, saçmalığı düşünebiliyor musunuz: Üç beş kişiyi seçiyorsunuz ve onlara “Bizim hayatımızın her alanıyla ilgili yasalar çıkarın, hatta hayatımızın sizin hiç bilip anlamadığınız alanlarıyla bile ilgili olabilir bu yasalar” diyorsunuz? Artık insanlar şunu anlamaya başladılar: “Çoğunluk yönetimi” demek, uygulamada, tüm ülke işlerini, ülkenin nerede ne kadar meclisi varsa hepsinde çoğunluğu elinde tutan kişilere - Fransız Devrimi sırasındaki adlandırmalarıyla “bataklık kurbağalarına” ya da belirli hiçbir dünya görüşleri olmayan, rüzgârın nereden estiğine ve nereden daha çok parsa toplayacaklarına bakarak bazen “sol”, bazen “sağ” partilerde yer kapamaya insanlara vermek demektir. Anayasal yönetim, kuşkusuz, saray partilerinin sınırsız yönetimlerine göre ileri doğru bir adımdı, ancak insanlık mayalanmayı bekler gibi burada takılıp kalamaz, yeni yollar aranacak ve bulunacaktır.

Dünya posta birliği, demir yolları derneği, değişik bilimsel dernekler... bunların hepsi insanların özgür iradeleriyle kurdukları, yasaların yerini alan kurumlardır.

Günümüzde yerkürenin dört bir yanına dağılmış farklı insan grupları herhangi bir amaçla örgütlenmek istediklerinde “her işe uygun parlamenterlerden oluşan” bir uluslararası parlamento seçip, “Bize yasa yapın, size boyun eğeceğiz” demiyorlar. Eğer birebir oturup konuşamıyorlar ya da yazışma yoluyla sonuca yaramıyorlarsa, bir kongre düzenleyip söz konusu sorun üzerine yetişmiş adamlarını buraya yolluyorlar ve ona diyorlar ki: “Gidin, oturup konuşun ve bir anlaşmaya varmaya çalışın; ama buraya cebinizde hazır yasalarla dönmeyin, bize yasa gerekli değil; buraya anlaşma tasarısıyla dönün, biz onu ister benimseriz, ister benimsemeyiz.”

Neredeyse yarım yüzyıldır İngiliz işçi birliklerinin yaptıkları budur işte. Kongrelerinden öneriden başka bir şeyle dönmüyor işçiler; her işçi birliği bunu ayrı ayrı değerlendiriyor ve isterse benimsiyor, istemezse reddediyor. Büyük sınai şirketlerinin, bilimsel derneklerin, Avrupa ve Birleşik Devletler'i adeta bir ağ gibi saran her türden dernek ve birliğin yaptığı da budur. Devlet egemenliğinden kurtulan toplumun yapacağı şey de budur. Toprağı ve fabrikaları bugün onları ellerinde tutanlardan geri almak parlamentoların işine gelmez. Toplum feodal hukuk üzerine yapılandıkça, monarşinin sınırsız erkine rıza gösterebilir; ama toplumsal yapı ücretli emeğe ve yığınların kapitalistlerce sömürülmesine dayanıyorsa, parlamentarizmde sömürünün en sağlam dayanağını bulur. Ortak mirası toprak, fabrikalar, sermaye ele geçirmiş özgür toplum ise, bu yeni ekonomik düzene uygun politik örgütlenmeyi - özgür birliklere ve özgür federasyonlara dayalı örgütleri- kendisi yaratacaktır.

Her ekonomik evre, tarihte belirli bir politik evreye denk düşer. Bugünkü mülkiyet biçiminin yıkılması da, ancak yeni bir siyasal hayatın gerçekleştirilmesiyle mümkündür.

Büyük Fransız Devrimi döneminde özel mülkiyetin ekonomik seçeneği olarak anlaşılan "*communaute des biens*"- "varlık toplumu" kavramı yaygınlık kazanmıştı; bu kavramı temel alarak da XIX. Yüzyıl'ın 40'lı yıllarında ilk kez komünizm (Latince communis- ortak) teriminin kullanıldığına tanık olunmuştu. Kropotkin'in ideal toplumsal yapılanma anlayışı ister istemez şu soruyu gündeme getiriyor: ideal toplum yapısı anlayışı olarak Marxist ve anarko- komünist anlayışlar arasında ne fark var? Bakunin ve Kropotkin de, tıpkı Marx ve Engels gibi, komünist toplumda toplumsal ilişkilerin temelini, üretim araçları üzerindeki ortak mülkiyetin oluşturduğunu düşünüyorlardı. Onlar da Marxistler

gibi, komünizmde herkese gereksindiğince ilkesinin uygulanacağını, sınıflar arası, kentle köy arası, kafa emeğiyle kol emeği arası farkların tümüyle ortadan kalkacağını savunuyorlardı. Böylece, anarko- komünistlerle Marxistlerin komünizm anlayışlarının bütün temel noktalarda çakışmakta olduğunu görüyoruz. Çelişkiler, bu ideale ulaşmanın yollar ve araçları faslında başlıyor. “Ana ilkeler ve hedefler: bunlar iki ayrı şeydir,” diyor Lenin: “Hedefler konusunda anarşistler de bizimle aynı düşüncede olacaklardır. Kendileriyle konuştuğumda hedefler konusunda anlaştığımızı şahsen tespit etme fırsatını buldum; ama ilkeler ve bunların detayları konusunda, asla... Bu bağlamda bizi anarşistlerden ayıran şey nedir?.. Geçiş döneminde proletarya diktatörlüğü kurmak ve devlet zoruna başvurmak...” (Toplu Yapıtlar: c.44, s.24). Marxistlerden farklı olarak anarko- komünistler, sosyalist devrimin zafere ulaşmasının hemen ardından “komünizm uygulaması”na geçilebileceğini savunuyorlardı.

Merkezi devletin egemenliğinin sınıflandırılmasının gerekliliğini XIX. Yüzyıl’da bir tek anarşistler değil, erken kapitalizmin T. Jefferson, A. Hamilton, B. Franklin vd. gibi kimi liberal ideologları da savunuyorlardı. Sivil yurttaşlar topluluğuyla devletin etkinlik alanlarının ayrı ayrı olması görüşünden hareketle, kişi özgürlüğüne geliniyor, ancak bu özgürlük daha çok sınırsız ekonomik girişim özgürlüğü ve özel mülkiyete devletin asla dokunamaması gerektiği anlayışıyla sınırlı tutuluyordu. Böylece, insan hakları devletin varlığına bağlanıyor, ancak buradaki devlet, toplumsal yaşamın “gece bekçisi”nden öte işlevi olmayan bir devlet olarak görülüyordu. Tüm XIX. Yüzyıl boyunca temsili demokrasi anarşizmin şiddetli eleştirilerine uğradı. Bakunin’e göre halk yönetimi eğer kurumsallaşırsa, kaçınılmaz olarak sivil topluma yabancılaşır ve daha incelikli bir sınıf egemenliği-

ne dönüşür. Böylece, parlamenter cumhuriyet “sanal halk meclislerindeki sanal temsilcilerinde ifadesini bulan sanal halk iradesi”nin sanal devletidir. Parlamentarizme bu bakış açısından yola çıkan anarşistler I. Enternasyonal’de, “politikayı ret” şiarını yükselttiler: Mademki parlamentarizm devletin gerçek yüzünü - sömürücü yüzünü- gizliyordu, öyleyse emekçilerin tüm legal politik etkinlikleri devrimci hareketi zayıflatacak uzlaşmacı hareketler olmaktan ileri gidemezdi. Bakunin, Marx ve Engels’i “oportünizm” ve “reformizm”le suçluyordu. “Burjuva radikal sosyalistleri” dediği Marx ve Engels’le aralarındaki en önemli farkı açıklarken şöyle diyor

Bakunin: “...onlar politika ve devletten yararlanmak, bu ikisini reforme etmek, dönüştürmek istiyorlar... bizim biricik kabulümüz ise, egemenliği ve onun zorunlu tezahürü olan politikayı kökünden yok etmektir (M.A. Bakunin, Seçilmiş Yapıtlar. Mosk., 1919, c.1, s.68). Legal siyasal etkinliklerin reddi politikasını eleştiren Marx ve Engels, tüm umutların zorla gerçekleşecek bir devrime bağlanmasının işçi hareketini zayıflatacağını savunmuşlardır. “Siyasal özgürlükler, toplantı yapma, ittifaklar kurma hakkı, basın özgürlüğü... bütün bunlar bizim silahlarımız. (Düşman) bu silahları bile elimizden almaya çalışırken, eli kolu bağlı oturup, politikayı reddediyoruz denilebilir mi hiç?” (Marx K., Engels F., Yapıtlar, c.17, s.424).

YEDİNCİ BÖLÜM

ANARŞİZİM VE SOSYALİZM

Son yıllarda gerek dünya da ve gerekse de çok üst düzeyde olamasa da ülkemizde anarşist hareketin kendine kanallar yarattığını ve de nispi olarak ta olsa kendini ve yığınları örgütlemeye giriştiğine tanık olmaktadır. Bu gelişme elbette ki tesadüfî değildir. Bunun birçok nedeni vardır. Ama genel olarak dünyadaki ve ülkemizde ki konjonktürel gelişmelerin bunda özel bir rol oynadığını söylemek lazımdır.

Anarşizm, yeni bir akım değildir. Kapitalizmin dünya sahnesine çıkması ile birlikte ortaya çıkmış bulunan bu akım zaman zaman sınıf içinde ve de zamanla da uluslar arası arenada ciddi bir tabana erişmeyi başarmış bir akım olmuştur. Sınıfsal anlamda ideolojik mücadelenin yönelmesi gereken bir akım olmayı halen de sürdürmektedir. Ama ciddi bunalımların, çıkışsızlıkların ve sınıfsal alternatiflerin

zayıf olduğu tarihsel kesitler; bu akımın en revaçta biçiminde ortaya çıktığı dönemler olmuştur. Emekçi sınıfların ciddi bir arayış içinde olduğu ve komünist alternatifin olmadığı ya da zayıf olduğu anlar en güçlü dönemlerini yaşamıştır. Bu çağımız koşullarında hiç te anormal bir durum değildir. Son 30 yıla damgasını vuran devrim ve sosyalizmin dünya çapında gerilemesi ile at başı giden kendini ifade etme yetersizlikleri, korku ile giden arayışlar, bireyselleşme ve yerelleşme eğiliminin yoğunlaşması, giderek orta sınıfların yok olmasıyla birlikte bu yukarda saydıklarımıza ilaveten gelecek kaygısı vs anarşizmin kendini diriltmesini koşullamıştır.

Anarşizm ile sosyalizm arasında sanki geleceğe ilişkin idealler noktasında teorik anlamda bir ortaklaşma varmış gibi görünse de, gerçekte bilimsel sosyalizm ile anarşizm arasında farklılık, bilim ve bilim dışılık farkıdır esasta.

ANARŞİZM NEDİR?

Anarşizm, ara sınıfların kapitalizmin yıkıcı etkilerine maruz kalması ile proletaryaya yakınlaşmasının sonucu, sisteme tepkisinin bir biçimi olarak ara sınıflar ideolojisi biçiminde genel olarak tanımlanabilir. İnsanlığın genel ideallerine yakınlaşması sonucu bu akım kendini komünizm çerçevesi içinde tanımlamasını koşullamıştır. Komünizmin insanlığa ilişkin temel sloganlarının bu hareketin her açıdan programatik teorik- pratik olarak yakınlaşmanın temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda söylemde kalmak kaydıyla komünizm savunusunun varlığını bulabiliriz anarşist harekette.

Anarşizm, kaosun kutsanması, örgütlülüğün, düzenin reddidir. Anarşizm, düzensizlik, örgütsüzlük, hedefsizlik ve belirsizliktir. Anarşizm bireysel ve kitlesel terörün amaç-

sızca ve vandalca kullanımıdır. Anarşizm, her yerde ve her alanda kaosu gerçek özgürlük- eşitlik ve adaleti kendiliğinden getirdiğini savunur. Anarşizm için devrim amaçtır, araç değildir. Düzenin yıkılması ana amaçtır, teorik olarak aksi ne kadar ifade edilmiş olursa olsun... Emperyalist kapitalizmin kaosa yıkılıp komünizmin onun yerine kendiliğinden geleceğini savunur. Anarşizm genel olarak herhangi belirgin bir sınıfın ideolojisi değildir, o açıdandır ki bir ara sınıf ideolojisi dedik. (Söylem ne olursa olsun) Anarşizm, mevcut düzene karşı olmasının ötesinde her türlü düzene karşıdır. Doğal olarak komünizme giden yolu döşeyen ve döşeyecek olan sosyalizm- proletarya diktatörlüğüne de karşıdır. Bu da burjuva liberal özgürlük anlayışıyla ne kadar ortaklaştığının bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Diyalektik tarihsel materyalizm gibi bilimsel bir altyapıya sahip olmadığı buradan kalkmak kaydıyla kendiliğinden anlaşılabilir. Düzen olarak bilimsel bir alternatifleri bulunmamaktadır. Bu anlamda ütöpik sosyalistlerle ortaklaşmaktadırlar. Her ne kadar düzenin ortadan kaldırılması noktasında devrimci bir karaktere sahip olsalar da, komünizm cenahında değildirler. Zira İspanya iç savaşındaki devrimci tavırları iktidarın yıkıldığı yerel düzeyde bölgelerde devrimcilikleri tükenmiş olup komünistlere karşı bir savaşıma geçmeleri de bunun örneklerinden biridir.

SOSYALİZM NEDİR?

Sosyalizm daha doğrusu bilimsel ifadesi Marksizm ise, düzen ve devlete karşı değildir. Tam tersine Marksizm, proletarya diktatörlüğünün kabul ya da reddini komünizmin mihenk taşı saymaktadır. Proletarya diktatörlüğünü reddedenleri Marksizm çerçevesi içinde görmemektedir. Zira, komünizme ya da gerçek insanlık düzenine ulaşmanın yolu proletarya diktatörlüğü ya da komünizmin ilk aşaması olan sosyalizmin kabulüdür.

1. aşama olan sosyalizm, komünizmin ekonomik- sosyal- siyasal- kültürel- eğitsel tüm alt yapısının hazırlandığı aşamadır. Bu mutlak geçiş aşamasının yani proletarya diktatörlüğünün reddi ya da üzerinden atlanılarak üst aşamaya geçilebilirliğinin kabulü imkânsız, akıl- mantık ve bilim dışıdır.

Komünistler esasen, her türden iktidara, ezen- ezilen, yöneten- yönetilen vs ilişkisine karşı olmalarına rağmen, proletarya diktatörlüğünü kabul etmeleri ve de hatta komünizmin mihenk taşı yapmaları ve bunu kırmızı çizgi olarak görmeleri bir çelişki değil midir? Evet bu bir çelişkidir. Bunu komünizmin ilkeleri çerçevesinde ele almadan konuyu anlamak olanaklı değildir.

Birincisi, herkese ihtiyacına göre dağıtım ilkesinin yaşama geçirilebilmesi için herkesten emeğine göre aşamasından geçilmesi gerekmektedir. Yani ekonomik ve siyasal anlamda çalışmanın bir zorunluluktan zevke dönüştürülecek alt yapının oluşturulması gerekmektedir. Bu da kendiliğinden ve sosyalist aşama atlanarak gerçekleşemez. Ekonomik- sosyal- kültürel anlamda olgunlaşmış alt yapı komünizmin zorunlu ön koşuludur.

İkincisi, insanlığın iktidarsızlığın- devletsizliğin öngördüğü bilinçsel ve eğitimsel düzeye ulaşması zorunluluktur. Bu da ciddi bir eğitim ve sosyal- kültürel ilerlemeyi ön koşul sayar.

Üçüncüsü, komünizm bir dünya sistemidir bilimsel olarak. Sınırların, sınıfların, her türden ayrımların ortadan kalktığı bir insanlık düzenidir. Ve de doğal olarak yine bir düzen ve sistem vardır ve de ilkeleri vardır. Dünyanın 2/3'ünün bilimsel anlamda sosyalist aşamayı tamamlaması ve emperyalist kapitalizmin bir daha dirilmemesine

tarihin çöplüğüne kaldırılmasını zorunlu ön koşul sayar. Gerekli her türlü alt yapının hazırlanması için bu süreç zorunludur.

Dördüncüsü, tüm bunların başarılabilmesi için zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmayan ve en son devrimci sınıf olan proletaryanın diktatörlüğü ya da egemen devleti bu koşulları sağlayacağından başka bir yol yoktur. Sömürülen ezilen milyon ya da milyarların çıkarlarını korumak, bir avuç azınlığın geriye dönüş imkanları ortadan kaldırmak, komünizme kadar emperyalist kapitalist dış ve iç saldırılara karşı ayakta kalmak, merkezi planlama, kamulaştırma ve komünizmin alt yapısının hazırlanması için bu iktidar şarttır.

Sonuç olarak iktidar ya da devlet sorununun kendisi stratejik olarak nihai hedefe ulaşmanın kilit noktası olduğu için komünistler, zorunlu olarak proletarya diktatörlüğünden yanadırlar. Ve de ısrarlı savunucuları olmayı bir kenara bırakalım, ideolojik olarak temel ayrım noktası olarak görürler bu iktidar sorununu. Komünist olup olmamanın denek taşıdır proletarya diktatörlüğünün reddi ya da kabulü.

Doğal olarak bu temel nokta, anarşistler ile komünistlerin stratejik- ilkesel ayrım noktasıdır. Bu sadece tavanda kalmayıp tabanda proletarya ve ezilenlerin örgütlenmesi, mücadelesi ve mücadelesinin içeriği, toplumsal sınıflara yaklaşım gibi diğer ilkesel ayrımları da belirleyen temel bir öge olmaktadır. Günlük politika ve taktiklerinde aynı süreçten birebir etkilendiğini söylemeye bile gerek yoktur.

Anarşistler devrimci bir örgüte, disiplinli- programı ve tüzüğü olan bir partiye karşıdırlar. Her türden örgütün reddi ile devrim başarılabılır mi? Örgütlü emperyalist faşist saldırırganlığa karşı örgütsüz milyarlar ne kadar kararlı, inançlı,

ısrarlı olurlarsa olsunlar devrimi ve sosyalizmi gerçek kılabilirler mi? Bu olanaksızdır. Anarşistler kaos ve karmaşanın kendiliğinden devrimi getireceğini söylerken, komünistler devrimin ancak örgütlü, plan ve programlı, stratejik- taktik donanımlı yığınların eseri olacağını savunur. Ki nitekim geçmiş devrim deneyimleri de bunun kanıtıdır. Anarşistlerin komünizm savunuları teorik ve sözel düzeyin önüne geçemez, zira alternatiflerin bilimsel bir yapısı yoktur. Ama komünistlerin sosyalizmin birinci ve ikinci aşamalar için net programları vardır.

Anarşizm sonuç olarak, bir ara sınıflar yani küçük burjuva ideolojisidir. Sömürü- yağma düzenlerine karşı bir tepki ideolojisidir. Emperyalist kapitalizmin dünya çapındaki yıkıcı etkilerinin artmasıyla birlikte bir küçük burjuva ideolojisi olarak anarşizmin siyasal arenada kendini göstermesi ve kendine kanallar bulması doğaldır. Hele ki, sosyalizmin pratik- politik- teorik- ideolojik olarak gerileme içinde olduğu dönemlerde bu anlamda anarşistlerin arenada yer bulması çok normaldir. Ama sınıf hareketi ve öncülerinin, anarşizme karşı ciddi bir teorik- ideolojik mücadeleyi önemli görevlerinden sayması gerektiği ve bu sınıf dışı hareketin teşhirine gerektiği kadar önem vermesi ile birlikte, sınıfın her türden gerici ideolojiden arındırılması mücadelesinin bir parçası olarak kabul etmesi zorunludur. Her türden ve her renkten burjuva ideolojisinin teşhiri ve sınıf nezdinde açığa çıkarılması komünistlerin tali değil, birincil görevlerinden biridir.

ANARŞİZM VE DEMOKRASİ...

Anarşizm ve Temsili Demokrasi

Bütün bu farklı yolların ortaklaştığı noktada, anarşizmin bireysel tercihe öncelik tanıyan özgürlükçülüğü yatar. Anarşizmin hedefi, bütünüyle gönüllü örgütlenmelerden oluşan, devletsiz bir toplumdur.

Böylesi bir toplum, ancak zora dayalı bir güç, bir otorite *OLMAKSIZIN* örgütlenebilir.

Bu anlamda anarşistler, başta bireysel iradenin temsilciler aracılığıyla ifadesine dayanan temsil teorisi olmak üzere, demokrasinin birçok biçimini de reddederler. Temsilcilerin belirlenmesi, bireysel inisiyatifin denetlenmesi olanaksız bir üst organa devredilmesi anlamına gelir; bu da fiilen özgürlüğün yadsınmasıdır. Rousseau'nun *HALKA AİT* genel iradenin devredilmezliğinden söz ettiği, “Ne olursa olsun, bir ulus kendine temsilciler seçer seçmez, özgürlüğünü de, varlığını da yitirmiş olur.” cümlesindeki gibi, anarşistler için de bireysel irade aynı şekilde devredilmezdir.

Anarşistlerin temsili demokrasiye yönelik çekincelerinin geçmişi, Bakunin'in 1870 tarihli *TEMSİLİ HÜKÜMET VE EVRENSEL OY HAKKI* makalesine kadar uzanır. Bakunin, bir ikiye bölünme ve ebedi yanılsama sistemi olarak nitelendirdiği temsili yönetimi reddederken, evrensel oy hakkının siyasal ve ekonomik eşitliğe ulaşmak için kullanılmasının olanaksızlığını vurgular; çünkü bu hak, burjuvazinin diktatörlüğünü destekleyen bir araç olarak kalmaya mahkûmdur.

Bakunin'den bu yana anarşistler temsili demokrasiye mesafeli yaklaşırlar. Seçimlere katılan “anarşist” bir partiye rastlamanın olanaksızlığı bir yana, tarihsel anlamda anarşistler seçimlerde çoğu kez boykot çağrısı yapmışlardır. Seçimler, sınırlı bir özgürlük alanı sunmakla birlikte, sembolik bir değere sahiptir. Bu yolla elde edilen kazanımlar, egemen sınıfların verdiği küçük tavizlerle, REFORM'larla sınırlıdır. Reformlara karşı olmamakla birlikte, anarşistler daha radikal dönüşümlerden yanadırlar.

Modernizm Karşıtı Anarşist Nüveler

Ancak, anarşizmi bu “modern” bağlamıyla ele alma alışkanlığı, anarşizmin kendi içerisinde modernizm karşıtı nüveleri de barındırdığını görmemizi engellememelidir. Modernist söylemin özünü oluşturan “doğruluk temsilinin tekliği” savına yönelik itiraz(lar)a, Malatesta’nın yazılarında rastlamak mümkündür: “Ben bilimin yanılmazlığına inanmıyorum, ne her şeyi açıklayabilme gücüne ne de insan davranışını kontrol altına alma misyonuna inanıyorum...” Feyerabend’den onlarca yıl önce dile getirilen bu görüşler, bilim felsefesi alanının ötesinde, politik düzlem üzerinden, postmodern eleştirinin GÖRELİLİK söylemiyle örtüşerek de ifadesini bulur:

“Ben, önemli olan şeyin bizim planlarımızın, projelerimizin, ütopyalarımızın zaferi olmadığını düşünüyorum; zaten bunlar yaşam tarafından doğrulanmaya gereksinim duyuyorlar ve yaşam tarafından değişikliğe uğratılabilirler, geliştirilip “ZAMANIN VE MEKANIN GERÇEK AHLAKİ VE MADDİ KOŞULLARI”na göre uyarlanabilirler.”

Modernizm karşıtı eleştirilerin temelini oluşturan bir diğer nokta da, politik öznenin değiştiği vurgusudur. Buna göre, modernist eleştiriler, özneye yönelik genelleştirici bir tutum içerisindedirler; burada, örneğin Marx’a göre “özne”, kapitalizm karşıtı mücadelelerin evrenselliğini temsil eden “proletarya”dır.

Çoğu zaman, politik öznenin, Marksistler gibi anarşistler tarafından da “proletarya” ile eşdeğer olarak kurgulandığı ve bu iki grup arasındaki temel tartışmanın PROLETARYA-NIN KURTULUŞU’na dair yöntemsel farklılıkla sınırlı kaldığı zannedilir. Oysa pek çok anarşistin sınıf ve devrimci özne algısı, Marksistlerin aksine, üretim ilişkilerinin biçim-

lendirdiği belirli bir “özne”yle sınırlandırılmış değildir. Yine, Malatesta’nın ifadesiyle: “Bizim istediğimiz anarşist devrim yalnızca TEK bir sınıfın çıkarı ve özgürlüğe kavuşması içindir. Bu sınıf EKONOMİK, POLİTİK VE MORAL BAKIMDAN TUTSAK EDİLMİŞ TÜM İNSANLAR’ın sınıfıdır.” Buradaki, “EKONOMİK, POLİTİK VE MORAL BAKIMDAN TUTSAK EDİLMİŞ”lik, Laclau ve Mouffe tarafından sonradan eşdeğerlilik zincirleri olarak betimlenecek olan, geçtiğimiz kırk yıl içerisinde gelişen yeni sosyal hareketlerin öznelere çağrıştırmaktadır. Teklik vurgusu ise, muhalefetin bütünlüğüne yöneliktir, tek-biçimliliğe değil; çünkü zaten içerisinde öncüsüz bir çokluğu, ezilenler sınıfını barındırmaktadır.

Modernizm karşıtlığı tartışmaları, esasen post- modern dönemin güncel sorunlarına odaklanmaktadır. Bu dönem, aynı zamanda, “demokrasi sonrası” bir olgu olarak, özne(ler) in değişen konumuna da işaret eder. Kendi sosyopolitik konumlarıyla özdeşleşen bu özneler, devletten sürekli olarak demokratik haklar talep eden “alacaklı bireyler”e dönüşmüşlerdir. İnsel, şu anki dönemin de, modernitede olduğu gibi, kendilerini devamlı yeniden var eden “demokrasi özneleri”nin oluşturduğu BİTMEYEN bir DEMOKRASİ sürecine tekabül ettiğini belirtmektedir. Buna göre, mevcut siyasal- hukuksal düzeni içselleştiren ve radikal taleplerle başkaldırma potansiyelini yitiren özneler, sorunlarını UZLAŞMA yoluyla çözme arayışındadırlar.

Öte yandan Baudrillard da, post- modern dönemde sınıfı ve sınıf çatışmasını öne çıkaran kuramların anlamlarını yitirdiği iddiasındadır. Bu anlamda, “modern” bir teori olarak anarşizmin, “postmodern zamanlar”da geçerliliği kalmayan geleneksel kuramlar arasında olduğu ileri sürülebilir. Ancak, 1936 İspanya deneyiminden bugüne kalan anarşist mirasın, gerek günümüzdeki küresel kapitalizm karşıtı hareketlerin

örgütlenmesindeki payı, gerekse Zapatist hareketin temsili demokrasi eleştirileriyle örtüşen yanı bu yargıyı tam olarak doğrulamamaktadır.

“Güç” ve “İktidar” Sorunu

Popüler tarihte İspanya İç Savaşı olarak bilinen, 1930lu yılların ikinci yarısında İspanyası'nda olan bitenler, muhtemelen anarşizm adına dünya üzerinde yaşanmış en kapsamlı toplumsal pratiği oluşturur. Büyük ölçüde anarşist sendika CNT tarafından örgütlenen işçiler ve köylüler, başta Katalonya ve Aragon bölgeleri olmak üzere, İspanya genelinde pek çok kent ve kasabada oldukça başarılı doğrudan demokrasi ve öz yönetim örnekleri sergilediler. Hesaplamalara göre, 1936 yılında, sanayi bölgesi Katalonya ve kırsal yerleşmelerin ağırlıkta olduğu Aragon'da, ekonominin üçte biri çalışanların denetimi altındaydı. 1936 yazı ve sonbaharında İspanya'nın dört bir yanına yayılan kolektifleştirme dalgası, BBC Granada'nın hazırladığı bir belgeselde, 1917-21 Rusyası'nın çok daha ötesinde, “Batı Avrupa tarihindeki en geniş işçi öz yönetim deneyimi” olarak betimlenir. İşçi ve köylülerin öz yönetim deneyimleriyle sınırlı kalmayan bu demokrasi pratiği, iç savaşın başlarında Franko birliklerine karşı savaşılan anarşist milisler arasında da yaygındır. Orwell'in aktardığına göre, “Generalden ere kadar herkes aynı parayı alıyor, aynı yemeği yiyor, aynı elbiseleri giyiyordu... Teorik olarak bir milis birliği, en azından, hiyerarşi değil, demokrasi”dir.

İspanya deneyimi, anarşistler açısından önemli bir sorunu da gündeme getirmiştir. Bookchin'in vurguladığı gibi, İspanya'da anarşistler, “güç” sorunuyla başa çıkma konusunda yetersiz kalmışlardır. Başlangıçta, ellerindeki gücü göz ardı etme yolunu seçmişler, ancak zaman içinde CNT temsilcileri Cumhuriyetçi hükümete bakan vererek katıl-

maya razı olmuşlardır. Bu, muhtemelen, anarşistlerin bir hükümet içerisinde temsil edildikleri tarihteki ilk ve tek örnektir.

Buradaki “güç” tartışmasının özünde, anarşizmin kendisini karşıtlığı üzerinden var ettiği, Türkçeye OTORİTE veya İKTİDAR olarak çevrilen “AUTHORITY” kavramıyla, zaman zaman İKTİDAR olarak çevrilmekle birlikte tam karşılığı GÜÇ olan, “POWER” kavramı arasındaki farklılık yatmaktadır. Anarşistler otorite karşıtıdır, ancak potansiyel bir ARAÇ olarak gücün kullanımını reddetmeleri yaşamsal gerçeklikle bağdaşmaz. Anarşistler, gücün, herhangi bir “iktidar” kurumsallaşması yaratmayacak şekilde, toplumun KENDİSİ tarafından kullanılmasına olanak tanıyan alternatifler geliştirme yanlısıdır. Bundan sonraki tartışma, bu alternatiflerin ne olabileceği üzerinde yoğunlaşmalıdır.

Bookchin, iktidara katılımı İSTEKSİZCE kabul etmek durumunda kalan CNT’nin, gücün kullanımı konusunda zafiyet içerisinde olduğu düşüncesindedir. Ölümünden önceki son birkaç on yılda kesin şeklini verdiği ÖZGÜRLÜKÇÜ BELEDİYESİZLİK projesini de bu kapsamda geliştirmiştir. Devletçi belediye yapılarını ortadan kaldırarak, özgürlükçü bir yönetim biçimi oluşturmayı, KONFEDERALİZM’i hedefleyen Bookchin, demokratik katılımı yerel seçimlere girmek dâhil bir dizi öneri çerçevesinde geliştiren bir sistem önerir. Görüşlerinin anarşist gelenekten ayrıldığı iddiasında olsa da, Bakunin’in TEMSİLİ HÜKÜMET VE EVRENSEL OY HAKKI başlıklı makalesinde geçen, “belediye seçimleri her zaman, halkın gerçek iradesini ve tavrını en iyi yansıtan seçimlerdir” önermesinden haberdar olmadığını düşünmek akla yatkın değildir. Bu bağlamda, esasen Bookchin de anarşist gelenek içerisinde ele alınabilir.

“İktidar” ve “güç” sorununa ilişkin farklı bir çözüm önerisi, Zapatistler’in 1994 isyanı sonrasında Meksika’nın güneydoğusundaki Chiapas eyaletinde geliştirdikleri özyönetim deneyimiyle somut bir içerik kazanmıştır. Kökenleri anarşist geleneğe dayanmamakla birlikte, Zapatist hareketin, anarşizmin “temsili demokrasi” ve “iktidar” a yönelik eleştirileriyle örtüşen kaygılar taşıdığı görülmektedir. Geleneksel Marksist ve sol hareketlerin aksine Zapatistler, iktidarı ele geçirmeyi değil, “itaat ederek komuta etme” adını verdikleri stratejileri doğrultusunda, DEMOKRASİ’yi derinleştirmeyi hedeflemektedirler. Buradaki “demokrasi” vurgusunu, temsili demokrasi içerisine sıkıştırılmış bir kavramsallaştırma bağlamında düşünmek yanıltıcı olacaktır. Markos’un “Kendilerini PARLAMENTER SOLCU diye adlandıranlar dâhil, bütün politikacılar sınıfını defedeceğiz.” derken vurguladığı gibi, POLİTİKACILAR Zapatist terminolojide ayrı bir sınıf olarak görülür.

Zapatistler, denetimleri altında bulundurdıkları Chiapas eyaletinin üçte birini kapsayan sık ormanlarla kaplı dağlık bölgede, otonom belediyeler, “iyi yönetim” konseyleri ve köy meclislerinden oluşan bir özyönetim modeli inşa ettiler. Bu model, yeni bir tür yöneticiler / POLİTİKACILAR sınıfının ortaya çıkmasını olabildiğince engellemek amacıyla geliştirilen, delegelerin geri çağrılabilirliği ve görevlendirmelerin kısa süreliliği gibi önlemlerle desteklenmektedir. Kuşkusuz, buna benzer demokratik yöntemler Zapatistler’in kendi “buluş”u değil, çeşitli sivil toplum örgütleri, sendikalar, taban inisiyatifleri vb. tarafından uzun zamandır kullanılan yöntemlerdir. Bunların yanı sıra, köy meclisleri gibi çeşitli demokratik mekanizmaların yerli kültüründen beslendiği iddiasında olan Zapatistler, bu kültüre içkin kimi geleneklere de sahip çıkmaktadırlar.

Zapatistler'i diğerlerinden ayıran yöntemlerin başında, ayrıntıları ilerleyen paragraflarda açıklanacak olan, "İSTİŞARE" (CONSULTA) olarak adlandırdıkları, önemli kararların alınmasında "yerli tabanı"na danışma pratiği gelir. Ancak, burada bir "taban"dan söz ederken, aynı zamanda daha ÜSTte konumlanmış başka bir kurumsal YAPIdan da bahsedildiğini akıldan çıkarmamamız gerekir. Bu yapılanma, EZLN adıyla bilinen, ZAPATİST ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU'dur. EZLN, örgütün izleyeceği yola ilişkin belirleyici kararların alınmasında "istişare" yöntemine başvurmayı tercih etmektedir.

EZLN'ye bağlı bütün yerli topluluklarının katıldığı "istişare" süreci, on iki yaşın üzerindeki herkesin tartışma ve oy verme hakkına sahip olduğu demokratik meclisler aracılığıyla gerçekleştirilir. Tüm katılımcılar, oylamaya öncesinde, konunun enine boyuna tartışıldığına ikna olmalıdırlar. İlgili mecliste yapılan oylamanın sonuçları, tartışmalara ve oylamaya katılanların sayılarıyla birlikte, üzerinde tartışılan temel noktalar ve görüşleri içeren bir raporda biraraya getirilir. Yerli topluluklarından gelen raporların toplamı da, Zapatist "istişare"nin sonucunu ortaya koyar. Politik gerilimler ve hükümet güçlerinin saldırıları gibi gerekçelerle zaman zaman geçici sürelerle askıya alınsa da, EZLN, "taban"a danışma yönteminden olağanüstü durumlarda bile vazgeçmemiştir.

"İstişare"ye götürülecek meseleler çoğunlukla EZLN yönetimi tarafından belirlenmekle birlikte, sonuçta, ortaya kimi zaman yönetimin eğiliminin aksi yönde kararlar çıkabildiği görülmektedir. Bunlardan belki de en önemlisi, YÖNETİMİN TERCİHİ'ne rağmen alınan 1994 isyanı kararıdır.

Öte yandan, Zapatistler, POLİTİKACILAR sınıfına sert eleştiriler getirirler de, EZLN yönetiminin “taban”la arasındakı belirli bir mesafe olduğu açıktır. “İtaat ederek komuta etme” yaklaşımı, Zapatist bölgelerde yaşayan yerel halka, Meksika temsili demokrasinin önerdiğine kıyasla katılım bağlamında çok İLERİ bir demokrasi, bir tür “İSTİŞARİ DEMOKRASİ” olanağı sunmaktadır. Ancak madalyonun görünmeyen yüzü, EZLN’nin esasen tipik bir hiyerarşik ordu örgütlenmesi olduğu gerçeğini gözlerden uzak tutmaktadır.

Bu anlamda, Zapatistler, “güç” sorununa somut bir çözüm önerisi getirirken, başka bir sorunu, örgüt içi işleyiş meselesini çözümsüz bırakmışlardır. Birkaç paragraf önce değinildiği gibi, tarihte demokratik yöntemlerle işleyen milis örgütlenmelerine de rastlanmaktadır. EZLN’nin kendi içindeki demokrasi dışı, hiyerarşik emir- komuta zincirinin aksine, anarşistler, kendi gerilla örgütlenmelerinde demokrasi uygulamalarına yer vermişlerdir. Zapatistler’in yetersiz kaldığı bu noktada, anarşistlerin tercihi çok daha demokratik açılımlar sunmaktadır.

Küresel Kapitalizm Karşıtı Hareketin Tercihi

Anarşizm, İspanya “yenilgisi”nden tam altmış yıl sonra, ilk kez 1999’da küresel ölçekte bir hareket olarak siyasal gündemi belirleme şansına yeniden sahip olabildi. Kuşkusuz 1968 sonrasında gelişen yeni sosyal hareketler, Marksizm’in ekonomik indirgemeciliğini yıkarken, anarşist geleneğin özgürlükçü doğasını yeniden anımsatıyordu. Ancak aynı dönemde, Marksizm, henüz bir örgütlenme tarzı olarak küresel ölçekte belirleyiciliğini sürdürüyor, sosyalist “devlet”ler de varlıklarını koruyordu. Marksist diktatörlüklerin yıkılışıyla birlikte, 1990’lı yıllarda otoriter olmayan kapitalizm dışı alternatifler tartışılırken, Marksizm içerisindeki görece zayıf Troçkist, otonomist, özgürlükçü gelenekler

ön plana çıkmaya başladı. Bütün bu gelişmeler, ister istemez anti- kapitalist anti- otoriter radikal devrimci bir gelenek olan anarşizme yönelik ilginin de artmasına neden oldu.

18 Haziran 1999 günü, Köln kenti, G7+Rusya zirvesine ev sahipliği yaparken, başta Londra olmak üzere dünyanın dört bir yanında da protesto gösterileri düzenleniyordu. İngiltere başkentini tam anlamıyla “kilitleyen” bu protestolar, sonraki yıllarda Seattle, Prag, Cenova gibi pek çok başka yerde gerçekleştirilen benzeri kitlesel gösterilerin de önünü açtı. Süreyya Evren’in bir yıl öncesinden “Üçüncü Anarşist Canlanma” olarak öngördüğü bu hareketlenme, küresel ölçekte yaygınlaşırken, öncekilerden farklı bir örgütlenme tarzını da beraberinde getirdi. Graeber, bu yeni harekete, sağdan ve soldan yöneltilen “ideolojiden yoksun”luk eleştirisinin geçersizliğini ispatlarken, doğrudan demokrasiye atıfta bulunmaktadır.

Bu hareketin başlıca özelliklerinden birisi, öncekilerden farklı biçimde siyasal partiler gibi yukarıdan aşağıya örgütlenmeler yerine, merkezsiz, hiyerarşisiz, taban örgütlenmelerinden oluşmasıdır. Bu bağlamda, burada artık anarşist örgütlenme tarzının belirleyiciliğinden söz edilebilir. Öte yandan, “İLGİ” (“AFFINITY”) grupları olarak anılan küçük örgütlenmelerin, gerek kendi iç işleyişi, gerekse birbirleriyle ilişkileniş biçimleri de eski gelenekten ayrılmaktadır. Oylamaya dayalı klasik demokrasi anlayışı yerine, artık, bir şekilde fikir birliğine ulaşmayı amaçlayan UZLAŞMA yaklaşımı esas alınmaktadır. Böylece demokrasi tartışmalarında sıklıkla karşımıza çıkan azınlık- çoğunluk ikilemi de büyük ölçüde aşılmış olur. Bu noktada “imdadımıza yetişen” yine Malatesta’dır. Çoğunluk ile azınlık arasındaki kaçınılmaz anlaşmazlık ve olası gerilimler üzerinde odaklanan Malatesta, demokrasiyi ÇOĞUNLUĞUN YÖNETİMİ olarak ni-

telendirerek, “çoğunluğun yönetimi”nin azınlığın haklarına saygı göstereceğinin garantisi olmadığını vurgular. Bu anlamda, en ideal karar alma biçimi, çoğunluğun iradesi değil, UZLAŞMA’dır:

“Anarşistler, yaşamın ortaklaşa yaşandığı yerlerde, azınlığın sık sık çoğunluğun fikrini kabul etmek durumunda kaldığını kesinlikle bilir ve kabul ederler... Fakat, bu tür bir uyarlanma, karşılıklılık ve gönüllülük temelinde olmalıdır ve gereklilik bilincinden ve inatçı bir ısrarcılık yüzünden toplumsal işleyişin felce uğramasından sakınmaya yönelik bir iyi niyetten kaynaklanmalıdır. Böyle bir uyarlanma, bir ilke ve meşru bir norm olarak dayatılamaz. Bu, genel olarak gündelik yaşamda tam olarak gerçekleştirilmesi belki güç olan bir idealdir; fakat, anarşinin, her insan topluluğunda çoğunluk ile azınlık arasındaki fikir birliğinin kendiliğinden ve özgürce, şeylerin kendi doğal düzeninden kaynaklanmayan her tür dayatmadan bağışık biçimde gerçekleşmesi yaklaşımıyla çok daha uyum içindedir.”

Bu noktada, karar alma yöntemine ilişkin tartışmada, oy çokluğu ile UZLAŞMA önerileri karşı karşıya gelmektedir. Geleneksel demokratik yöntemler, bu süreçte oy çokluğunu önerirken, Malatesta, azınlığın çoğunluğun kararlarına saygı göstermesini kısmen kabullenmekle birlikte, en ideal yöntemin UZLAŞMA olduğunda ısrarlıdır. Küresel kapitalizm karşıtı hareketin tercihi de bu yönde olmuştur.

“Doğru”dan Demokrasi: Kura Demokrasisinden Seçim Demokrasisine

Kuşkusuz, doğrudan demokrasiden söz eden bir yazıda Atina’yı anmamak olmaz. Kadınların, kölelerin ve yabancıların demokratik haklardan yoksunluğu bir yana, Atina demokrasisi sıklıkla köle emeğine dayandığı eleştirilerine maruz kalmıştır.

Ancak bazı kaynaklarda, demokratik haklara sahip Atina (erkek) yurttaşlarının ÇOĞUNLUĞU'nu, köle sahiplerinin değil cüzi ücretle çalışan erkeklerin oluşturduğu vurgulanmaktadır. Burada, bu kısır tartışmaya odaklanmak yerine, Atina demokrasi pratiğinin günümüz “demokrasi” uygulamalarında gözlerden kaçan bir başka yönüne dikkat çekmek istiyorum.

Bilindiği gibi, çağdaş siyasal parti örgütlenmelerinin geçmişi topu topu iki yüzyıl kadar öncesinin İngilteresi'ne dayanmaktadır. Seçim demokrasisine dayalı güncel temsili demokrasi pratiği, esasen kapitalizmin içsel dinamikleriyle uyumlu bir tür “demokratik rekabet” arayışından öte bir şey değildir. Bu “demokratik” REKABET, hemen herkesin farkında olduğu gibi, maddi gücün yanı sıra, ağız daha iyi laf yapabilen ve kalemi daha iyi olanların, diğerlerini ikna yeteneğine ve çoğunlukla da aldatma becerisine dayanır. Buradaki “temsilci” çoğu zaman kendisini seçen grubun bir tür “sözcü”sü olduğu iddiasındadır; üstelik aynı sınıfsal, sosyal, ekonomik, cinsel, dinsel, etnik vb. statüden gelmesi de gerekmez.

Atina demokrasisi ise, bugünkü “demokrasi” algımızın benimsemekte zorlanacağı şekilde, belirli bir örneklem (Atina özelinde bir MAHALLE, “DEME”) içerisinde kuyla belirlenenlerin temsiline dayanmaktadır. Burada bir tür “temsilci”lik varsa bile, ait olmadığı bir topluluk adına “sözcü”lük yapan günümüz “vekil”lerinin aksine, “sonradan kazanılmış” bir unvan değil, ilgili topluluğun gerçek üyelerinin temsili söz konusudur. Kimin nasıl seçileceği basit bir olasılık meselesidir ve kuranın kendisinin güvenilirliği dışında demokratik anlamda fazlaca endişeye mahal kalmamaktadır. Maddi olanaklara sahip olmayanların yanı sıra, hitabet yeteneğinden yoksun olanlar da, diğerleri kadar

yönetimde yer alma şansı bulabilmektedirler. Kura yöntemi tamamlayan ikincil bir unsur olarak “rotasyon”un da işin içine girmesiyle, yurttaşlar arasında şansların eşitliği önemli ölçüde sağlanmış olur. Yönetim görevlerinin üstlenilmesini istatistiksel bir olasılığa indirgeyen bu yöntemin, “iktidar”ın kurumsallaşmasını KISMEN engelleyebileceği de ileri sürülebilir. Bununla birlikte, sınıfsal farklılıkların varlığını koruduğu bir toplumda gücü ele geçirmeye yönelik mücadelelerin olmayacağını düşünmek safdillik olur.

Kura yöntemi, seçim demokrasisine dayanan temsili demokrasinin yaygınlaşmasıyla birlikte, antikitenin nostaljisi içerisinde kaybolup giden bir “mizansen” olarak tarihteki yerini aldı. Öte yandan, “kura demokrasisi”nin sol ve muhalif hareketlerin kendi toplumsal örgütlenme pratiklerinde hemen hiç gündeme getirilmemiş olması, olsa olsa, bu hareketlerin kapitalizmle kurdukları göbek bağının “doğru”dan demokrasiyle olandan çok daha sağlam olmasıyla açıklanabilir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ANARŞİZM VE TOPLUMSAL VAROLUŞ

Canlıların, özellikle insanların sürekli bir arada bulunuşuna, bilindiği gibi ‘toplum’ adı verilir. (Bizi burada yalnızca insan toplumu ilgilendiriyor) Bu bir arada oluştan meydana gelen maddesel ve tinsel tüm kurumlar, tüm fenomenler de aynı ‘toplum’ kavramı içinde yer alırlar.

Böylece ‘toplum’ insan tekinden bağımsız, özerk bir yapı karakterinde ortaya çıkar. Bu yapı son derece karmaşıktır ve âdeta iç içe geçmiş bir ağ gibi örülüdür. Onun bu karmaşık özerk yapısallığı, bazan ondan sanki isteyen, belirleyen, buyuran, etken bir özne olarak söz edilmesine bile izin verir. Tüm örgenleriyle toplumun bu özerkliği, onun belli bir yapılaşa, oluşuma, varoluşuna sahip olduğu düşüncesini bize esinlemiş oldu. Böylece biz de bir ‘toplumsal varoluş’ kavramından söz etmeyi uygun bulduk.

Toplumsal varoluşun sınırları, tıpkı bir bahçeyi çepeçevre sarmış çit gibidir. Çitin üstünden ya da parmaklık aralarından geçilir, ama o yine çit olarak kalır. Ayrıca kurallı geçişler için çitin kapıları vardır. Çit eğretilmesiyle somutlaştırdığımız toplumsal varoluş sınırları, coğrafi ve kültürel diye iki grupta tophyabileceğimiz tüm fiziksel- tinsel nedenlerin belli- belirsiz bir miktarı tarafınca çizilmiş olup, zaman içinde gerek coğrafi- niceliksel, gerek kültürel niteliksel değişikliklere uğrar. Bazen da toplumla birlikte sınırın da oradan kalktığı olur.

Dünyadaki tüm toplum sınırlan, toplumun kalması koşuluyla, her iki bakımdan bile ortadan kalktığında - insanlık ütopyası- toplumsal varoluş sınırları, yok olmaz. Bu kez sınır, tek bir toplum olmuş olan dünyanın çevresini çevreler. Çünkü sınır, daima, yalnızca içine aldığını dışındakinden ayırıcı bir işleve değil, aynı zamanda içine aldığını kuşatarak, içinde bir arada tutucu bir işleve de sahiptir. Böylece toplumsal varoluş kaldığı sürece, onun sınırlan da daim kalıcı olur.

Toplumsal varoluşun varlığını biz, onun bize yaptığı imalardan sezeriz. Örneğin o, “yükümlülük”, “sorumluluk”, “ödev”, “töre ve ahlâk”, “yasallık” gibi kendisinin var olması için gerekli bu ve benzeri şeyleri, bize sunar. (Oysa tüm bunlar olmaksızın, varoluşumuzu sürdürmemiz kuramsal olarak olanaklıdır; hayvan topluluklarında olduğu gibi.) Ve biz, hep bu şeylerden anne, baba, öğretmen vb. ağızları yoluyla gelen sesi duya duya yaşarız, zaman zaman sonuca ulaşmayan bazı karşı çıkışlarımıza rağmen. Öyle ki, bu sesler artık bizim kendi varoluşumuzun gerçekten yapıcı öğeleri olurlar. Hatta içimizden bazıları, neredeyse her konuştuğunda, toplumsal varoluş adına konuşuyor gibidir. Toplumsal varoluş, sınırları içindeki insanların içlerine dek işlemiştir;

ama o “işte!” diye gösterilemez. Fakat onun sesi duyulur, yaptırıcı gücü somut olarak algılanır, özellikle de ona karşı çıkıldığında. Bu karşı çıkış, genellikle iki biçimde görünür. Birini silahlı- eylemli ya da silahsız- eylemli (burada “silah” sözcüğü yalnızca gerçek anlamda kullanılmıştır.) anarşist (“Terörist”i bunun dışında tutuyorum.), diğerini marjinal insan temsil eder. Birincisi toplumsal varoluşun kendisini hedef alır, diğeri ise onun yalnızca sesine karşı çıkar, daha doğrusu sırt çevirir. Bu sonuncusu, esasında, toplumun kenarında, marjında olmakla, orada kendine ayrılan yere toplum tecavüz etmedikçe, toplumla uyum içindedir. Marjinal insan tipi belki sanılacağı gibi yeni bir olgu değildir. Her toplumda adına “marjinal” denmese de kenar insanları olmuştur. Esasında bunlar üzerinde uzun boylu durmanın bir önemi de yoktur. Bizi asıl ilgilendiren anarşisttir, daha doğrusu silahsız- eylemli anarşist.

Yunanca bir sözcük olan anarşi (“anarkhia”), sözlük anlamıyla “yöneticisizlik” demektir. Bir toplum yaşamı kuramı olan anarşizm, tek kişi istencini biricik yetkili olarak tanır, hiçbir toplumsal hukuk düzeninin, devlet düzenini, yönetim kurumlarını reddeder. Ama kaba kuvvetin geçerlikte olduğu vahşi hayat tarzı dışında, böyle bir toplum, tek kişi istençlerinin bir uyumuyla ancak olanaklı olurdu. Bunun ütöpik olması bir yana, o olsaydı bile, orada tek kişi istençlerinin uyumu demek olan bir ortak istencin, ortak aklın varlığını kaçınılmaz olacaktı. Bu da bizim “toplumsal varoluş” dediğimiz şeyden farksız olurdu. Ve bu ortak istenç ya da akıl, yeniden bireylere hükmedecekti; böylece birey istenci tek yetkili olmaktan çıkacaktı. Bu ise anarşizmin, kendi karşıtına, yönetim düzenine tekrar dönüşmesi demektir. Böylelikle anarşizm, kuramsal olarak kendi içinde çelişkili bir görünüm sunar.

Toplumsal anarşizmin bu çeşekli yapısı, anarşistin kişiliğinde “trajik olan” olarak ortaya çıkar. “Trajik olan”, iki yüksek değerin insan teğinde bir çatışma, zıtlık, gerginlik durumunda olması demektir. Silahsız- eylemli anarşist, eylemini sanat, felsefe ve hatta bilim gibi kültür öğeleriyle, onları araç yaparak gerçekleştirir. (Bu nedenle ona bundan böyle kültür anarşisti ya da yalnızca anarşist diyeceğiz.)

Anarşist bir ikilem içinde olduğunu bilir. O, toplumsal varoluşa, bunun her tür görünüşüne, yine aynı toplumsal varoluşun kendisine sunduğu maddesel- tinsel olanaklarla karşı çıkışının kesin bir zaferle sonuçlanmayacağını ayırmındadır. Sonunda yitireceğini(?) bile bile, yine de gönülden isteyerek savaş açması bakımından anarşist, bize Don Kişot tipiyle görünür. Aslında onun için önemli olan kesin zafer değil, bu savaşta cephe kazanımıdır. O, kendine şunu söyleyemez: “Sonunda savaşı yitirecek olduktan sonra, ele geçirdiğim cephelerin ne önemi var!” Daha düşünceyi kafasından siler ve o böylece yoluna devam eder. O bilir ki, kılı kırk yarıcı düşünmenin, yaşamını güdük ve kötürüm kılması için insan dünyaya gelmemiştir. Öte yandan anarşistin savaşı sonunda yitirdiği düşüncesi de bir anlamda doğru değildir. Gerçi hedef bakımından savaş yitirilir, anarşist hiçbir zaman hedefe varamaz. Bunun çelişkili olacağı yukarıda söylenmişti. Ama böyle bir savaş veren, adı örneğin Nietzsche ya da Sade olan belli bir kişi olarak anarşist, sonunda amacına, yıkmak istediği kültürün bir yapıcı ögesi olarak ulaşmış olur.

Anarşist, başka yolu olmadığı için toplumsal varoluşa, onun kendisine sunduğu olanakları kullanarak karşı çıkar-ken, bu olanakların sunulmuş olduğu biçimlerini olabildiğince değiştirir; hatta bazan onları tanınmaz ya da zor tanınır hale sokar. Böylece anarşist, toplumsal varoluşa bir

anlaşmaya girmeksizin, o araçları adeta kaçak kulanır. Bu araçların başlıcası dildir ya da dile dönüştürülebilen her şey.

Kuşkusuz dil de öteki kültür görünüşleri gibi toplumsal varoluşun düzenlediği biçimli yapıdadır. Öyle ki bu durum, örneğin çağımızda C.Levi Strauss gibi bilim adamlarını toplumsal sistemleri iletişim sistemi gibi görmeye dek vardırmıştır. Toplumsal varoluşa karşı savaşımdan anarşistin izlediği yollar arasında bizi burada asıl ilgilendiren dilin bu biçimlenişini bozma eylemidir. Anarşist, ne söylerse söylesin, dilin toplumsal varoluşça kurulu belirlenimini bozmadıkça, dilde kodlanmış olan ideolojiyi yansıtmak ve yine toplumsal varoluşun sesi olmak durumunda kalacağını bilir. Ne var ki bu noktada da o, yine bir ikilem içindedir. Anarşist, dilin toplumsal varoluşça biçimlenişini ne denli bozarsa, onun sunduğu anlaşmayı da o denli bozabilecek ve amaca doğru ancak böylece gidebilecektir. Ama amaca giden bu yolda, bir yerden sonra, dil iletişim aracı olmaktan çıkar, silah geri tepmeye başlar. Sonunda toplumsal varoluşun ona verdiği izin kadar ancak o, dili bozabilir. Savaş yine yitirilmiştir. Fakat yukarıda da söylediğimiz gibi önemli olan, kesin son değildi; tersine savaşın içinde, cephede olmaktı. Öyleyse, tıpkı iki ucu bağlı gergin bir ok yayı gibi olan bu yolda, anarşistin denge ve dengesizliğini kendince belirliyeceği gidiş gelişlerle, sanki bir ip cambazı gibi - ama değneksiz ve ağırsız olarak- gücü yetene dek kalmak, anarşistin payına düşen budur. Bu hiç de az şey değildir. Ne denli doğrudur bilinmez ama eski Yunanlıların yay ve yaşam için aynı "bios" sözcüğünü kullandıkları söylenir, yaşamın gerginliğini ima etsin diye. Bu benzetme, doğrusu en çok anarşist için uygun olurdu.

Dilin kaçak kullanımı biçimi, anarşistinden anarşistine ayrı görünümelerde ortaya çıkar. Kuşkusuz her anarşist kendi kullanacağı tarzı yine kendi oluşturur. Bu ona önceden söylenmez, hatta bir ‘meslekdaşı’ tarafından bile olsa. Ancak daha önce verilmiş örnekleri gözönüne alarak, bu biçimlerin bazı özelliklerine değinmek istiyoruz.

Dil kesin olmasa da belli kurallılıktaki kendini gösterir. Bu kesin olmayış, anarşistin işinin olanağını sağlar. Böylece o. cümle düzenini bozabilir. Ancak bu bozmanın da bir sınırı vardır, ilkin o sınır, cümlelerin anlamını tümünden yok etmeye bir kaladır. İkincisi, bozuk cümlelerin verdiği imge, eğer aynı (?) düşüncüyü dile getiren düzgün bir cümle ile verilemiyorsa, ancak o zaman bozuk cümleye izin vardır. Aksi halde yapılan şey, boş ve gereksiz bir çaba ya da sadece “artistik” bir çalım olurdu. Cümle altı koşullara gelince: Demıştık ki. Toplumsal varoluş ideolojisini dilde kodlamıştır. Bu kodlama, gerçi cümle düzeyinde cümle altı yapıda olduğundan hiç de az değildir, ama soyuttur, biçimseldir; oysa cümle altı yapıda, yani deyimlerde, sözcüklerde, her tür dilsel işaretle somut olarak kendini gösterir. Sanının, anti- feminist birkaç örnek, burada ne demek istediğimizi açık kılacaktır: “Kadın kılıklı”, “hayat kadını”, “erkek sözü”, “adam olmak” ve daha pek çoğu Türkçe’nin dil varlığında - kuşkusuz, başka dillerde de onların kendi yapılarına uygun olarak- bulunabilecek bu soy değişlerde erkek ad işaretleri yerine kadın ad işaretleri konulamaz ve tersi. Bu deyimler, ne amaçla olursa olsun kullanıldığında - buna şu anda bu satırların yazan da maalesef dahildir- , dilde açıkça yerleştirilmiş anti- feminist ideolojisinin yansıtıcısı olunur. Ama yerleştirilen şey, her zaman bu denli açık görülmez. Ve dilde yerleşik ideoloji ve kuşkusuz anti- feminizmle sınırlı değildir. Çok çarpıcı olduğu için biz, yalnızca bu örneği verdik. Cümle düzlemin-

deki bozmalar, cümlede biçimsel, sentaktik değiştirmelerle yapılır. Sentaktik bozuluş, anlamsal, semantik bozuluşu doğurur. Bu değiştirmeler, zaman zaman dilbilgisi kurallarını yok saymaya dek varır. Örneğin, Almanca'da bu tarz anarşinin tipik bir temsilcisi Adorno'dur. Adorno'nun elinde cümle, sık sık, olağan düzeni, biçimi, sentaksi bozularak, yeni bir tarzda biçimlenmiştir. Doğrusu bu tavır, söylenileni iyiden iyiye anlaşılmaz yapar. (Geniş bilgi için "Müziksel Dünya Ütopyasında Adorno ile Bir Yolculuk" adlı kitabımıza bakılabilir.)

Cümle altı düzlemdeki dil deformasyonları, daha çok alışılmadık, hatta henüz duyulmadık mecazlarla olur. Örneğin, marangozluk uğraşına ilişkin belli bir terim, az çok bir paralellik ya da terslik kurularak, söz gelimi psikolojik bir terimmiş gibi kullanılabilir. Bu tarz deformasyonda anlaşılmazlık tehlikesi pek yoktur. (En azından, okuyucu anladığını sanır.) Dil çarpıcıdır, vurucudur, çok renklidir. Bu tarzın yine Almanca'daki en ünlü temsilcisi, sanırım Nietzsche'dir. (Türkiye'de bu tür örnekler, gerek cümle gerek cümle altı düzlemde, daha çok şiirde görülür.) Her toplumsal varoluş, kendi kaldırabileceği kadar anarşisti bünyesinde barındırır. Onun 'güvenlik sistemi'nin kaldıramıyacağı anarşisti o dışlar. Hristiyanlığın ve Almanlığın amansız düşmanı Nietzsche'yi Hristiyan- Alman toplumsal varoluşu 19. Yüzyıl'da kendi içinde tutabilmiş, bununla da kalmayıp, örneğin 1931 tarihli baskılı önemli bir felsefe sözlüğünde (H. Schmidt. Philoposhisches Worterbuch) yaptığı gibi, ona Platon, Descartes, Kant da dahil tüm filozoflardan daha çok yer ayırmıştır da 20. yüzyılda Türk toplumsal varoluşuna, kendi anarşisti Nazım Hikmet'i barındırmak ağır gelmiştir. (Gerçi N. Hikmet, dil tutumu bakımından, yukarıdaki örneklerimize benzemez. Ama o toplumsal varoluşa bir kültür

öğesi olan dille kökten karşı çıktığı ve bu yola baş koyduğu için. Yine de “anarşist” sayılabilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM BAKUNİN'İN DEVRİMCİ EL KİTABI

I Tanrı kültünü *insanlık sevgisi ve saygısıyla* değiştirerek, gerçeğin tek ölçütü olarak insan aklını; adaletin temeli olarak insan bilincini; toplumdaki düzenin tek kaynağı olarak *bireysel ve ortaklaşmacı özgürlüğü* öneriyoruz.

II.Eylemleri için kendi bilinçleri ve kendi akıllarından başka hiçbir onay arayışına girmeme, öncelikle kendilerine ve daha sonra *gönüllü olarak* kabul ettikleri topluma sorumlu olma özgürlüğü, her erişkin kadının ve erkeğin mutlak hakkıdır.

III.Bir insanın özgürlüğünün bir başka insanın özgürlüğüyle sınırlandığı doğru değildir. İnsan, tümüyle hemcinslerinin serbest rızasıyla akseden ve tanınan kendi özgürlüğünce gerçekten özgürdür, onların özgürlüğünde doğrulama ve genişleme bulur. İnsan yalnızca eşitçe özgür insanlar arasında gerçekten özgürdür; bir tek insanın bile köleliği tüm insanlığı çiğner ve herkesin özgürlüğünü etkisiz hale getirir.

IV.Herkesin özgürlüğü bu nedenle yalnızca herkesin eşitliği halinde gerçekleşebilir. Özgürlüğün eşitlikle gerçekleşmesi, hem ilkece hem de gerçekte, *adalettir*.

V.Eğer insan ahlakının bir temel ilkesi varsa, o da *özgürlüktür*. Hemcinslerinin özgürlüğüne saygı duymak *görevdir*, onları sevmek, onlara yardım etmek, hizmet etmek ise *erdemdir*.

VI Devletın çıkarı için özgürlüğü feda eden de dahil tüm yetkelerin mutlak reddi. İlkel toplumun hiçbir özgürlük kavrayışı yoktu; ve toplum geliştikçe, insan, akılcılığının ve özgürlüğünün tam uyanışından önce, insani ve kutsal yetke tarafından denetlenen bir evreden geçti. Toplumun siyasi ve ekonomik yapısı şimdi özgürlük temelinde yeniden örgütlenmelidir. Bundan böyle, *toplum düzeni toplumsal örgütlenmedeki tüm katmanların özgürlüğü denli bireysel özgürlüğün en büyük olası gerçekleşmesinden doğmalıdır.*

VII Toplumsal yaşamın siyasi ve ekonomik örgütlenmesi, mevcut durumda olduğu gibi tepeden merkezden, zorunlu merkezileşmeyle birliğin empoze edilmesiyle yönetilmelidir. Tersine, *tabandan tepeye doğru -çevreden merkeze doğru-* özgür birlik ve federasyon ilkeleri uyarınca yeniden örgütlenmelidir.

VIII *Siyasi örgütlenme.* Her ulusun siyasi örgütlenmesi ve iç gelişimi için somut, evrensel ve bağlayıcı bir norm belirlemek olanaksızdır. Her ulusun yaşamı hepsi için eşit derecede geçerli bir örgütlenme modeli kurmayı olanaksızlaştıracak ölçüde farklı tarihsel, coğrafi ve ekonomik koşullar kalabalağına bağlıdır. Böylesi herhangi bir girişim kesinlikle uygunsuzdur. Bu, yaşamın yalnızca sonsuz farklılık altında yeşeren zenginliğini ve kendiliğindenliğini boğar ve, dahası, özgürlüğün en kökten ilkeleriyle çelişir. Bununla birlikte, kimi *tümüyle gerekli koşullar* olmaksızın özgürlüğün kılğısal gerçekleşmesi sonsuza dek olanaksız kalacaktır.

Bu koşullar şunlardır:

A. *Devlet yardımıyla desteklenenler veya kısmen kurulanlar dahil tüm devlet dinlerinin ve tüm ayrıcalıklı kiliselerin yürürlükten kaldırılması.* Her dinin kendi tanrıları için tapınaklar inşa etme, rahiplerini koruma ve onlara ödeme yapma kesin özgürlüğü.

B. Dini şirketler olarak kabul edilen kiliseler asla üretici birliklere göre ayarlanmış *siyasi haklardan* yararlanamamalılar; ne de çocukların eğitimi onlara bırakılabilir çünkü onlar sadece ahlakı ve özgürlüğü yadsımak için ve tatlı para getiren büyüclük pratiğinden kâr sağlamak için vardırılar.

C. *Monarşinin yürürlükten kaldırılması, cumhuriyetin kurulması.*

D. Sınıfların, cephelerin ve ayrıcalıkların yürürlükten kaldırılması; tüm kadınlar ve erkekler için kesin siyasi hak eşitliği, evrensel oy kullanma hakkı.

E. *Tümüyle yaygınlaşan, sürüleştiren, merkezi Devletin, Kilisenin alter egosunun, ve benzeri, yoksullaştırmanın, vahşileştirmenin, kalabalıkların esir edilmesinin sürekli nedenlerinin yürürlükten kaldırılması, bozuma uğratılması, ve ahlaki, siyasi ve ekonomik yönden paramparça edilmesi. Bunu doğallıkla şunlar izler: tüm devlet üniversitelerinin kaldırılması: kamu eğitimi yalnızca komünler ve özgür birliklerce verilmelidir. Devlet hukukunun kaldırılması: tüm yargıçlar halk tarafından seçilmelidir. Şimdi Avrupa'dan yönetilen tüm kriminal, sivil ve yasal kodların kaldırılması: çünkü özgürlüğün kodu yalnızca özgürlük tarafından yaratılabilir. Bankaların ve tüm devlet kredisi kurumlarının kaldırılması. Tüm merkezi yönetimin, bürokrasinin, tüm sürekli orduların ve devlet polisinin kaldırılması.*

F. Tüm hukuksal ve sivil görevlilerin ve temsilcilerin (ulusal, yöresel ve komünal delegelerin) her iki cinsin de evrensel oy hakkıyla doğrudan seçilmesi.

G. Her ülkenin bireylerin mutlak özgürlüğü, üretim birlikleri ve komünler temelinde kendi yeniden örgütlenmeleri. Ayrılma hakkının tanınmasının gerekliliği: her birey, her birlik, her komün, her bölge, her ulus mutlak özbelirlenim hakkına sahiptir,

birleşmek ya da birleşmemek, kiminle isterlerse onunla ortaklık kurmak ve tarihsel haklar denilen şeye [yasal emsallerce kutsanan haklar] ya da komşularıyla uyumluluğuna bakmaksızın ittifakları reddetmek. Bir kere ayrılma hakkı kuruldu mu, ayrılma bir daha gerekli olmayacaktır. Şiddetle empoze edilen bir “birliğin” çözülmesinden sonra, toplumun birimleri karşılıklı yardımlaşmanın güçlü albenisiyle ve doğal gerekliliklerle birleşeceklerdir. Özgürlükle kutsanmış olarak, bu yeni komünler, iller, bölgeler ve uluslar federasyonları gerçekten güçlü, üretici, ve çözülmez olacaklardır.

H.Bireysel haklar.

1. Her erkeğin ve kadının doğumundan erişkinliğine kadarki hakkı, tam bakım, giysiler, beslenme, korunma, ilgi, savunma, tüm giderler toplumca karşılanmak üzere eğitim(kamu okulları, ilk, orta ve yüksek eğitim, sanatsal, endüstriyel ve bilimsel eğitim).

2 Ergenlerin, özgürce kariyerlerini seçerken, yardım görmek ve toplum tarafından olası en uç noktaya dek desteklenmek eşit hakkı. Bundan sonra, toplum kendi üzerindeki kendi özgürlüklerine ve haklarına saygı duymak ve gerektiğinde savunmak dışında hiçbir yetkeye veya denetime pa-buç bırakmayacaktır.

3. Her iki cinsten erişkinlerin özgürlüğü mutlak ve tam olmalıdır, gelme ve gitme özgürlüğü, tüm görüşleri seslendirebilme, tembel veya etkin olma, ahlaklı veya ahlaksız, kısaca, kişinin birinin egemenliğinden veya egemenliklerden kimseye bağlı olmaksızın kurtulması. Dürüstçe söylendikte, kişinin, hatta birisinin sömürülmesine bile bile göz yuman bireyler pahasına kendi emeğiyle yaşama hakkı.

4. Kamuoyunun doğal geliştirici gücü dışında hiçbir dizginleyici güce yer verilmeksizin sınırsız propaganda, konuş-

ma, basın, kamusal veya özel toplantı özgürlüğü. Ahlakdışı amaçlar da iddia edenler dahil hatta bireysel ve kamusal özgürlükleri çökertme (ya da yıkma) yandaşı birlikler kurma da dahil olmak üzere mutlak örgütlenme özgürlüğü.

5. Özgürlük yalnızca özgürlükle savunulabilir ve yalnızca özgürlükle savunulmalıdır: savunulmasını bahane ederek özgürlüğü sınırlandırma yandaşı kesilmek tehlikeli bir yanılsamadır. Ahlağın başka hiçbir kaynağı olmadığından, başka hiçbir nesnesi, özgürlükten başka bir uyarıcısı olmadığından ahlakı korumak için düzenlenen tüm özgürlük kısıtlamaları ahlâkın zararınadır. Psikoloji, istatistik, ve tüm tarih kanıtlar ki bireysel ve toplumsal ahlâksızlık yanlış bir bireysel ve kamusal eğitimin, kamusal ahlakın dejenerasyonunun ve kamuoyunun yozlaşmasının, ve hepsinden öte toplumun gaddarca örgütlenmesinin kaçınılmaz sonuçlarıdır. Ünlü bir Belçikalı istatistikçi [Quetelet] toplumun daha sonra suçlular tarafından işlenen suçlara giden yolu açtığına işaret eder. Bunu, sert yasalar aracılığıyla yapılan ve bireysel özgürlüğü kısıtlayan tüm toplumsal ahlaksızlıklarla mücadele etme girişimlerinin başarısızlığı izler. Deneyim, tersine, baskıcı ve yetkeci bir sistemin engellemek bir yana sadece suçu azdırdığını gösteriyor; kamusal ve özel ahlak bireysel özgürlüğün sınırlanması yada genişletilmesi oranında yükseliyor ya da düşüyor. Demek ki toplumu yeniden kurmak için, biz öncelikle eşitsizlik, ayrımcılık, ve insanlığı küçümseme temelinde kurulmuş olan bu siyasi ve toplumsal sistemi tümüyle kökünden sökmeliyiz. Toplumu eksiksiz bir özgürlük, eşitlik ve adalet - herkes için iş ve insana saygıdan esinlenmiş aydınlanmış bir eğitimi saymaya gerek yok- temelinde yeniden kurduktan sonra kamuoyu yeni insanlığı yansıtacak ve en mutlak özgürlüğün doğal koruyucusu haline gelecektir.

6. Bununla birlikte toplum, kendini kötü amaçlı ve parazit bireylere karşı tümüyle savunmasız bırakamaz. Çalışmak tüm siyasi hakların temeli olmalıdır. Toplumun birimleri, herbiri kendi yargılama yetkisi içinde (yaşlı, hasta ve bireysel ya da kamusal desteğe bağımlı olanlar hariç) tüm benzeri topluma zararlı erişkinleri siyasi haklardan yoksun tutabilir ve kendi emekleriyle yaşamaya başlar başlamaz siyasi haklarını yeniden kazanırlar.

7. Her insanın özgürlüğü vazgeçilemezdir ve toplum hiçbir zaman hiçbir bireyden kendi özgürlüğünü sınırlamasını ya da başka bireylerle tümüyle eşitlik ve karşılıklılık temelinde olanlar dışında sözleşmeler imzalamasını istemeyecektir. Toplum, kişisel saygınlıktan yoksun olarak kendini başka bir bireye gönüllü hizmet eden bir konuma yerleştiren hiçbir kadını ya da erkeği zor kullanarak engelleyemez.

8. Siyasi haklarını yitiren kişiler çocuklarına bakma hakkını da yitirirler. Gönüllü anlaşmaları çiğneyenler, çalanlar, bedensel yaralara yol açanlar, hepsinden ötesi, herhangi bir bireyin özgürlüğünü sınırlayanlar, ister yerli ister yabancı olsun, toplumun kendi yasalarına görecezalandırılacaktır.

10. Herhangi bir birliğin (komün, il, bölge, ya da ulus) yasalarınca mahkûm edilen bireyler bu birlikten ayrılmak istediklerini ilan ederek cezadan kurtulma haklarını korurlar. Ancak bu durumda, birliğin de eşit derecede onu kovma ve birlik savunması ve korunması dışına attıklarını ilan etme hakkı vardır.

I. Birlik hakları [*federalizm*]. İşçi birlikleri tarihte yeni bir olgudur. Şu anda, geleceğin yeni siyasal yavan toplumsal koşullarında kuşkusuz gösterecekleri uçsuz bucaksız gelişmeleri hakkında biz sadece fikir yürütebiliriz ama saptama yapamayız. Birgün kasabaların, eyaletlerin ve hatta devlet-

lerin sınırlarını aşmaları son derece olasıdır. Toplumu tüm-
den yeniden kurabilirler, onu uluslara değil ama farklı en-
düstriyel gruplara bölerek, siyasetin gereklerine göre değil
üretimin gereklerine göre örgütlenerek. Ancak bu geleceğe
ait bir durum. Biz yine de şimdiden şu temel ilkeyi ilan
edebiliriz: işlevleri ve amaçları bir yana bırakılmak üzere
tüm birlikler, tüm bireyler gibi, mutlak özgürlüğü yaşama-
lıdırlar. Ne toplum, ne de toplumun herhangi bir parçası
-komün, il ya da ulus- özgür bireyleri herhangi bir amaç-
la; siyasi, dini, bilimsel, sanatsal, ya da hatta ergin olmayan
çocuklar olmadıkları sürece bönlerin veya alkoliklerin sö-
mürülmesi ve yozlaştırılması amacıyla özgürce birleşmek-
ten alıkoyamaz. Şarlatanlarla ve zararlı birliklerle mücadele
etmek kamuoyunun özel meselesidir. Fakat toplum temel
insan adaleti ilkelerini sınırlamayı amaçlayan herhangi bir
birliğin ya da ortaklaşmacılığın uygarlık haklarını koruma-
yı reddetmek zorunda kalır. Bireyler salt böyle tanınmayan
topluluklara ait oldukları için tam siyasi ve toplumsal hak-
larını yitirmezler ve cezalandırılmazlar. Tanınan ve tanın-
mayan birlikler arasındaki farklılık şu olacaktır: hukuken
tanınan birlikler gönüllü yükümlülüklerini yerine getirme-
yi reddeden tanınan gruplar veya bireylerden topluluğun
korunması hakkına sahip olacaklardır. Hukuken tanınma-
yan birlikler topluluk tarafından böyle bir korunma hakkı
talep edemeyeceklerdir ve onların yaptığı hiçbir anlaşma
bağlayıcı kabul edilmeyecektir.

J. Fransa'da olduğu gibi, bir ülkenin bölgelerle, illerle,
yörelerle ve komünlerle bölünmesi doğallıkla geleneklere,
özgöl koşullara ve her ülkenin kendi özgün doğasına day-
nacaktır. Biz burada sadece ciddi biçimde özgür bir toplum
örgütlemeye çalışan herhangi bir ülkenin gözönüne alması
gereken temel ve vazgeçilmez ilkeleri imleyebiliriz. *Birincisi:*

tüm örgütlenmeler tabandan tavana doğru, komünden ülkenin veya ulusun koordine birliğine doğru federasyonlar şeklinde oluşmalıdır. İkincisi: komünle ülke, bölge ya da il arasında en azından bir özerk ara gövde bulunmalıdır. Böyle bir özerk ara gövde olmaksızın (terimin tam anlamıyla) komün çok fazla yalıtılmış ve kaçınılmaz olarak (Fransa'da iki kez olduğu gibi) despotik monarşik bir rejimi yeniden iktidara getirecek Devletin merkezi baskısına karşı direnmek için çok zayıf olacaktır. Despotizm kendi kaynağını kralların despotik doğasından çok Devletin merkezi örgütlenmesinde bulur.

K. Her ülkedeki tüm siyasi örgütlenmelerin temel birimi her iki cinsten tüm erişkinlerin çoğunluğunun oylarıyla kurulmuş tümüyle özerk komün olmalıdır. Hiç kimsenin komünün iç yaşamına karışma hakkı veya iktidarı olmamalıdır. Komün tüm görevlileri, yasakoyucuları ve yargıçları seçer. Komünal iyeliği ve mali durumu kendi yönetir. Her komün kendi anayasasını ve yasamasını üstlerinden gelecek herhangi bir onayı beklemeksizin yaratma hakkına su götürmez biçimde sahip olmalıdır. Ancak il federasyonuna katılmak ve onun bir parçası olmak için, kendi özel kuruluş ilkelerini il anayasasının temel ilkelerine uydurmak ve il parlamentosunca kabul edilmek zorundadır. Komün ayrıca il mahkemesinin yargılarını ve il hükümetince düzenlenen ölçütleri kabul etmek zorundadır. (İl hükümetince düzenlenecek tüm ölçütler il parlamentosunca kararlaştırılmalıdır.) İl yasalarını kabul etmeyi reddeden komünler onun avantajlarından yararlanma hakkını yitirirler.

L. İl, özerk komünlerin özgür federasyonundan başka hiçbir şey olmamalıdır. İl parlamentosu ya her komünden temsilcilerin yer aldığı tek bir meclisten oluşur ya da diğerinde komünlerden bağımsız olarak il nüfusunun temsil edildiği iki meclisten oluşur. İl parlamentosu, komünlerin iç

tartışmalarına hiçbir şekilde müdahale etmeksizin (bu *El Kitabındaki* ilkelere dayanan) il anayasasını formüle eder. Bu anayasa il parlamentosuna katılmak isteyen tüm komünlerce kabul edilmelidir. İl parlamentosu il federasyonu ile ilişki halindeki bireylerin, komünlerin, ve birliklerin haklarını ve yükümlülüklerini, ve kendi yasalarının çiğnenmesiyle ilgili cezaları tanımlayan yasalar çıkartır. Yine de, temel noktalarda olmasa da, ikincil noktalardaki anlaşmazlıklar yüzünden komünlerin il federasyonundan ayrılma hakkı saklı kalır.

İl parlamentosu, Komünler Federasyonu Beyannamesiyle tam bir uyum içinde, komünler, parlamento, hukuk mahkemeleri ve il yönetimi arasındaki mevcut hakları ve yükümlülükleri tanımlar. Tüm ili etkileyen bütün yasaları, ilin ve komünün özerkliğini, yine de, sınırlamaksızın, ulusal parlamentonun kanunlarından ve önergelerinden geçirerek çıkartacaktır. Komünlerin iç yönetimine burnunu sokmaksızın, il çapında veya ulusal girdiden payı olan ödeneği her komüne dağıtır ve komün tarafından üyelerinin kararlaştırdığı gibi kullanılır. İl parlamentosu, elbette, evrensel oy kullanma hakkı ile seçilmiş olan il yönetiminin siyasetlerini ve kanunlarını imzalayacak veya reddedecektir. (Gene evrensel oy kullanma hakkı ile seçilmiş olan) *il mahkemesi* komünlerle komünler, komünlerle bireyler, ve komünlerle il yönetimi yada parlamento arasındaki tüm anlaşmazlıkları temyiz olmaksızın karara bağlayacaktır. [Bu düzenlemeler böylece] donuk, cansız bir tektiplitliğe değil, gerçek bir yaşam birliğine, komünal yaşamın zenginliğine varır. Komünlerin isteklerini ve gereksinimlerini yansıtan bir birlik yaratılacaktır; kısaca, bireysel ve kollektif özgürlüğümüz olacak. Bu birlik il iktidarının baskısıyla ya da şiddetiyle başarılamaz, çünkü doğruluk ve adalet bile zorbalıkla empoze edildiklerinde yalancılığa ve ahlaksızlığa yol açarlar.

M. Ulus, özerk iller federasyonundan başka birşey olmalıdır.

N.Uluslararası Federasyonun İlkeleri. Uluslararası federasyonu oluşturan uluslar birliği, yukarıda altıçizilen ilkeler üzerinde temellenecektir. Halk Devrimi saati tekrar çaldığında bütün ulusların kardeşçe bir dayanışma içinde biraraya gelmesi ve gerici uluslar koalisyonuna karşı kırılmaz bir müttefiklik oluşturmaları olasıdır, ve aynı zamanda kuvvetlice arzulanır. Bu müttefiklik geleceğin tüm dünyayı kucaklayacak Evrensel Halklar Federasyonu'nun başlangıcı olacaktır. Devrimci halkların Uluslararası Federasyonu, bir parlamento, bir mahkeme, ve bir uluslararası icra komitesiyle, doğal olarak devrimin ilkelerine dayanacaktır. Uluslararası siyasete uyarlandıkta bu ilkeler şunlardır;

1. Her ülke, her ulus, her halk, büyük ya da küçük, zayıf ya da güçlü, her bölge, il ve komün mutlak özyönetim, devletlerin siyasi, ticari veya stratejik hırslarına ve sözde tarihsel haklarına bakılmaksızın dilediği gibi ortaklıklar, birlikler kurma, yada ayrılma hakkına sahiptir. Toplumun öğelerinin birliği, hakiki, uzun ömürlü ve verimli olabilmek için tümüyle özgür olmalıdır: o sadece toplumun kendi birimlerinin iç gereksinimlerinden ve karşılıklı yardımlaşmanın albenisinden doğabilir.

2. İddia edilen tarihsel hakların ve korkunç fetih hakkının ortadan kaldırılması.

3.Devletin gücünün ve şanının değerlerini yükseltme siyasetlerinin mutlak reddi. Çünkü bu her ülkeyi kendi yaptıkları bir büyük kalenin içine hapseden, insanlığın geri kalanına kapılarını kapatan, kendini kapalı bir dünya içinde örgütleyen, tüm insanlık dayanışmasından ayrılmış, kendi şanını ve gönencini başka ülkelere yapabildiği kötülükler-

de gören bir siyaset biçimidir. Fetih üzerine kurulmuş bir toplum mutlaka içten içe köleleşmiş bir toplumdur.

4. Bir ulusun şanı ve görkemi yalnızca kendi insanlığını geliştirme derecesinde yatar. Sağlamlığı ve iç diriliği özgürlüğünün derecesiyle ölçülür.

5. Bireylerin olduğu denli ulusların saadeti ve özgürlüğü de çözülmez bağlarla içiçe örülerek birbirlerine bağlanmış- tır. Bu nedenle, tüm federe ülkeler arasında serbest ticaret, alışveriş, ve iletişim olmalıdır, ve pasaportlar, sınırlar, güm- rük tarifeleri kaldırılmalıdır. Federe bir ülkenin her yurttaşı aynı uygarlık haklarından yararlanabilmelidir ve aynı fede- rasyonda yeralan diğer ülkelerdeki siyasi haklardan yarar- lanmak ve yurttaşlık elde etmek onun için kolay olmalıdır. Eğer özgürlük başlangıç fikri olursa mutlaka birliğe varır. Ancak birlikten özgürlük fikrine gitmek olanaksız değilse de zordur, eğer olası olsaydı bile sadece kuvvetle baskı ku- ran bir düzmece “birliği” yıkmakla gerçekleşebilirdi...

7. Hiçbir federe ülke bir sürekli ordu ya da askerleri sivil- lerden ayıran herhangi bir kurum kurmayacaktır. Sürekli ordular yalnızca kendi ülkelerini karışıklık içine itmekle, vahşileştirmekle, ve finansal harap oluşa sürüklemekle ye- tinmezler, ayrıca diğer ulusların saadetine ve bağımsızlığı- na yönelik birer başbelası da kesilirler. Tüm bedensel ola- rak uygun yurttaşlar, eğer gereklyse, kendi yaşadıkları yeri ve kendi özgürlüklerini korumak için silahlanmalıdır. Her ülkenin askeri savunması ve donanımı komün tarafından yöresel olarak, ya da, bir şekilde İsviçre'deki ve Amerika Bir- leşik Devletler'indeki [yaklaşık 1860- 7] askeri yapılar gibi eyaletler bazında örgütlenmelidir.

8. Uluslar ve onların kendi illeri arasındaki anlaşmazlık- ları temyiz olmaksızın çözmek Uluslararası Mahkeme'nin

tek işlevidir. İki federe ülke arasındaki anlaşmazlıklar, temyiz olmaksızın, sadece Uluslararası Parlamento tarafından karara bağlanır. Uluslararası Parlamento ayrıca, tüm devrimci federasyon adına, ortak siyaseti belirler ve kaçınılmazsa, gerici koalisyona karşı savaş ilan etme kararı alır.

9. Hiçbir federe ulus bir başka federe ülkeye karşı savaş açmamalıdır. Eğer bir savaş varsa ve Uluslararası Mahkeme kararını açıkladıysa, saldırgan ülke teslim olmalıdır. Teslim olmaması halinde, diğer federe uluslar onunla ilişkilerini keserler ve saldırgan ülkenin harekete geçmesi üzerine, saldırıyı geri püskürtmek için birleşirler.

10. Federasyon dışından bir devlete karşı başlayan onaylanmış bir savaşta devrimci federasyonun tüm üyeleri etkin bir biçimde yeralmalıdır. Eğer bir federe ulus dışardan bir devlete karşı Uluslararası Mahkemenin öğütlerine uymayarak haksız savaş ilan ederse bunu tek başına sürdürmesi gerektiği ilan edilir.

11. Federe devletlerin yabancı ülkelerde ayrı ayrı diplomatik temsilcilikler bulundurmanın pahalı lüksünden sonra vazgeçmeleri ve tüm federe Devletler adına konuşacak temsilciler ayarlamaları umulur.

12. Yalnızca bu el kitabında belirtilen ilkeleri kabul eden halklar veya uluslar federasyona kabuledileceklerdir.

X. Toplumsal Örgütlenme. Siyasal eşitlik olmadan hiçbir gerçek siyasal özgürlük olamaz, ama siyasi eşitlik sadece toplumsal ve ekonomik eşitlik durumunda söz konusudur.

A. Eşitlik bireysel farklılıkları aynı hizaya çekmek anlamına gelmez, ne de bireyler bedenlen, ahlaksal olarak, ya da zihinsel olarak aynı olmak zorundadır. Kapasitelerdeki ve güçteki farklılıklar ırklar, uluslar, cinsler, yaşlar, ve kişiler

arasındaki şu farklılıklar toplumsal bir kötülük olmaktan çok uzakta, tersine, yoğun insanlığı kurarlar. Ekonomik ve toplumsal eşitlik, kişisel zenginliklerin eşitlenmesi demektir, ama insanın kendi öz yeteneklerinden, üretici enerjisinden ve tutumundan kazandıklarını sınırlayarak değil.

B. Eşitlik ve adalet için sadece her bir tek insana -doğumundan ergenliğine ve olgunluğuna dek-, önce bakım ve eğitimle, daha sonra, tüm doğal yeteneklerinin ve kapasitelerinin geliştirilmesinde eşit bir şekilde yaklaşacak denli iyi örgütlenmiş bir toplum gerekir. Bu herkes için doğumdan ölüme adalet miras hakkı varolmayı sürdürdükçe olanaksız olacaktır.

D. *Miras hakkının ortadan kaldırılması.* Toplumsal eşitsizlik - - sınıfların eşitsizliği, ayrımcılıklar, sağlık - olgusu, miras hakkı ortadan kaldırılmadığı sürece varolmayı sürdürecektir. Edimsel eşitsizliğin hiç aksatmaksızın haklarda eşitsizlik üretmesi doğal bir toplumsal yasadır. Ve - bizim anladığımız, gerçek, evrensel, ve özgürlükçü anlamında- siyasi eşitlik olmaksızın toplum her zaman iki eşit olmayan parçaya bölünmüş olarak kalacaktır. Birinciler, insan soyunun büyük çoğunluğunu oluşturan halk kitleleri, ayrıcalıklı sömürge azınlık tarafından ezileceklerdir. *Miras hakkı özgürlük ilkesini sınırlar ve kaldırılmalıdır.*

G. Miras hakkından kaynaklanan eşitsizlik ortadan kaldırıldıktan sonra da, bireylerin sahip oldukları farklı farklı enerji miktarları ve yeteneklere bağlı eşitsizlikler kalacaktır. Bu eşitsizlikler asla tümüyle yok olmazlar, ama eğitimin ve eşitlikçi bir toplumsal örgütlenmenin etkisiyle sürekli, daha ve daha küçültülürler, ayrıca miras yükü de yetişen kuşakların sırtından kalkmış olacaktır.

H. Varlığın tek kaynağı emek olmakla beraber, herkes açlıktan ölmekte, ya da vahşi hayvanlar arasında ormanlarda veya çöllerde yaşamakta serbesttir, fakat toplumda yaşamak isteyen herkes yaşamını kendi emeğiyle kazanmalıdır, aksi takdirde başkalarının emeğiyle geçinen bir parazit muamelesi görür.

Y. Emek insan saygınlığının ve ahlakının bir buluşudur. Ancak serbest ve zihinsel emekle insan, kendi hayvanlığının üstesinden gelerek, kendi insanlığına ve adalet duygusuna erişmiş, çevresini değiştirmiş, ve uygar dünyayı yaratmıştır. Feodal dünyada olduğu denli antik dünyada da emeğe ilişmiş olan ve “emeğin saygınlığı” ile ilgili tüm ikiyüzlü laflara karşın büyük oranda günümüzde de geçerli olan lekenin, bu aptalca önyargının iki kaynağı vardır: birincisi antik dünya için son derece karakteristik olan mahkumiyettir, öyle ki toplumun bir kesimine bilimle, sanatlarla, felsefeyle, ve insan haklarından yararlanmayla kendini insanlaştırma fırsatı sunarken, doğal olarak daha kalabalık olan toplumun diğer kesimi, köleler olarak çalışmaya zorlanmalıydılar. Antik uygarlığın bu temel kurumu çöküşünün de nedeni oldu.

Kent, bir tarafta ayrıcalıklı yurttaşlarının aylaklığının ellerinde yozlaşır ve çözülürken ve öte yanda mirastan mahkûm edilmiş, köleliklerine karşın, ortak emek aracılığıyla bir karşılıklı yardım ve baskıya karşı dayanışma geliştirmiş olan köleler dünyasının hissedilmeyen ama amansız etkinliğiyle baltalanırken, barbar halkların bir üflemesiyle çöktü.

Hıristiyanlık, kölelerin dini, daha sonra antik kölelik biçimlerini yeni bir kölelik biçimi yaratmak için yıktı. Eşitsizliğe ve fetih hakkına dayanan ve tanrısal lütufla kutsanan ayrıcalık toplumu yeniden iki zıt kampa böldü: “ayaktaki-

mı” ve soylular sınıfı, serfler ve efendiler. İkinciler için asil ordu ve hükümet görevleri ayrılmıştı, serfler için de zorunlu emeğin laneti. Aynı nedenler aynı etkileri bırakmak için biraraya geldiler; asalet, ahlaksız aylaklıkla demoralize oldu ve zayıfladı, 1789’da devrimci serflerin ve işçilerin rüzgarıyla devrildi. [Fransız] Devrim[i] emeğin saygınlığını ilan etti ve emekle ilgili hakları yasaya geçirdi. Ancak bu yasada kaldı, gerçekte emek köleleşmiş olarak kaldı. Emeğin küçük düşürülmesinin ilk kaynağı, ismen söylendikte, insanların siyasi eşitsizliği doğması, Büyük Devrim tarafından yıkılmıştı. Küçük düşürme yine de halen varolan *el emeğiyle zihinsel emek arasındaki* ayrımdan başka birşey olmayan, antik eşitsizliği yeni bir biçimde yeniden üreten ve dünyayı yasayla değil ama *sermayeyle* ayıran *ayrıcalıklı azınlık*, ve artık yasaların tutsağı olmayan ama açlığın tutsağı olan işçilerin *çoğunluğu* şeklinde iki kampa bölen ikinci bir kaynağa atfedilmeliydi.

Emeğin saygınlığı bugün kuramsal olarak tanınıyor, ve kamuoyu çalışmadan yaşamayı küçük düşürücü buluyor. Ama bu sorunun kalbine gitmiyor. İnsan emeği, genelde, hâlâ iki kapalı ulama ayrılmış durumda: birincisi -tümüyle- yönetsel ve entellektüel- biliminsanlarını, sanatçıları, mühendisleri, mucitleri, muhasebecileri, eğitimcileri, resmi görevlileri, ve onların emeği disiplin altında tutan alt seçkinlerini içerir. İkinci grupsa büyük işçi kitlelerinden, ve yaratıcı fikirlerden ve zihinsel etkinlikten uzak tutulmuş ve entellektüel yönetici seçkinlerin emirlerini körlemesine ve mekanik olarak taşıyan halktan oluşur. Emeğin bu ekonomik ve toplumsal bölünmesinin ayrıcalıklı sınıfın üyeleri için, halk kitleleri için ve bir bütün olarak toplumun gönençli, ahlaki ve zihinsel gelişimi için çok zararlı sonuçları olmuştur.

Ayrıcalıklı sınıflar için lüks bir aylıklık içinde geçen yaşam ahlaki ve zihinsel yozlaşmaya yolaçar. İnsanın sanatsal, bilimsel ve ussal gelişiminde belirli miktarda boş zamanın mutlaka gerekli olduğu tümüyle doğrudur; yaratıcı boş zamanı kolay kazanılan, toplumsal olarak bireysel kapasitelere ve tercihlere göre herkese sağlanan ve ücreti tatminkâr olan sağlıklı günlük emek egzersizi izler. İnsan doğası öyledir ki kötüye olan eğilim her zaman dış koşullarca yoğunlaştırılır, ve bireyin ahlakı kendi istencinden çok içinde yaşadığı çevrenin ve varoluşunun koşullarına bağlıdır. Bu anlamda, aynı diğerlerinde olduğu gibi, toplumsal dayanışma kuralı esastır: mutlak eşitlik içindeki özgürlük denli toplumun ve bireyin ahlakını düzeltici birşey olamaz. En samimi demokrati alın ve tahta oturtun: eğer hiç zaman yitirmeden adımını aşağı atmazsa kuşkusuz bir alçağa dönüşecektir. Bir doğuştan aristokrat (eğer o, bir mutlu kaza sonucu, aristokratik soyundan ve doğuştan itiberen sahip olduğu ayrıcalıklardan utanıyorsa) geçmiş zaferlere özlem duyacak, şimdiki zamanda gereksizleşecek, ve geleceğin ilerlemelerine tutkuyla karşı çıkacaktır. Aynısı burjuva için de geçerlidir: bu aylıklığın ve sermayenin sevgili çocuğu boş zamanlarını dürüstlükten uzaklaşma, yozlaşma ve sefahatla harcar ya da hak ettiği cezayı vermek üzere 1793'den de korkunç biçimde üzerine gelecek olan işçi sınıfını köleleştirmek için acımasız bir kuvvet olarak hizmet eder.

Emeğin bölünmesiyle işçinin maruz kaldığı kötülükleri belirlemek çok daha kolaydır: başkaları için çalışmak zorundadır çünkü yoksulluk ve ıstırap içine doğmuştur, tüm ussal yetiştirilme ve eğitimden yoksun bırakılmış, dini baskılarla ahlaken köleleştirilmiştir. Yaşamın içine fırlatılıp atılmıştır, savunmasız, kendi istenci dışında ve inisiyatifsizdir. Sefaletle içine düştüğü umutsuzluktan, bazen kalkıp doğru-

larak ayaklanır, işçi yoldaşlarıyla birlikten ve iktidarın bağlı olduğu aydınlanmış düşünceden yoksun olarak sık sık ihanete uğrar ve liderleri tarafından satılır, ve neredeyse hiçbir zaman acılarından kimin veya neyin sorumlu olduğunu anlayamaz. Sonuçsuz mücadelelerle yorgun düşmüş olarak ,tekrar eski köleliğin içine düşer.

Bu kölelik işçilerin ortak eylemiyle kapitalizm devriline dek sürecektir. Eğitim ayrıcalıklı sınıfın doğuştan özel hakkı olduğu sürece (ki özgür bir toplumda herkese eşit olacaktır); bu ayrıcalıklı azınlık bilimsel ve yönetsel işleri tekeli altında tuttuğu sürece sömürölme devam eder ve -makine veya yük hayvanı statüsüne indirilmiş olan—halk sömürücüleri tarafından onlara ayrılan adi görevleri üstlenmek zorunda kalırlar.

İnsan emeğinin bu küçük düşürölüşü, toplumun zihinsel ve siyasi kurumlarını, ahlakı kirleten uçsuz bucaksız bir kötölüktür. Tarih gösteriyor ki doğal zihinsel gelişimleri bastırılmış, boşu boşuna herhangi bir aydınlık arayışına giren, günlük ağır çalışmanın mekanik monotonluğuyla vahşileştirilmiş, eğitimsiz bir çoğunluk toplumun kendi varoluşunu tehdit eden körlemesine sertliğiyle akılsız gürültücü bir kalabalık kurar. El ve kafa emeğinin yapay olarak ayrılması yeni bir toplumsal bireşime yol açacaktır. Bilim insanları el emeği sergilediğinde ve elle çalışanlar zihinsel emek sergilediklerinde özgür zihinsel çalışma insanlığın görkeminin, saygınlığının ve haklarının kaynağı olacaktır.

K. Özgür ve zihinsel emek mutlaka ortaklaşa emek olmalıdır. Herkes, elbette, tek başına veya topluca çalışmak konusunda özgür olacaktır. Fakat hiç kuşku yoktur ki (en iyi bireysel olarak gerçekleştirilen işler hariç) endüstriyel ve hatta bilimsel ya da sanatsal girişimlerde, ortaklaşa emek

herkesce yeğlenecektir. Birlik her işçinin üretim kapasitesini müthiş arttırır; bu nedenle, bir üretici birliğin ortak üyesi daha az zamanda daha çok şey öğrenecektir. (Emek örgütleri ve kooperatif üyelerini de içeren) özgür üretim birlikleri gereksinimlerine ve özel yeteneklerine göre gönüllü olarak örgütlenirler, daha sonra tüm ulusal sınırları aşarlar ve dünya çapında uçsuz bucaksız bir ekonomik federasyon oluştururlar. Buna bir endüstriyel parlamento da dahildir, birlikler tarafından küresel boyutta tam ve ayrıntılı istatistiklerle sağlanan; mevcut stoğu ve talepleri gözönünde bulundurarak dünya endüstriyel üretimini çeşitli ülkelere dağıtır ve paylaşır. Ticari ve endüstriyel krizler, durgunluklar (işsizlik), sermaye yitimi, vs., bundan sonra insanlığın başına bela olmayacaktır; insan emeğinin özgürleşmesi dünyayı yeniden kuracaktır.

L.Toprak, ve tüm doğal kaynaklar, herkesin ortak varlığıdır, ancak yalnızca kendi emeğiyle onu ekip biçenlerce kullanılacaktır. Kamulaştırma olmaksızın, sadece işçi birliklerinin güçlü baskısıyla, sermaye ve üretim araçları serveti kendi emekleriyle üretenlere geçecektir.

M. Eşit siyasi, toplumsal, ve ekonomik haklar, kadınlara eşit yükümlülükler.

N.Doğal ailenin değil ama yasa ve mülkiyetle kurulan yasal ailenin ortadan kaldırılması. Resmi ve dini evlilik özgür evlilikle yer değiştirir. Erişkin erkeklerin ve kadınların diledikleri gibi birleşme ve ayrılma hakları vardır, toplum onların birleşme haklarını engelleyemez ya da onları birleşmeye zorlayamaz.

Miras hakkının ortadan kaldırılmasıyla ve çocukların eğitimi toplum tarafından sağlandıkça evliliğin geri dönüşmezliğiyle ilgili tüm gerekçeler geçersizleşecektir. Ahlaki

içtenlik için özgür seçim vazgeçilmez bir koşul olduğundan, bir kadınla bir erkeğin birliği özgür olmalıdır. Evlilikte, hem kadın hem erkek mutlak özgürlükle yaşamalıdır. Ne şiddet, ne tutku ne de geçmişten gelen haklar birinin diğerinin özgürlüğünü çiğnemesini haklı gösteremez, ve her böylesi hak çiğneme bir suç kabul edilir.

O.Gebelikten doğuma dek, kadın ve çocuğu komünal örgütlenmeyle desteklenmelidirler. Çocuğunu emzirmek veya sütten kesmek isteyen kadınlar da ayrıca desteklenir.

P. Anababaların çocuklarına bakma ve eğitimlerine rehberlik etme hakları vardır, ancak istemeden veya bilerek çocuklarının fiziki ve zihinsel gelişimini engelleyen, gaddarca davranan, onları ahlaksızlaştıran anababalardan çocukları alma hakkına ve yükümlülüğüne sahip olan komünün son kontrolü altında.

Q.Çocuklar ne ailelerine ne de topluma aittir. Kendi kendilerine ve kendi özgür geleceklerine aittirler. Kendilerine bakabilecek yaşa gelene dek, büyüklerin yardımlarıyla büyütülmelidirler. Ana babaların çocukların doğal özel öğretmenleri oldukları doğrudur, ancak komünün kendi geleceği çocuklara vereceği düşünsel ve ahlaki eğitime bağlı olduğu için, çocukların özel öğretmeni yine komün olmalıdır. Erişkinlerin özgürlüğü sadece özgür toplum küçük çocukların bakımını üstlendiğinde olasıdır.

R.Laik okul Kilisenin yerini almalıdır, şu farkla ki dini fikir aşılama batıl inançları ve tanrısal yetkeyi korurken laik kamu eğitiminin tek amacı çocukların aşamalı ve ilerleyen adımlarla fiziki dayanıklılıklarını, zihinlerini ve istençlerini üç katına çıkartarak özgürlüğe taşınmasıdır. Us, gerçek, adalet, yoldaşlarına saygı, diğerlerinin saygınlığından ayrılmaz olan kişisel saygınlık duygusu, kişisel özgürlüğe

ve tüm diğerlerinin özgürlüğüne sevgi, çalışmanın hakların temeli ve koşulu olduğu kanısı -bunlar tüm kamusal eğitimin ana ilkeleri olmalıdır. Hepsinden öte, eğitim insanı oluşturmali insanlık değerlerini aşılmalıdır önce, daha sonra uzmanlaşmış işçileri eğitebilir. Çocuk büyüdükçe, yetke gitgide daha çok yerini özgürlüğe bırakır, öyle ki erişkinliğe vardığında tümüyle özgür olacaktır ve çocukluğunda nasıl yetkeye bağlı yaşadığını unutacaktır. İnsanlık değerlerine saygı, özgürlüğün başlangıç noktası, çocuklara uygulanan sıkı disiplinin bir parçası olmalıdır. Tüm ahlaki eğitimin özü şudur: Çocuklara insanlığa saygıyı aşlayın, iyi insanlar olacaklardır.

S.Erişkinlik yaşına ulaştığında en iyi saydığı biçimde eylemek konusunda özerkliği ve özgürlüğü ilan edilir. Buna karşılık, toplum ondan şu üç yükümlülüğü yerine getirmesini bekler: *özgür kalmak, kendi emeğiyle yaşamak, ve diğerlerinin özgürlüğüne saygı göstermek.* Mevcut topluma kötülük toplumunun örgütlenmesine bağlı suç ve ahlaksızlık bulaşırken; us, adalet ve özgürlük temeline dayanan bir toplumda insanlığa saygıyla ve tam eşitlikle iyi üstün gelecek ve aydınlanmış ve insanlaşmış bir kamuoyunun yaygın etkisi altında gitgide daha da azalacak olan kötülük iğrenç bir istisna olacaktır.

T.Yaşlılar, hastalar ve zayıf düşenler tüm siyasi ve toplumsal haklardan yararlanırlar ve giderleri toplum tarafından cömertçe karşılanır.

XL. Devrimci siyaset. Tüm ulusların özgürlüğü bölünmez olduğu için ulusal devrimlerin uluslararasılaşmak zorunda oluşu bizim derine yayılmış bir kanımızdır. Nasıl Avrupa ve dünya gericilikleri birleşikse, bundan sonra da yalıtılmış devrimler olmamalıdır, fakat *bir evrensel, dünya devrimine va-*

rılmalıdır. Bu nedenle, tüm özel ilgiler, kibirler, gösterişler, kıskançlıklar, uluslar arasındaki düşmanlıklar şimdi tek başına her ulusun özgürlüğünü ve bağımsızlığını tümünün dayanışmasıyla garanti edebilecek olan devrimin birleşik, ortak ve evrensel çıkarlarına çevrilmelidir. Ayrıca inanıyoruz ki dünyakarşıdevriminin kutsal ittifakı ve dev bütçelere, sürekli ordulara, korkunç bürokrasilere dayanan ve modern merkezi devletin tüm devasa aygıtlarıyla donanmış kralların, ruhban sınıfının, soyluların, ve burjuvazinin komplosu, ezici bir kuvvet kurar; gerçekten de, bu ürkütücü gerici koalisyon sadece *eşzamanlı devrimci ittifakın-* daha büyük gücüyle ve tüm *uygar dünya halklarının eylemiyle* yıkılabilir, bu gericiliğe karşı *yalıtılmış bir tek halkın devrimi asla başarıya ulaşamayacaktır.* Böylesi bir devrim bir akılsızlık, yalıtılmış ülke için bir yıkım olacaktır, ve sonuçta, tüm diğer uluslara karşı bir suça dönüşür. Bir tek halkın ayaklanması yalnızca kendini değil fakat tüm dünyayı gözönünde bulundurmalıdır. Bu, tüm dünyanın çıkarları denli büyük, derin, gerçek,

insancıl, ve kısaca genel bir dünya çapında program gerektirir. Ve Avrupadaki, ulusuna bakılmaksızın, tüm halk kitlelerinin tutkularını harekete geçirmek için, bu program toplumsal ve demokratik devrimin tek programı olabilir.

Kısaca konuldukta, *toplumsal ve demokratik devrimin* amaçları şunlardır: Siyasi olarak: devletin tarihsel haklarının, fetih hakkının ve diplomatik hakların ortadan kaldırılması. O tüm bireylerin ve birliklerin insani ve tanrısal köleliklerden tam kurtuluşunu, ve tüm zorunlu birliklerin ve tüm eyaletleştirilmiş komünlerin ve Devlet tarafından fethedilmiş ülkelerin mutlak yıkımını amaçlar. Son olarak, askeri, bürokratik, hükümetle ilgili, yönetsel, hukuksal ve yasama kurumlarıyla merkezi, saldırgan, yetkeci devletin radikalce çözülmesini gerektirir. Devrim kısaca, şu amacı

taşıır: herkes için özgürlük, kollektif heyetlerin, birliklerin, komünlerin, illerin, bölgelerin ve ulusların olduğu denli bireylerin de özgürlüğü, ve bu özgürlüğün federasyon tarafından karşılıklı garanti edilmesi.

Toplumsal olarak: siyasi eşitliğin ekonomik eşitlikle sağlama alınmasını amaçlar. Bu, doğal bireysel farklılıkların ortadan kaldırılması değildir, ama her bireyin doğuştan itibaren eşit toplumsal haklarla yaşamasıdır; kız ya da erkek, olgunlaşana dek her çocuk için eşit geçim koşulları, destek, eğitim ve fırsat ve yetişkinlikte de kendi varlığını kendi emeğiyle yaratması için eşit kaynaklar ve olanaklar.

ONUNCU BÖLÜM MOSKOVA'DA ANARŞİZM

BAKUNİN'İN DEVRİM VE DEVRİMCİ ÖRGÜT DÜŞÜNCESİ

Michael Bakunin'in yakın arkadaşı olan Rus devrimci liberal Alexander Herzen'in anlattığı hikâyeye göre, Bakunin Paris'ten Prag'a yolculuk yaparken, alman köylülerinin isyanıyla karşılaşır. Köylüler "kalenin etrafında gürültü koparmakta ve ne yapacaklarını bilmemekteydiler. Bakunin arabadan indi ve isyanın neyle ilgili olduğunu bulmakla zaman yitirmeden, köylüleri düzene soktu ve onları öyle yetenekli bir şekilde yönlendirdi ki, yolculuğuna devam etmek üzere koltuğuna geri döndüğünde, kale dört tarafından da yükselen alevler içindeydi". Bakunin 1848'den öldüğü 1876'ya kadar Avrupa devrimci hareketinin içindeki bir devdi. 1.90lık boyu ve 110 kilogram ağırlığıyla kelimenin tam anlamıyla bir dev ve burjuvazinin hayalini zaptetmiş bir şeytandı.

Çoğu kez anarşist hareketin babası olarak betimlenmesine rağmen bugün onun devrimci örgüt düşünceleri anarşistler ve marksistler tarafından yeterince anlaşılamamıştır. Onun yerine daha çok 1. Enternasyonal'deki marksizmin otoriter görüşlerine karşıtlığı ile hatırlanır.

Bakunin'in ortaya koyduğu özgün düşünceleriyle değil de, karşı olduğu şeylerle hatırlanmasının birçok geçerli sebebi vardır. Marks'ın Britanya kütüphanesinde Das Kapital'i tamamlamaya harcadığı yıllar da Bakunin bir dizi hapisanede duvarlara zincirlenmekle ve iskorbüt hastalığı yüzünden dişlerini kaybetmekle meşguldü. Araştırmak ve yazmak için pek de iyi koşullar değil. Zaten 1870'de bunu kabul etmiştir: “ Ben ne bir bilim adamı ne bir filozofum, hatta profesyonel bir yazar bile değilim. Hayatımda çok az şey yazdım ve şimdiye kadar yazdıklarım da sadece kendi öz savunmama yönelik şeylerdi.” Gerçekten de binlerce mektup yazdı fakat görece çok az makale ve broşür yazdı. Bugün elimizde mevcut olanların bir çoğu yayımlanmamış çalışmaların taslaklarıdır.

Kendi yazılarında ve eylemliklerinde bir tutarlılık olduğunu asla iddia etmemiştir. Hatta 1871'de Marks'la Birinci Enternasyonal'in geleceği hakkında kavga ederken, şöyle yazabilmişti: “bilgi (bilim) söz konusu olduğunda Marks bana göre karşılaştırılmaz bir şekilde ileriye [1844'te] ve hala da öyledir. O zaman politik- ekonomiye dair hiçbir şey bilmiyordum, metafizik düşüncelerden kendimi tamamiyle kurtaramamıştım ... O bana duygusal bir idealist olduğumu söylemişti ve haklıydı; ...”

Birçok Marksist, Marks'ı bugünün bile bütün sorularını cevaplamak için kullanılacak kusursuz bir materyalist “vahiy” içeren yazılar yazmış bir çeşit peygamber olarak görür

hale geldi. Bu aptalca bir yaklaşım, ama Marks'ın yaşamı boyunca yazdıklarının Bakunin'in yazdıklarından çok daha tutarlı olduğu doğrudur. Genç Bakunin'in yazdıkları, yaşamının sonunda yazdıklarından epeyce farklıdır.

Bakunin kendi kuşağının burjuva kökenli birçok devrimcisine benzer bir yolu izledi. Marks ve Engels gibi o da bir dönem sol Hegelciler'le birlikte oldu. 1844'de Proudhon'la buluştuğu ve ondan etkilendiği Paris'te, Marks'ın Demokratik Federasyon'unun bir üyesiydi. (Burjuva parlamentosu ve yerel yönetim talebiyle yükselen) 1848 Devrimi patlak verdiğinde, Paris'teki İşçilerin Ulusal Muhafızları'nda hizmet verdi. Ayaklanma bastırıldığında o, martta ayaklanmaların başladığı Almanya'ya gitmişti, bir Polonya ayaklanmasının başlatılmasına destek verebileceğini umut ediyordu.

Daha bu zamanlarda Bakunin'in politik ideolojisi oldukça şekilsizdi fakat genelde "Pan- İslavist" olarak tanımlanır. Pek çok yorumcu bu olguyu anlamlı bir bağlama yerleştirmekte zorlanmışlardır. Marksistler genellikle Bakunin'i anti-Alman (anti- Prusya) olması noktasından eleştirirken, anarşistler bunu konu dışı olarak görmeye yönelmişlerdi.

Bu dönemdeki yazıları ve eylemleri İrlanda'da sol cumhuriyetçilik olarak adlandırılan akıma hayli yakın durmaktadır. 'Ulusal mücadelenin' ulusal bağımsızlığı hedefine ulaştığında, sınıfların ortadan kaldırılmasını tetikleyebilecek bir güç olması fikri Connolly ve Troçki'ninkilerde dahil olmak üzere pek çok Marksist metinde de bulunmaktadır.

1848'de Bakunin ayrıca Prag'daki Slav kongresine katılır ve " Slavlara Çağrı" metnini yayımlar. Bu çağrı sonraki sol cumhuriyetçi ifadelerle ortak birçok şeye sahipti. Örneğin "Alman halkına, demokratik Almanya'ya kardeşçe ellerimizi uzatırken" Almanların, Türklerin ve Macarların işgallerine

karşı, Devrimci Slav Birliği'nin kurulmasına çağrı yapıyordu. Sosyalizmi ulusal kurtuluş mücadelesinin kaçınılmaz bir parçası yapmaya çalışıyordu: "Nüfusun büyük çoğunluğunun sefalet içindeki bir varlığa indirgendiği, eğitimden, boş zamandan, ekmekten mahrum bırakıldığı yerde, güçlülere ve zenginlere üzerine basılacak bir zemin olarak hizmet etme yazgısına mahkûm edildiği yerde, özgürlüğün yalan olacağını herkes anlamaya başladı.". Çağrının sonu; "Toplumsal sorun, en başta toplumun topyekûn altüst edilmesi sorunu olarak karşımıza çıkıyor

Bakunin, besteci Richard Wagner'le karşılaştığı ve arkadaş olduğu Dresden'e taşındı. 1849'un mayısında yapısal bir kriz başka bir ayaklanmaya yol açtı. Wagner'le beraber isyana katıldı ve devrim subayı oldu. Marks, the New York Daily Tribune'e (2 Kasım,1852) yazdığı "Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim" makalesinde olayların özetini veriyordu. "Dresden'de, sokaklardaki mücadele dört gün sürdü. Dresden esnafı "toplum muhafızları" halinde örgütlendiler. Sadece mücadele etmeyi reddetmekle kalmadılar, ayrıca birçoğu ayaklananlara karşı asker gruplarını desteklediler. Hemen hemen bütün isyancılar çevredeki fabrikalardan işçilerdi. Rus mülteci Bakunin'in şahsında, kendi yetenekli ve soğukkanlı önderlerini buldular. Ayaklanmadan sonra Bakunin tutuklandı. Şansı tükenmişti. Zaten Ruslar tarafından aranılıyordu, 1844'de çar bütün mallarına el koymuştu ve bütün haklarını elinden almıştı. Dresden'de ölüm cezası hükmü altında 13 ay hapisshanede kaldı. Bir gece Bakunin muhafızlarca dışarı çıkarıldı. Öldürüleceğini sanmıştı ama bunun yerine Avusturyalılara teslim edildi. İki ay boyunca duvara zincirlenmiş olarak tutsak edileceği Olmutz kalesine götürülmeden önce onu Prag'da 9 ay hapiste tuttular. Vatan haini diye idama mahkûm ettiler. Cezası infaz edilmedi,

Ruslara teslim edildi ve Peter Paul kalesine hapsedildi. Burada iskorbüt hastalığından dişlerini kaybetti ve aklını kaybetmenin eşiğine geldi.

1857'de Sibirya'ya sürgüne gönderilmesine kadar yaklaşık 10 yılını çeşitli hapisanelerde harcadı. Sibirya'da sağlığını tekrar kazandı ve 1861'nin sonunda Japonya'dan geçerek Amerika'ya kaçtı, oradan da Londra'ya geçti. Onun Sibirya'dan inanılmaz kaçıışı (Japonya batıya kapılarını 1853'te açmıştı) Bakunin'in etrafını saran efsaneleştirme dalgasına iyiden iyiye katkıda bulunmuş oldu. Hapishane-
deyken pan-islavist kaldı ve henüz bir anarşist değildi. Çar, daha sonraki Rus yönetici kuşakları gibi, kurbanlarından itiraf içerikli mektuplar almaktan hoşlanıyordu. Bakunin kendi mektubunu, Rusya'nın ihtiyacı olan şeyin yaşam ve eğitim standardını yükseltecek bir "güçlü diktatöryel iktidar" olduğunu öne süren programının taslağını çizmek için kullandı. Bazıları doğru bir şekilde böyle bir itirafta söylenen şeylere ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini işaret ederken, 1862 gibi ileri bir tarihte bile Bakunin "Çar'ın halkla birlikte çalışabilmeye yetenekli olduğunu ve halkın Çar'a Ulusal Meclis aracılığıyla kendi iradesini yansıtabildiğini" düşünüyordu. Buna zıt bir şekilde Bakunin bir diğer yandan da özgürlükçü yöndeki düşüncelerini açık bir şekilde geliştiriyordu. 1862'de Herzen'in dergisi 'Zil'de "Rus, Polonyalı ve diğer Slav dostlarıma" adlı açık mektubu yayımlandı. Üniversite öğrencilerine hitap ettiği bölümde şöyle diyordu: "Halka gidin. Bu sizin alanınız, yaşamınız, biliminiz. İnsanlardan onların amaçlarına en iyi nasıl hizmet edeceğinizi öğrenin. Unutmayın dostlar, eğitilmiş bir genç ne bir öğretmen, ne babacan bir yardım sever ne de halkın diktatör bir lideri olmalıdır, o halkın kendi kurtuluşunun bir ebesi olmalı, bu yolda halka, birlikte davranarak ve çabalarında eşgüdümü

sağlayarak güçlerini arttıracaklarına dair ilham vermelidir”. Bu dönemde pek çok ülkede işçi sınıfına eğitim verilmiyor oluşu devrimci yazarların önemli bir kısmının burjuvazinin saflarından gelmesi sonucunu doğurdu. Bunu bir kenara bırakırsak, Bakunin “devrimci entelektüel” ile halk arasında kurulacak (anarşistlerin bu günde savunduğu türden) özgürlükçü bir ilişkiyi öneriyordu.

Polonya’daki 1863 köylü ayaklanmasından sonra Polonyalı milliyetçilerin Ukraynalı Slavlara destek vermekten çok Ukrayna topraklarıyla ilgilendiklerini ve onların köylü ayaklanmalarından çardan bile daha fazla korkmakta olduklarını görünce en sonunda pan-islavizmi reddetti. Dönüşünde Londra’da Marks’ı ziyaret etti. Marks onu birinci enternasyonale katılması için davet etti ve Engels’e (4 Kasım 1864) şöyle yazdı; “geride bıraktığımız 16 yılda yozlaşmadan kalabilmiş ve üstüne üstlük kendini daha da geliştirmiş pek az insandan biri”.

Bakunin daha henüz birinci enternasyonalin (birinci enternasyonal o zaman İngiliz sendikalarının ve Proudhon ve Blanquie’nin Fransız takipçilerinin bir birleşimi olarak embiriyonik bir yapıdaydı) değerini anlamamıştı. Uluslararası devrimci bir örgüt tasarısı üzerine çalışacağı İtalya’ya gitti. Daniel Guerin’e göre “Kardeşliğin (Bakunin’in İtalya’da kurmaya çalıştığı örgüt) birkaç üyesi cumhuriyetçi Giuseppe Mazzini’nin önceki destekleyicileriydi ve bunlar gizli örgütlenmeye aşinalıklarını ve yakınlıklarını Mazzini’den edinmişlerdi.” Brian Morris Kardeşlik örgütünün üye listesine Rus ve Polonyalı sürgünlerini de dahil ediyor.

Bakunin’e bu dönemdeki gizli örgütleri savunan tavrına bugünün devrimcilerden birçok eleştiri gelmekte. Ancak bu eleştiriler geçmişe dönük, kitle sendikalarının bir

olgu olduğu ve devrimcilerin toplantı yapmaya ve gazeteler çıkarmaya nispeten özgür oldukları Batı Avrupa'nın ve ABD'nin görece emniyetli ortamından bir bakışı yansıtmaktadır. Bakunin zamanında böyle eylemler neredeyse her zaman illegaldi ve buna karşı yazar hapisanede yıllarca hüküm cezası alabilirdi, ki ölüm cezası almazsa eğer. Marks ve Engels böyle gizli bir örgüt olan Adillerin Birliği'nden (the League of the Just) 'Komünist Manifesto'yu basmışlardı ve liberal İngiltere'nin görece güvenliği içinde olmalarına rağmen enternasyonalin kuruluşuna kadar böyle bir örgütlenme içinde olmaya devam ettiler.

Bakunin çevresindeki grup yıllarca buna benzer gizli bir toplulukta çalıştı. Bu dönemde Rusya'da ve Polonya'da hiçbir yasal devrimci örgüt yoktu. İtalya'da ve Fransa'da bu topluluklar genellikle Hür Masonlar'ı dayanak alırlar ve dönemin standart örgütlenme tarzı buydu. Bu sebeple bu grubun "devrimci amaçlara sahip bir birlik ister istemez gizli bir örgüt şeklinde olmak zorundadır" gibi bir sonuca varmış olması hiç şaşırtıcı değildir. Bu tip gruplaşmalar için tüzükler hazırladılar, bunlardan ilki 1865 yılında yayımladıkları Devrimci Topluluk/Kardeşlik başlıklı metindi. Bakunin arşivlerinin editörü Arthur Lehning'e göre bu tip programlar ve modeller "bir örgütün işleyişi"nden çok Bakunin'in evrilen program ve modellerini yansıtmaktadır. Bu metinlerin yazılmasındaki niyet gerçekten oluşturulmuş olan bir örgütün betimlenmesinden çok ideal bir örgütün taslağının oluşturulmasıdır.

Bu dökümanlardan ilki, Bakunin'in özgürlükçü örgüt anlayışına giden yolun üzerinde olduğu açık olmakla beraber, esas olarak Bakunin'in anarşist olmadan önceki evresini yansıtmaktadır. Bu, onun özgürlükçü örgüt düşüncesini ve bununla çelişkili olan bir parlamento kurma niyetini birleş-

tirir; “Ortak işleri yönetmek için bir hükümet ve yerel meclis veya parlamento zorunlu olarak oluşturulacaktır” .

Bu metin ayrıca devrim sorununu bir örgütlenme sorununa indirger. Varsayıma göre insanlar her yerde isyan etmeye hazırdır ve ihtiyaç duyulan şey ise görece sayıları az olan devrimcilerin bu ayaklanmayı koordine etmesidir. Hem Troçkist ‘liderlik krizi’ düşüncesinde, hem de Gueverist devrimci odak (foci) kavramında kök salmış olan bu fikir 20. yüzyılın Marksizminde de yaygındır.

Eğer bu program son ve kesin taslak olamasa da, konumuzla alakasız da değildir. Onların savundukları yeni toplum türü 1860’ların Avrupa’sı için radikal bir ilerlemeydi ve şaşırtıcı bir şekilde günümüz için de anlamlıdır. Aşağıda yazılanlar devrim sonrası topluma dair görüşlerine ilişkin bir fikir veriyor.

“Özgürlüğün gerçekleşmesi devletlerin varlığı ile bağdaşmaz.

... Özgür insan toplumu en sonunda . . . Yukardan aşağıya örgütlenmiş olarak değil . . . Özgür bireylerin, özgür birliklerin özgür ve özerk (otonom) komünlerin aşağıdan yukarıya örgütlenmesiyle kurulacaktır.

...Kadınlar, erkeklerden farklıdırlar ama onlardan aşağı değildirler, erkeğin olduğu kadar zeki, çalışkan ve özgürdürler. Kadınların bütün politik ve sosyal haklara eşit bir şekilde sahip oldukları ilan edilmelidir.. Dini ve resmi evlilik özgür evlilikle yer değiştirmelidir ve bütün çocukların bakımını eğitimi ve yetiştirilmesi sorumluluğu herkesin işi, bütün toplumun sorumluluğu olmalıdır... Çocuklar ne topluma ne de ebeveynlerine ait olmalı, aksine kendi müstakbel (gelecekteki) özgürlüklerine ait olmalıdırlar.

Devrim... Sadece insanlar (halk/kitleler) tarafından gerçekleştirilebilir/başarılabılır.

Devrim... Dünya çapında bir yangın gibi büyük bir alanı kapsamazsa başarılamaz...

Başlangıç için tüm Avrupayı sarmalıdır ve ondan sonra da tüm dünyayı Toplumsal devrim.... Bütün uygar toplumlardaki bütün devletler yok edilmeden önce, kılıcını bırakmayacaktır.

Bakunin bundan sonra Barış ve Özgürlük Birliği'nce (*League of Peace and Brotherhood*) onaylanması için devrimci sosyalist bir program oluşturmaya girişti. Bu 1867'nin ağustosunda Cenevre'de bir konferansta "tümü, özgür demokrasinin dostları olan" 6000 insanın katılımıyla kurulan bir birliktir. Bakunin'in konferansta konuşmak için söz alması şöyle tasvir ediliyor: "insanlar ağızdan ağza haykırıyordu 'Bakunin!' Başkanlık koltuğundaki Garibaldi, ayağa kalktı birkaç adım ilerdi ve onu kucakladı. Devrimin iki eski ve güvenilir savaşçısının bu heybetli buluşması şaşırtıcı olağanüstü bir etki yaratmıştı... Herkes ayağa kalktı, sürekli ve şevkle alkışlayan eller vardı."

Bazı insanlar Bakunin'in anarşizmi bu noktadan itibaren savunmaya başladığını iddia ederler, çünkü Bakunin konuşmasının bir bölümünde ulusçuluğu kınadı, bu önceki dönemdeki pan-islavisminden bir kopuştu. Diğerleri bu kırımın bir sonraki Berne kongresinde 1868'de gerçekleştiğini iddia ederler. Herhalükarda bu dönemden sonra Bakunin'in esas olarak, 1. Enternasyonal de dahil olmak üzere, devrimci kitle örgütlerinin inşasına çaba harcadı.

Bu noktadan sonradır ki, anarşizm ile tutarlı olan örgütlenme yöntemlerinin savunuculuğunu yapmaya başladı. 1873'te yazdığı son büyük çalışması Rusya'daki devrimci gençlik için aşağıdaki programın ana hatlarını çizer:

“...Dürüst, samimi, kararlı sosyal devrimci Rus gençliği, entellektüel proletaryamız ne yapabilir? Elbetteki halka gitmelidirler; çünkü bugün artık tüm dünyada ve özellikle de Rusya’da, halkın dışında, milyonlarca emekçinin dışında hayat, dava, gelecek yoktur.

“Bugüne dek Rusya’da genel bir halk isyanını sekteye uğratan ve imkansız kılan esas problem, komünlerin kendi kendilerine yeter olmaları, yerelliklerinden kaynaklı yalıtılmışlıkları ve bölünmüşlükleridir. Her ne pahasına olursa olsun bu yalıtılmışlığı kırmalı ve devrimci düşüncenin, devrimci iradenin ve eylemin canlı akışını bu birbirinden kopuk dünyalara sokmalıyız. Bütün köylerin, kazaların ve mümkünse bölgelerinin ilerici köylülerini, doğal devrimcilerini birleştirmeli ve mümkün olan her yerde, aynı hayati bağı fabrika işçileri ve köylüler arasında da yaratmalıyız...

Bu ilerici bireyleri (ve bütün halkı olmasa da, onlar üzerinden büyük bir halk kesimini, halkın en hareketli kesimini) ilkin bir bütün olarak halkın, Rusya çapındaki ve hatta dışındaki tüm köylerin, kazaların ve bölgelerin aynı kaderi ve dolayısıyla tek bir ortak davayı paylaşıyor olduğuna inandırmalıyız. Onları, halkın yenilmez bir gücü olduğuna, şimdiye dek kurtuluşa varamamasının sadece yoğunlaşamamasından, her yerde eş zamanlı olarak ve uyum içinde hareket edememesinden dolayı güçsüz düşmesinden kaynaklandığına ikna etmeliyiz. Bu gücün yoğunlaşması için köylerin, kazaların ve bölgelerin ortak bir plan doğrultusunda, genel bir kurtuluş hedefiyle birleşmesi gerekir. Halkımızda gerçek bir birlik ruhu ve bilinci yaratmak için herhangi bir yerde baş gösteren bir köy veya fabrika ayaklanması hakkında, Batı Avrupa proleteryasının ürettiği önemli devrimci hareketler hakkındaki bilgileri derhal Rusya’nın dört bir köşesine, en ufak yerleşim birimine dek yayabilecek bir halk gazetesi yaratılmalıdır.

... Rus halkı gençliğimizle ancak kendi hayatı, kendi kaderi, davası ve umutsuz isyanı içinde karşılaştığında onu kendisinden bir parça kabul edecektir. Gençlik şu andan başlayarak artık tanık vasfıyla değil aktif katılımcı vasfıyla, her zaman ve her yerde, büyük olsun olmasın tüm halk ayaklanmalarının, fırtınalarının en önünde, kendini düzeni yıkmaya adanmış olarak yer almalıdır. Özenle tasarlanmış ve belirlenmiş bir planla uyum içinde hareket ederek, faaliyetlerini zaferin vazgeçilmez şartı olan birleşikliği yaratmak yönünde en sıkı disiplinle seferber ederek, kendisini ve halkı sadece direniş için değil cesaretli bir saldırı için de hazırlamalıdır.”

Bu tek alıntı Bakunin’in örgütlenme modeline dair en yaygın olan yanlış anlamaları çürütür. Ancak kendisine yöneltilen devrimci özneyi sanayi işçi sınıfı ile sınırlı tutmasına dair yaygın bir eleştiriye de doğrular. Bakunin devrimci özne olarak işçi sınıfı kadar olmasa da, köylülerden ve zanaatkarlardan da umutludur. Bu eleştiri her ne kadar bugünün Avrupa’sı ve Kuzey Amerika’sı düşünüldüğünde anlamlı olsa da, 1870’lerde sadece şehirli işçi sınıfını harekete geçiren bir devrim başarısız olmaya mahkumdu. O dönemde şehirli işçiler küçük bir azınlıktı.

Örneğin İtalya’daki devrimciler için benzer bir stratejiyi savunurken Bakunin şöyle der: “. . . İtalya koca bir proleter-yaya sahip . . . En azından iki ya da üç milyon şehirli fabrika işçisi ve küçük zanaatkar ve yaklaşık yirmi milyon topraksız köylü.” Bakunin Marks’tan farklı bir şekilde köylülerin devrim cephesine aktif bir şekilde katılmalarının mümkün olduğunu görmüştü ve o dönemdeki sayılarından ötürü o dönemde köylülersiz bir özgürlükçü devrim düşünülemezdi.

Fakat Bakunin sık sık iddia edildiğinin aksine sanayi işçilerini reddetmez. Gerçekte Marks'tan ilerde bir şekilde ve Rus devriminin fabrika komiteleri hareketini öngörerek şunu vurgulamıştı: "kooperatif birlikler çoktan işçilerin sanayi kuruluşlarını idare etmeye yetenekli olduklarını, bu işin kendi aralarından seçilen ve kendileriyle aynı ücreti alan işçilerce yürütülebileceğini gösterdiler." Ancak bir bütün olarak proleteryanın çıkarlarına düşmanca yaklaşabilecek olan bir işçi aristokrasisine dönüşmüş olduğunu düşündüğü İngiliz, Alman ve İsveç işçi sınıflarının belirli bir katmanına karşı da temkinliydi.

Bakunin'in devricilerin nasıl örgütlenmeleri gerektiğine dair görüşleri ise sıklıkla insanlar üzerinde gizli bir diktatörlük kurmak gibi görünmekle eleştirilmiştir. Devrimci örgütlenmeye ilişkin 1867'de ve 1868'de yazdıkları (yukarıda anmış olduğumuz metinler) aşağıdaki alıntıda da görüleceği gibi gerçekte garip bir çelişki barındırmaktadır.

"Bu birlik şu gerçeklik üzerine kurulmalıdır, devrimler asla bireyler ya da gizli örgütler tarafından yapılmazlar. Onlar şeylerin doğasından, olayların ve eylemlerin eğiliminden kaynaklanır . . . İyi örgütlenmiş bir grubun tüm yapabileceği, ilkin kitlelerin içgüdülerıyla örtüşen fikirleri kitleler arasında yayarak devrimin ebeliğini yapmak ve devrimin ordusunu değil - çünkü her zaman halkın kendisi ordu olmalıdır - , her şeyden önce halkın gerçek dostu olan, küstahça kendini beğenmiş olmayan, devrimci fikir ile halkın içgüdülerini arasında aracı olabilecek kararlı, enerjik ve zeki bireylerden oluşan bir devrimci genel kadro örgütlemektir.

Bu bireylerin sayısının çok büyük olması gerekmez. Sıkı ve ciddi bir şekilde birleşmiş yüz devrimci tüm Avrupa için yeterli olacaktır. İki ya da üç yüz devrimci en büyük ülkeleri

örgütlemeye yeter.” Bu çelişki Bakunin’in bir yandan büyük ülkeler için iki ya da üç yüz devrimcinin yeterli olacağını savunurken, diğer yandan (daha büyük bir alan olan) Avrupa için sadece yüz devrimcinin gerekli olduğu noktasında yoğunlaşmakta. Bu çelişki Bakunin’in yazılarında yeniden ve yeniden kendini gösterir, örneğin 1870’te şunu yazar:

“Bu yüzden gizli bir örgütün biricik amacı, halkın dışında olan yapay bir güç oluşturmak değil, halkın kendiliğinden gelişen gücünün -yani tek olası ve tek gerçek devrimci ordunun uyandırıcısı, birleştiricisi ve örgütleyicisi olmaktır. Örgüt sadece bu ordunun personeli, kendisinin değil halkın gücünün örgütleyicisi olmalıdır. . . Devrimci bir fikir ancak tarihsel sürecin sonucu olan yaygın içgüdüleri ifade ediyorsa ya da bu içgüdüleri yansıttığı oranda devrimci, canlı ve gerçektir. Halkın içgüdülerine yabancı olan kendi düşüncelerini halka zorla kabul ettirmeye çabalamak, halkı yeni bir devlete boyun eğdirme niyetini beraberinde getirir. Örgüt tüm samimiyetiyle kendisinin (halkın refahı söz konusu olsa bile) halkın bir komutanı, yöneticisi değil, hizmetkârı ve yardımcısı olduğu fikrini kabul etmelidir.

Örgüt muazzam bir görevle yüzyüzedir: propaganda ve halk gücünün birleştirilmesi yoluyla halkın devriminin başarısını sağlamak, bu devrimin gücü ile varolan tüm ekonomik, toplumsal ve politik düzeni tamamen yıkmak ve dahası halkın zaferinden sonra halk üzerinde herhangi bir devlet gücünün kurulmasını imkansız kılmak, çünkü her iktidar kendine ne ad verirse versin, kaçınılmaz olarak halkı yeni bir biçimdeki köleliğe tabi kılacaktır . . .

Bizler tüm resmi iktidarların keskin düşmanlarıyız; bu iktidarlar son derece devrimci olsalar bile. Bizler alenen tanımlanmış her türlü diktatörlüğün düşmanıyız; biz top-

lumsal- devrimci anarşistleriz. Şimdi siz bize soracaksınız; eğer anarşistsek hangi hakla insanları etkilemeyi önümüze koyuyoruz? Hangi yöntemle insanları etkileyebiliriz? Her türlü iktidarı reddediyorsak, hangi gücü kullanarak insanların devrimini yönlendirebiliriz? Örgütümüzün kolektif diktatörlüğünü son derece güçlü kılacak, hiç kimse tarafından fark edilmeyen, hiç kimseye dayatılmayan görünmez bir güç/iktidar ile. Öyle bir iktidar ki ne kadar görünmez ve tanımlanmamış ise, resmi yasallıktan o kadar uzak ve o kadar önemsiz kalır.

Düşünün ... Öyle bir gizli örgüt ki, üyelerini küçük gruplar halinde imparatorluğun tüm alanına yaymış. Sıkı bir şekilde yan yana durmak yerine, ortak bir idealden hareket eden...

.Bulunduğu her yerde ortak bir plana göre hareket eden bir örgüt. Kimse tarafından böyle olduğu bilinmeyen bu küçük gruplar hiç bir resmi olarak tanımlanmış güce sahip değildir. Bunların gücü insanların (halkın) içgüdülerini, arzularını ve taleplerini ifade eden ideallerinden kaynağını alır...

Bu diktatörlük her türlü kişisel çıkardan, kibirden ve ihtirastan muaftır, çünkü o isimlidir (anonim), görünmezdir ve ne grubun bir üyesine ne de grubun tümüne bir avantaj, şeref ya da resmi iktidar vermez. İnsanların iktidarı için bir tehdit oluşturmaz çünkü her türlü resmi nitelikten muaftır ...”

Bakunin bir yandan “gelecekteki toplumsal örgütlenmenin aşağıdan yukarı bir şekilde oluşturulmasını” savunur. Öte yandan da bu yeni toplumun yaratılmasının kendiliğinden gelişecek bir devrimle gerçekleşecek bir şey olmadığını, fakat “bir ideal ve aynı program etrafında birleşmiş” bir devrimciler örgütünü gerektirdiğini savunur.

Görmüş olduğumuz gibi Bakunin'in ciddi bir ayaklanma deneyimi vardır. Öte yandan o da Marks gibi Hegel'in diyalektik yönteminin, yani açık bir şekilde çelişkili olan iki şeyin yeni bir durum ya da fikir yaratmak üzere karşılık birbirlerini etkileyecekleri ve bunun da her iki şeye göre bir ilerleme olacağı fikrinin savunucusudur. Bu aşamadaki yazılarında Bakunin, özgürlükçü bir toplumla, otoriter bir toplumu yıkmak için gereken örgütsel yöntemler arasındaki ilişkiyi aşmanın bir yolunu savunmaktadır. Diğer ve sonraki devrimciler de bu çelişkiyle yüzleşmiş ve kimi devlet iktidarını ele geçirmeyi hedefleyen güçlü bir şekilde merkezileşmiş partiyi savunmuş, kimi de ciddi örgütsel yöntemlerin gerekli olmadığını düşünme eğiliminde olmuştur. Bakunin bu iki zıt fikrin ötesine geçmeye ve gerçeklikle uyuşan yeni çözüme varmaya çalışmaktadır.

Bakunin'in devrimci örgüte dair görüşleri birbirlerinden ayrı fakat gayri resmi olarak birbirleriyle ilişkili olan katmanlara ayrılmış devrimcileri ile bir tür düğün pastasına benzetilebilir. Tepede yüz kişilik, görevi ülkeler arasındaki gayri resmi bağlantıları kurmak ve geliştirmek olan grup bulunmaktadır. Bu grup bir yandan uluslararası ayaklanmanın başlatılması için koşulların olgunlaştığının kararının verilmesinde önemli bir rol oynayacak ve öte yandan da bu ayaklanmanın eşgüdümünü sağlayacaktı. Bu grup gizli bir şekilde işlemeli (tutuklanma tehlikesinden dolayı) ve (1868'den sonra) olayların akışını fikirlerinin gücüyle etkilemeye çalışan bir gayri resmi ilişkiler bütünü olmalıydı.

Bunun yanında daha geniş ve daha açık olan ikinci bir örgüt olacaktı. Bu 'İttifak'tı ve onun başlıca rolü devrimci düşünceleri prolateryanın kitle örgütlerinde, özellikle bu enternasyonel birliğin bölgesel seksiyonlarını oluşturma yoluyla yaymaktı. 1868'den sonra Enternasyonal'i bu

‘pastanın’ (düğün pastası) tabanı olarak görmeye başladı. Taban, işçi sınıfının doğrudan eylemi hedefleyen ve politik aktiviteleri (örn. seçimler) reddeden organlarını oluşturacaktı. İttifak bu politikaların daha da keskinleşmesi için Enternasyonal içinde çaba harcayacaktı. Bu zorunluydu çünkü, diye yazıyordu Bakunin, okuma yazması olmayan, hayatta kalmak için uzun saatler boyunca çalışan işçi kitlesi sosyalizme sadece soyut düşünceler yoluyla kazanılamazdı ve şöyle devam ediyordu:

“Bu sebepten ötürü, proleteryanın okuma yazma bilmeyen kütlelerinin yüreklerine dokunabilmek, onların güvenini, onayını, katılımını ve işbirliğini kazanabilmek için, bu işçilerle ilişkiye geçerken bir bütün olarak uluslararası proleteryanın genel sıkıntılarından değil de, onların günlük ve özel rahatsızlıklarından konuşmaya başlamak zorunludur. Onlarla kendi işleri ve yaşadıkları spesifik yereldeki kendi iş koşulları, günlük çalışmanın zorluğu ve uzun iş saatleri, düşük ücretler, patronların kabalıkları, hayat pahalılığı ve bir aileyi geçindirmenin onların için nasıl da imkansız hale geldiği hakkında konuşmak gerekir.”

Bu, Bakunin’in bir devrimin hazırlanması yolunda zorunlu olarak gördüğü bir şeydi. Ama savunduğu şey üst katmandakilerin alttakileri komuta etmesi değildi, öte yandan da şu konuda ısrarcıydı: “halkın devrimi ... devrimci örgütünü özgürlük ilkesine bağlı kalarak, aşağıdan yukarıya, çevreden merkeze doğru düzenleyecektir.”

“Komünün örgütlenmesine gelince, kurulu duran barikatların bir federasyonu kurulacaktır ve Devrimci bir Komün Konsülü her barikattan gelen (her sokak ya da semt için birer tane olmak üzere) bir ya da iki temsilci temelinde işleyecek; bu temsilcilere verilen yetki bağlayıcı bir vekalet

olacak, bunlar her zaman için sorumlu olarak görülecek ve geri çağrılabilir olacaklardır.”

Tüm illere, komünlere ve dernek tipi birlikliklere, onları başkent tarafından ortaya konmuş olan örneğin izinden gitmeleri için davet eden bir çağrı yayımlanacak. Bu çağrı tüm yerelleri yeni bir başlangıç için devrimci saflarda oluşturulacak yeni bir örgütlenmeye girişmeye, isyancı derneklerin, komünlerin ve taşranın aynı ilkelerin daha da ileri götürülmesini hedefleyen bir federasyonun kurulması için ve de karşı- devrimi yenilgiye uğratmak için (önceden anlaşılan bir yerde) düzenlenecek kongreye temsilci görevlendirmeye davet edecek (bu temsilciler de aynı şekilde bağlayıcı vekaletle yetkilendirilmiş, eylemlerinden sorumlu ve geri çağrılabilir olacaklar). Resmi devrimci komiserler değil ama, devrimci propagandacılar tüm taşraya, tüm komünlere ve özellikle de köylülere dağıtılacak. Çünkü köylüler ne ilkeler aracılığıyla, ne herhangi bir diktatörlüğün kararnemeleriyle devrimcileştirilebilirler. Onları devrime sürükleyecek tek şey devrim hareketinin kendisidir, yani devrimin doğal sonucu olan devletin yasal ve resmi varlığının her komünden (yerel birimden) tamamen çekilişidir.”

Bu sadece tarihsel bir soru değildir. Batı ülkelerinde devrimcilerin, Bakunin’in çağına kıyasla gazete satma, toplantı düzenleme özgürlüğüne sahip oldukları doğrudur. Ancak devletteki bu liberalizmin, çoğu devrimci örgütün bir tehdit olarak görülmemesinden kaynaklandığı açıktır. O ya da bu türden devrimcilerin tehdit olarak görüldüğü zamanlarda, Kara Panterler’den tutun da, İrlanda vatandaşlık hakları hareketine ya da 1970lerin İtalya’sına, eldivenler çıkarılır, örgüt içine sızmak, provakasyon yapmak da dahil olmak üzere her türlü devlet terörü kullanıma sokulur. Günümüzde küreselleşme eylemlerinde Kara Blok’un yarattığı görece

önemsiz tehdit bile bir kişinin öldürülmesine varacak kadar devlet baskının ortaya çıkmasına sebep oldu. Bakunin'in yazıları bize bu çelişkinin yani, özgürlükçü bir toplumu kurma isteği ile, bunun tek mümkün yolu olan güçlü ve otoriter bir devleti yıkma zorunluluğu arasındaki bariz çelişkinin nasıl ele alınabileceğine dair bir başlangıç noktası sağlar.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

TOLSTOY VE HIRİSTİYAN ANARŞİSİ

Tolstoy ve Hıristiyan Anarşizmi

Stefan Zweig, Tolstoy'u "günümüzün en tutkulu anarşisti ve anti- kolektivisti" olarak tanımlamıştır. Fakat Lev Tolstoy, kendisini anarşist olarak görmemekle beraber Hıristiyanlık yolundaki inancıyla ulaştığı "Aşk" kavramı dahilinde ve daha sonra da yorumladığı anarşizm prensipleriyle dikkate değer bir yerdedir. "Kutsal Kitab'ın Kısa Bir Yorumu" ve "Tanrı'nın Hükümdarlığı Kendi İçimizdedir" adlı eserlerindeki açıkladığı felsefeler, onun dönemine çok benzer. Tolstoy'un anarşist düşüncelerin ilk oluşumu ise 1857'de Paris'te tanık olacağı bir idam sahnesidir. Bu sahne karşısında derinden etkilenen Tolstoy, giyotinin kullanımında devletin itici güçlerini görmüş ve herhangi bir otoritenin varlığına karşıt söylemlerini geliştirmeye başlamıştır. Bir mektubunda Tolstoy şöyle yazıyor:

“Modern devlet (diye yazıyordu arkadaşı Botkin’e), yurttaşlarını sömürmeye, ama daha da önemlisi onların maneviyatını bozmaya yönelik bir komplodan başka bir şey değildir... Herkes için zorunlu olmayan, ama insanı ileri götüren ve daha uyumlu bir gelecek vaat eden ahlaki ve dinsel yasalarını anlıyorum. Ama politik yasalar bana öyle büyük yalanlar gibi görünüyor ki, aralarından birinin nasıl diğer birinden daha iyi ya da daha kötü olabileceğini anlamıyorum... Bundan böyle hiçbir yerde hiçbir hükümete hizmet etmeyeceğim.

Hristiyan anarşizminin tarihçesi, Orta Çağ’da Özgür Ruhun Dinsel İnançlara Aykırı Mezhebi (İng. heresy) hareketi, sayısız Köylü ayaklanmaları ve 16. yüzyıl Anabaptistler hareketine kadar uzanır. Hristiyanlık içindeki hürriyetçi gelenek 18. yüzyılda William Blake’in yazılarında tekrar yüzeye çıkar ve Adam Ballou, 1854’te yazdığı “Practical Christian Socialism” adlı eserinde anarşist sonuçlara varır. Ancak Hristiyan anarşizmi, gerçek anlamı ile anarşist hareketin bir parçası haline ünlü Rus yazarı Leo Tolstoy ile gelmiştir. Tolstoy’un dinsel anarşizminin temelini oluşturan “Aşk” kavramı ise Hz.İsa’nın öğretisinin “aklın kendisi” olduğunu, yaşamın gerçek anlamını ortaya koyan tek düşünce olduğu görüşüne göre şekillenmiştir. “kötüye karşı direnme” temel yasası ise Tolstoy’un Aşk kavramından türemiştir. Tolstoy, “kötüye karşı direnme” mesajını şöyle yorumlamaktadır:

“Kötüye karşı direnme göstermeme şu anlama gelir: Hiçbir zaman direniş gösterme, yani hiçbir zaman şiddet yoluyla cevap verme, bir başka deyişle aşka karşı olan hiçbir şey yapma.”

Tolstoy’un bu temel yasasının biçimlenmesinde Tolstoy da bulunan güçlü Noblesse Obliga* etkisi görülmektedir.

Bu etkiyi Tolstoy'un bir çok eserinde görmek mümkündür. Eserlerinde ağırlıklı olarak aristokrasi sınıfına yüz çevirmiş, mutluluğu Rusya'nın bozkırlarında bulan kahramanların hikayeleri görülmektedir.

Tolstoy'un dinsel anarşizminin gerektirdiği "kötüye karşı direnmeme" ilkesinin temelinde ilk görüşte anarşizm'e zıt olarak görülmekte olan anarko- pasifizm bulunmaktadır. Tolstoy dini anarşizm ile anarko- pasifizm'in kesiştiği noktada öğretilerini biçimlendirmiştir. Peter Marshall'ın belirttiği gibi 'anarşistlerin bireyin egemenliğine saygısı dikkate alınır, uzun dönemde şiddet değil, şiddet- karşıtlığı anarşist değerler tarafından ifade edilmektedir". Malatesta ise, " 'anarşizmin temel politik platformu şiddet'in insan ilişkilerinden soyutlanmasıdır' derken daha açık bir ifadeyle anarko- pasifizm, anarşizm ile bağıntısının güçlü temellere dayandığını belirtmektedir.

Tolstoy'un "*Government is Violence: essays on Anarchism and Pacifism*" adlı kitabının giriş kısmında, şöyle yazılıdır: Tolstoy'un anarşiye ulaşmak için önerdiği araçlar, bugün sivil itaatsizlik ve şiddetsiz doğrudan eylem olarak aşına hale gelmiştir.

Tolstoy'un fikirleri İngilizleri Hindistan'dan kovmak için, halkından şiddet dışı direniş uygulamalarını isteyen Gandhi' yi derinden etkilemiş ve Tolstoy ile mektuplaşmışlardır. Bunun da ötesinde, Gandhi'nin bağımsız Hindistan'ı köylü komünleri federasyonu olarak tasavvur etmesi de Tolstoy'un özgür toplum görüşüne benzerdir. 1933'te ABD'de Catholic Worker adlı gazeteyi kuran, inançlı bir Hristiyan pasifist ve anarşist olan Dorothy Day ve Catholic Worker Group yine Tolstoy'dan (ve Proudhon'dan) oldukça etkilenmişti. Tolstoy'un ve dinsel anarşizmin etkileri, Hristiyanlık fikir-

lerini işçi sınıfı ve köylüler arasındaki toplumsal etkinlikler ile biraraya getiren, Latin ve Güney Amerika Liberation Theology hareketlerinde de görülebilir.

Gandhi, otobiyografisinde Tolstoy hakkında şöyle yazar, “Ciddi bir şüphecilik ve güvensizlik krizi içindeyken Tolstoy’un Tanrı’nın Hükümdarlığı Kendi İçimizdedir kitabıyla karşılaşmam ve onun etkisi altında kalmam bundan kırk yıl önceydi. O zamanlar şiddete inanan birisiydim. Onu okumam benim şüpheliğimi tedavi etti ve beni ahimsa’nın (şiddetsizliğin) kararlı bir savunucusu haline getirdi... O, çağımızın ortaya çıkardığı en büyük şiddetsizlik önderidir.”

Tolstoy’un “aşk”nın en büyük örneklerinden biri olan Gandhi dünya üzerinde pasif direnişle ülkesinin bağımsızlığını kazanmasında büyük rol oynamıştır. Ne yazık ki Gandhi 30 ocak 1948 suikasta uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Sivil itaatsizliğin temellerini atan Gandhi şiddetin kurbanı olmuştu.

Tolstoy bütün felsefesinin temel taşı için böyle bir örnek hayal edebilir miydi?

*Noblesse Oblige: yüksek toplumsal sınıfa, paraya, eğitime v.b sahip olan kişinin bu avantajları bunlara sahip olmayan insanlara yardım etmek için kullanılması gerektiği ilkesi.

ANARŞİZM VE PUNK KÜLTÜRÜ...

Punk ideolojisi: Punk Kültürü ile ilişkili olarak ortaya çıkan siyasi görüşler bütünüdür.

Temel amacı olabildiğince fazla özgürlük tanımak olan düşünce sistemi, bireycilik, otorite karşıtlığı, şart olmamakla beraber politik anarşi, özgür düşünce ve ahlakı içerir. Punk’ın dünyaya karamsar bir bakışı vardır çünkü modern

uygarlık insanlık üzerinde bilinçli bir baskı kurmaktadır. Punk, düşüncelerini Punk rock, fanzinler ve konuşma yoluyla yaymaya çabalar.

İnsanları şok etme, isyan ve hoşnutsuzluk ile başlayan dalga, daha sonra sosyal aktivizme dönüştü. MC5, Discharge, Black Flag, The Stooges, Dead Kennedys, Bad Religion, Anti Flag, Crass, Conflict, ve Subhumans gibi gruplar ideolojinin şekillenmesinde fazlasıyla rol oynadılar. Bu gruplar şarkı sözleri arasına ciddi dünya meseleleri hakkında önemli tespitler yerleştirdiler ve gençleri dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için çağrıda bulundular. Bu ruh günümüze kadar devam etmiştir, bugün hala yapılan punk rock albümlerinde siyasi meseleler hakkında sözler bulunur.

Punk'ın dayalı olduğu ideoloji genelde Anarşidir, fakat başka ideolojilerle de birlikte anıldığı olmuştur, bunlar arasında liberal, sol liberal, sosyalizm, Anarşist komünizm, ve hatta neo- Nazizm vardır. Çoğunlukla solculukla bağlantılı görülmektedir, fakat punklar çoğu kez solcuları en az sağcıları eleştirdikleri kadar şiddetle eleştirmektedir. Punklar kendilerini punk olarak adlandırır ve ne sol ne de sağ ile ilişkili olmadıklarını söylerler.

Otorite Karşıtlığı

Punklar genellikle polis, ruhban ve devlet gibi otorite sahiplerini tehlikeli ve zalim bulurlar. Çoğunlukla otoritenin yozlaşma ve sömürüye sebep olduğunu savunurlar. Punkların otorite konusundaki düşünceleri Anarşizmden gelmektedir. Şarkıların sözlerinde polis şiddeti ve kurumsal ayrımcılık konuları işlenir.

Uyumsuzluk

Punklar, uyumluluğu (konformizm) insanın topluluğun değer ve kurallarını benimsemesi sonucu onun gerçek ve

kötü doğasını görülmesini engelleyen bir tehlike olarak görmüştür ve özgür düşünceyi baskı altına alan her şeyi reddettiği gibi uyumluluğu da reddetmiştir.. Bu sebeple, toplumla ve ana akımla bağlantılı olan her şeyle uyumsuz olmayı tercih etmişler.

Anti- militarizm

Punkların tamamına yakını, otoritenin en uç noktası olan ve neredeyse punkın savunduğu ilkelerin tamamının karşıtı olarak görülen askeri düzenleri, silahlı kuvvetlerin kullanımını reddetmektedir. Fakat aynı zamanda, kimi amaçların gerçekleştirilmesi için şiddet kullanımını destekleyen punkların da varolduğu gerçeği bu ilke ile çelişmektedir.

Kapitalizm Karşıtlığı

Punk, anti- kapitalist bir kültür olarak ortaya çıkmış ve paralı köleliğe karşı çıkmıştır. Kapitalizmi, otoriter, sömürücü, eksik ve sahtekar olarak tanımlar. Kimi punk toplulukları tüketim karşıtlığı ve kendin yap etiğine bağlıdır. Hatta kimi zaman, marketlerden hırsızlık yapmak ve çöp karıştırmak bir yaşam biçimi olarak kabul görebilir. Diğer punklarsa şarkılarında daha iyi yaşam standartları, daha adil ticaret ve işyerinde ayrımcılığa son verilmesi gibi konuları işlemişlerdir. Eleştirmenlerse, Kendin Yap etiğinin aslında doğal bir kapitalistlik içerdiğini iddia ederler. Çoğu zaman punkın anarşist, sosyalist söyleminin altında aslında serbest piyasa ekonomisini destekleyen görüşlere sahip olduğu söylenmektedir.

Din ve Maneviyat

Pek çok punk maneviyatın kişinin kendi seçimine kalması gerektiği görüşünü savunur. Kilisenin otoritesi ve dinin uyumluluğa yönlendirmesi sebebi ile punklar genelde

ateisttir veya ana akım dinlerden uzak durup farklı ruhsal yaşamlar sürmeyi tercih etmişlerdir. Organize bir dinin, toplumu kontrol etmek ve uyutmak için kullanıldığını ve bunun insanlık için faydadan çok zarar getireceğini söylerler. Fakat tüm bunların yanı sıra, Hristiyan ve Müslüman punklar da vardır, onlar dinin punk olmaya engel teşkil etmediğini söylerler ve bunun için Hristiyan Anarşizmini referans gösterirler. Müslüman Punklar genellikle Straight Edge akımına dahildirler.

Milliyetçilik Karşıtlığı

Solcu punkların büyük kısmı hükümetlerini aşağılarlar ve dolayısıyla milliyetçilik, vatanseverlik ve ırkçılık gibi kavramlarla araları pek iyi değildir. Milliyetçilik çoğu zaman devletin, halktan kolayca destek almak için kullandığı bir beyin yıkama aracı olarak görülüp dışlanır. Eski Sovyet ülkelerinin punkları vatanseverlik propagandalarına karşı durarak anti-sovyetçi ve anti-vatansever olmuşlardır. Fakat Nazi Punklar, solcu punkın bu duruşundan rahatsız olmuş ve onları komünist olmakla suçlamışlardır. Fazlasıyla milliyetçi ve hatta ırkçıdır. Dazlaklarla birlikte düzenlenen Komünizm Karşıtı Rock festivalinde çalan Skrewdriver gibi gruplar vardır.

Medya

Çoğunlukla, medya, punk camiasında halkı kontrol etmek için kullanılan bir propaganda aracı olarak görülmüştür. "Medyadan nefret etme, medya sen ol" sloganıyla harekete geçen punklar sistemin elinde olan yayınları okumaktansa kendi yayınladıkları fanzinleri okumayı tercih etmişlerdir.

Ekoloji

Punkların bir kısmı ekolojisttir. Kapitalizmin doğayı meta olarak ele aldığı bir burjuva alışkanlığı olarak gördükleri çevreciliğe, ekolojist kimlikleri ile karşı çıkarlar. Derin ekoloji olarak bilinen ve insanı doğanın merkezine koyan anthropocentric görüşü reddeden görüşü benimserler. Bunun yanı sıra yeşil- anarşist görüş çerçevesinde doğal yaşamı saygı, sosyal ekoloji, ilkelcilik kabul edilen kavramlar olmuştur.

Vejeteryanlık, Veganlık ve Hayvan Özgürlüğü

Çoğu punk kapitalizmin endüstride hayvanların hapsedilmesine işkence görmesine, vahşice katledilmesine, doğal ortamından koparılmasına, ve zenginlerin bu yoldan ceplerini şişirmelerine kısacası metalaştırılmalarına karşı çıkar. Bu da, hayvanların yiyecek, giysi ve deney malzemesi olarak kullanımını içerir, bu tür davranışçıları türçülük olarak görür ve ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi gibi olgularla aynı kefeye koyarlar. Bu nedenle vejeteryan ve vegan olan pek çok punk vardır. Diğerleri ise hayvanların giyim malzemesi, kozmetikte ve bilimde deney malzemesi olmalarını şiddetle reddederler.

Diğer Punk İdeolojileri

Yukardaki ideolojinin yanı sıra punkın alt kültürlerinde kendine yer edinmiş başka idealler de vardır. Nazi punklar, fazlasıyla milliyetçi, faşist, ırkçı ve komünizm karşıtıdır.

Hardline straight edge punkları derin ekoloji, hayvan özgürlüğü gibi kavramları kabul etmekle birlikte, İbrahim dinine düşkünlüdürler ve uyuşturucu, alkol kullanımını reddederler.

Riot Grrrl hareketi üçüncü dalga feminizmi punk hareketine taşıyarak cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkmışlar ve

eşcinsel kültürün kendisini ifade edebilmesini ve serbestliğini savunmuşlardır.

Oi! hareketi punkları kendilerini sosyalist işçi sınıfından biri olarak görmüş ve şarkılarında işsizlik, geçim sıkıntısı gibi konuları işlemiştir. Fakat aynı zamanda kimi Oi! şarkıları sokak kavgaları, futbol maçları, bira gibi günlük konular işlemiştir. Dazlak kültürü ile fazlasıyla bağlantısı olduğundan dolayı ırkçılıkla suçlanmıştır. Irkçı Oi! punkları olduğu gibi, bu imajı yıkmaya çalışan ırkçılık karşıtı Oi! grupları da vardır. Punklar kimi zaman nihilist oldukları gerekçesiyle eleştirilmişlerdir ve bunda en önemli etken Sex Pistols gibi grupların nihilistik ve ego merkezci şarkı sözleri etkili olmuştur. Fakat nihilizm anarşizmle fazlasıyla çelişmektedir. Kimi punk gruplarıysa politik olmamakla eleştirilmektedir. Fakat en ana akım pop punk grupları bile albümlerine hükümeti, savaşı veya gidişatı eleştiren bir iki parça koymaktadır.

Estetikler

Müzik

Punk, ilk gününden bu yana değişti, gelişti ve pek çok çeşitlere bölündü. Bunun içinde daha harmonik olan folk-punk gibi tarzlar olsa da, asıl nostaljik (fakat hala güncel) olan tarz 80lerdeki peace-punk veya anarko-punk, daha agresif olan hardcore ve bunların alttürleridir. Genel olarak punk müzik gürültülü, hızlı ve didaktiktir. Gürültü ve hız, sabırsızlığı, huzursuzluğu ve öfkeyi ifade eder. Büyük plak şirketlerinin sanatçıların yaratıcılıklarını gölgelemekte olduğuna inanılır.

Moda

Punkların giyim tarzı, onların toplumla ve diğer alt kültürlerle (hippieler gibi) olan uyumsuzluklarını yansıtıyordu.

İdeolojinin dışavurumu olan punk modası öfkeli, uyumsuz ve renkliydi. Şok edici tarzın oluşturulmasında Futurist akımdan etkilenilmiştir. Hareket her gün kullanılan nesnelere farklı anlamlar yüklenmesi idi, örneğin çengelli iğneler veya güvenlik işaretleri giyim malzemesi olabilir.

Punkları, köleliğin sembolü olan ağır zincirler, bileklikler, kurşun kaskları (anti- militer ve polis karşıtlığının göstergesi olarak), giymiş olarak görebilirdiniz. Punklar çoğu zaman siyasi olarak anlam taşıyan piercingler taşır ve dövmele yaptırırlar. Tüketim karşıtlığının göstergesi olarak da ikinci el mağazalarından giyinirler.

Görsel Sanatlar

Punk görsel sanat, albüm kapaklarında net mesajlar vermek veya şok edici konser afişleri hazırlamak için kullanılıyordu. Fanzinlerin sahip olduğu ilkel görsellik ve siyah-beyaz kullanımın ön plana çıkması zorunluluktan meydana çıksa da, - zira bu fanzinler fotokopi makineleriyle çoğaltılırdı- bu kültürün önemli bir parçası haline geldi.

Davranış

Kendin Yap Etiği (D.I.Y.)

1970'lerin sonlarında başkaları tarafından kontrol edilmeyi reddeden punklar kendi müzik şirketlerini kurdular, kendi kültürlerini ve kendi iletişim ağlarını kurdular. Bu da kendin yap etiğini ortaya çıkardı. Etik, "Ortada bir problem varsa kendin çöz, başkasından bekleme" olarak özetlenebilir.

Doğrudan Eylem

Punklar, boykotlar, protestolar ve kimi zaman özel mülke şiddet içeren doğrudan eylemlere katıldılar. Kimi zaman benzin istasyonlarını bombaladılar, hayvanlar üzerinde deney yapan laboratuvarları yıktılar ve bazı binaları ve araçları

(özellikle askeri) sabotaj ettiler. Pek çok punk bu tür eylemleri sosyal değişim için gerekli olduğu zamanlarda desteklediklerini söylemektedir, özellikle başka çare kalmadığında direk olarak sorunun çözülmesi ancak bu yolla sağlanabilmektedir.

Satılmamak

Satılmak, punk jargonunda, güç, para, statü, iktidar gibi sebeplerle inanç ve eylemlerden vazgeçmek ve punk hareketinden uzaklaşmak anlamındadır. Punkların, büyük şirketlerle anlaşma yapmaktan hoşlanmadıklarından aralarında kurdukları birçok bağımsız plak şirketi vardır ve bu şirketler az sayıda basılan ve ucuz satılan albümler hazırlar ama sanatçıya olabildiğince özgür olma fırsatı verir sansür-cülük yapmazlar.

Kimi zaman bazı gruplar, bağımsız şirketlerle çalışmak yerine, daha geniş bir alana seslerini duyurmalarını sağlayan büyük plak şirketlerini seçerler. Bu konu punk camiasında tartışmalara sebep olur, kimileri bu tür grupları camiaya ihanet eden, kendilerini şirketlere satmış kişiler olarak görürken diğerleri bu grupların seslerini daha büyük bir kitleye yayarak bu şekilde harekete güç kattıklarını savunur.

Satılmanın başka bir anlamı ise tarzını değiştirmek ve ticari rock müzik veya ana akım pop müzik yapmaya başlamaktır. Bu doğal bir sanatçı gelişimi sebebi ile veya punkın sınırları olduğu bilincine varılması ile olabilir.

Punk İdeolojisine getirilen eleştiriler

Punk ideolojisi içten ve dıştan eleştirilmektedir. Anarko punk grubu Crass, "White Punks on Hope" şarkısında ideallerinden vazgeçen ve satılmış insanları eleştirirken "Punk Is Dead" (punk öldü) şarkısında punkın şirketlerce ticarileş-

tirildiğini savunmuştur. Kimi zaman punkların “mohikan” saçlı hippiler olduklarını söyleyen muhalif punk grupları çıkmıştır.

Dışardan da eleştiriler vardır. Jim Goad isimli yazar, punkların fakir gibi görünen ama aslında orta sınıftan insanlar olduklarını, kendin yap etiğinin ortaya özgün bir şey çıkarmadığını ve kalitesiz ürünler için bir bahane olduğunu, punkın artık modası geçmiş bir ana dalga akımı olduğunu iddia etmiştir. Kimi zamansa punkın tıpkı goth, black metal gibi asi bir hareket olduğu iddia edilmektedir.

ONİKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ANARŞİZM

Çağdaş anlamıyla 19. Yüzyıl'ın ortalarında şekillenen anarşizmin, Türkiye'nin resmi sınırları içinde ilk filizlenişi, 1980'lerin başlarına, Türkiye tarihinin en karanlık dönemlerinden biri olan 12 Eylül darbesi sonrasına rastlar. Ancak bu "gecikme", bu topraklarda anarşizmin önemli tarihsel köklere sahip olmadığını göstermez. Anadolu toprağı, çok sayıda haretik tarikata; sığınağını kısmen mistisizmde bulan, sultanlara ve egemenlere karşı örtülü ya da açık direnişlere; zorla yerleştirmeye direnen Türkmen ayaklanmalarına; yakın tarihe kadar uzanan, yerel cemaatlerin, merkezi otoriteye karşı başkaldırı ve isyanlarına; derebeylerin ve jandarmanın zulmüne kafa tutan eşkiya geleneğine; batıni-alevi kültürüne; ulus- devletin ulusal baskısına karşı çeşitli direnişlere vb. beşiklik etmiştir. Öte yandan, Anadolu insanının, Batı'nın Hegelci "akılcı"lığının kalıplarına bir türlü sığmayan, ele avuca gelmez bir "irrasyonalizm"e sahip olması, modernizasyonun sistematik yapısı içine girmede her aşamada zorluklar çıkaran merkezkaç karakteri de, çağdaş anarşizmin değil ama, anarşizan yönsemelerin varlığını her zaman koruduğunu düşünmemize olanak sağlar.

Bir makalenin boyutlarıyla sınırlı bu çalışmada, yukarıda sözünü ettiğimiz anarşizan döl yatağının varlığını hep akılda tutmakla birlikte, kendimizi, salt modern anarşizmin Türkiye'deki belirtileri, son yirmi yıl içinde ortaya çıkışı, filizlenmesi, boy atışı ve yayın faaliyetleriyle sınırlamak, onun Türkiye'deki, oldukça yeni sayılabilecek kısıtlı pratik faaliyetlerini ve örgütlenme çabalarını önemli ölçüde dışta tutmak zorunda olduğumuzu belirtmeliyiz. Konuyu, üç ana

bölümde ele alacağız. Birinci bölümde, modern anarşizmin, 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında ve bundan sonraki yirmi yılda, özellikle yayın alanında, kayıtlara geçmiş, tespit edilebilmiş belirtilerini inceleyeceğiz. İkinci bölümde, modernleşmeyle elele giden Türkiye radikal hareketinde, anarşist fikriyatın kendine neden yer bulamadığı ve neden 1980'lerde ortaya çıktığı sorusuna yanıt vermeye çalışacağız. Üçüncü bölümde ise, 1980'den itibaren, anarşizmin Türkiye toprağında bir varlık olarak ortaya çıkışı, bu gelişmenin hangi aşamalardan geçtiği, yaşadığımız süreçte, Türkiye'deki anarşizmin toplumsal varlığının evrensel anarşist düşünceyi ne ölçüde yansıttığı üzerinde duracağız.

I. İlk Belirtiler

Osmanlı döneminde, anarşizm üzerine bilinen ilk yazılı kaynak, Kıbrısizade Osman Bey tarafından Fransızca yazılmış ve Bulgaristan'ın Sofya kentinde 1895 yılında basılmış, Socialisme et Anarchie adlı kitaptır. Bu kitabın varlığından, 1895 yılında, Jena'da basılan, E.V. Zenker'in Deu Anarchismus adlı kitabının bibliyografisi aracılığıyla haberdar oluyoruz. [Kalen da 1997, "Das A im Halbmond" (Hilaldeki A), Almanya]

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde belli belirsiz bazı anarşist faaliyetlerden söz edilmektedir. Mete Tunçay'ın, Türkiye'de Sol Akımlar (1908- 25) (Bilgi Yayınları, Ankara, Eylül 1967) adlı kitabında, Selanik'teki bazı "anarşist çevreler"ın faaliyetleri hakkında şunlar yazılmaktadır:

"Stefan Velidov'a göre, 7 Eylül 1908'de Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Sol Sosyalistler) çevresinden bir takım kimseler, Selanik'te solcu bir sendika kurmak istemişler, yine Selanik sosyal Demokratlarından anarko- liberal yönelimli Abraam Benaroya adlı bir Yahudi de, bu sırada daha

çok kendi ırkdaşlarından bir eğitim grubu teşkil etmiştir. Beranoya grubu 1908 Ekim’inde Sol Sosyalistlerle birleşmiş, fakat 1909 Şubat’ında çözülmüştür. Bunun üzerine Benaroya Mart ortalarında bir Sosyalist Federasyon kurmuştur. Bu Federasyonun 1909 güzünde 9 sayı çıkan haftalık bir yayın organı da olmuştur. İlk dört sayı, Bulgarca, Rumca, Türkçe (Amele Gazetesi: bu bölümün yazı işlerine Rasim Hikmet bakmaktadır) ve Yahudice, kalan sayılar ise yalnızca Bulgarca ve Yahudice yayınlanmıştır.” (s.33)

Görüldüğü gibi, 20. Yüzyıl’ın başında, Osmanlı imparatorluğu sınırları içindeki “anarşist faaliyetler”e ilişkin bilgiler son derece kısıtlı ve dolaylıdır. Beranoya adlı kişinin “anarko-liberal” olduğu belirtilmektedir. Ne var ki, anlatılanlardan, Beranoya ve grubunun “anarşist” olmaktan çok, Rusya’daki Narodniklerin devamı Sosyalist Devrimci (SR) geleneğe dahil ya da yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Haydar Rıfat’ın, 1910 yılında yayımlanmış Beynelmilel İhtilal Fırkaları adlı kitabındaki iki bölümün başlığı şöyledir: “Anarşist Fırkaları”; “Proudhon- Bakunin” (Mete Tunçay, Age, s.43). Bu kitap elimizde olmadığından bu iki bölümün içeriğini bilemiyoruz.

Yayın alanında bir diğer kaynak, “Sosyalist Hilmi”nin 1910 yılında çıkarttığı, anarşizm ve anarko-sendikalizm üzerine birkaç makale de yayımlamış, İştirak adlı dergidir. Bu dergide, keza, Hayati imzasıyla yayımlanmış, “Bakunin” adlı bir şiir ve anarşist İspanyol eğitimci F. Ferrer’in idamını protesto eden bir diğer şiir yer almaktadır. Bu yazı ve şiirlerin, nasıl olup da

II.Enternasyonal çizgisine yakın “Sosyalist Hilmi”nin dergisinde yayımlandığı bilinmemektedir. O dönemde, Türkiye’de henüz sosyalizmle anarşizm arasındaki farkların

algılanmamış olduğu düşünölebileceği gibi, aynı çevrede yer alan, “Sosyalist Hilmi”nin yakın arkadaşı, Türkiyeli ilk anarşist aydın olarak bilinen Baha Tevfik’in, bu dergideki etkisi de göz önüne alınmalıdır.

Baha Tevfik Olayı

Özellikle, 1992 yılında, Burhan Şaylı’nın günümüz Türkçesine aktarmasıyla, Baha Tevfik’in Felsefe- i Ferd kitabının (Altıkırkbeş, Aralık 1992, İstanbul) yeniden basılmasından sonra, Baha Tevfik’in, Osmanlı dönemindeki ilk Türk anarşisti olduğu görüşü genel kabul görmüştür. Baha Tevfik (1884- 1914), İzmir’de doğmuş, 1907 yılında Mülkiye’den mezun olduktan sonra, “Teceddüd- ü ilmi ve Felsefi Kütüphanesi” adı altında kitap çevirileri yayımlamıştır. Mete Tunçay, yayımlanan bu kitaplardan, özellikle Alman doğa bilimcisi ve materyalisti Büchner’in eserlerinin çevrilip yayımlanmasından yola çıkarak, çok genç yaşta ölen Baha Tevfik’in, 19. Yüzyıl’ın sonlarında Avrupa’da popüler olmuş bir çeşit “kaba Alman materyalizmi”ne ilgi duyduğu sonucunu çıkartmaktadır (Mete Tunçay, Age, s.26- 26).

Baha Tevfik’in bir “liberal” olduğunu ile süren Mehmet Ö. Alkan’la tartışan Burhan Şaylı ise, Baha Tevfik’in, “liberal” değil, “anarşist” olduğu kanısındadır (Felsefe- i Ferd, s.24). Şaylı, bu görüşünü, özellikle, Baha Tevfik’in kitabındaki son makalesi, “Çağın Sonu ve Birey Felsefesinin Sonucu”ndaki şu cümlelere dayandırmaktadır:

“Ben bu yeni çağın içinde anarşizmi görüyorum. Kırımca kölelikten ücretli köleliğe ve ücretli kölelikten sosyalistliğe geçen insanlık en sonunda anarşizme ulaşacak ve orada bireyselliğin bütün bağımsızlığını, bütün azametini duyumsayacaktır.

“Fakat bu anarşizm; şimdilik başlangıç durumunda bulunan yöntemsiz ve düzensiz bir anarşizm değil, doğaya ve doğallığa uygun fenni ve gerçek bir anarşizm olacaktır. Şimdiki anarşizm kendi yerini açmak için engelleri yıkmakla meşguldür. Geleceğin anarşistliği kendi gerçek yerini bulunca artık yıkmakla değil, tersine yapmakla uğraşacaktır.” (s.112)

Gerçekten de bu satırlar, Baha Tevfik’in “anarşizm akidesine” taraftar olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkta ortaya koymaktadır. Öte yandan, Şaylı’nın çevirdiği diğer makalelerdeki bir takım fikirleri, Baha Tevfik’in, zamanının genel geçer görüşlerinden ve liberal fikirlerden de etkilendiğini göstermektedir. Ancak, yüz yıl önce bir Osmanlı aydınının, diğer bütün zaaflarına rağmen, büyük bir açık görüşlülükle, Avrupalılaşıma peşindeki çağdaşlarının çok ilerisine giderek, geleceği anarşizmde görmesi oldukça anlamlıdır. Bu durumda, Baha Tevfik’i, anarşist ilkler statüsünde değerlendirmemiz hiç de abartma olmayacaktır.

Cumhuriyet Dönemi

Marksist yazar Celal Nuri İleri, Baha Tevfik’e karşı yayımladığı broşüre, Hükûmetsizlik Öğretisinin Felsefesi olarak Anarşizm, adını vermiştir. Öte yandan, Mete Tunçay’ın belirttiğine göre, Şevket Süreyya Aydemir, Anadolu’da kurulan “Yeşil Ordu”nun, adını, o yıllarda Ukrayna’da faaliyet gösteren “köylü anarşist Makhno’nun çeteleri”nden aldığını iddia etmiştir (Mete Tunçay, Age, s.75). Ne var ki, elde, bu iddiayı doğrulayacak herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

Türkiye’de, anarşizme ilişkin elde bulunan en eski yazılı kaynak, Ahmet Ağaoğlu tarafından Rusçadan çevrilen ve 1935 yılında, Vakıf Gazete- Matbaa Kütüphanesi tarafından basılan, Kropotkin’in Etika adlı eseridir.

1935 yılında basılan bu kitaptan sonra, uzun süre, anarşizm konusunda ne bir yayına, ne de herhangi bir faaliyete rastlıyoruz. Ama bu, elbette, Türkiye’de tek tek anarşistlerin var olmadığı, yaşamadığı anlamına gelmiyor. Nitekim, Türkiye Komünist Partisi (TKP) saflarına sızmış bir ajan olan Şükrü Dinsel’in 20 Eylül 1958 tarihli ifadesinde geçen şu satırlar, anarşist düşünceyi benimseyen bireylerin 1940’lı, 1950’li yıllarda da var olduklarını göstermektedir:

“Tireli Kemal Uygunoğlu isimli birisi ile tanışmıştım. Kendisini anarko- komünist olarak tanıdım ve bu yüzden parti safları içine almadım. Bunun vasıtası ile Kemal Salgın isimli bir boyacıyı da tanıdım... Tireli Kemal Uygunoğlu ile konuşmalarımız sırasında komünist mefkureli Kemal Salgın isminde bir arkadaşının mevcut olduğunu ve komünizm mevzuunda Tire kazasının çok müsait olduğunu öğrenmiştim.” (İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti/TKP’nin Kuruluş ve Mücadelesi Tarihi adlı kitaptan naklen, Atilla Akar, “Eski Tüfek” Sosyalistler, İletişim yayınları, 1989, s.166)

Anarşizm, Türkiye’de, 1960’lı yıllardaki sol yayın furyasından nasibini alamamıştır. Marksist klasikler, birbiri ardına yayımlanır, hatta aynı kitabın, farklı yayınevleri tarafından değişik baskıları yapılırken, anarşizme ilişkin kitaplar, “parmakla sayılacak kadar” deyimini dahi aratacak ölçüde azdır. Anarşizme eleştirel yaklaşan, H. Avron’un, Anarşizm Nedir? (Gerçek Yayınevi, çev: G. Üstün, 1966) adlı kitabının dışında, bizim tespit edebildiğimiz doğrudan anarşist üç kaynak var: bunlar, 1967 yılında, Kitaş Yayınları tarafından yayımlanan (çev: E. Tuncalı), G. Woodcock’un, Anarşizm adlı kitabının kısaltılmış çevirisi, yine 1967 yılında Habora Kitabevi tarafından basılan (çev: Mehmet Tuncay), Bakunin’in Seçme Düşünceler’i ve Ararat Yayınevi tarafından 1969 yı-

lında yayımlanan (çev: V.G. Üretürk), Proudhon'un Mülkiyet Nedir? adlı kitabıdır. Bunların dışında Ant Yayınları da, 1969 yılında, sanırız 1968 Avrupa'sındaki öğrenci hareketlerinin etkisiyle, Anarşizme ilişkin iki zıt tezi tek bir kitap halinde basmıştır: Daniel Cohn Bendit, Anarşizm/Komünist Bürokrasiye Karşı (çev: Sermet Çağan), Jacques Duclos, Anarşizm/Sol Adına Sola İhanet (çev: Babür Kuzucu)

1960'lı yıllarda Türkiye'de ciddiye alınacak bir sosyal hareketlilik yaşanmasına, işçi, köylü ve gençlik hareketi, Türkiye'nin sosyal düzenini sarsacak, askeri darbelere neden olacak ölçüde gelişmesine rağmen, bu sosyal hareket, Leninist- Stalinist ideoloji tarafından domine edilmiş, Troçkizm gibi muhalif ve dışlanmış Marksist eğilimler bile kenarından köşesinden uç vermeye çalışırken, Batıdaki 1968 hareketiyle birlikte, İspanya İç Savaşı'ndaki yenilgisinden beri içine girdiği durgunluktan silkinip yeniden canlanan anarşizm, Türkiye'deki sosyal hareketlilikte, en azından biraz olsun yeşermesi beklenecek gençlik hareketinde en ufak bir şekilde varlık gösterememiştir. Aynı şeyi, toplumsal hareketliliğin bir başka bazda devam ettiği 1970'li yıllar için de söyleyebiliriz. Bu yıllarda "anarşizm" sözcüğü, yalnızca iktidar sahiplerinin, sınıf hareketini ve sol hareketi karamak için, "kargaşalık ve şiddet" anlamında kullandığı bir sözcük olarak belleklere yer etmiştir. Tuhaftır, toplum, gerçek anarşizmi ne gördüğü, ne de bildiği halde, anarşizm, sokaktaki insanın, yarı korku ve merak, yarı nefretle kullandığı, çok bilinen bir terim olmuştur.

Anarşizm, Türkiye'de, gerçek anlamıyla, ilk kez, 1980'li yılların başlarında sesini duyurmaya başladı. Peki nasıl olmuştur da, 20. Yüzyıl boyunca radikal hareketlere, girişimlere ve sosyal hareketliliklere sahne olan Türkiye'de, anarşizm, 1980'lere kadar hiçbir varlık gösterememiştir? Bunun

mutlaka bir takım toplumsal, kültürel, ideolojik, psikolojik ve siyasal nedenleri olması gerekir.

II. Neden 1980'ler?

Devletçi Modernleşmenin Durduğu Yer

Osmanlı ve daha sonra da Türkiye entelijensiyası, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ve 20. Yüzyıl'ın büyük bölümünde, ilerlemeci- pozitivist batı düşüncesinin etkisi altında kaldı. Osmanlı aydınlarının zihnini meşgul eden en büyük sorun, “geri kalmışlıktan” kurtulmak ve “muasır medeniyet seviyesine” ulaşmaktı. Aydınlar arasında, esas sorunun bu olduğu konusunda herhangi bir ayrılık yoktu. Ayrılıklar, batılılaşmanın ne yolla olacağı noktasında ortaya çıkıyordu. Bu konuda da hakimeğilim, bunun, yukardan, merkezietçi tarzda, devlet eliyle, “halka rağmen halk için” anlayışıyla yapılmasıydı. Batıdaki Jakoben gelenek, bu eğilime rehberlik ediyordu.

II. ve III. Enternasyonal'lerde doktrine edilmiş bir Marksizm de, “burjuva demokratik devrim” teorisi, “üretici güçlerin geliştirilmesi” ve uluslaşmayı ileri bir aşama gören anlayışlarıyla, dolayısıyla Jakobenizm geleneğini en azından zımnen onaylamasıyla, ilerlemeci eğilimin çok uzağına düşmüyordu. Sovyetler Birliği'nde ve daha sonra bu devletin güdümündeki Doğu Avrupa'da ve “üçüncü dünya” ülkelerinde ortaya konan pratiklerle, Marksizmin bu hali, uygun bir kalkınma teorisi olarak algılandı.

Esasen batılı modernleşmenin en sivri ucu ve bu sivriliği ölçüsünde de genel geçer modernizmin inkârı olarak görülebilecek anarşizmin, doğulu, ama batıcı Türkiyeli aydınların beklentilerine yanıt verememesi doğaldır. Aynı Wilsonculuk gibi, resmi Marksizm de, ulus- devlete cevaz vermesiyle, batı düşüncesinin, doğuya kendi yaşadığı dene-

yimi aktarmasıdır bir anlamda. Batı düşüncesinin doğulu aydınlara çekici gelebilmesi için bir ölçüde “doğululaşması” ya da doğulu aydınlara “somut” bir şeyler sunması gerekiyordu. Batı, ulus- devlet ve dolayısıyla kalkınma teorileriyle, liberalizmi dünya çapında yayarak kısmen bunu yapmıştır. Öte yandan, anti- emperyalist modernleşmecilik olarak da nitelenebilecek Leninizm (ve 1960’lardaki versiyonuyla Maoizm), “progressive” zihniyeti, ulus- devletlerini kurmak ve geliştirmek özlemi içindeki elit doğulu aydınlara aktarmada önemli bir işlev yerine getirmiştir. Doğası gereği, ulusu ve ulus- devleti, dolayısıyla kalkınmacılığı reddeden anarşizmin ise, “doğunun kurtuluşunu”, aynı batı gibi ulus- devletler yoluyla ilerlemede ve “batıya yetişme”de gören Türkiyeli aydınların özlemlerine cevap verememesi hiç de şaşırtıcı değildir.

Anarşizmin, 20. Yüzyıl’ın ilk yirmi yılında, salt radikal aydınlarla kısıtlı kalmayıp, anarko- sendikalizm biçimiyle, batıda (özellikle de İtalya, İspanya gibi Latin ülkelerinde) kitlesel bir işçi hareketi olarak geliştiği de bilinmektedir. Üstelik anarşizmin bu türü, sadece batı ülkeleriyle kısıtlı kalmamış, Çin ve Japonya gibi doğu ülkelerindeki yoğun endüstri bölgelerinde de gelişmiştir. 20. Yüzyıl’ın ilk yarısında, Türkiye’de endüstrinin cılızlığı oranında işçi sınıfının da gelişmemiş olduğundan söz edilir. Ne var ki, örneğin İstanbul kentindeki endüstri ve ulaşım işçilerinin yoğunluğu ve 20. Yüzyıl’ın başlarındaki işçi direnişleri ya da Zonguldak havzasındaki işçi yoğunluğu ile, aynı dönemlerde kitlesel işçi mücadelelerine tanık olan İtalya, İspanya, Çin ve Japonya arasında hiç de öyle büyük uçurum yoktur. Sözü geçen ülkelerde, en azından Ekim Devrimi’ne kadar, sendikalizm ve onunla iç içe olan anarko- sendikalizm, işçi kitleleri arasında büyük bir destek bulmuşken, neden buna

benzer bir gelişmenin en ufak bir belirtisi görülmemiştir Türkiye’de? Sanırız bunun nedeni, Türkiye’nin o zamanki kültürel yapısında yatmaktadır. Sovyet devriminden önceki işçi hareketlerinde sendikalizmin ya da anarko- sendikalizmin Türkiye’deki işçi kitleleri içinde etkili olmamasının en büyük nedeni, elit aydınları dışında batıya neredeyse tamamen kapalı olan ve kadim bir imparatorluk olarak tam sömürge statüsüne indirgenemeyen Osmanlı ülkesindeki işçi ve emekçi kitlelerinin, batıyı saran ideolojik ve kültürel atmosferin tamamen dışında, tamamen farklı bir dünyada, burada ele alamayacağımız ölçüde özgün ve kapsamlı doğulu değerler dünyasında yaşıyor olmalarıdır. Sovyet devriminden sonra dünya işçi sınıfı hareketinin seyri büyük ölçüde değişmiş, batıda işçilerin en bilinçli kesimleri, büyük ölçüde Sovyetler Birliği’nden esen rüzgarların etkisi altına girmiştir. Nitekim, resmi komünizm ideolojisi de, 1920’lerden itibaren Türkiye işçi sınıfına, büyük ölçüde Selanik’ten, Balkanlardan Türkiye’ye göç eden işçiler tarafından aktarılmıştır. Artık saat, anarko- sendikalizm için çok geçtir.

1960’daki sol dalga da, Türk ve Kürt entelijensiyasının, ulusal- devleti kurma ya da kurtarma ve kalkındırma geleneksel özelemlerinden bağımsız değildi. Yukarda ana özelliklerini belirttiğimiz resmi Marksizm, gerek “üretici güçleri ilerletme” teorisiyle, gerekse ulusal kurtuluşa, “ulusların kaderlerini tayin hakkı”na, anti- emperyalizme, ulusal devlete cevaz veren haliyle, bu özelemlere yanıt verdiği ölçüde, 1960’lı yıllarda sola açılan orta sınıf aydınların benimsediği ideolojik bir silah görevi gördü. Devletin, dolayısıyla ulus-devletin düşmanı anarşizm, bir kere daha doğulu aydınların batıcı, modernist özelemlerini kucaklayamadı.

1970’Lerde, Sınıfsal Yapıdaki Değişiklikler ve Düşünsel Alandaki Yansımaları

1970’lerdeki bazı gelişmelerin, 1960’lı yıllarda devletçi özlēmlerle yola çıkmış sol harekette bir takım önemli değişimlere yol açtığını gözlemliyoruz. Birincisi, ulus- devletçi sol, bizzat ulusal devlet tarafından baskı görmeye başladı. Solla devletin karşı karşıya gelmesi ve solcu militanların devletin şiddetli baskısına maruz kalması, genel olarak solun devlet karşıtı bir tavır içine girmesine yol açtı. İkincisi, 1960’ların sonlarından itibaren, Türkiye’nin toplumsal yapısındaki dönüşümlere paralel olarak, sol hareketin dayandığı sınıfsal yapıda da bir değişime tanık oluyoruz. Kırlardan şehirlere akın ve varoşlardaki devasa gecekondulaşma, yeni bir toplumsal muhalefetin gelişmesine yol açtı. Bu yeni muhalefet, kendini öncelikle solda ifade etti. 1960’ların ilk yarısının tersine, kent ve kır yoksullarının çocukları olan, “işsiz tahsilliler” olarak nitelenebilecek kalabalık bir kesim sol harekete akın etmiş, böylece, 1970’lerin solu, giderek daha plebyen bir bileşim arzeder olmuştu. 1970’lerin ikinci yarısında, aşırı sağcı sokak güçleriyle kıyasıya bir çatışma içine giren, çoğunlukla plebyen karakterli solcu militanlar, bu çatışmada da devleti karşılarında bulunca, solun eski devletçi yönelimlerini gittikçe daha fazla bir kenara bırakmış, faşistlerle ve doğrudan devletle giriştikleri son artçı savaşlarda yenilerek geri çekilirken, bir de devletin 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle karşı karşıya gelip ezildiklerinde, artık devlete ilişkin son umutlarını da bir kenara bırakmış, iyiden iyiye devlet aleyhtarı bir tavır içine girmişlerdir.

Öte yandan solun bu “olgunlaşma”sında, solun en azından okumaya ve fikir geliştirmeye önem veren kesimlerinin, zaman zaman dogmatik eğilimlerle içiçe de olsa, teori-

ye, fıkre, dünyada yazılıp çizilenlere giderek daha fazla yönelmesinin rolü de hesaba katılmalıdır. Bu okumalar, kimi zaman Leninist bir dogmatizmin çıkmazlarında tıkanrsa da, özellikle batıdaki Marksizm tartışmalarına belli kanalların açılmasını da getiriyordu ister istemez. Dolayısıyla solun yeni fikri gelişmeleri izlemekte ısrarlı kesimleri, anti- emperyalist bir devletçiliğin ötesinde, devleti derinlemesine sorgulayan Marksist ya da Marksizm dışı radikal eğilim ve düşüncelerin varlığından da haberdar oluyor, bunlarla kendi zihniyet dünyasında haşır neşir olmaya başlıyordu.

Ne var ki, 1970’lerdeki sınıfsal değişimler ve buna bağlı olarak devlete karşı bir tavır içine girilmesi, solun, “enternasjonalizm” i “enterstatizm” olarak algılayan kesimlerinde, kitlelerin dışında başka güçlere dayanma eğilimini ve özgünlükten yoksun “ithal”ci yönelimi ortadan kaldırmamıştı. 1970’li yıllarda, solun bu kesimlerinde, ulusal devlete güvenmenin yerini, “sosyalist devletlere” (Sovyetler Birliği’ne ya da Çin’e) güvenme, onlara bel bağlama almıştı. Bunun kaçınılmaz tekabülü, bu ülkelerin küçük birer modeli olan parti fetişizmiydi. Sosyalist ülkelerde devrimi partiler yaptıysa ve devlet- parti rejimi kurdularsa, neden burada da aynısı olmasındı? Böylece, solun belli kesimleri, devrim mücadelesini, bu “sosyalist ülkeler”in bir dediğini iki etmeyen, onları sadık bir şekilde izleyen partilerin başarısına bağladı. Elbette solda, yukarda sözü edilen fraksiyonlara göre daha kitlesel bir temele sahip, bu tür bir sosyalist devlet takipçiliğine uzak duran, oldukça “yerlici” denebilecek tonlar taşıyan başka kesimler de vardı. Fakat, 1970’ler solunun ideolojik atmosferini, “yerli”cilikleri oranında kitlelerle daha yaygın ilişkiler kurabilmiş bu kesimler değil de, “Çin’ci” ya da “Sovyet’çi” fraksiyonların “şamatası” daha çok belirlemiştir.

1970'lerin sonlarına doğru, solun "enterstatist" kesimlerinin bu devletlere bağladığı umutlarda da bir kırılma gözlenmeye başlanıyor. Sovyetler Birliği'nin, batı kapitalizmi karşısında yenik düşmesinin ardından, Sovyetler Birliği'nin karşısında, "sosyalizmin ilkeleri"ne sıkıca sarıldığı iddia edilen Çin'in de, piyasa ekonomisini benimsediğini açıkça ilan etmesi, Türkiye solunda önemli bir erozyona yol açtı. Bu durumun, umutlarını bu ülkelere ve onların Türkiye'deki versiyonlarına bağlamış sol örgütlerin saflarında yer alan taraftarlarca algılanmaya başlanması, 1970'li yılların sonlarında, sol içinde büyük bir bunalımın habercisiydi. O dönemde, sol önderliklerin, bu durumu fazla gecikmeden algıladığı ve "ideolojik bağları sıkılaştırma" yönünde önlemler almaya giriştikleri gözlenmektedir.

1980'Lerin İdeolojik Atmosferi

1970'lerin sonlarına doğru, birbiriyle doğrudan ilişkili olmayan iki olgunun, Türkiye solunun üzerinde bir basınca yol açtığı ve hem sol örgütleri, hem de o zamana kadar sol kesimde yer almış militan ve taraftarları bir yol ayrımına getirdiği görülüyor: Sosyalizmin içine girdiği krizin yarattığı psikolojik basınç ve 12 Eylül cuntasının fiziki basıncı. Bu ikili basıncın ürünü olan yol ayrımı, kaçınılmaz olarak, yine birbirine zıt iki ana eğilim doğurdu: ağırlıklı olarak, sol örgütlerin eski önderlikleriyle, sola 1970'lerin sonlarındaki hercümerç ortamında katılmış, "hastalıklar"dan çok, "güzel çiçekleri" görme eğilimindeki genç militanların oluşturduğu, solun yenilgisi ortamının genel sendromu olarak bizi kendisi de liberalizmle flört eden muhafazakâr eğilim; esas olarak, bu iki kesimin de dışında kalan, 1970'li yılların ilüzyonlarını başından beri yaşamış sol militanların başını çektiği, yer yer liberalizme kayma eğilimleri de taşıyan yeni bir arayış eğilimi.

Bireyselliğe, bireysel insiyatife, özgünlüğe izin vermeyen renksiz ve yekpare bir kolektivizm, “öncü parti” fikriyatının doğal sonucu lider kültü, 1980 sonrasında önemli bir değer kaybına uğradı. Bu değer kaybı, bir yandan bireyselliği ön plana çıkaran liberalizmin yeşermesi için elverişli bir ortam yaratırken, bir yandan da “bürokratik kolektivizm”in teori ve pratiğinin sorgulanmasını getirdi. Öte yandan, 1980 sonrasında sahneye, yepyeni bir gençlik kesimi çıkmaya başlamıştı. 1970’lerin, bireyselliği tamamen yok eden bürokratik kolektivizmini yaşamamış, bu “terbiye” ile disipline edilmemiş bu gençlerden bir kısmının, bireysellelikle devrimciliği birleştirme umudu veren anarşizme daha rahat, daha ikircimsiz bir biçimde yönelmesi doğaldı. Bununla birlikte, “bürokratik kolektivizme” duyulan tepkinin, anarşizm görüntüsü altında, bireyselliği sorumsuzluk biçiminde algılayan “gençlik isyancılığına” ve bireysel dışavurumculuğa kapıları açtığı yönündeki klasik sol eleştirilerin kısmen bir haklılık payı taşıdığını da saptamak gerekir.

1970’lerin ideolojik atmosferini belirleyen tahakkümcü parti modellerinin “devrim” anlayışı, parti iktidarı ile devrimi özdeşleştiriyordu. Partinin başarısı ve iktidara geçmesi için yapılacak her şey devrime hizmet eder anlayışı egemendi. Bu yüzden her şey partinin başarısına tabiydi. Özgürlük de öyle. Eğer partinin, yani “devrim”in başarısı için özgürlüğün kısıtlanması gerekiyorsa, o da feda edilebilirdi. 1980’lere gelinirken, parti eşittir devrim ilüzyonu önemli yaralar aldı. Sol militanlardan bazıları, partinin “herşeye kadir olduğu” görüşünün yanlışlığını, hem resmi sosyalist ülkelerin çöküşe gidişiyle, hem de kendi pratikleriyle görmeye başladılar. Böylece, “parti eşittir devrim” görüşü gibi, “devrim” adına özgürlüklerin feda edilebileceği görüşü de eski gücünü kaybetmeye başladı. Kimi devrimciler,

özgürlük kaybedilirse devrimin de kaybedileceği yönündeki fikirlere kaydılar. Örgütlerin ve partilerin kapalı devre okuma tarzının, örgütlerin otoriteleriyle birlikte zaafa uğramasıyla, insanlar, herşeyi okumaya ve sonuçta, resmi sosyalizmin yıkımının en büyük nedenlerinden birinin, özgürlüğün parti iktidarına feda edilmesi olduğunu, bizatihi bu deneyler üzerine yazılmış kitaplardan öğrendiler. Üstelik, 12 Eylül darbesi, devrimin yenilgisinin nedenlerinin yanısıra, özgürlüğün değerinin kavranmasına da yol açmıştı. Baskı koşulları, ezilen kesimlerde, özgürlüğü yükselen değer haline getirmişti. Öyle ki, geleneksel sol örgütler bile, üstünde yükseldikleri temelleri sorgulamadan da olsa, içinde bulundukları krizden “representation” yoluyla kurtulmayı denediler. Böylesi bir atmosfer, anarşist düşüncenin, devrimle özgürlüğü birleştiren yeni bir kanal açmasında önemli bir rol oynamış olsa gerek.

1970’lerin sol popülizmi, kitleleri kolay yoldan “nasıl kendi iktidarımın temeli yaparım” düşüncesiyle, geleneksel kültüre sırt dayayan bir tutum içine girmişti. 1980 yenilgiyle birlikte, sol popülizmin etkisini büyük ölçüde kaybettiği gözlenmektedir. Buna bağlı olarak, solun propaganda-sına cevap verdikleri oranda sola kültürlerini dayatan halk kesimleri kendi kabuklarına çekildiler. Böyle bir ortam, 1970 öncesi sol militanların ve 1980 gençliğinin, parti popülizmlerini ve geleneksel kültürü daha rahat sorgulamalarını getirmiş olmalıdır. Elbette bu sorgulama, kısmen, liberal yönsemelerle elele gitti, ama “yenilen asilere çiçek” vererek kendini, liberalizmden net bir şekilde ayıran bir anarşizmin, Türkiye toprağında filizlenmesinin koşulları alttan alta oluşmaya başlamıştı.

III.1980 Sonrası Almanya’da Anarko

1980’lerin başlarındaki ilk anarşist nüvelerin, faaliyetlerin ve yayınların, Türkiye’den de önce, özellikle 12 Eylül darbesinden kaçarak Almanya’ya sığınan Türk ve Kürt kökenli siyasi göçmen toplulukları içinde ortaya çıktığını görüyoruz. Bu nüveler, Almanya’nın Tübingen, Aachen, Darmstadt, Berlin, Köln ve Frankfurt kentlerinden ses vermiştir. İlk anarşist Türkçe yayın, üzerinde tarih yazılmamış olmasına rağmen, içeriğinden, 1981 yılı Kasım ayında çıktığını anladığımız, düzensiz aralıklarla dört sayı devam eden ve Tübingen’de yayımlanan, Anarko adlı dergidir.

Anarko’nun, 1. sayısının kapağında, 12 Eylül liderlerinin ve Atatürk’ün resimlerinin üzerine, adeta çapraz çeker bir şekilde konmuş, yuvarlak içinde bir A harfi bulunmaktadır. Anarko başlığının hemen altında, “Anarşist Yayın Organı, Sayı 1” ibaresi okunmaktadır. Kapağın arkasındaki iç sayfada, Nazım Hikmet’in “Davet” adlı şiiri yer almaktadır. Derginin bütün yazıları daktiloyla yazılmış ve sayfalar fotokopiyle çoğaltılmıştır. Derginin kapak konusunu belirleyen, “12 Eylül 1981, Cumartesi günü Faşist Cunta’yı Protesto Yürüyüşü” başlıklı yazıda, Duisburg’da cuntayı protesto yürüyüşünün öncesi ele alınmakta, gruplar arasında yapılan pazarlıklara ilişkin bilgi verilmekte ve yürüyüş anlatılmaktadır. Yazı, o zamana kadar pek kullanılmayan, “burjuvalar yok olmalısınız” türünden, biraz keskin, biraz da naif bir sloganla bitmektedir. Anarko’nun elimizde bulunan 1., 3. ve 4. sayılarını incelediğimiz zaman, şu belirgin özelliklerle karşılaşılıyor: özellikle Alman otonom anarşistlerinden kuvvetle etkilenme; anarşizmin en temel özelliklerini, aktarmacı, özgünlükten yoksun ve özensiz bir biçimde açıklama çabası; resmiyetten uzak olma adına, dağınık, bireysel anlatımlar ve dışavurumlar.

Türkçe Anarşizm Arşivi'ne (TAA) yazdığı mektupta, "biz Almanya'daki ilk anarşistleriz" diyen H. İbrahim Türkdoğan, önce Almanya'da Türkiyeli bir sol gruba dahil olduğunu, ancak daha sonra, Alman anarşistlerinden etkilenererek anarşizme yöneldiğini belirtmektedir: "Ben eylem içinde anarşist oldum: çeşitli faaliyetlerde gördüğüm ve izlediğim (Alman) anarşistleri kendime yakın bulmaya başladım." Almanya'da anarşizme yönelen diğer Türkiyeliler için de aynı etkinin söz konusu olduğunu tahmin edebiliriz. Bunun sadece etkiyle kısıtlı kalmadığı ve pratik faaliyetlerde dayanışmaya da dönüştüğü, H.İ. Türkdoğan'ın şu cümlelerinden anlaşılmaktadır:

"Yayınlarımızın dağıtımında çeşitli Alman anarşist yayınevlerinin, dergilerin, kitapçıların vb. büyük katkıları olmuştur, bu kesin." (Agm)

Almanya'daki Türkiyelilerin anarşist faaliyetleri ve yayınları, 1980'ler ve 1990'lar boyunca sürdü. Anarko'nun yayınına son vermesini izleyen üç dört yıllık bir aradan sonra, 1986- 91 yılları arasında, aşağı yukarı, Anarko'nun yukarda belirttiğimiz özelliklerini taşıyan ya da bunu aşamayan, Aachen'da, Doğrudan Eylem, Anarşist Bildiriler, Siyah Küpe; Tübingen'de, Tübingen Anarko- Sendikalistler, Romantizm ve Anarşi, Berlin'de, Ütopya vb. gibi dergi, bülten ve bildiriler yayımlandı, ayrıca Köln'de, 1987 yılında kurulan Liberter Yayınları, anarşist kitaplar yayımladı. Türkiye'de yayımlanan ilk anarşist dergi Kara'nın yazarları arasında, Almanya'dan çok sayıda imza bulunması da dikkat çekicidir.

Bir başka oluşum da, 1990'larda Britanya'da ortaya çıkmıştır. 5 Mayıs Grubu adını kullanan ve aynı zamanda Britanya hareketinin bir parçası olduğunu belirten bu oluşumun, Türkiye'de yayımlanan çeviriler yapmanın ötesinde,

Anarchism in Turkey (Mine Ege, Nisan 1995) ve Fundamentalism, Nationalism and Militarism in Turkey/Feminism in Turkey (Eylül 1998) gibi İngilizce broşürler yayımlayarak, her iki ülke radikalleri arasında bir deney aktarımı ve iletişim sağlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Bu noktada, “niçin önce Almanya” sorusu akla gelmektedir. Bilindiği gibi, Almanya, 1960’ların başlarından beri Türk ve Kürt göçmen işçi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı, başta gelen Avrupa ülkesidir. Ayrıca Almanya’da gerek kalabalık bir Türkiyeli öğrenci nüfusu, gerekse de, özellikle 1970’lerden itibaren, yoğun bir siyasi mülteci kesimi yaşamaktadır. Almanya, anarşist ve anarko- sendikalist faaliyetlerin oldukça yoğun, otonom ve anarşist geleneğin köklü olduğu bir ülkedir. İkinci bölümde sözünü ettiğimiz gelişim ve değişimlerden sonra, Türk ve Kürt göçmen nüfusunun ve mülteci militanların, Almanya’daki anarşistlerin eylem biçimlerinden, örgütlenme tarzlarından ve özgürlükçü propagandalarından etkilenmelerinin koşullarının olduğu düşünülebilir.

Türkiye’de İlk Oluşumlar

1980’lerin ilk yarısında, doğrudan anarşist olmamakla birlikte, “liberter” olarak adlandırılabilir yayın çevrelerinin ortaya çıkmaya başladığı görülüyor. Her eğilimden solcu gencin birlikte oluşturduğu ve sol örgütlere bağlı gençlerin ayrışmasıyla kısa sürede dağılan Yeni Olgu dergisi, bu tür çevrelerin ilk habercisi oldu. Bir diğer çevre ise, Nisan 1985, Ocak 1986 arasında iki sayı çıkan Akıntıya Karşı dergisidir.

Bu arada, “eski sosyalist gelenekten gelen ve kendini anti-otoriter diye tanımlayan bir grup” (Amargi, “Dünü Değerlendirme, Bugüne Çağrı”, sayı:3, Mayıs 1992), 1984 yılında So-

kak yayınlarını kurdu. Sokak yayınları, üç kitap yayımladı: İda Mett, Kronstadt 1921 (çev: Ümit Altuğ); George Sorel, Marksizme Eleştirel Yaklaşımlar; G. Orwell, Aslan ve Unicorn. Sokak Yayınlarını, 1980 sonrasında, Türkiye’de ilk kez doğrudan anarşist yayın yapan bir oluşum olarak değerlendiririz.

1986 Sonbaharı ve Kara Olayı

Ekim 1986 tarihinde, İstanbul’da yayın hayatına başlayan Kara’yı, Türkiye’de anarşizmin miladı olarak ele almak doğru olur. Sınırlı olanaklarına rağmen, bir yıl boyunca her ay düzenli bir şekilde okuyucuya ulaşmanın üstesinden gelen Kara (1999 yılında çıkan Efendisizler hariç, ardılları bunu başaramadılar) o gün bakıldığında son derece mütevazı bir yayın organı olarak görülebilir, ama Türkiye’deki anarşizmin başlangıç noktası olarak, on iki sayısında yayımlanan makalelerinin çoğuyla, geriye, evrensel anarşist düşüncenin oldukça olgun bir yorumunu içeren izler bırakmıştır.

Genel olarak sol, o günün düşünsel bulanıklığında, varlığını oluşturan temel prensipleri dahilinde, çeşitli çıkış yolları ararken, Kara’nın, krizi, tamamen farklı bir düşünsel perspektifle sorguladığını görüyoruz. Solun düşünsel dünyası, Hegelciliğin ve resmi Marksizmin, “objektif yapıları”yla yapılanmıştı. Bu yapıların en büyüğü, belli bir üretim biçimi üzerinde yükselen toplum ve onun cisimleşmiş hali olarak ulustu. Toplum ya da ulus denen yapı, sınıf denen yapısal kolonlardan oluşuyordu. Her birey, bu nesnel sınıfsal yapılardan birinin içinde yer alıyordu ve o yapının genel akışı içinde bir zerreden ibaretti. Sınıfın genel iradesini, yine bir başka nesnel yapı olan parti temsil ediyordu. Kara, bütün bu nesnel yapılara, insan öznesiyle yanıt verdi. İnsan nesnel yapıların basit bir nesnesi değil, son derece yaratı-

cı bir birey özneydi. Evet toplum diye bir yapı vardı, ama bu toplumsal yapıyı oluşturan da sonuçta, etten kemikten olduğu kadar manevi dünyası da olan insanın ta kendisiydi. Bu yüzden insan gibi, toplum da salt nesnel bir yapıya indirgenemezdi. Sonuç olarak toplum, yaşayan, düşünen, kararlar veren insanların ve insan topluluklarının toplamından oluşuyordu. Sınıflar da öyle. Dolayısıyla, sınıfları da objektif yasalara tabi, bireylerin ve hatta sınıfların üstünde yer alan parti yapıları değil, iradesi olan bireylerin oluşturduğu sınıfların bizzat kendileri temsil ederlerdi. Dolayısıyla, Marx'ın, "işçi sınıfının kurtuluşunun kendi eseri olacağı" ünlü deyişi, insanı da, sınıfı da nesne düzeyine indirgemeyi reddedenlerin yükselttiği bir slogandı artık.

Bu temel ayırım noktasından yola çıkan Kara, üretici güçlere, teknolojiye, ilerlemeye büyük ağırlık veren klasik sol düşünceyi sorgulamayı sürdürdü, ilerleme ve teknoloji hayranlığına karşı doğayı ve ekolojiyi gündeme getirdi. Özellikle çalışma hayatının, disiplinin ve zaman köleliğinin eleştirisinde son derece başarılı deneme ve makaleler yayımladı. Kara'yı klasik soldan ayıran bir diğer önemli nokta da, kendini "ulusal kurtuluş mücadeleleri" aşamacılığından ve dolayısıyla "sol milliyetçilik"ten ayırmasıydı. Kara'nın, solun bu ana mecrasından ayrılışı, Türkiye'de yeni yeni filizlenen anarşizmin, günümüzde de devam eden avantajını ve dezavantajını oluşturdu. Avantaj, belki yüz yıldan fazla bir zamandır oluşmuş ve üzerine yeni yapıların inşa edildiği devasa bir yapının dışına çıkmanın, düşünceyi özgürleştiren etkisiydi. Ama avantaj, somut hayatta yol alırken, bir dezavantaja dönüşüyordu: solu oluşturan bireylerin anlayış ve kavrayış olgunluğunun çok ötesinde kalma ve onların zihniyet dünyasıyla bağlantı kuramamatehlikesi.

Kara'da, geleneksel solu anarşist perspektifle eleştiren çok sayıda yazı yer almıştır; hatta, bir döküm yapacak olursak, bu tür yazıların önemli bir ağırlık oluşturduğunu söyleyebiliriz. Ne var ki, bunu yaparken, asla, 1980 sonrasının liberalizm cereyanına sırt dayama kolaycılığını göstermemiş, hatta kendini titizlikle bu cereyandan ayırmış, yeri geldiğinde, liberalizme karşı, “yenilmiş” solu savunmaktan kaçınmamıştır. Bu bakımdan, solun, 12 Eylül'den sonra boy atan yeni akımların, örneğin feminizm ve anarşizmin, “12 Eylül'ün çocukları” oldukları, 12 Eylül'den sonra solun bastırılmasından yararlanarak ortaya çıktıkları yolundaki savı, bugüne kadar iddia olmanın ötesine geçememiştir. Kara'nın sürekli yazarlarından Kemal Demir'in, 4. sayıda yayımlanan, “Yenilmiş Asilere Çiçek Verelim” adlı yazısı ise tersi yönde bir kanıt oluşturmaktadır. Bu yazı, yenilgiciliğe ve liberalizme karşı net bir duruştur:

“Eski'de otorite vardı, ‘tavan’ın ‘taban’ üzerinde zorbalığı vardı, dar görüşlülük ve birbiri ardından gelen siyasi (önemli ölçüde de siyasi olmaktan kaynaklanan) saplantılar, hatalar vardı. Ama ‘eski’de kardeşlik, dayanışma ruhu, coşku, yarını bile düşünmeyen bir ‘özveri’ de vardı. ‘Eski’ adının yakıştırıldığı binlerce insanı, dergilerde, kitaplarda yazan programlardan teorilerden çok belki de bu nitelerdi. Ödül kazanan romanlar ya da ‘güzel laflar’ ve ‘kısmi doğrular’la karalanamayacak bir ruh gezinirdi sokaklarda. Sağınıza solunuza baksanıza, bu ‘üst düzey takılmalar’, bu dinamizmin ‘d’sini içermeyen lak lakalar, bu ‘bireysellik’ adına liberalizmin ‘birey’ anlayışında takılıp kalmış ve birey değil ancak bencil olabilecek insanlar mı yeni... Bir mücadeleye katılmaktan, onu oluşturmaktan doğan moral, en güçlü moralsizlikten daha estetiktir. En büyük olumsuzluklarla malul olsa dahi böylesi bir dinamik, bireylere varoldukları

gibi davranabilmeleri açısından çok daha fazla seçenek ve olanak sunar. Unutulmamalıdır ki bugün kendisini karalayanların (eleştiri demiyorum) bir çoğu varolabilmelerini bile ‘eski’ dedikleri mücadele tarzına borçludur.” (Kara , sayı:4, s.4- 5)

Kara, 12. sayısında, “maddi zorluklar ve daha zengin bir içerik/biçim kazanabilmek” için yayınına “kısa bir süre ara verdiğini” duyurmasının ardından, süresiz kapandı. Kara kapanmış, Türkiye toprağında anarşizm dönemi açılmıştı.

Kara Olayı Sonrası (1988- 1994)

Kara’nın kapanmasından yaklaşık bir yıl sonra, 1988 yılında, İstanbul’da yayımlanmaya başlayan Efendisiz, altı sayı çıktıktan sonra, 1989 yılında, neredeyse geride hiçbir iz bırakmadan yayınına son verdi.

1992 yılının Şubat ayında, İzmir’de, anarşist bir çevre, Amargi dergisini çıkartmaya başladı. Bu çevreyle bağlantıları olan bir başka anarşist gençlik grubu ise, aşağı yukarı Amargi’yle aynı zamanda, Antalya’da, Coelacanth adlı bir dergi çıkartmaya girişti. Bireysel anlayış ve yorumlara daha çok yer veren, yerel bir karşı- kültür dergisi olduğu izlenimi uyandıran Coelacanth, yayınına bir yıldan fazla devam etti. Amargi’nin ise, başlangıçta, herhangi bir anarşist eğilimin temsilcisi olmak yerine, daha geniş bir çevreyi kucaklamaya, “anarşist platform dergisi” olmaya özen gösterdiği anlaşıyor.

1990 başlarında Türkiye’deki anarşizm, henüz emekleme devresinde olmasına rağmen, 1992 yılının, anarşist yayınlar açısından verimli bir yıl olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki, Aralık ayında, İstanbul’da, bir başka anarşist çevre, Ateş Hırsız adlı “aylık” bir dergi yayımlamaya başladı. Her ne kadar, başlığının yanında “Aylık Politik Dergi” diye yazıyor-

sa da, bu periyodu düzenli bir şekilde yerine getiremeyen Ateş Hırsızı, bir yenilik olarak, sayfalarında Kürtçe (Zazaca) ve İngilizce makalelere de yer veriyordu.

Ateş Hırsızı'nın, Amargi'nin "platformist" perspektifinin tersine, daha başından, toplumsal devrimi hedefleyen bir çizgisi vardı. Bu çizgi, anarko- sendikalizm, anarko- komünizme ya da bireyci anarşizm gibi spesifik bir anarşizm türü olmamakla birlikte, belli bir köşeyi tutuyordu. Öte yandan, Ateş Hırsızı'nın 1. sayısında yer alan ve ilerki sayılarda büyük tartışmalara yol açan, Halil Beytar imzalı, "Liberter Sürece Eleştirel Bakış" adlı yazı, bu dergi ve çevrenin, Türkiye anarşizminde "yeni bir süreci", anarşistlerin örgütlü mücadelesi sürecini başlatma özleminde olduğunu düşündürmektedir.

Gerek Amargi'de, gerekse Ateş Hırsızı'nda yer alan bir takım yazılardan, bu iki derginin, bir "ortak yayın projesi" gerçekleştirmek amacıyla diyalog içinde olduklarını gözlemliyoruz. Ne var ki, bu diyalogun amacına ulaşamadığı, bir süre sonra, her iki derginin de kendi bağımsız tutumunu açıklayan yazılar yayımlamasından anlaşılıyor. Amargi'nin, 9. sayısından itibaren, "platformist" duruşunu bir yana bıraktığını ve İzmir'de kurulmuş Savaş Karşıtları Derneği'nin (SKD), anti- militarist mücadeleyi temel alan tutumunu benimsediğini görüyoruz.

Amargi, 1994 yazında, son olarak çıkarttığı 13. sayısından sonra, kapanacağına ilişkin bir duyuru yapmadan yayına son verdi. Ne var ki, anti- militarizmi esas alan eğilim varlığını sürdürdü. Özellikle Osman Murat Ülke'nin, birbiri ardına gelen hapis cezalarını göğüslemek de dahil, verdiği vicdani red mücadelesi, yalnız anarşistler içinde değil, militarizmle şu ya da bu şekilde çatışma içinde olan çevrelerde

yankı buldu. Amargi'nin, İZSD'nin ve İstanbul'daki Anti-militarist İnsiyatif'in oluşturduğu bu eğilim, bir kültür dergisi niteliğindeki Nisyan'la, yayın alanında sesini duyurmayı sürdürdü.

Kimi yazılarında belirgin bir şekilde görüldüğü gibi, anarşizmin örgütlenme sürecine katkıda bulunma arzusunda olduğu anlaşılan Ateş Hırsızı'nın rengini belirleyen, Türkiye anarşizminin yeni yeni filizlendiği bir döneme denk düşen "anarşist romantizm"dir. Yer yer pastoral bir kırsal yaşam özlemi, hatta primitivizm görünümü verse de, bu romantizmin, özgürlük coşkusu körüklemesiyle, varolan toplumun değerlerine kafa tutmasıyla, örneğin, Şinasi Danişoğlu'nun, romantizmle ve devrimci nostaljiyle ironiyi, Ömer Naci Soykan'ın, romantizmle felsefeyi birleştirmenin üstesinden gelen yazılarıyla, genç bir akımın dinamik romantizmini önemli ölçüde temsil ettiğini söyleyebiliriz.

1995 yılından sonra, uzun aralıklarla yayınıni sürdüren Ateş Hırsızı, 1999'dan sonra bir daha yayımlanmadı.

Apolitika ve Politika

Mayıs 1994'le, Aralık 1997 arasında, düzensiz olarak yedi sayı yayımlanan ve Ateş Hırsızı çevresiyle de ilişkisi olduğu gözlemlenen Apolitika'nın, çıkışıyla ve ona rengini veren yazılarıyla, anarşistleri "politik bir merkez" etrafında örgütlenme ve toparlama misyonunu üslenmek niyetinde olduğunu söyleyebiliriz.

Gelenekçi bir solun hakim olduğu atmosferde yeni yeni yeşeren geleneksiz bir anarşizmin yönünü belirlemesinin zorluklarını tahmin etmek zor değildir. Diğer yandan, yeni bir alternatif olarak ortaya çıkan bir fikir akımının, kapsamlı proje ve programlarla hareket etmeye alışmış Türkiye devrimcilerinin beklentilerine yanıt vermesinin güçlüğü

ortadadır. Aslında, Türkiye anarşistleri, bir paradoksu yaşıyorlardı. Bir yandan, resmi Marksizmin “her derde deva” programlarını reddediyorlardı, diğer yandan, bu boşluğu dolduracak özgürlükçü öneri ve politikaları yoktu. İşte bu durum, dönemsel savrulmaları getirdiği gibi, bu savrulmaları önleme iddiasındaki otoriter eğilimlere de zemin hazırlamıştır.

Apolitika., birinci sayısında, “örgütlenmeye karşı anarşistlerle tartışmaya girmeyi tamamen gereksiz” gördüğünü ve “pasifizmle yollarını ayırdığını” ilan ederek (“Neye Niyet Neye Kismet”, Apolitika, sayı:1, Mayıs 1994) yeni tür bir otoriterlik noktasında ilk adımı attı. Ardından, bu yönelime uygun olarak, “politik tahliller” geldi. Apolitika’nın, 1. sayısında yayımlanan, “Apolitika” imzalı, “İslami Faşizme Karşı Otonomlar Oluşturalım” adlı yazısında, Refah Partisi’nin iktidara gelişiyle, özellikle orta sınıflarda gözlemlenen “şeriat geliyor” paniğinin bir benzerini yansıttığı ve bu paniğe uygun bir “faşizme karşı birleşik cephe” taktiği geliştirdiği görülmektedir :

“Faşizm belasının üstesinden gelmeden devletin, resmi ideolojilerin ortadan kalkması ve özgürlükçü bir yaşam olanaksızdır... faşizme karşı mücadele halkın bir bütün olarak devlete karşı seferber olduğu, kendi yaşamının efendisi olmak için ayağa kalktığı devrim mücadelesinden farklıdır. Esas olarak ‘sivil toplum’ içinde bir ‘ideolojik hegemonya’ mücadelesidir. Faşizme karşı direniş devletin mevcut kuvvetlerinin de parçalanacağı bir kutuplaşma, bir savaş ortamı yaratır...” (İslami Faşizme Karşı Otonomlar Oluşturalım”, Apolitika, sayı:1, Mayıs 1994)

Kısmen, Dimitrof’un 1935 yılında Komintern’de okuduğu raporundan, kısmen de Gramsci’nin “ideolojik hege-

monya” ya ilişkin görüşlerinden esinlendiği anlaşılan bu “anti- faşist mücadele taktiği”ne gerekçe oluşturan “islami faşizm” tezi, birkaç yıl sonra gerçekleşen 28 Şubat darbesiyle rafa kaldırılacaktı.

Apolitika’nın 2. sayısındaki, “Yükselen Umut” imzasıyla yayınlanan, “Otonomlar Nasıl Oluşacak” başlıklı yazının otoriter önerileriyle, Leninizmi fazlasıyla andıran “anti- faşizm” politikası uyum içindedir. Kurulmaları öngörülen semt otonomları içindeki oylama konusunda sekiz versiyon ileri sürülen bu yazıda, bu versiyonlardan biri olan “veto hakkı”nı yanlış kullanan kişinin, “hareket içindeki yeri, geçmişi ne olursa olsun çekip gideceği”ne (s.17); otonoma üyeliğin nasıl gerçekleşeceğine; “ayrışma” olması halinde otonomun olanaklarının nasıl paylaşılacağına; üyelikten çıkarmanın, “yorum gerektirmeyecek kadar açık ahlaksızlık durumunda” (s.17) gündeme gelebileceğine ve “bu kişinin bütün anarşist çevrelerde teşhiri yoluna” (s.17) gidileceğine ilişkin, merkeziyetçi bir partiye ait olduğu izlenimi veren “tüzük hükümleri” yer almaktadır. “Yükselen Umut” da, bunların birer “tüzük hükmü” olduğunun farkında olmalıdır ki, yukarda alıntılarladığımız cümlelerinin hemen ardından şöyle yazmak gereğini duymuştur:

“Farkındayım. Söylediklerimi ‘resmi’ bir üslupla maddeler halinde yazarsam ortaya bir ‘tüzük’ çıkar. Gene de tüzüğü reddetmekte ısrarlıyım. Aradaki fark “hukuk” ile “yasa” arasındaki farktır.” (s.17)

Bu yönelişin, pratikte nasıl bir “anarşist hukuk” yaratacağını tahmin etmek güç değildir. 1999 yılında yayın hayatına başlayan ve halen yayınını sürdüren Efendisizler dergisinin ve aynı çizgide olduğu anlaşılan Anarşist Gençlik Federasyonu’nun (AGF) kimi yayınları ve manifestoları, böy-

le bir anlayışın ve “hukuk”un benimsendiğini göstermektedir. Efendisizler’in, kendini, de facto “Efendisizler örgütü” olarak ortaya koyan yaklaşımının ürünü olan ve muhatapları açık seçik anlaşılamayan aşağıdaki, tecrit önerileriyle ve tehditlerle yüklü satırlar, kimi anarşistlerin, Kara’dan bu yana aldıkları mesafenin yönü konusunda iyimser düşünceleri davet eder nitelikte değildir:

“Anarşizmi, anarşistleri bir meta, bir tüketici hatta ucuz işgücü olarak görenler, insanlığın yarattığı en güzel ütopyanın sistemin içinde kalmasını sağlamaya çalışan sinsi- işbirlikçi- hainlerdir. Anarşistlerin bu anarşist kamuflajcı kapitalist girişimcilere göstereceği tavır, Koç’a, Sabancı’ya gösterdiği ve göstereceği tavırdan hiç farklı olmadı, olmayacak, olmamalı... Anarşizmi bir dava olarak değil, sistem içi bir kimlik olarak benimseyen bazı kişiler teşhir olup varoluşları tehlikeye girince bazı sol örgütlerde yaşananları hatırlatan sinsi- hain planları uygulamaktan kaçınmıyorlar. Bunlara gerekli tedbirler şu ana kadar alınmaya çalışıldı, alınmaya da devam edecektir. Doğrudan veya dolaylı polislik girişimi, anarşistlerin yaygın bir çürümenin içinde olduğunu gösteriyor. Gerekli tecrit süreçlerini işletmelerini acil bir önlem olarak öneriyoruz.” (“Aslında Biz Bu Topraklarda Hiç Yenilmedik”, Efendisizler, sayı:12, 1 Ekim 1999, s.113- 14)

Bugüne Ve Geleceğe İlişkin Birkaç Söz

Genellikle ideolojilerin toplumları yoğurdukları düşünülürse de, yaşanan deneylerin, bu tezi önemli ölçüde çürüttüğünü söyleyebiliriz: toplumlar, ideolojileri kendi özellikleriyle yoğurarak onlara özgün biçimlerini verirler. Türkiye’nin son kırk yılında Marksizmin başına gelenler bunun açık kanıtıdır. Marksizm, hitap ettiği sola eğilimli kesimleri şekillendirmekte ve geliştirmekte esas olarak başarılı olamamış, ancak Türkiye’deki sol eğilimli kesimler,

kendi kültürel özelliklerini, Marksist bir kimlik altında ifade etmişlerdir. Herhangi bir düşünce akımının, hatta toplumu sarsan bir toplumsal hareketin bile, “yepyeni” bir insan türü yaratamadığını ve yaratamayacağını, bin yıllık kültürel köklerin, her toplumsal aşamada, biçim değiştirerek de olsa, insanlara gündelik yaşamlarında yol gösterdiğini hesaba katarsak, bunda şaşılacak bir şey yoktur. O halde, insan yapısı her şey gibi, evrensel anarşizmin de içinden çıkamadığı çeşitli dilemmaları varken, Türkiye’de henüz emekleme aşamasında olan bir anarşizme yönelen çok farklı katman ve sınıflardan genç insanların, bireyselliği, bireycilik; özgürlüğü, sorumsuzluk; isyancılığı, pozculuk; sistemi reddetmeyi, hazır yiyicilik; sosyalist gelenekteki katı sınıfsal kalıpların sorgulanmasını, sınıfı ret ve deklaselik; gelenekçiliğin eleştirisini, köksüz ve taklitçi bir modernizm ve marjinallik; hiyerarşinin reddini, örgütlenmenin reddedilmesi; örgütlülüğü savunmayı, klasik sola benzer biçimde, üstelik sorgulanmayan ve gizli hiyerarşilere dayalı yeni örgütsel kastlar oluşturmak; yerelliği, evrensellikten kopukluk; kaba materyalizmi eleştirmeyi, metafizik moralizm; teknoloji eleştirisini, primitivizm; ekolojist mücadele vermeyi, toplumsal mücadelenin diğer alanlarından kopuk, elitist radikallerin hırçınlığı; entellektüalizmi eleştirmeyi, entellektüelleri hor görmek; sol hareketleri ve partileri eleştirmeyi, onlarla rekabetçilik ve “militan devşirme” yarışı; savaş karşıtlığını, savaşa yol açan kapitalist sistemden kopuk ve sınıflar üstü bir barışçılık; geleneksel cinsiyetçi ahlâkı sorgulamayı, bir başka tür erkek egemen cinsiyetçilik; bireyin sınıf içinde erimesine karşı çıkmayı, kapitalist toplumun atomizasyonuna tabi olmak; teoriciliği eleştirmeyi, teoriyi küçüksemek; politika yapmayı eleştirmeyi, politika dışılık; politika yapmayı, klasik solun peşine takılmak vb. vb. biçiminde anlamaları

ve Türkiye’de Marksizmin yaşadığı başkalaşma ve toplumsal temeliyle benzeşme sürecini Türkiye’deki anarşizmin de, en azından bir dönem yaşaması doğaldır. Doğal olmayan ve arzu edilmeyen, yukarda sözünü ettiğimiz sendromların kalıcı bir özellik haline gelmesi olacaktır.

Militarist, buyurgan ve cinsiyetçi kültürle yoğrulmuş, hiyerarşik bir yapının karakteristik özelliklerini taşıyan Türkiye sol hareketi, hatta toplumun bütünü, 20. Yüzyıl’ın son çeyreğinde, bu özelliklere oldukça yabancı bir düşünceyle tanıştı. “Yeni konuk”un bu yabancılığı, yalnızca “yeni” olmaktan değil, yüzyıllar boyu, düştüğü krizlerden hep bir “mesih”le kurtulacağı alışkanlığı içinde olan bir toplumun beklentilerine yanıt vermek ne kelime, “mesihi beklemenin”, krizin ta kendisi olduğunu söylemesinden ileri geliyordu. Bu, aynı zamanda, kendisini, “kurtarıcı” gelenekten ayırmasının da ilanıydı. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, geleneksizliği ve “köksüzlüğü” oranında, henüz toplumsal bir hareket olarak nitelenemeyecek ve beslendiği toprak nedeniyle kaçınılmaz olarak yukarda sıraladığımız sendromları gösteren Türkiye’deki anarşizmin, bunların üstesinden gelip, anti- kapitalizm, milliyetçilik- militarizm, ekoloji, cinsiyetçilik, vb. gibi konularda oluşan, kendiliğinden, parçalı, ama o ölçüde de etkili yeni tip radikal bir muhalefet ıskalasının gelişmesinde olumlu bir rol oynayıp oynayamayacağını gelecek gösterecektir.

1- Keza Abdülhamit yönetimine karşı kurulmuş “Türk Anarşist Cemiyeti”nden söz edilmektedir. Ancak bu cemiyetin bildirileri incelendiğinde, adının dışında anarşizmle bir ilgisi olmadığı görülmektedir. O dönemde anarşistlerin devlet adamlarına karşı giriştikleri suikastlar, benzeri hedeflere sahip milliyetçi ve dinci örgütleri bu adı benimsemeye sevketmiş olmalıdır. (bkz. M. Şükrü Hanioglu, Bir Si-

yasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi, Üçdal Neşriyat, Basıldığı tarih belli değil, s.245)

2-Jön Türk'lerin önde gelen isimlerinden Doktor Abdullah Cevdet'in de anarşizmi felsefi yönüyle benimsediği, hatta Fransa'da çıkan anarşist dergi Temps Nouveaux'da yazdığı belirtilmektedir. Abdullah Cevdet'i, anarşizme sempatiyle bakmaya, hatta bu düşüncüyü felsefi planda savunmaya sevkeden güdünün şiddetli din aleyhtarlığındaki ortaklık olduğu görülmektedir. Nitekim, hükümete ve devlete hiçbir zaman karşı olmayan, tersine güçlü bir idareden yana olan Jön Türkler, Abdullah Cevdet'in bu konudaki tavrına hiçbir zaman olumlu bakmamış, hatta onu anarşist dergilerde yazı yazıp, Avrupa kamuoyunda Jön Türklerin hükümet düşmanı olduğu şeklinde bir kanaat uyanmasına yol açtığı için eleştirmişlerdir. (Bkz. M. Şükrü Hanioglu, Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi, Üçdal Neşriyat, Basıldığı tarih belli değil, s.247- 255)

3- Burada Sevim Belli'nin anılarında (Boşuna mı Çiğnedik, Belge Yayınları, Kasım 1994) ismi geçen Taci Karan örneğinden de söz etmeliyiz. Taci Karan, 1950'li yılların başlarında Türkiye Komünist Partisi (TKP) taraftarı gençlerin Paris'te oluşturduğu "İleri Jön Türkler" çevresindendir. Doğrudan Sevim Belli'nin tanıklığına başvuralım:

"Taci uzun yıllar Fransız Komünist Partisi'nde çalışmış ayrılışımızdan sonra. Orada da aradığını bulamamış, Eleştirici olduğundan, her şeyde bir bit yeniği sezme ve hatta görme yeteneğinden olacak, bir sürü haksızlıklara, suçlamalara uğramış. Birçoğu gerçek de olsa, pek bilmediğimiz şeyler olmasa da 60- 70'lerin Avrupa Komünist Partilerini Taci'nin ağzından dinlemek insanın içini karartırdı herhalde o sıralarda. Ne yazık ki çok konuda haklıydı. Çok yıllar önce

komünist partisinden de ayrılmış Taci, anarşist olmuş (...) 15 yıl kadar önce Paris'e yolum düştüğünde kısa bir 'Merhaba' demiştim Taci'ye. Bir çiçekçi dükkanı işletiyordu... Ve hâlâ anarşist olduğunu söylüyordu." (s. 220)

4- Bazı sol yayınevlerinin, 1970'lerin sonlarında, ilk kez anarşizmi eleştiren bazı "Marksist klasikleri" basma gereği duymaları o kadar da tesadüf değildir: Marx, Engels, Lenin, Anarşizm ve Anarko Sendikalizm, Mart 1979, Sol Yayınları; J.V.Stalin, Anarşizm mi Sosyalizm mi?, Aralık 1979, Evrensel Basım Yayın.

5- Kemal Demir, "Yenilen Asilere Çiçek Verelim", Kara, sayı:4.

6- Geçerken, Yunanistan'ın Selanik şehrinde, 1997 yılında, Kanundışı adlı Türkçe, anarşist bir derginin, yalnızca bir sayı yayımlandığını belirtelim.

7- Daha sonra Aachen'a taşınan Liberter Yayınlarının kitapları şunlardır: Max Stirner, Benim Yetkim, çev: H.İbrahim Türkdoğan; Emile Henry, Dikkat anarşist, çev: Melih Gezen. Ayrıca aynı çevre, Maurice Cranston'un, Marks- Bakunin Karşılaşması, adlı kitabını da basmıştır (çev:Bora A. Okran, Aachen).

8- Kara'da imzası doğrudan yer almamakla birlikte, bu dergiye katkısı herkesce bilinen Reha Çamuroğlu'nu burada armak yerinde olur.

9- "Efendisizler bildirgeyi kabul eden herkesi yoldaşımız olarak görüyoruz ve onlarla örgütlenmeye başlayabiliriz... Ya yoldaşımız olursunuz, ya devletin yurttaşı" ("Ne Yapmalı?", Efendisizler, sayı:1, 15 Şubat 1999, s.18)

ANARŞİZM

“Ben komünist değilim, çünkü komünizm toplumun tüm kuvvetlerini bir devlette birleştirir ve bu devlet bunu emer; çünkü kaçınılmaz olarak tüm mülkiyetin devletin elinde toplanmasına yol açar, bense devletin yıkılmasını istiyorum; insanları ahlâklı yapmak ve onları medenileştirmek bahane-siyle şimdiye dek onları hep köleleştiren, baskı altına alan, sömüren ve mahveden otorite ilkesini ve devletin koruyuculuğunun yıkılmasını istiyorum.”

Bakunin

Siz de
Yazar Olmak
İster misiniz?

İnternet satış: www.insancilkitap.com

facebook.com/dorlionyayinlari

instagram.com/dorlionyayinlari

twitter.com/dorlionyayin

ISBN: 978-625-407-188-1

9 786254 071881